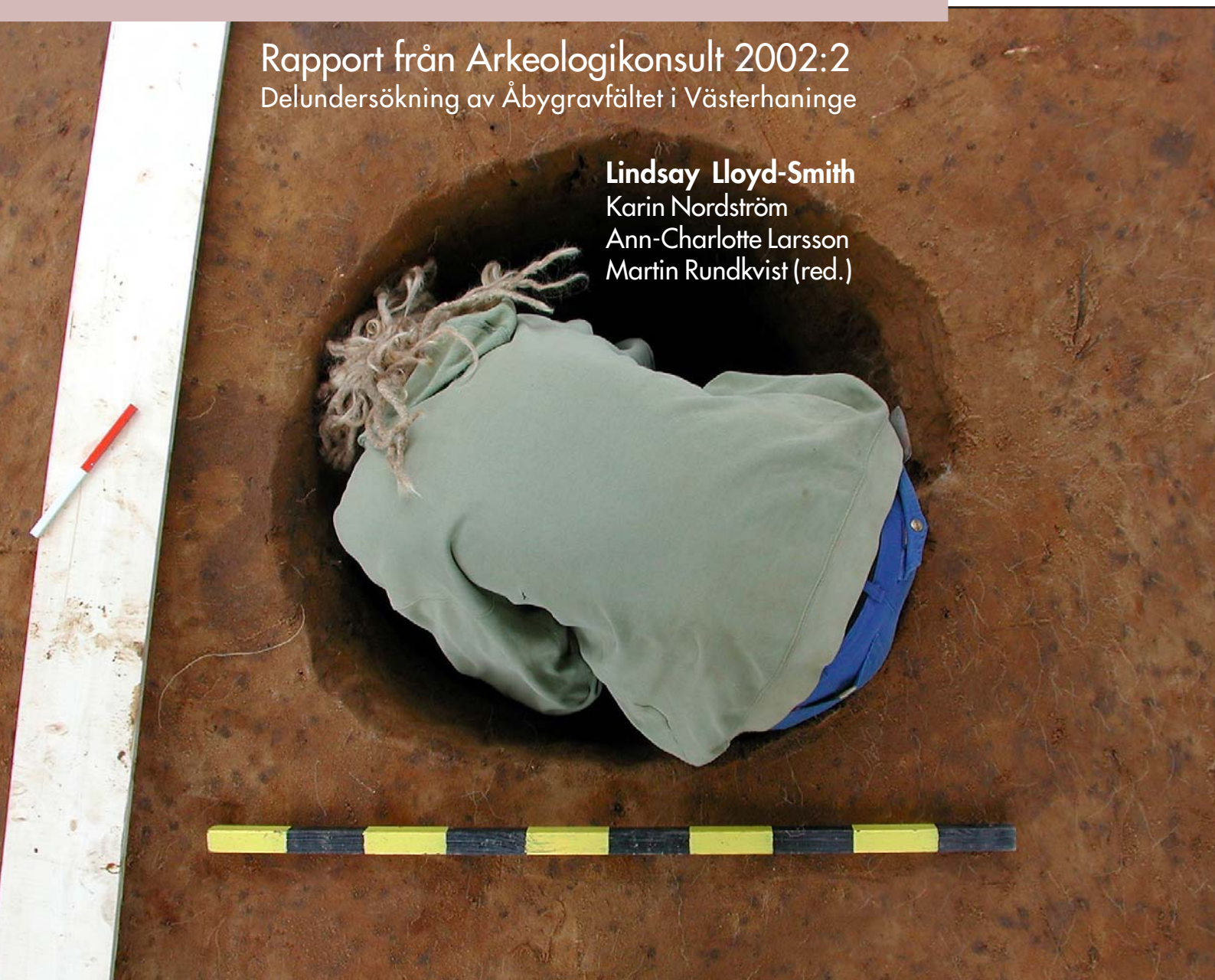

TEMPELVÄGEN

Rapport från Arkeologikonsult 2002:2
Delundersökning av Åbygravfältet i Västerhaninge

Lindsay Lloyd-Smith
Karin Nordström
Ann-Charlotte Larsson
Martin Rundkvist (red.)

Arkeologisk slutundersökning av del av Åbygravfältet
Fastigheten Åby 1:192, RAÄ 201, Västerhaninge sn, Södermanland

Arkeologikonsult /Norn ICS AB, Box 466, S-194 04 Upplands Väsby, +46(0)8 590 84041
info@arkeologikonsult.se www.arkeologikonsult.se

Sällan får arkeologer som arbetar inom exploateringsarkeologins ramar förmånen att genomföra en så vetenskapligt givande och stimulerande undersökning som den i Åby Prästgårdsmark i Västerhaninge. Visserligen var stora delar av gravfältet redan känt och undersökt i samband med byggandet av Mormonernas heliga kyrka och med väl så intressanta resultat. Då var det Riksantikvarieämbetets undersökningsverksamhet som grävde på uppdrag av Mormonkyrkan. Nu fick Arkeologikonsult genom Länsstyrelsens beslut och tillståndsgivning uppdraget av Seniorgården AB att undersöka de östliga delarna av det stora Åbygravfältet. Ursprungligen täckte detta gravfält en stor yta som sträckte sig bort över Västerhaninge centrum, men gravfältet har under 1900-talet blivit hårt åtgånget i samband med olika exploateringar. Till sin karaktär är det att jämföra med det kända Jordbrogravfältet och ursprungligen var det kanske lika stort. Bara förekomsten av dessa två stora mer eller mindre samtidiga gravfält borde intressera den arkeologiska forskningen att driva fram ett flertal forskningsprojekt som fokuserar på såväl kulturhistoriska aspekter som bevarande och helhetssyn. Av någon anledning lyser sådana initiativ med sin frånvaro. Västerhaninges unika kulturmiljöer från den äldsta järnåldern är av ett betydande intresse för kulturmiljövården och då inte bara i Stockholms län utan även i den vida världen.

Den nu undersökta delen utgör gravfältets begränsning åt öster, men direkt mot norr finns fortfarande en liten del av gravfältet mer eller mindre bevarat på tomten till den fina femtiotalsvillan. Före den sista fasen av dokumentationen och borttagandet av gravarna utfördes både en särskild utredning och en förundersökning. Utan dessa undersökningar hade inte gravarna återfunnits eftersom de låg helt dolda under Prästgårdens allé och gräsmattor som tidigare var åker och äng. Så sent som på 1960-talet och kanske senare odlades potatis av en fritidsodlare direkt ovanpå gravarna. Genom åren har dock plöjning och täckdikning skadat flera gravar, och kanske helt demolerat flera av dem. Ändå fanns under grästorven och det gamla ploglagret flera gravar och konstruktioner som nästan var helt intakta eller med endast smärre skador.

De arkeologiska undersökningarna från sommaren år 2000 blev mycket uppmärksammade i medierna, vilket följdes av besök från en intresserad allmänhet. Ett märkligt fynd av vad vi kallade för ett ”tempel” rörde stor uppmärksamhet. Föga anade jag detta stora intresse när jag en fredag klockan sex avslutade min dag med att sända ut ett blygsamt pressmeddelande om ”Templet före templet” som till och med låg på Tempelvägen i Västerhaninge. På arkeologidagen besöktes undersökningarna av nästan femtusen personer, vilket visar på allmänhetens stora och tilltagande intresse för arkeologi. Tyvärr medger inte Kulturminneslagen att extra kostnader budgeteras till visningar och allmän information, utan detta får ske på frivillig basis eller helt inom ramen för företagets egen verksamhet. Ett stort tack till min personal, anhöriga och vänner och bekanta som ställde upp i olika sammanhang för att sprida informationen om grävningresultaten till en vidare krets än enbart arkeologins specialister. Detsamma gäller själva arbetet med rapporten som inte kunnat bäras inom ramen för den ursprungliga budget som låg till grund för länsstyrelsens beslut. Föreliggande rapport har därför till en betydande del finansierats inom ramen för företagets vinstmedel och tillika dipositionsfond för forsknings- och utvecklingsarbete. Tjusningen med det arkeologiska uppdraget är, inte alltid men åtminstone då och då, att man påträffar ovanliga fynd eller som i detta fall en byggnadskonstruktion utan känd motsvarighet. Att dessutom finna flera gravar med rikliga fynd, mängder av brända ben från människor och djur, m.m. ökar kraven på arbetsinsatsen samtidigt som det arkeologiska exploateringsuppdraget får en extra krydda. Ett stort tack till personalen och då särskilt Lindsay Lloyd-Smith för många timmars arbete i företagets tjänst med enda syfte att överlämna en kunskapsmättad rapport till myndigheter, forskare och allmänhet.

Roger Blidmo, VD Arkeologikonsult och FD i arkeologi.

1. INLEDNING	8
1.1 Topografi och fornlämningar i närområdet	8
1.2 Introduktion till Åbygravfältet 1854-1983	10
1.3 Arkeologisk utredning och förundersökning 1998	11
1.4 Målsättning, metod och genomförande vid slutundersökningen 2000	12
2. RESULTAT	14
2.1 Platsens topografi, jordförflyttningslager	14
samt övertäckta jordlager	14
2.2 Anläggningar, artefakter och ben	16
2.2.1 Gravarna	18
2.2.2 Gropar	42
3. THE ANCESTRAL SHRINE	45
3.1 Introduction	45
3.1.1 Discovery	45
3.1.2 A Note on Terminology	47
3.1.3 Investigation and Excavation Method	47
3.1.3.1 Buried soil investigation	47
3.1.3.2 Feature excavation:	48
four corner post-holes	48
3.1.3.3 Rectangular stone setting (A6) and two post-holes (A138, A139)	48
3.1.3.4 Central cremation A43	48
3.1.4 Source criticism	49
3.2 Feature Description	49
3.2.1 Overview	49
3.2.2 Corner post-holes	51
(A8, A37, A52, A140)	51
3.2.3 Rectangular stone setting (A6) with two post-holes (A138 & A139)	53
3.2.4 Central grave A43	60
3.2.5 Surrounding features	63
3.2.6 Long section	67
3.3 Interpretations	71
3.3.1 Structural Interpretations	71
3.3.2 Social Interpretations	75
3.3.3 A Reconstruction	88
3.3.4 Epilogue – Some Questions	93
4. TOLKNINGAR	94
4.1 Inledning och utgångspunkter	94
4.2 En väg och sju grupper	94
4.3 Grupp I: kontrastverkan	96
4.4 Grupp II: En "majstång", en rektangel och en sexsidig	98
4.5 Grupp III: Sju stensättningar	99

4.6 Grupp IV: Två stolpkretsar, femton stolpar	100
– ett förfäderskultkomplex	100
4.6.1 Ett sista försök att bibehålla platsens betydelse?	101
4.6.2 Eller en imponerande början på något nytt?	102
4.6.3 Hur länge användes stolpkretsarna?	102
4.7.1 Grupp V: Rituell eld och inhägnade flatmarksgravar	102
4.7.2 Två samhällsklasser med varsin kultanläggning	105
4.8 Grupp VI: En ensamliggande trekant	105
4.9 Grupp VII: En vikingatida skelettgrav med människooffer	106
5. SAMMANFATTNING	107
6. SUMMARY IN ENGLISH	108
7. REFERENSER	109
8. ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER	114
Administrativa uppgifter	114
Belägenhet	114
Undersökningen	114
Personal	114
Förvaring	114
9 ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR	115
9.1 Anläggningsbeskrivningar: Gravar	115
9.2 Anläggningsbeskrivningar: Gropar	204
9.3 Anläggningsbeskrivningar: Härdar	208
9.4 Anläggningsbeskrivningar: Stolphål	214
9.5 Anläggningsbeskrivningar: Övriga anläggningar	236
9.6 Artefaktfynden: typologi, fyndkombinationer och dateringar.	240
9.7 Osteologisk Analys	249
9.8 Arkeobotanisk analys	260
9.9 Vedartsanalys	261
9.10 14C-Analyser	263

Figurförteckning Åby 2000

- Fig 1:1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 10816 10I1g Västerhaninge med undersökningsområdet och närliggande fornlämningar markerade.
- Fig 1:2. Historiskt kartöverlägg rektifierat gentemot ekonomiska kartan.
- Fig 2:1. Översikt över UO norr om prästgårdens infart före undersökningen.
- Fig 2:2. Prästgårdens infart sedd från öster.
- Fig 2:3. Översikt över UO söder om vägen före undersökningen.
- Fig 2:4. Den svårt skadade A132.
- Fig 2:5. Schematisk plan (1:500) över alla dokumenterade anläggningar från undersökningen 2000. En detaljerad anläggningsplan i 1:300 finns i stycke 9:13.
- Fig 2:6. A375, en rund enskiktad stensättning med gles packning Mittpackningen eventuellt skadad.
- Fig 2:7. Sektion genom A375. Skala 1:40.
- Fig 2:8. Plan över A263 med sammanställda sektioner genom A263 och A370. Skala 1:40.
- Fig 2:9-12. Några artefaktfynd ur A132. Foto Gabriel Hildebrand.
- Fig 2:13. A9. Liten oregelbunden stensättning med gravklot.
- Fig 2:14. A17. Liten stenkrans.
- Fig 2:15a. Plan över den norra delen av UO med A151 och A175. Skala 1:250
- Fig 2:15b. Fotomosaik över den norra delen av UO tagen från lyftkran.
- Fig 2:16. A144. Lodbild.
- Fig 2:17. A144. Korset i stenpackningen, utsparat under utgrävningen, sett från sydost.
- Fig 2:18. A143 Lodbild.
- Fig 2:19. Översikt över A143, med den rektangulära stensättningen A144 i bakgrunden, från sydost.
- Fig 2:20. Foto av A143:s mitt under utgrävningen.
- Fig 2:21. Plan: detalj över mitten av A143. Skala 1:40.
- Fig 2:22. Detalj av sektion AI – BI genom mitten av A143. Skala 1:20.
- Fig 2:23. Detalj av sektion C – D genom mitten av A143. Skala 1:20.
- Fig 2:24. A165, osäker tresidig stensättning
- Fig 2:25. Sektion genom brandgrav A16. Skala 1:20.
- Fig 2:26. Sektion genom brandgrav A154. Skala 1:20.
- Fig 2:27. A24, plan och sektion. Skala 1:20.
- Fig 2:28. A24. Avknipsad ändbit av guldtén. Foto Gabriel Hildebrand.
- Fig 2:29. A24. Ringsölja. Foto Gabriel Hildebrand.
- Fig 2:30. Foto av sektion genom skelettgrav A351, med stolphålet A353 tydligt synligt.
- Fig 2:31. Sektion genom A351 och A353. Skala 1:20.
- Fig 2:32. A380, den kranielösa skelettgraven.
- Fig 2:33. Plan över stolpkrets 1. Skala 1:100.
- Fig 2:34. Sektion genom A43. Skala 1:20.
- Fig 2:35. Plan över stolpkrets 2. Skala 1:100.
- Fig 2:36. A376. Rund stensättning med enkel kantkedja.
- Fig 2:37. A176. Agraffknapp av brons, ursprungligen förgylld. Foto Gabriel Hildebrand.
- Fig 2:38. A252. Agraffknappspar av brons. Foto Gabriel Hildebrand.
- Fig 2:39. A354. Brandgrop.
- Fig 2:40. A158. Brandgrop med urna.
- Fig 2:41. A133. Urnebrandlager under stensättning
- Fig 2:42. A126. Urnebrandgrop med hartstättningsring
- Fig 2:43. A65 under utgrävning med stolpkrets 1 i bakgrunden, sedd från öster.
- Fig 2:44. A65. Lodfoto efter bortgrävning av ca 0,10 m.
- Fig 2:45. A65. Sektioner. Skala 1:40.
- Fig 2:46. A65. Plan över bottenpackningen, fynden och fosfatkarteringen.
- Fig 2:47. A65. Fingerringarna in situ.
- Fig 2:48. A65. Järnföremålen in situ.
- Fig 2:49. A65. Lansspetsen efter konservering
- Fig 2:50. A65. Saxen efter konservering
- Fig 2:51. Lindsay Lloyd-Smith undersöker djupgående ett av stolphålen i stolpkrets 1.
- Fig 2:52. A365 sedan den snittats.
- Fig 3:1. Plan of the southern area of excavation. Skala 1:250.
- Fig 3:2. Totte Fors cleaning up the initial box-section of post hole A37.

- Fig 3:2b. Posthole A37 box-sectioned.
- Fig 3:3. Plan of post circle 1, the Ancestral Shrine. Skala 1:100.
- Fig 3:3b. Skylift photo of the Ancestral Shrine, with postholes and central grave marked. From SWS.
- Fig 3:3c. Pre-excavation photo of posthole A52
- Fig 3:3d. Posthole A52 after excavation of secondary (post-pipe) fill.
- Fig 3:3e. Posthole A52 during removal of stone post packing
- Fig 3:3f. Posthole A52 during removal of stone post packing.
- Fig 3:3g. Posthole A52 fully excavated.
- Fig 3:4. Section through post hole A8 (and hearth A7). Skala 1:30.
- Fig 3:5. Section through post hole A37. Skala 1:30.
- Fig 3:6. Section through post hole A52. Skala 1:30.
- Fig 3:7. Section through post hole A140. Skala 1:30.
- Fig 3:8. A6. The quern stone in the eastern kerb line.
- Fig 3:9. N-S section through stone packing A6 and post holes A138, A139. Scale 1:40.
- Fig 3:9b. Stone setting A6 and postholes A138 & A139. Pre-excavation, from S.
- Fig 3:9c. Stone setting A6 and postholes A138 & A139, after stone-packing has been removed, from SE.
- Fig 3:9d. Stone setting A6 and postholes A138 & A139, after excavation of postholes, from SE.
- Fig 3:10. A43. Plan. Skala 1:20.
- Fig 3:11. A43. Section. Skala 1:20.
- Fig 3:11b. A43. Pre-excavation oblique photograph from S.
- Fig 3:11c. A43. Under excavation with L7 visible, from S.
- Fig 3:11d. A43. Box-sectioned.
- Fig 3:12. A43. Gold filigree wire fragments.
- Fig 3:13. A complete gold filigree pendant, found at Kläggeröd in Slimminge parish, Scania (LUHM 28048:5). Scale 2:1. After Lamm 1993.
- Fig 3:14. A43. Bronze belt hook. Photograph by Gabriel Hildebrand.
- Fig 3:15. A43. Hide scraper. Photograph by Gabriel Hildebrand.
- Fig 3:16. Overview photograph of long section, from S.
- Fig 3:17. E-W long section through colluvium and buried-soil layers, stone setting (A6) and central cremation pit (A43) and clay floor layer (A338). Skala 1:60.
- Fig 3:17b. Photo-montage of long section between 9m and 21m.
- Fig 3:18. Post circle 1, with dotted lines to WSW corner showing and degree of swing to create entranceway. Skala 1:250.
- Fig 3:19. Reconstruction of the pentagonal monument with supported cross-beams, by Yann Robardey.
- Fig 3:20. Reconstruction of the pentagonal monument with upturned trees as corner posts, by Yann Robardey.
- Fig 3:21. Stone circle monument 409 at Jordbro, re-interpreted with SW entranceway. Digitised from Rydén 1991, p. 137.
- Fig 3:22. Geometry of the pentagonal monument. Skala 1:250.
- Fig 3:23. Plan showing the possible north-south structural dichotomy within and around Åby Ancestral Shrine. Skala 1:400.
- Fig 3:24. Artist's impression of the construction of the Ancestral Shrine at Åby, by Yann Robardey.
- Fig 3:25. Artist's impression of the funeral procession and sacrificial ceremonies during the interment of the deceased in the Ancestral Shrine, by Yann Robardey.
- Fig 3:26. Plan of Ancestral Shrine complex with lines of movement into and around the central grave and monument itself. Skala 1:400.
- Fig 4:1. Plan över stolpkrets 1, A133, A266, A132, A143, A144 markerade och ett föreslag till den ursprungliga Tempelvägens riktning. Skala 1:1000.
- Fig 4:2. Sektion genom de två äldsta groparna A365 och A391. Skala 1:50.
- Fig 4:3. De två äldsta groparnas placering i förhållande till den förmodade väggkorsningen och vadstället över Åbybäcken. Skala 1:1000.
- Fig 4:4. UO 2000 med grupp II markerad. Skala 1:750.
- Fig 4:5. UO 2000 med grupp III markerad. Skala 1:750.
- Fig 4:6. UO 2000 med grupp IV markerad. Skala 1:750.
- Fig 4:7. UO 2000 med grupp V markerad. Skala 1:750.
- Fig 9.2.1. Profiler över groparna A18, 125, 161, 261, 262, 208, 328. Skala 1:20.
- Fig 9.3.1. Profiler över härdarna A1, 20, 134, 135, 145, 146, 148, 155. Skala 1:20
- Fig 9.3.2. Profiler över härdarna A174, 177, 279, 319, 306, 331, 363. Skala 1:20.
- Fig 9.4.1. Profiler över stolphålen A8 (och härd A7), A19, A26, A28, A37. Skala 1:20.
- Fig 9.4.2. Profiler över stolphålen A35, 38, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 55. Skala 1:20.
- Fig 9.4.3. Profiler över stolphålen A60, 61, 62, 63, 67, 69, 70, 72, 74, 79, 83, 84, 90, 91, 93, 95, 97, 103, 104, 108, 110. Skala 1:20.
- Fig 9.4.4. Profiler över stolphålen A115, 124, 129, 136, 130, 140, 167.

- Fig 9.4.5. Profiler över stolphålen A157, 193, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 213, 237, 239, 242, 243, 244, 246, 248, 253, 254, 255. Skala 1:20
- Fig 9.4.6. Profiler över stolphålen A259, 260, 269, 270, 271, 276, 309, 310, 312, 315, 323, 324, 325, 326, 340, 346, 377. Skala 1:20.
- Fig 9.4.7. Profiler över stolphålen A378, 379, 386, 388, 389, 390. Skala 1:20.
- Fig 9.13.1. Detaljerad anläggningsplan, skala: 1:300
- Fig 9.13.2. Förundersökningsschakten i förhållande till slutundersökningen.
-
- Tabell 2a. Sammanställning av gravarna grupperade efter tolkningsgrupper med angivande av gravskick och gravgåvor
- Table 3a. Dimensions in metres and construction details of the post holes of the pentagonal grave monument.
- Table 3b. Layer description to long section through buried soil layers, stone setting (A6), central cremation grave (A43) and clay floor layer (A338).
- Table 3c. Table summarising the possible north-south structural dichotomy within and around Åby Ancestral Shrine.
- Tabell 9a. Indelning av för undersökningen aktuella perioder.
- Tabell 9b. Datering, genusbestämning och statusindikator för gravarna.
- Tabell 9c. Översikt över det analyserade skelettmaterialets vikt och antal fragment
- Tabell 9d. Artfördelning i antal fragment och vikt
- Tabell 9e. Anatomisk fördelning i antal fragment för däggdjur
- Tabell 9f. Sammanfattning av den osteologiska analysen
- Tabell 9g. Analyserade verartsprover och resultat
- Tabell 9h. De vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper
- Tabell 9i. Kolprov och kalibrerade dateringar.

1. Inledning

Inför Seniorgården AB:s byggnation av bostäder inom fastigheten Åby 1:192 i Västerhaninge socken, Södermanland, utförde Arkeologikonsult en arkeologisk slutundersökning under juni t.o.m. september 2000. Den undersökta ytan visade sig utgöra östra delen av det välkända Åbygravfältet,

Raä 201, Västerhaninge socken. Det undersökta avsnittet vid Tempelvägen 6 kommer att få ett eget fornlämningsnummer. Den totala yta som slutundersöktes var ca 6500 m² (fig. 1:1). Undersökningen pågick under perioden 2000-06-12 t.o.m. 2000-09-30.

1.1 Topografi och fornlämningar i närområdet

Undersökningsområdet är beläget ca 600 m NO om Västerhaninge centrum. Västerhaningebygden är mycket rik på kända fornlämningar, delvis beroende på att området vid flera tillfällen har utsatts för exploatering (exempelvis för riksväg 73) vilket har bringat tidigare okända fornlämningar i dagen. De som har framkommit visar att området kring Västerhaninge har lång bebyggelsekontinuitet och att bygden var central främst under yngre bronsålder och äldre järnålder.

Västerhaninge och övriga Södertörn är beläget på den svekofenniska urbergsplatan. Den sista istidens framfart har format landskapet. Exempel på detta är den ständigt pågående landhöjningen, som började när ismassornas tryck på urberget släppte, samt förekomsten av den mäktiga Stockholmsåsen. Den nordsydligt orienterade åsen delar in Västerhaningebygden i höjdpartiet Hanveden i väst och de kustnära och flackare områdena i öst.

Ca 8000 f.Kr. började de högst belägna delarna av Hanveden att resa sig ur havet. Ett sextotal boplatser från tiden 7000-6000 f.Kr. är kända i Västerhaninges omgivning. Från tiden 3000-1500 f.Kr. då landet höjt sig än mer finns ett tiotal kända boplatser längs den dåtida kustlinjen. Raä 479, belägen strax N om Åbygravfältet, är en stenåldersboplatser från 4000-3600 cal BC (Frykberg & Lindgren 1998, s. 45). Flera stenåldersboplatser finns vid Jordbro (Blomqvist & Åhman 1998; Frykberg & Lindgren 1998).

Under yngre bronsålder och äldre järnålder låg strandlinjen 10-15 m över dagens nivå vilket innebar att det 2-3 km öster om dagens under-

sökningsområde fanns en vik som förband Västerhaningetrakten med havet. Under denna tid anlades de stora bygdegravfälten vid Jordbro och Åby.

Boplatslokaler samtida med gravfälten är kända vid Ribby (Västerhaninge Raä 360, 399, 361, 362, 398), Åbrunna (Österhaninge Raä 201) och Kalvsvik (Österhaninge Raä 202). Vid Ribby, ca 1 km söder om Åbygravfältet, har man påträffat boplatslämningar och Stockholmstraktens största skålgropslokal. Fornlämningarna i Ribby dateras till bronsålder och äldre järnålder. Vid Åbrunna-boplatsen påträffades boplatslämningar men också ett mindre gravfält i höjdläge. Boplatslämningarna är daterade till yngre bronsålder och äldre järnålder, gravfältet är troligtvis från äldre järnålder (Strucke & Perming 1997, s. 35ff).

Vid flera tillfällen har man tagit pollenprover från det närbelägna Gullringskärrret för miljöhistoriska analyser av omgivningarna (Påhlsson 1987, s.183ff; Alm-Kubler & Ranheden 2000). Vid övergången mellan yngre bronsålder och äldre järnålder (767-406 cal AD) finns indikationer på svedjebruk och odling främst av korn men också av vete och havre. Landskapet var öppet och kreaturshållningen intensiv. Landskapet tycks ha utnyttjats hårt.

En uppteckning talar om fem spiralvridna halsringar av brons som skall ha hittats vid dikesgrävning på mark tillhörande prästgården. Halsringarna tillskrivs bronsålderns slutskede, period VI (Wikell 1989, s. 20). Förmodligen rör det sig här om ett offerfynd från mossmarkerna sydost om prästgården.

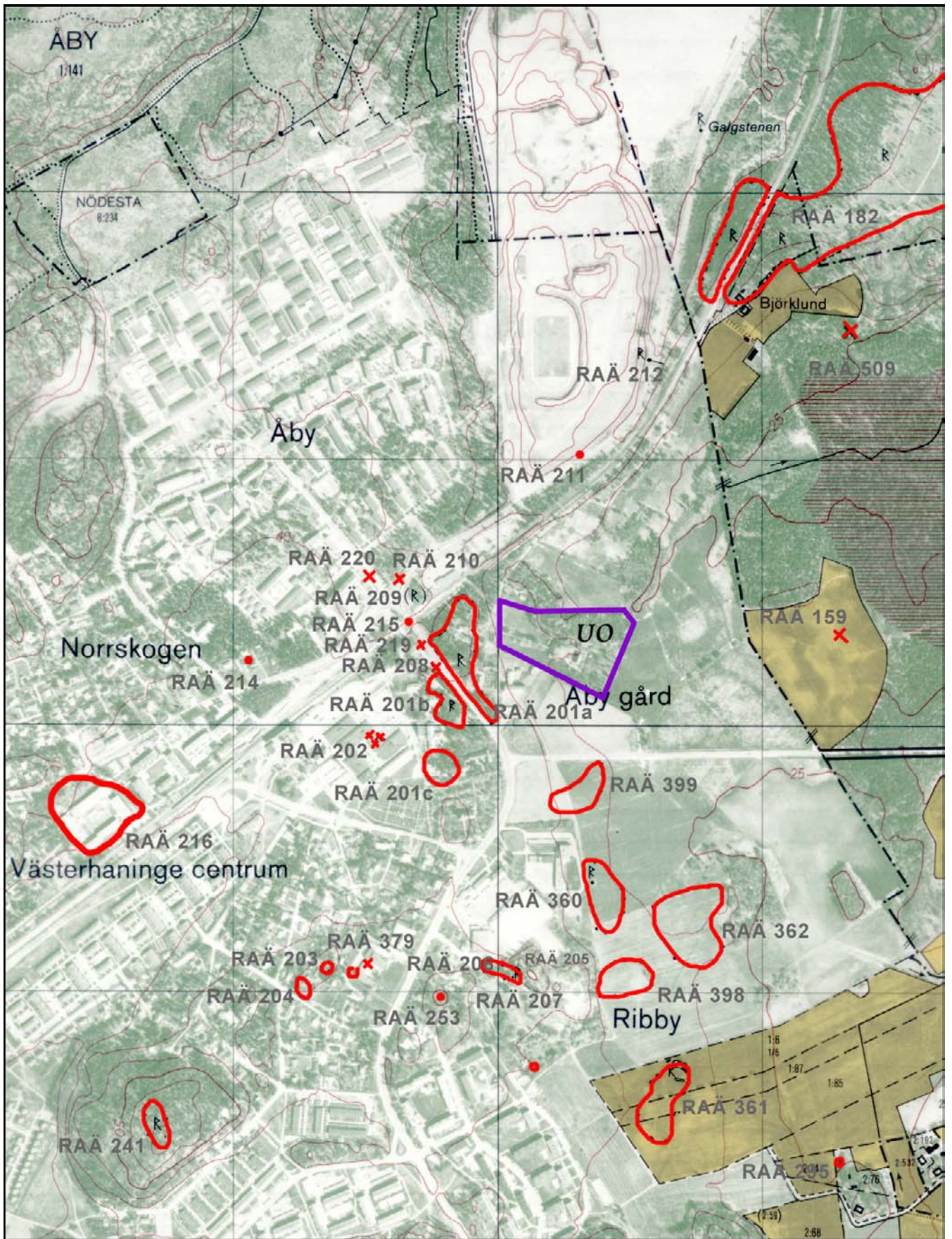

Fig. 1:1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 10816 1011g Västerhaninge med undersökningsområdet och närliggande fornlämningar markerade.

En runsten skall också ha påträffats på prästgårdstomten, men flyttades senast i slutet av 1600-talet till Fors herrgård (Westerin 1897, s.175) där den avbildades första gången. Runstenen står ännu kvar på gårdsplanen. Inskriptionen lyder: *Tore och Tågn läto resa denna sten efter Fastbjörn, Tågns fader, och (Tore efter) Anund sin son* (Runqvist 1975, s.10). Denna runsten kan ursprungligen tänkas ha stått vid en bro eller ett vadställe över den bäck som ringlar sig genom den norra delen av prästgårdstomten.

Kyrkan och prästgården visar att platsen haft en central karaktär under historisk tid. En ytterligare påminnelse om den tid då Västerhaninge kyrkplats var häradets centralplats är det närbelägna tingshuset från 1730-talet, vilket försågs med ovanvåning på 1820-talet. Under medeltiden hölls tinget vid Sotholmen i socknens sydligaste del, men det flyttades till sockenstugan vid kyrkan på 1500-talet (Alm 1946).

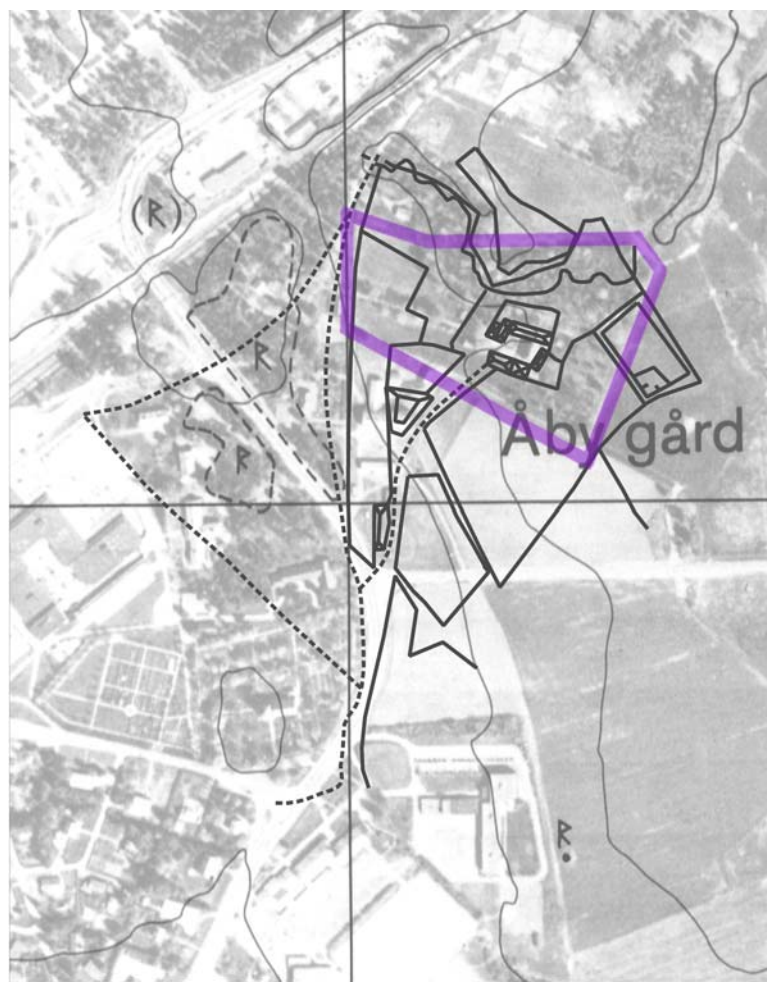

Fig 1:2. Historiskt kartöverlägg rektifierat gentemot ekonomiska kartan.

1.2 Introduktion till Åbygravfältet 1854-1983

I Haningebygden finns två mycket stora gravfält med tyngdpunkt i äldre järnålder. Det ena är Jordbrogravfältet (Österhaninge Raä 182), Mälardalens största kända gravfält från äldre järnålder med över 1000 gravar (Rydén 1991). Ca 1 km SV om Jordbrogravfältet ligger Åbygravfältet (Västerhaninge Raä 201a, 201b, 201c, 202, 208, 209, 210, 215, 219 och 220). Åbygravfältet är känt sedan länge. 1854 karterades det av August Valdemar Lundberg, som upptog omkring 25 stensättningar och 100 resta stenar på sin karta (återgiven av Äijä 1987, s. 10).

Många arkeologiska utgrävningar har tidigare ägt rum på Åbygravfältet. 1953 undersökte C.A. Moberg delar av Raä 201a och 201b. En efterundersökning genomfördes vid Åby löneboställe där det framkom en oregelbundet rundad stensättning med en brandgrop. Moberg undersökte även en skadad stensättning inom Raä

201b, vid Västerhaninge gamla skola, Åbyskolan (Moberg 1953). 1954 undersökte A. Nordström för Stockholms läns museums räkning en rund stensättning vid Åby löneboställe (Nordström 1954). 1959, i samband med omläggning av viadukten över Nynäsbanan, undersökte T. Andrae fornlämningarna Raä 201, 208 och 209. Sju runda stensättningar, varav tre med yttre friliggande kantkedja, en tresidig anläggning med en stenpackning i centrum, 16 resta stenar samt 15 flatmarksgravar framkom vid undersökningen (Mets 1959). 1983 undersöktes nio anläggningar inom Raä 201b, två stensättningar med yttre friliggande kantkedja, en tresidig anläggning med rund mittpackning, en rund stensättning, en oregelbunden stensättning, två resta stenar och två klumpstenar (Elfstrand 1987). 1982-83 genomfördes den hittills största undersökningen av Åbygravfältet under ledning av Karin Äijä, varvid 180 brandgravar

och 18 skelettgravar framkom (Äijä 1987).

Gravfältet är skadat och uppsplittrat eftersom vägar, järnväg och hus har byggts på platsen. Åbygravfältet är ett varierat gravfält, typiskt för den äldre järnåldern. Undersökningarna t.o.m. 1983 dokumenterade över 250 gravar och ett 20-tal olika yttre gravskick. Majoriteten av gravarna var brandgravar men ett mindre antal skelettgravar har också framkommit. I samband med undersökningarna 1982-83 framkom en tidigare okänd gravtyp, den sexkantiga ekergraven, vilken preliminärt daterades till förromersk järnålder. Denna gravtyp återfanns även vid undersökningarna 2000 (A143), men gav inga daterande fynd. En ¹⁴C-datering (Ua-17585) från en överlagrande härd

visar att graven sannolikt inte var yngre än 500-talet e.Kr.

Vid slutundersökningen 2000 på Åby 1:192 framkom, beroende på tolkningar, 46-48 gravar. Majoriteten av dessa var brandgravar och bara tre av de gravlagda individerna var okremerade. Några av gravarna saknade också gravgömma. Andra gravar visade tecken på återanvändning, både för nya begravningar och för en förmodad rituell härdanläggning. I och med undersökningarna 2000 har ca 300 gravar undersökts på Åbygravfältet, och gravfältet har ursprungligen säkert hyst åtskilliga fler. Äijä (1985, s. 132) har beräknat det ursprungliga gravantalet till ca 2000.

1.3 Arkeologisk utredning och förundersökning 1998

De nya undersökningarna på Åbygravfältet började i februari 1998. På uppdrag av Seniorgården AB och Länsstyrelsen i Stockholms län utförde Arkeologikonsult en arkeologisk utredning och förundersökning inom fastigheten Åby 1:192 (Wikborg 1998a, 1998b). Planområdet utgjordes av Åby prästgårds tomt och omfattade ca 25 000 m².

Vid både utredningen och förundersökningen påträffades gravar inom den västra delen av planområdet. Gravarna visade sig sträcka sig åtminstone ca 40 m in i planområdet. Gravskicket uppvisade stora likheter med de omedelbart väster om planområdet belägna delarna av Åbygravfältet.

Gravfältet hade tidigare givit dateringar från sen bronsålder t.o.m. folkvandringstid, med tyngdpunkt på förromersk och äldre romersk järnålder (Äijä 1987). Vid utredningen och förundersökningen antog man att gravarna inom planområdet var en del av det redan kända gravfältet. Inga gravar undersöktes under utredning och förundersökning eftersom likheten med gravarna på det redan undersökta gravfältsavsnittet kunde ringa in gravarnas preliminära datering. Vid

förundersökningen antogs också att gravtätheten inom undersökningsområdet var densamma som inom den av Äijä undersökta ytan.

Under utredningen och förundersökningen påträffades utöver gravarna diverse stolphål, härdar och gropar som antogs härröra från boplotsaktiviteter. Kol från en av härdarna ¹⁴C-daterades till 620-890 cal AD (2 ó, Ua-13484). Dessa anläggningar tros ha tillhört ett långhus som sträckt sig från ena sidan till den andra av den befintliga allén. Kol från en brunns- eller gropusliknande anläggning i nordvästra delen av undersökningsområdet (A267 vid slutundersökningen) daterades till 1170-1400 cal AD (2 ó, Ua-13483). Förutom boplatslämningar påträffades också anläggningar som tydde på metallgjutning och smide (Wikborg 1998a, 1998b).

I övrigt uppvisade planområdet inga sammanhängande fornlämningsytor varför endast den västra delen av planområdet, ca 7000 m² i anslutning till de tidigare kända delarna av Åbygravfältet, bedömdes som intressant inför en slutundersökning. Denna yta blev undersökningsområde 2000 och kommer härnäst att kallas UO.

1.4 Målsättning, metod och genomförande vid slutundersökningen 2000

Resultaten av tidigare undersökningar samt utredning och förundersökning 1998 visade att man vid en slutundersökning kunde förvänta sig åtminstone tre olika typer av fornlämningar inom UO.

1. Brandgravar och ett mindre antal skelettgravar.
2. Boplatslämningar samtida med eller yngre än gravfältet. En stor härd belägen ca 80 m söder om UO hade daterats till 800-200 cal BC (2 ó, St-9567, 2360±85 BP; Äijä 1987, s. 69, A209).
3. Rester av verkstadsaktiviteter med gjutning och smide.

Undersökningsplanen baserades på dessa antaganden. En av frågeställningarna blev att jämföra artefaktfynd och anläggningar mellan olika gravfältsavsnitt för att få en rumslig förståelse. Avbaningen i nordvästra hörnet av UO nådde inte fram till verkstadsplatsen som påträffats vid förundersökningen, så den ytan ligger kvar. Eftersom nästan inga boplatslämningar heller påträffades vid slutundersökningen lades tyngdpunkten på undersökningen av gravarna.

Med mer gravanläggningar än förväntat kom metodiken och frågeställningarna att ändras. Vi insåg att en förbättrad förståelse av hela Åbygravfältet skulle kunna nås, dess östliga utbredning skulle kunna undersökas, och ytterligare gravtyper skulle kunna framkomma och dateras.

Området banades av lagervis. Matjorden banades av över hela området söder om prästgårdens grusväg. Norr om vägen banades först en 15 m bred remsa av längs både Tempelvägen och prästgårdens infart. Alla underliggande jordlager lämnades och undersöktes med jämnt spridda kvadratmeterrutor. Undersökningen söder om grusvägen komplicerades då den femhörniga stolpkrets 1 påträffades (se kapitel 2-4).

Provrutegrävning norr om grusvägen visade att de blottade lagren där representerade forntida matjord snarare än avsatta kulturlager, varför avbaningen fortsatte. Då inga anläggningar eller fynd framkom i lagret banade vi ned till den nivå där anläggningar avtecknade sig mot den sandiga sterilen. På de ställen där anläggningar framkom

på högre nivåer sparades jordlager. De enskilda anläggningarna rensades därefter fram för hand.

Ej inmätta sökschakt drogs genom jordlagret norr om prästgårdens infart för att söka efter underliggande anläggningar. Till sist drogs ett schakt på längden genom prästgårdens infart.

Gravarna dokumenterades i plan genom inmätning med totalstation och fotografering med digitalkamera. Genom varje grav lades ett snitt. Sektionerna ritades i skala 1:10 eller 1:20. Fyllningen sållades i 2 och 4 mm vattensäll. En beskrivning upprättades också för varje undersökt anläggning.

Övriga anläggningar på gravfältet – stolphål, härdar, gropar o.s.v. vilka inte bildade några sammanhängande konstruktioner – snittades och grävdes ut till hälften. En sektion i skala 1:20 ritades för varje anläggning. I vissa fall vattensällades fyllningen.

De medel för provtagning som anslagits till slutundersökningen var beräknade utifrån undersökningsplanen. Ett av målen var att planområdet i första hand skulle dateras arkeologiskt genom artefaktfynd. Det visade sig att finnas goda möjligheter till detta eftersom flera av gravarna innehöll daterande artefakter. Fem prover valdes ut för ¹⁴C-analys. Dessa kom från A43 (centralgrav i den femhörniga stolpkrets 1), A363 (härd i botten av skelettgrav A65), A14303 (härd i centrum av den sexhörniga ekergraven A143), A351 (skelettgrav) och A376 (mittstensättning i den niohörniga stolpkrets 2).

Kolprover samlades in från alla gravar. I november 2001 floterades påsar med osorterat gravmaterial som samlats in ur 2 mm-sället. Alla kolprover fick fyndnummer och kommer att deponeras på Historiska museet. Vid undersökningen insamlades också jordprover för makrofossilanalys, främst från härdar och stenskodda stolphål. Oanalyserade prover förvaras hos Arkeologikonsult. Kolproverna artbestämde av Erik Danielsson, Vedlab. ¹⁴C-analyserna utfördes vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala (Ua-17584 t.o.m. Ua-17588). Tre jordprover analyserades för makrofossil av Karin Viklund i Umeå.

Roger Blidmo var huvudansvarig för projektet. Karin Nordström ledde fältundersökningen

2000. Lindsay Lloyd-Smith ansvarade för undersökningen av stolpkrets 1 och A43. Totte Fors ansvarade för kartering med totalstation. Rapportarbetet påbörjades i november 2000 av Karin Nordström och avslutades av Lindsay Lloyd-Smith under vintern 2001-2002. Lotta Larsson utförde den osteologiska analysen i november och december 2001. Artefaktfynden konserverades vid Riksantikvarieämbetets ateljé på Storgatan 41 och var färdiga i februari 2002. Martin Rundkvist beskrev, typbestämde och tolkade dem så snart de var konserverade, samt redigerade och språkgranskade föreliggande rapport.

2. Resultat

Den följande redovisningen utgör en kort sammanfattning av anläggningar och fynd. Syftet är ett ge ett intryck av typerna och deras variation över UO. För att underlätta förståelsen av tolk-

ningarna i kapitel 4 nämns också vissa intressanta aspekter och viktiga likheter och skillnader mellan anläggningarna. Detaljerade beskrivningar av alla anläggningar finns i stycke 9.1-5.

2.1 Platsens topografi, jordförflyttningslager samt övertäckta jordlager

Åbygravfältet är belägen på Stockholmsåsens sydspets. Åsens rygg, som ligger ca 40 m.ö.h., består av vattenslipade stenar och grus. På sluttningarna nedåt 30 m.ö.h. finns fin stenfri sand. Här ägde slutundersökningen 2000 rum, nedanför åsens sluttning och ca 50 m öster om den tidigare undersökta delen av Åbygravfältet (Raä 201a, Äijä 1987), på prästgårdens tomt (Åby 1:192). Både norrut och söderut begränsades UO av bebyggda ytor.

Den avbanade ytan mätte ungefär 90 m (N-S) gånger 75 m (V-O) och delades i två delar av prästgårdens infart. Söder om infarten fortsatte åsslutningen ca 12 m in på UO, innan topografin började plana ut. En ca 5 m bred del av den underliggande B-horisonen (av det övertäckta jordlagret A409) fortsatte därefter ca 10 m som ett litet näs. Norr om infarten var den underliggande

sanden planare. Åt nordost begränsades området av Åbybäckens ca 10 m djupa ravin som slingrar sig österut ca 500 m till Gullringskärret.

Under den nutida matjorden framkom en serie jordförflyttningslager av silt och sand (härdanefters colluvium) som hade skridit nerför åsslutningen. Tack vare det hade en stor yta av forntida matjord övertäckts och bevarats. Colluvielagren hade samlats runt stensatta anläggningar (A34, A132, A133 och A263) och var tjockast i UO:s södra del, särskilt kring den rektangulära stensättningen A6. Stensättningarna var anlagda på gammal matjord. Eftersom jordlagret delades av förundersökningsschakten och infarten fick det flera olika anläggningsnummer –A409, A410 och A412 – fast det egentligen var ett och samma lager. Den gamla matjorden fanns beva-

Fig. 2:1. Översikt över UO norr om prästgårdens infart före undersökningen.

Fig. 2:2. Prästgårdens infart sedd från öster.

Fig. 2:3. Översikt över UO söder om vägen före undersökningen

rad över en yta på ca 2800 m². För att söka efter boplatssfynd grävdes i en första omgång sex kvadratmeterrutor i det begravda matjordslagret. Då mycket få fynd framkom bedömes lagret som en naturlig matjord snarare än som ett kulturlager. När den femhörniga stolpkrets 1 påträffades utgrävdes dock flera rutor, både inom och utanför monumentets begränsning, för att undersöka eventuell fyndspridning. För att vidare dokumentera lagerföljden lades en långsektion längs slutningen, genom den rektangulära stensättningen A6 samt stensättningen A43. Sektionen presenteras i kapitel 3.

Några ytor med tunna lager (A127, A128 och A204) framkom öster om området med bevarade jordlager (A409 och A412). De låg i grunda svackor, bestod av starkt humös brunorange silt med mycket järnutfällningar och innehöll tegelfragment. De har tolkats som

matjordslager eventuellt från medeltiden. Deras utsträckning är intressant i förhållande till gravfältet och en möjlig tolkning av deras tillkomst diskuteras i kapitel 3.2.5.

Under rapportarbetet identifierades några lager (A392, A393, A394, A395 och A397) som skurits av anläggningar. Då de inte dokumenterades i fält är det osäkert om det rör sig om bottendelar av det omfattande gamla matjordslagret eller fyllning i nedgrävda anläggningar.

Några moderna dräneringsdiken och kabelschakt korsade UO. Ett av de äldre dikena, i sydvästra delen av UO, sträckte sig i sydväst-nordostlig riktning och skulle kunna vara orienterat efter den sena medeltidens infart till prästgården som dokumenterats på de historiska kartorna (Wikborg 1998, s. 10ff).

2.2 Anläggningar, artefakter och ben

UO hade under senare tid varit odlat vilket påverkat fornlämningarna. Det som återstod av gravarna och andra anläggningar måste betraktas med

detta i åtanke. Många av anläggningarna var skadade och för vissa av gravarna var det svårt att bestämma yttre och inre gravskick (jfr. fig. 2:4).

Fig. 2:4. Den svårt skadade A132.

Fig. 2:5. Schematisk plan (1:500) över alla dokumenterade anläggningar från undersökningen 2000. En detaljerad anläggningsplan i 1:300 finns i stycke 9:13

2.2.1 Gravarna

Sammanlagt undersöktes 46 gravar. Därutöver fanns två svårtolkade anläggningar (A365, A391) som eventuellt kan representera gravar. Nedan kommer gravarna att delas in i grupper efter yttre och inre konstruktion. Vad gäller den yttre konstruktionen används Äijäs (1987) definitioner som utgångspunkt.

2.2.1.1 Större, runda eller oregelbundna

stensättningar: A132, 133, 235, 235, 266, 375, 376

Den vanligaste typen av gravöverbyggnad (19 av 46) var olika varianter av stensättningar (A9, 10, 11, 16, 17, 34, 43, 122, 132, 133, 144, 151, 165, 175, 235, 263/(370), 266, 375, 376): rundade, oregelbundna, rektangulära, tresidiga och sexsidiga. Vidare fanns det två anläggningar som bara bestod av friliggande stencirklar. Flera av stensättningarna var svårt skadade av jordbruk. Många som har benämnts oregelbundna kan en gång ha varit runda. De flesta tycktes ursprungligen ha varit runda eller rundade, så därför presenteras alla tillsammans. Deras diameter varierade från 0,7 till 18,0 m. Stensättningarna kan grupperas efter yttre mått samt stenmaterialets art, form och storlek. Ibland kunde även stenens färg ses spela en viktig roll.

De större runda stensättningarna varierade i diameter från 1,9 till 3,0 m. Alla var belägna i mitten av UO och enskiktade. Det är intressant att notera deras jämna spridning med ca 12 m mellan gravarna.

A375 hade bara rundade stenar och var ca 3 m i diameter. Packningen var gles och bestod av rundade stenar, ca 0,15-0,4 m i diameter, företrädesvis i den större storleken. Graven var fyndfattig jämfört med de andra större stensättningarna och innehöll bara två glasflusspärlor, den ena blå och den andra grön.

Fig. 2:6. A375, en rund enskiktad stensättning med gles packning. Mittpackningen eventuellt skadad.

A376 bestod också av rundade stenar. Skillnaden var att stensättningen hade en enkel kantkedja och att centrum bestod av en tät enskiktad stenpackning med väl valda rundade stenar i storleken 0,1-0,2 m. Den mätte ca 2 m i diameter. Packningen var något välvd och stensättningen var skadad men dess uppbyggnad var skönjbar. A376 hade återanvänts, med en sekundärbegravning nedgrävd i centrum. Den utgjorde mittgrav i stolpkrets 2 (se nedan).

Det rundade stenmaterialet i A132 och A263 var relativt homogent till sin storlek, ca 0,15-0,25 m. Anläggningarna mätte ca 2,5 m i diameter. A263 tolkades som en friliggande stencirkel med nedsatt klumpsten (A370). I sektionen syns flera brandlager och det är oklart om de hängde ihop med urnebengropen i A370. I A263:s brandlager fanns ben av åtminstone en vuxen människa av ovisst

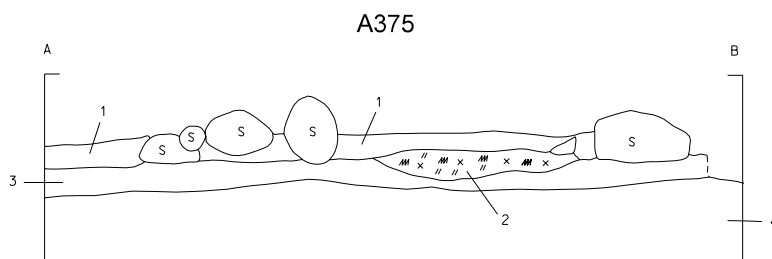
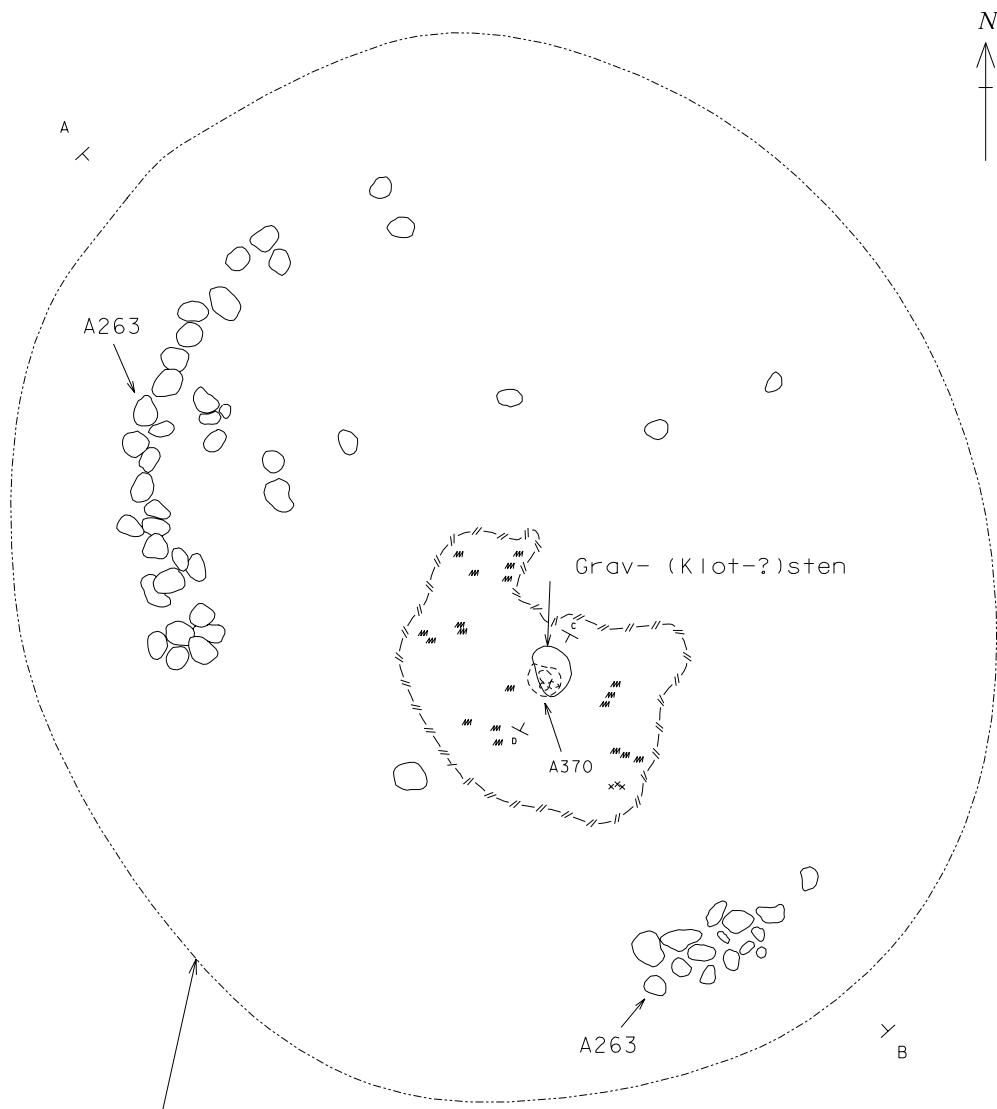

Fig. 2:7. Sektion genom A375. Skala 1:40. Lagerbeskrivning: L1 Flammig svart silt med kol, sot och spridda brända ben. L2 Svarbrun silt. L3 Brungrå silt (jordlager A412). L4 Brungul sand.

Yta av lämnade övertäckande jordlager (A412)

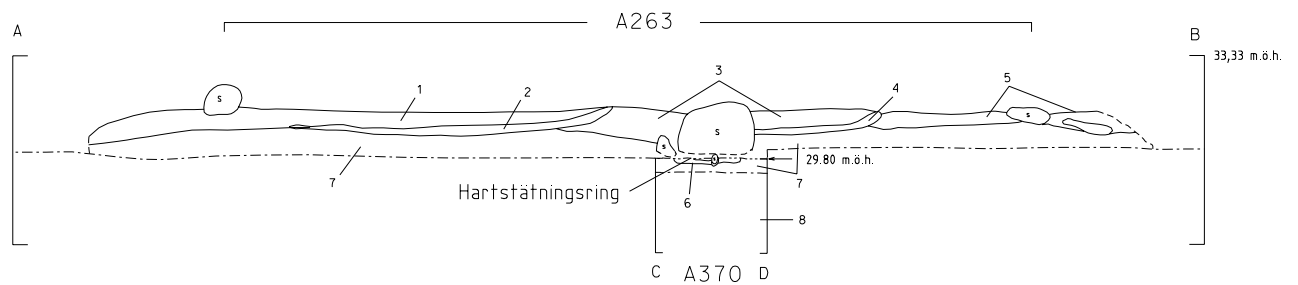

Fig. 2:8. Plan över A263 med sammanställda sektioner genom A263 och A370. Skala 1:40. Lagerbeskrivning: L1 Brun silt. L2 kol, sot och ben. L3 Brun silt. L4 Kol, sot och ben. L5 Brun silt. L6 Vitbrun silt. L7 Gulgrå sand [A412?]. L8 Gulvit silt.

kön, samt björn och svin. Benen från A370 är tyvärr inte analyserade. Urnebrandlagret i A132 innehöll ben av en vuxen människa av ovisst kön samt björn, får/get och svin.

Också A235 bestod av rundat stenmaterial men var svårt skadad. I A133 och A266 varierade stenmaterialet mellan 0,1 och 0,4 m och innehöll både rundad och skarpkantig sten. A133, vars gravgömma utgjordes av en stor kruka nedsatt i ett brandlager, innehöll ben av ett stort antal djurarter: hund, får/get, svin, fågel och eventuellt nöt/häst.

Alla större stensättningar, utom den ovan nämnda A375 och A266 som var skadad av ett dike, var ganska rika på artefaktfynd. Alla innehöll kamfragment och fynd av brons och järn. Särskilt märkvärdig var A132 med en fingerring av guld, ett par agraffknappar, ett svärdformat remändebeslag och en järnkniv. Artefaktfynden daterar till folkvandringstid och indikerar hög status.

Trots sin fyndriktighet är A132 genusneutral. Den osteologiska analysen kunde heller inte belysa den dödas kön. Det är synd eftersom alla större stensättningar (utom A375 och A266) inom UO sett utifrån fyndkombinationerna var kvinnogravar, vilket antyder en könsuppdelning av gravfältet.

Fig. 2:9. A132. Fingerring av guld. Foto Gabriel Hildebrand.

Fig. 2:10. A132. Remändebeslag av brons. Foto Gabriel Hildebrand.

Fig. 2:12. A132. Kniv. Foto Gabriel Hildebrand.

Fig. 2:11. A132. Två remändebeslag, fragment av en agraff m.fl. bronsfragment. Foto Gabriel Hildebrand.

2.2.1.2 Mindre, rundade eller oregelbundna stensättningar: A9, 10, 11, 16, 17, 34, 43, 122

De mindre stensättningar låg också samlade och var belägna i UO:s sydligaste del. De mätte mellan 0,7 och 1,2 m i diameter och visade stor variation i stenmaterialet. Stenarna var utvalda efter bergart (granit, gnejs eller kvartsit) och ofta av samma eller kontrasterande färger. A11, A17 och A122 bestod bara av ett fåtal stenar lagda som en krans.

De övriga små stensättningar (A9, A10, A34, A43) var delvis toppiga med stenar uppallade på varandra i mitten. A9 hade ett gravklot placerat på en ring av mycket mindre stenar som själva vilade på en platt stenflisa.

Förutom A43 (mittgraven i den femhörniga stolpkrets 1) innehöll de mindre stensättningar väldigt lite ben. A10 och A34 saknade helt ben men bestod av väl samlade stenar ovanpå små brandlager med artefakter, och tolkades därför som gravar. I de fem gravar som gav brända ben varierade mängden mellan 0,5 och 32,3 g. Benen från A9 och A11 har analyserats men kunde p.g.a. den ringa mängden inte bedömas närmare.

Det fanns lika lite artefakter som ben i dessa anläggningar bortsett från A43. Glaspärlor fanns i A9 och A16. För övrigt fanns i A122 ett kvartsavslag och i A10 några skarpa skärvor av grönsten.

A43 var en högstatusgrav med delvis unika artefaktfynd: ett guldfiligranhänge, bältebeslag i brons, kantbeslag av brons förmodligen från ett dryckeskärl, kam och skinnskrapa. Artefakterna daterar gravan till senare delen av folkvandringstiden och indikerar kvinnligt genus.

2.2.1.3 Anläggningar bestående blott av en friliggande stencirkel: 151, 175, 263(?)

1982-1983 undersöktes 16 stensättningar med yttre friliggande kantkedja på Åbygravfältet. Dessa varierade i diameter mellan 4,2 och 18,5 meter (Äijä 1987). 2000 undersöktes tre liknande anläggningar. A263 (presenterad ovan) var egentligen för skadad för säker bedömning, men där fanns kvar delar av en friliggande kantkedja. A151 och A175 var belägna bredvid varandra intill norra kanten av UO och fortsatte där utanför.

Fig. 2:13. A9. Liten oregelbunden stensättning med gravklot.

Fig. 2:14. A17. Liten stenkrans.

A151 var 18,2 meter i diameter och bestod av en cirkel av rundade stenar i homogen storlek, 0,15-0,3 m i diameter. Cirkelns västra del var förstörd och genom hela anläggningen fanns plogspår i V-Ö riktning. Det fanns inga spår av någon gravgömma, men däremot, i anläggningens absoluta centrum, ett stolphål (A170). Det var ca 0,35 m i diameter och ca 0,45 m djupt, med U-format tvärsnitt utan stenskonung. Hålet kan också tolkas som sista resten av en sönderplöjd gravgömma.

A175 var belägen strax öster om A151 och

uppbyggd på samma sätt. Stenarna i cirkeln var 0,15-0,25 m i diameter. Cirkelns diameter var ca 6 m, och i centrum fanns en svag tunn mörkfärgning (A335) som tolkats som mycket osäkra rester av ett brandlager.

Noteras bör att alla gravar med yttre friliggande kantkedjor som tidigare undersökts på Åbygravfältet (utom Äjäs svårt skadade A215; 1987, s. 139) har haft centrala stenpackningar. Bara en av dem var lika stor som A151: Äjäs A123 (1987, s. 18, 116).

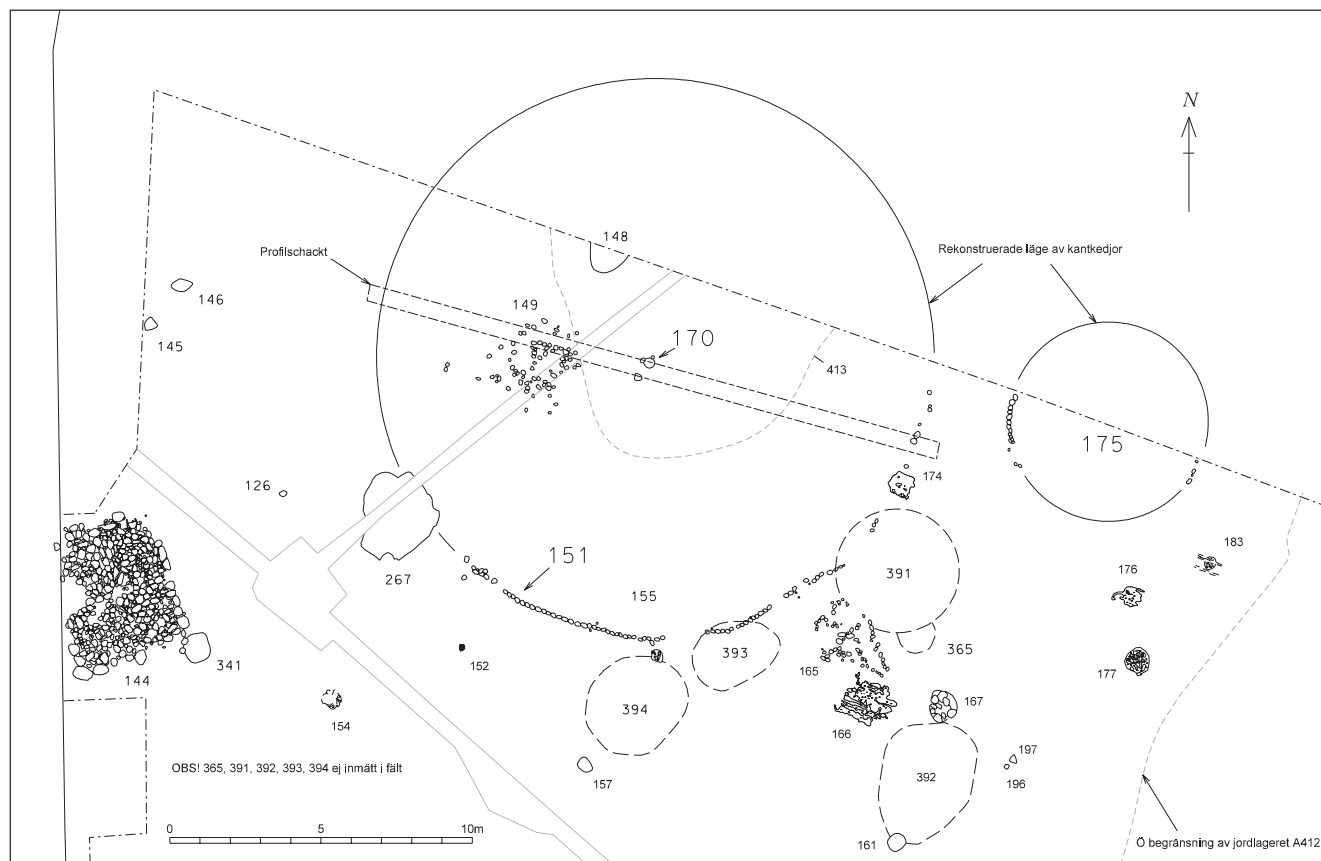

Fig. 2:15a. Plan över den norra delen av UO med A151 och A175.

Fig. 2:15b. Fotomosaik över den norra delen av UO tagen från lyftkran.

2.2.1.4 Rektangulär stensättning: A144

En rektangulär stensättning, A144, med sidorna ca 5 x 4 m fanns i den nordvästra delen av UO. Omkring den fanns rester av en ram med större stenar än de övriga i stensättningen. I centrum av stensättningen fanns också ett urskiljbart kors orienterat i huvudväderstrecken.

1982-1983 påträffades en rektangulär stensättning (Äijäs A5; 1987, s. 23) liknande A144. Båda dessa gravar var tätt packade och enskiktade. Båda innehöll skarpa och rundade stenar och var orienterade i nordsydlig riktning, med markerade hörnstenar. Vad gäller det inre gravskicket innehöll båda brandgravar. Möjligen kan brandgraven A359 ha varit sekundärt placerad i A144, som saknade artefaktfynd.

Rektangulära stensättningar har en vid spridning i Mälarenregionen. Många paralleller finns från den äldre järnålderns gravfält vid Alby, Dragby, Barsbro, Darsgårde, Ersta och Uppinge (Hyenstrand 1974). Under den sena vikingatiden är rektangulära stensättningar en vanlig överbyggnad på östvästligt orienterade skelettgravar (Hyenstrand 1981, s. 15).

2.2.1.5 Sexsidig ekergrav: A143

A143 var belägen i norra delen av UO. Den mätte ca 14 m diameter och i centrum fanns en rund stensättning med enkel kantkedja (ca 2,1 m i diameter). Den runda stensättningen var enskiktad och tätt packad med rundade stenar i storleken 0,05-0,16 m. Därifrån utgick sex ca 5 m långa ekrar bestående av rundade stenar i homogen storlek (0,15-0,25 m i diameter). Ekrarna förenades med raka rader av stenar i samma storlek, och i varje hörn hade det funnits en hörnsten av vilka endast en återstod.

Den sexsidiga gravformen är endast känd från Åbygravfältet. 1982-83 framkom fyra stycken (Äijäs A13, A43, A47, A104; 1987, s. 25ff). Liksom den som påträffades 2000 var de alla belägna i norra delen av gravfältet. De daterades då preliminärt till förromersk järnålder.

Under rapportarbetet insåg vi att det mitt i A143:s centrala stensättning fanns en sekundärt nedgrävd härd (A14303, fig. 2:20). Tyvärr hade då ett kolprov härifrån redan skickats för ¹⁴C-analys och gav dateringen 410-650 cal AD (2 σ , 1530 \pm 60 BP, Ua-17585). Denna datering rör alltså inte anläggandet av A143 men utgör en främre begränsning för dess datering.

Fig. 2:16. A144. Lodbild.

Fig. 2:17. A144. Korset i stenpackningen, utsparat under utgrävningen, sett från sydost.

Nedgrävningen för härden hade åstadkommit stora skador på stensättningen. En vidare tolkning av lagren under härden vore att lager L3, beskrivet som grå silt och tolkat som en bengrop, egentligen var sekundär fyllning i en fundamentgrop till en rest sten eller stor klumpsten som ursprungligen stått i anläggningens centrum. Det är tydligt att det grå lagret L3 var skilt från brandlagret A14305 som tolkats som en del av den ursprungliga gravgömman.

Skadorna på anläggningen försvårar den osteologiska bedömningen av A143. Under utgrävningen identifierades fyra åtskilda och väl avgränsade samlingar av brända ben (F14301, F14304, F14305, F14311) samt övrigt material

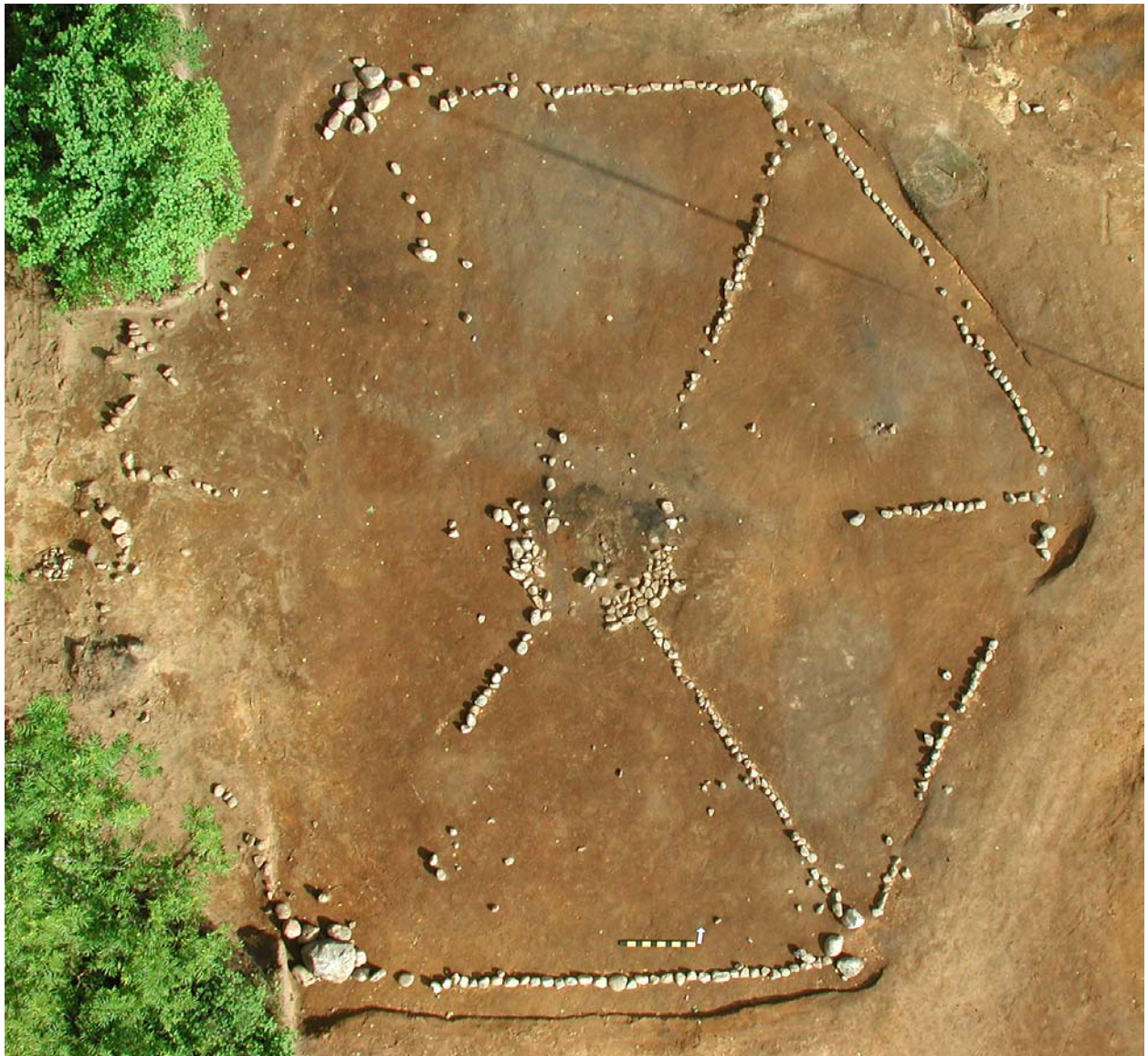

Fig. 2:18. A143, lodbild.

Fig. 2:19. Översikt över A143, med den rektangulära stensättningen A144 i bakgrunden, från sydost.

från härden (A14303) och en ytterligare bensamling (F14319) som framkom vid rensning i den nordöstra delen av A143:s centrum (d.v.s. mot A334). Sedda var för sig representerar dessa sex bensamlingar åtminstone fem vuxna människor. Bara i ett fall kunde kön bedömas, i F14319 en man. Om man däremot ser de insamlade benen tillsammans så finns inget som hindrar att de allihop härrör från samma vuxna man.

Osteologiska analyser av benfynd från två tidigare undersökta sexsidiga stensättningar har identifierat en respektive sex individer. I Äjäs A47 fanns sex skilda gravgömmor med ben från tre kvinnor, två män och en person som inte kunde könsbedömas (Äjäs 1987, s. 28).

Att döma av totalstationskoordinaterna måste stensättningens mitt ha överlagrat brandgraven A334. Det är möjligt att A334 utgjorde en ursprunglig del av A143. Tyvärr är benen därifrån ännu inte analyserade.

Fig. 2:20. Foto av A143:s mitt under utgrävningen.

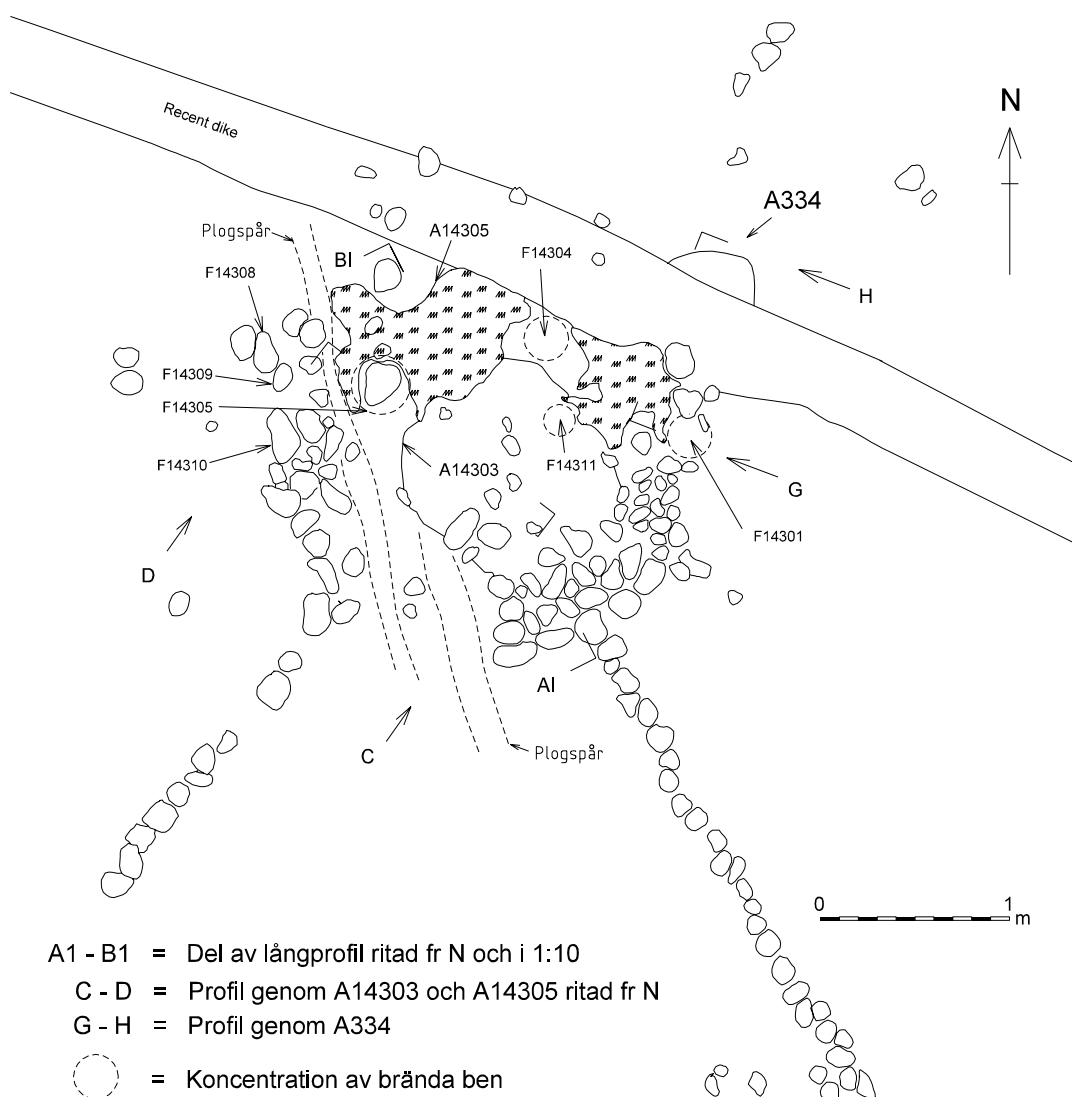

Fig. 2:21. Plan: detalj över mitten av A143. Skala 1:40.

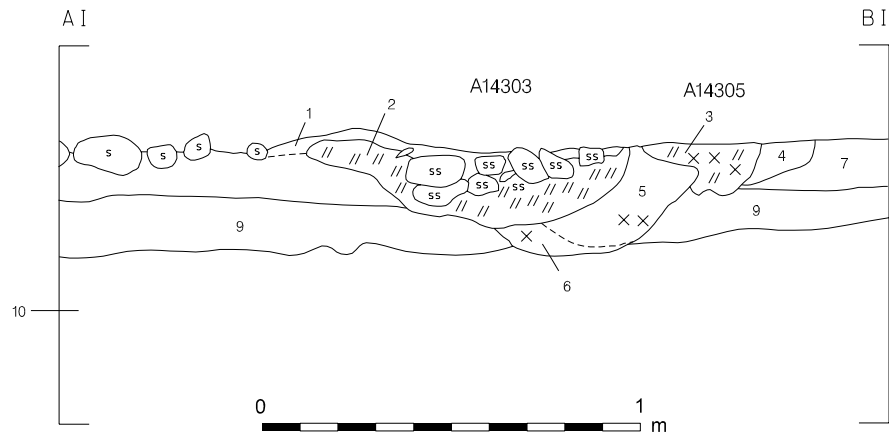

Fig. 2:22. Detalj av sektion A I – B I genom mitten av A143. Skala 1:20. Lagerbeskrivning: L1 Brun silt, L2 Svart sotigt lager med stora kolbitar och spridda brända ben samt harts. Skörbränd och skärvig sten i A14303. L3 Svart sotigt lager med stora kolbitar och spridda brända ben samt harts. L4 Grå-gråsvart något sotigt lager med spridda brända ben. L5 Grå-gråsvart något sotigt lager med spridda brända ben. L6 Något ljusare grått lager med spridda brända ben. L7 Brun silt (A412). L8 Röd-/brunflammig grusig sand. L9 Röd-/brunflammig sand. L10 Vitbeige sand.

Beträffande dateringen av A143 kan den inte vara yngre än den romerska järnåldern. Gravens placering på gravfältet, förhållande till de andra gravarna (se kapitel 4) och likheter med Äijäs sexsidiga gravar tyder på en datering till äldre romersk järnålder eller sen förromersk järnålder.

Många stora härdanläggningar eller härdrader från äldre järnålder är kända från södra Sverige, och tolkas oftast som spår av rituella handlingar (Thörn 1998). Om man tolkar den folkvandringstida-vendeltida härden ovanpå A143 som en rituell återanvändning av den stora och fina geometriska stensättningen skulle det tyda på att gravarna vårdades väl under århundraden och inte tilläts bli övertorvade.

I östra delen av den centrala stensättningens kantkedja fanns tre stenar med släta ytor, eventuellt malstenslöpare. Vidare påträffades två kvartsfragment och en liten bronsring. Inom A143:s kantkedja fanns också en flatmarksgrav med ett benlager i en brandgrop (A354) samt två härdar (A336, A365).

2.2.1.6 Tresidig stensättning?: A165

En osäker tresidig stensättning, A165, var belägen i den norra delen av UO.

Stensättningen hade lätt konkava sidor som var ca 3,5 m långa. Anläggningen var svårt skadad och varken gravgömma eller artefakter påträffades. Vid tidigare undersökningar av Åbygravfältet har tre tresidiga stensättningar framkommit.

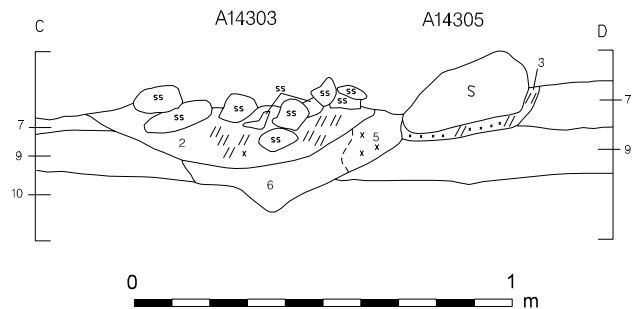

Fig. 2:23. Detalj av sektion C – D genom mitten av A143. Skala 1:20. Lagerbeskrivning: L1 Brun silt, L2 Svart sotigt lager med stora kolbitar och spridda brända ben samt harts. Skörbränd och skärvig sten i A14303. L3 Svart sotigt lager med stora kolbitar och spridda brända ben samt harts. L4 Grå-gråsvart något sotigt lager med spridda brända ben. L5 Grå-gråsvart något sotigt lager med spridda brända ben. L6 Något ljusare grått lager med spridda brända ben. L7 Brun silt (A412). L8 Röd-/brunflammig grusig sand. L9 Röd-/brunflammig sand. L10 Vitbeige sand.

Äijäs A46 överlagrade en av de sexsidiga gravarna. Harts från A46 ¹⁴C-daterades till 410-770 cal AD (2 ó, St-9875). Ca 80 m söderut på samma sida av den gamla riksväg 73 har en tresidig stensättning (A2, Mets 1959) undersökts med ca 4 m långa sidor och resta stenar i hörnen. I mitten fanns en stensködd nedgrävning, 0,4 m i diameter. Söder om mitten påträffades en hartstättningsring med brända ben under en täcksten. Den tredje tresidiga stensättningen påträffades på Raä 201b (A7, Elfstrand 1987) och dolde en stensködd

urnebengrop, ej placerad i centrum. Med hänsyn till det inre gravskicket och likheterna i yttre gravskick med diagonalgravarna på Raä 201a (Äijäs A19 och A21) föreslog Elfstrand (1987, s. 12) en datering till förromersk järnålder.

2.2.1.7 Möjliga resta stenar: A16, A143, A154

Utifrån sina lagerföljder har tre gravar tolkats som möjliga fundament till resta stenar. Mitten av den sexsidiga graven har redan diskuterats. I A16, en av de små oregelbundna stensättningarna i UO:s södra del, tolkas L1 i sektionen som ett kraftigt stenlyft. De omkringliggande små rundade stenarna skulle kunna utgöra rester av skoning till en rest sten – jfr. sektionerna genom fundament till resta stenar på Jordbrogravfältet (Äijä 1998, s. 58ff). Sektionen från A154 ser snarlik ut, fast stenar saknas.

Båda A16 och A154 var relativt fyndfattiga. I A154 framkom bara ett kvartsavslag. A16 innehöll en koboltblå pärla och en trind bronsring som dateras till folkvandringstiden. Artefakterna är genusneutrala, men resta stenar indikerar manligt genus i motsats till kvinnogravarnas gravklot. På Åbygravfältet fanns det ursprungligen mängder av resta stenar som markerade gravgömmor. De är en vanlig gravmarkering på varierade järnåldersgravfält i södra Sverige.

2.2.1.8 Resta stolpar: A24, A151+170, 351, 380(?)

Ett överraskande yttre gravskick som framkom vid undersökningen var gravar markerade med resta stolpar. Vi identifierade både ensamstående stolpar och mer omfattande och komplicerade monument. Stolpmarkeringar fanns såväl vid brandgravar som skelettgravar.

Stolparna torde ha fyllt samma funktion som resta stenar, men naturligtvis med en kortare livstid. Däremot behöver de inte ha haft samma symboliska innebörd som de resta stenarna. Möjliga tolkningar av användningen av trä istället för sten diskuteras i kapitel 3.

Stolphålet A170 mitt i den stora friliggande stencirkeln A151 har redan diskuterats ovan. A24 bedömdes i fält som en enkel flatmarksgrav eftersom den saknade markering med stenar. I sektionen kan man dock tydligt se två separata fyllningar som liknar primär och sekundär fyllning i ett stolphål.

Fig. 2:24. A165, osäker tresidig stensättning.

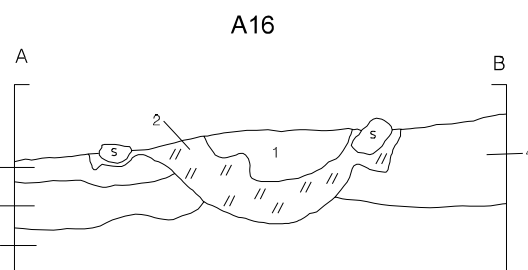

Fig. 2:25. Sektion genom brandgrav A16, skala 1:20. Lagerbeskrivning: L1 Brun silt. L2 Sotsvart silt med inslag av kol och ensaka spridda brända ben. L3 Gul fin sand. L4 Brun silt (lager A409). L5 Rödflammig sand.

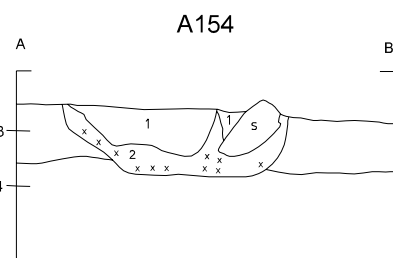

Fig. 2:26. Sektion genom brandgrav A154, skala 1:20. Lagerbeskrivning: L1 Kompakt brun silt. L2 Sotig silt med kol och mycket brända ben. L3 Grå silt (lager A412). L4 Brunorange sandig silt.

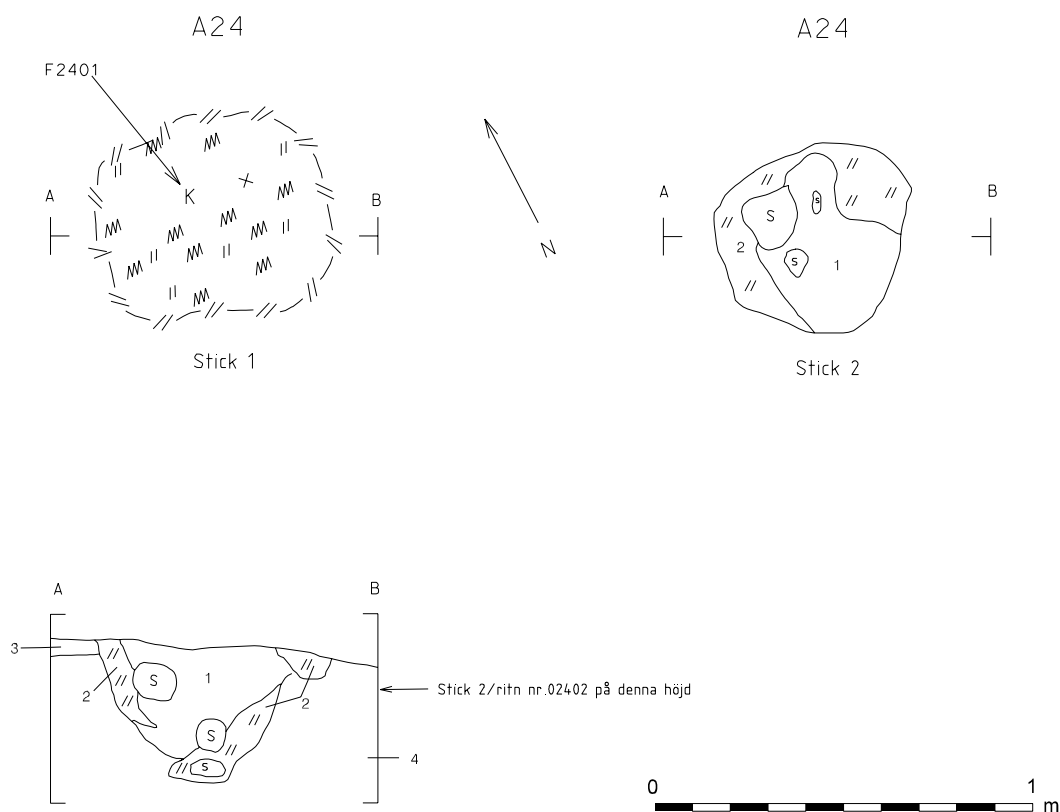

Fig. 2:27. A24, plan och profil. Lagerbeskrivning: L1 Mörkbrun fläckig fyllning med spridda brända ben, keramik och enstaka stora kolbitar. L2 Sotig fyllning med mycket kol, spridda brända ben och keramik. L3 Gråbrun sand (lager A409). L4 Gulbrun sand.

Gravgåvorna i A24 var intressanta och omfattade bl.a. en punsornerad ringsölja daterad till äldre eller mellersta vendeltiden. Den indikerar kvinnligt genus. Vidare påträffades en liten bit knipsad från änden av en guldtén. Solitt guld i en vendeltidsgrav indikerar enligt Martin Rundkvist mycket hög status och troligen en tidig datering. Därutöver påträffades en röd pärla, kamfragment, lite keramik och en bronssmälta.

Om mansgravarnas resta stenar skall tolkas som en fallossymbol verkar detsamma inte gälla resta trästolpar. Båda stolpkretsarna var kvinnogravar liksom A24.

Båda skelettgravarna med stolpmarkeringar (A351 och A380) var belägna i västra hälften av UO:s mellersta del. De låg ca 5 m från varandra. I och bredvid dem båda fanns stolphål som troligen markerat gravarna. Hålen var 0,20-0,28 m i diameter, U-formade i sektionen och ca 0,30 m djupa. Stolphålet A353 i mitten av skelettgravnen A351 var bara nedgrävt i den övre sandfyllningen. Det antyder omsorg och att man undvek att gräva för djupt och skada liket.

Fig. 2:28. A24. Avknipsad ändbit av guldtén. Foto Gabriel Hildebrand.

Fig. 2:29. A24. Ringsölja. Foto Gabriel Hildebrand.

Båda skeletten tillhörde vuxna män (den i A351 i åldern 25-35 år) och var orienterade med överkroppen åt OSO respektive NO. Obränt ben från A380 daterades till 720-1030 cal AD (2 σ , 1130 \pm 65 BP, Ua-17588). Förutom två små ovala (båtformade?) stenar av gnejs vid A351:s vänstra (södra) knä och ett nästan helt förmulnat benföremål med ett borrarat hål som låg över magen var de två gravarna artefaktlösa. Skelettet i A380 saknade kranium. Graven tolkas som ett människooffer i samband med den mera omsorgsfulla begravningen A351. Vikingatida människooffer är ganska välkända (Holmqvist 1956, Hemmendorff 1984, Nordenstorm 1994). ^{14}C -dateringen indikerar att man fortsatte att använda Åbygravfältet långt in i yngre järnåldern.

Strax söder om den stora stenfyllda förmodade skelettgraven A65 (närmare presenterad i stycke 2.2.1.13) framkom en mindre cirkelbåge av små stolphål (A61, 76, 62, 63). A62 och A63 stod parvis och avståndet mellan de tre förekomsterna var jämnt 2 m. Hålen var 0,17-0,20 m diameter och 0,05-0,30 m djupa samt fyllda med mörkt gråbrun silt.

En modern stolprad (A60, 66(?), 70, 75, 83, 84, 91, 95, 129) sträckte sig parallellt med prästgårdens infart öster om A65. Jämfört med de fyra ovannämnda stolphålen var stolpradens större i plan och mera regelbundna i sektionerna. Fyllningarna var mörkare grå med kolstänk på ytan. Det är inte omöjligt att de små stolphålen intill grav A65 faktiskt var en del av den moderna stolpraden som förskjutits p.g.a. svårigheten att gräva i gravens stenpackning. Skillnaderna i form och fyllning tyder dock snarare på att de skulle ha tillhört en överbyggnad till graven. Ett fotografi över A65 efter framrensning visar inga fler mörkfärgningar som skulle kunna vara stolphål. Intill gravens norra kant gick ett täckdike som kan ha utplånat ytterligare stolphål.

Intressant i jämförelse med de här presenterade stolphålen är en liten D-formad stolpkrets som påträffades under en stensättning vid Knivsta-Forsby i Knivsta sn, Uppland. Den tolkades som spår av en stolpkonstruktion sannolikt hörande till begravningen (Hamilton 1995, s. 44 ff).

Elfstrands A7, den tresidiga stensättningen som tidigare omnämnts, är också av intresse här. I sektionen genom graven ser man en konisk, väl

Fig. 2:30. Foto av sektion genom skelettgrav A351, med stolphålet A353 tydligt synligt.

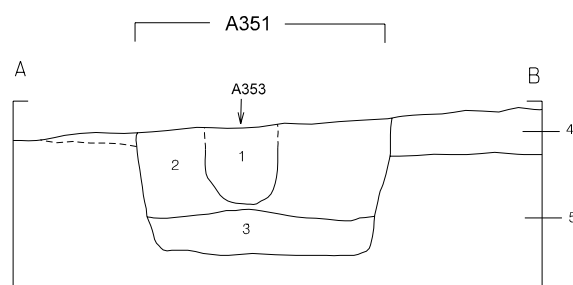

Fig. 2:31. Sektion genom A351 och A353. Lagerbeskrivning: L1 Ljusgrå silt. L2 Grå silt blandat med gul sand. L3 Mörkgrå/svart humös silt, med lokala ytor med sot och mer inslag av träkolfläckar. L4 Brun silt (A412). L5 Gul sand.

avgränsad, mörkgrå siltfyllning som pekar nedåt precis i mitten av den överliggande stensättningen. I plan ser man ett runt stenfritt område i anläggningens centrum (Elfstrand 1987, s. 22). Fyllningen ges ingen tolkning, men det måste sägas att den liknar ett stolphål. I det här sammanhanget gör en också den stenskodda gropen i mitten av Mets A2 (Mets 1959) mycket fundersam.

Fig. 2:32. A380, den kranielösa skelettgraven.

Den senast undersökta tresidiga stensättningen, A165, hade också ett stenfritt område i mitten, men tyvärr lades inte sektionen på ett sådant sätt att den kunde dokumentera ett eventuellt mittstolphål. Den svaga försänkningen mitt under stensättningen på sektionsritningen kan möjligtvis vara den norra kanten av ett eventuellt stolphål.

2.2.1.9 Stolpkrets 1: femhörningen

Några av de resta stenarna som undersöktes 1982-83 ingick i en domarring. Denna tros ha bestått av åtta resta stenar i en cirkel. I centrum fanns en rest sten som dolde en gravgömma. 2000 framkom två anläggningar som liknade domarringar. I dessa anläggningar var dock de upprättstående stenarna utbytta mot trästolpar som stagats upp med hjälp av flera lager av stenar.

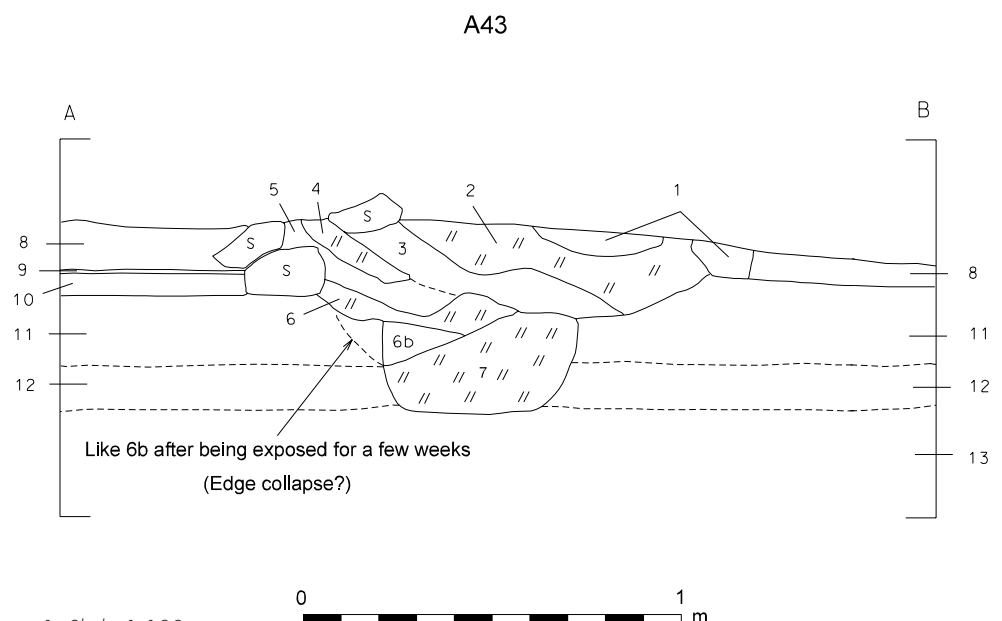

Fig. 2:33. Plan över stolpkrets 1. Skala 1:100.

Fig. 2:34. Sektion genom A43. Lagerbeskrivning: L1 Brun siltig sand. L2 Sotsvart fin silt med måttligt inslag av sand, många små träkolsbitar, brända ben och små splitter av bränd gnejs. L3 Ren, brunorange grov sand. L4 Sotsvart silt med många små träkolsbitar och brända ben. L5 Ren starkt rödorange grov sand. L6a Mörkgrå silt med måttligt inslag av sot och träkol. L6b Ljusgrå sandig silt, inslag av träkol. L7 Kolsvart fet silt, mycket brända ben och träkol. L8 Orange gruv sand (A406). L9 Vit lera (A338). L10 Ljus grå fin silt. L11 Grå / brun silt (A409) L12 Orange / gul fin sand. L13 Vit sand.

Stolpkrets 1 presenteras och diskuteras utförligt i kapitel 3. Här följer en kort sammanfattning på svenska. Den var belägen i UO:s södra del och bestod av en mittgrav (A43), sex stenskodda jättestolphål (A8, 37, 52, 138, 139, 140) samt en NNV-SSO-orienterad rektangulär stensättning (A6) som innehöll stolphålen A138 och A139. De fyra övriga stolphålen var utplacerade på en cirkel med diametern 12 m, ca 7 m ifrån varandra. De var 1 m stora i plan och nedgrävda ca 0,8 m från toppen av B-horisontens brandgula sand. Monumentet var orienterat med ett hörn pekande VSV uppför åsslutningen och mot gravfältets mitt. Detta hörn markerades av stensättningen med dess två stolphål, placerade 2,5 m isär. Stensättningen och stolparna utgjorde en portal och tröskel in till monumentets omgärdade inre yta. Innanför den rektangulära stensättningen fanns ett kompakt golv av vit lera (A338). Leran hade lagts på ett ca 0,08 m tjockt lager av ren ljusgrå silt som ackumulerats på den forntida matjorden (A409).

Brandgraven i mitten (A43) utgjordes av en 0,35 m djup brandgrop med omväxlande lager av svart bålmoirja med brända ben och ren sand. Det första brandlagret hade lagts in från öster, medan alla de andra deponerats från väster. Brandlagren var uppbyggda till en höjd av ca 0,20 m över den ursprungliga marknivån inom en stenkrets av homogen grå gnejs. Att döma av stenlyft på gravens yta hade brandlagret sedan täckts med stenar.

Osteologisk analys visade att en vuxen kvinna (?) begravts i A43. Könbedömningen är osäker eftersom benmaterialet är så fragmenterat. Vidare fanns där brända ben av åtminstone två får/getter, fågel, och eventuellt nöt/häst.

Gravgåvorna indikerar starkt en kvinna med mycket hög samhällslig status. De dateras till senare delen av folkvandringstiden. Filigranhänget av guld är det första kända gravfyndet av denna föremålstyp, som annars bara förekommer i depåfynd där fyndkontexten alls är känd. Bältekrok, hålkälad ring, ringbeslag och svärdformat remändebeslag härrör alla förmodligen från ett bälte. Bältet kan enligt Martin Rundkvist istället för sälja ha haft kroken i ena änden, remändebeslaget i den andra och ringen fixerad med en knut på remmen däremellan. Ringen har därmed kunnat hakas fast på kroken när man tog på sig bältet, varvid rem-

änden fått dingla nedanför. Denna anordning är närmast unik. Vidare påträffades delar av kantbeslag av bronsbleck som kan tyda på att ett dryckeshorn fanns med på likbålet. Därtill kommer en kam och en skinnskrapa, båda ornerade.

En kolad björkkvist ur brandlagret L4307 ¹⁴C-daterades till 420-640 cal AD (2 σ , 1525 \pm 55 BP, Ua-17584) vilket överensstämmer med artefakternas datering. Makrofossilanalys utfördes på två jordprover ur A43. Ett prov om ca 2 liter ur L4302 visade tecken på viss inblandning av sentida, både bränt och obränt, material. Under förhållanden med en sandig jord i omgivningarna är detta inte så ovanligt. Ett större prov om ca 4 liter ur brandgropens bottenlager, L4307, innehöll avsevärda mängder förkolnad knylhavre (*Arrhenaterum elatius*) samt rot, blomma, frukt, blad och strå-delar av ej identifierade växtarter. Av knylhavre fanns de lökliknande rotdelarna, vilket är vanligt i brandgravar från hela Nordeuropa. Knylhavren har tolkats rent funktionellt som bränsle till bålet, eftersom växten står kvar ovan mark långt efter det att den har dött och är lämplig som tändved (Robinson 1988, s. 102). Samtidigt kan den, med tanke på dess vitt spridda användning och på att rotdelar fanns med på bålet, även tolkas symboliskt (Artelius 2000, Viklund med ref. i kap 9.8).

2.2.1.10 Stolpkrets 2: niohörningen

Stolpkrets 2 upptäcktes under fältarbetets sista vecka. De två nordligaste stolphålen (A130 och A276) hade banats fram tidigt och väntat på tolkning i tre månader. Innan stolpkrets 1 upptäcktes från skyliften hade vi laborerat med tanken att alla stora stenskodda stolphål hörde till en stor nordsydligt orienterad byggnad.

När schaktet på längden genom prästgårdens infart drogs framkom ännu en stenskodd anläggning (A377) och två runda stensättningar (A376 och A375). Fortfarande såg det dock inte ut som om A130, A276 och A377 kunde utgöra någon sammanhängande konstruktion. Då insåg vi att avståndet från mitten av stensättningen A376 var detsamma till alla tre stolphålen, och att avståndet mellan A377 och A276 var ungefär två gånger det mellan A276 och A130. Änden på ett rullmättband fästes i mitten av stensättningen A376, och ännu ett i stolphålet A377. Avstånden mättes sedan runt från

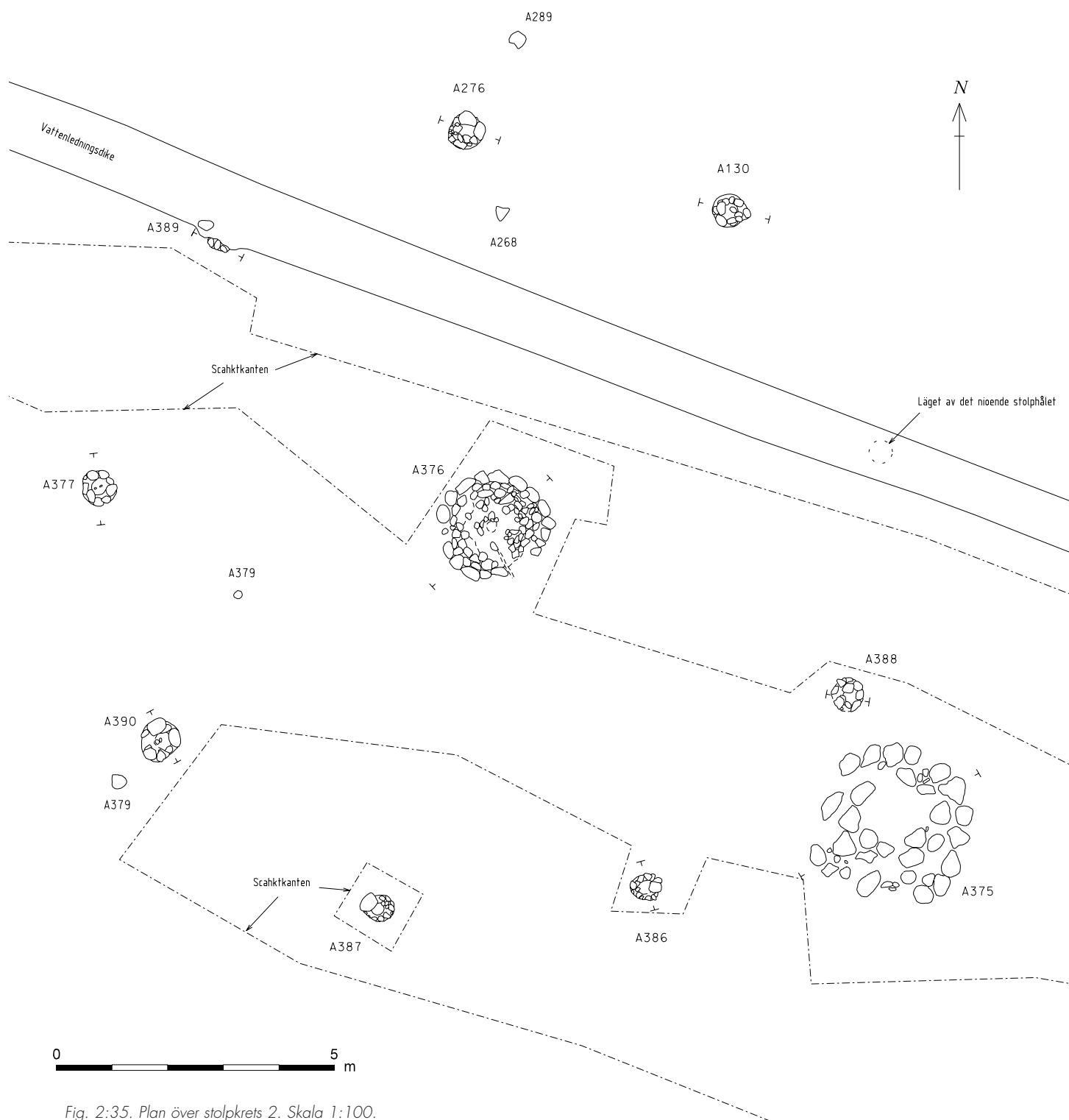

Fig. 2:35. Plan över stolpkrets 2. Skala 1:100.

hörnpunkt till hörnpunkt, och schaktet utvidgades för hand. En särskild ruta öppnades tvärs genom och mellan ett askträds rötter. Stolphål efter stolphål framkom där de väntades, och till slut hade vi en ring av åtta stenskodda stolphål (A130, 276, 377, 386, 387, 388, 389, 390).

Ursprungligen bör det ha funnits nio stolphål, men ett sentida vägdike gick tvärs genom platsen där det nionde skulle funnits. Diket hade också skadat stolphål A389 svårt. Stolpkretsen mätte ca 14 m i diameter, med ca

5 m mellan stolphålen. I kretsens centrum fanns A376, en rund stensättning med kantkedja. Den dölde två brandgravar, en primär och en sekundär.

Fynden från det primära brandlagret omfattade kamfragment, en järnkrampa, bronssmältor, en gnutta finkornigt färglöst glaskross och en trind bronsring som dateras till folkvandringstid. Därtill kom en stentrissa av oklar funktion som, om den hör till ett textilredskap, indikerar kvinnligt genus. Kol av

björk ur brandlager L2 ¹⁴C-daterades till 240-540 cal AD (2 ó, 1660±60 BP, Ua-17587) vilket överensstämmer med artefakternas datering.

Sekundärgraven bestod av drygt 25 g brända ben som låg samlade inom en harts-tättningsring. De kunde inte bedömas till kön eller ålder. Om detta tolkas som rester av en sluten ask med brända ben så kan man betrakta benen från brandlager L1 och L2 som huvudsakligen härrörande från den primära begravningen. L1 vore då bara omrörda delar av L2 som återdeponerats efter nedgrävningen av den hartstätade asken. Benen från L1+L2 härrör från en vuxen människa av okänt kön, samt björn, får/get, svin och hund. Denna anläggning diskuteras vidare i kapitel 3.

2.2.1.11 Flatmarksgravar

A65(?), 126, 137, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 166, 176, 178, 183, 236, 252, 332, 333, 341, 352, 354, 360(?), 382.

Av 46-48 undersökta gravar saknade 21 iakttagbara rester av överbyggnader. Alla, utom den stora skelettgraven A65 som möjligen varit markerad med stolpar, var brandgravar. De flesta var ovala till runda, 0,2- 2,5 m i diameter, med majoriteten samlad kring 0,6 m i diameter. Alla flatmarks-brandgravar var nedgrävda i det forntida jordlagret. Deras bevaringstillstånd varierade

Fig. 2:36. A376. Rund stensätering med enkel kantkedja.

över UO och berodde på en kombination av hur väl detta jordlager bevarats och hur djupt gravarna var nedgrävda. Flera var välbevarade men många var också svårt störda bl.a. av odling.

Flatmarksgravarnas inre gravskick uppvisade stor variation, men alla hade i någon mån sotig fyllning. De flesta var belägna i UO:s norra ände. En väl avgränsad samling om tretton

Fig. 2:37. A176. Agraftknapp av brons, ursprungligen förgylld. Foto Gabriel Hildebrand.

Fig. 2:38. A252. Agraftknappspår av brons. Foto Gabriel Hildebrand.

stycken (A126, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 166, 176, 178, 183, 252 och 333) kan urskiljas mellan den sexsidiga ekergraven A143 och de friliggande stencirkelarna (A151, A175). Av dessa gravar har bara benen från A158 analyserats. De härrör från en vuxen människa av ovisst kön och en björnfäll. Sju av de tretton saknade artefaktfynd, och det fanns bara keramik, harts och kvartsavslag i A126, 152, 153, 154, 178 och 183.

Två flatmarksbrandgravar avvek genom att de gav relativt ymniga artefaktfynd. A176 kan betraktas som en högstatusgrav med sin vackra och originella förgyllda agraffknapp med dekor i Salins stil I (folkvandringstidens senare del) och några formlösa silversmältor. Övriga artefakter ur A176 är pärlor, kam, nitar av brons och järn, en krampa, tre kvartsfragment, samt små mängder keramik och harts. Brandgropen A252 innehöll två dräknålar av brons som indikerar kvinnligt genus. Ett par cylindriska agraffknappar med karvsnittstriskeller daterar graven till folkvandringstiden.

Övriga flatmarksgravar (A137, 236, 333, 360, 382) kan kanske ses som undantag och möjligen inte som gravar alls. Till exempel var A360 en grop med sotig fyllning som framkom under den rektangulära stensättningen A144. Däri fanns bara 1 g brända ben, så om det var en grav och om den hade något att göra med A144 är omöjligt att bedöma. Äijä (1987, s. 45) tolkade sina benlösa sotgropar som möjliga barngravar. Efter undersökningarna 2000 är det uppenbart att inte alla anläggningar på gravfältet måste vara gravar, så denna tolkning kan ifrågasättas.

A236 låg en bra bit söder om stensättningen A235 vid gränsen av det bevarade jordlagret. Utifrån dess storlek och placering kan den möjligen tolkas som rester av en eljest helt bortodlad stensättning.

De ensamliggande äkta flatmarksgravarna (med brända ben och ibland artefakter) kan ses som intressanta just därför att de ligger ensamma eller vid sidan om. Till exempel är brandgraven A354 den enda som var belägen inom den sexsidiga ekergraven (A143). Placering av gravar (kanske sekundära?) inom andra stensättningar förekom på de tidigare undersökta delarna av Åbygravfältet. Inom två av Äijäs sexsidiga stensättningar (hennes A43 och A47) fanns det mindre brandgravar (hennes A42, A48 och A49).

A354 var vidare intressant genom sin inre konstruktion och gravskicket som utgjordes av ett rent benlager nedlagt mellan sotiga brandlager. Graven innehöll knappt 1,5 kg brända ben av en vuxen kvinna och får/get. Artefaktfynden bestod av en remsölja av brons med hög ram som indikerar manligt genus och kan dateras till senare delen av folkvandringstiden.

Brandgraven A332 utmärkte sig genom sin för vendeltiden typiska stora järnmängd. Graven låg omedelbart väster om den sexsidiga ekergraven A143 och var skadad av ett sentida stolphål vid Tempelvägen. Sammanlagt framkom 370 g okonserverade järnföremål, varav det mesta utgörs av krampor och nitar som hålls ihop av eldpatina och har mycket lite solid metall kvar i sig. Fynden visar enligt Martin Rundkvist att en intrikat träkonstruktion varit med på bålet. I denna ingick bärande ribbor laskfogade med krampor, och parvis sammanklinkade bräddor. Troligast är en liten båt eller en säng. Utöver båten/sängen fanns där sölja och rembeslag av järn som dateras till vendeltiden. Drygt ett kilo brända ben framkom, men liksom artefaktfynden är genusneutrala kunde människobenen inte könsbedömas. Dock kunde konstateras att det rörde sig om minst en vuxen människa tillsammans med diverse djur: nöt, björnfäll, får/get, svin och fågel. Till skillnad från de flesta andra analyserade benen från undersökningen 2000 uppvisade de från A332 en varierad färgskala vilket kan tyda på ofullständig förbränning.

2.2.1.12 Brandgravarnas inre gravskick

Med ”inre gravskick” menas det sätt på vilket man behandlar den döda kroppen och hur den sedan gravläggs. På Åbygravfältet finns både brandgravar och okremerade begravningar, s.k. skelettgravar. Av 46-48 gravar var tre skelettgravar (A65, 351, 380). Fyra till sex gravar saknade gravgömma (A151, 165, 175, och 266 samt 391 och 365 om man vill tolka dem som gravar).

Brandgravarnas inre gravskick kan delas upp i följande fyra grupper: brandlager/grop, urnebrandgrop, benlager/grop och urnebengrop. De fyra definitionerna (efter Ambrosiani 1964, s. 55; Ferenius 1971, s. 30) utgår från två parametrar: sotiga kontra rena brända ben och spridda kontra samlade brända ben. ”Urna” innebär i detta sammanhang alla sorters benbehållare, inte bara så-

dana av keramik. Några gravar uppvisade en blandning av olika inre gravskick. Till exempel innehöll A178 och A354 rena benlager nedsatta i brandlager. För en sammanställning av gravarna med angivande av gravskick och gravgåvor se tabell 2a.

Det dominerande inre gravskicket var brandgropen. 22 av gravarna innehöll sotiga brända ben nedgrävda tillsammans med kol och sot. Brandgroparna uppvisade stor variation i storlek, både i plan och i nedgrävningens djup: från 0,5 m stora och 0,07 m djupa gropar upp till 2,5 x 1,5 m stora ovala gropar. Den djupaste brandgropen, A341, var 0,45 m djup.

Ett fåtal gravar hade benbehållare. I fem av gravarna (A17, 133, 152, 158, 160) fanns keramik som kan ha använts till gravurna. I fyra (A126, 132, 178, 370, 376) framkom hartsättningsringar eller delar av sådana. I några fall är det osäkert om svepaskarna fungerat som benbehållare eller bikärl.

Endast en grav (A143) innehöll vad som tolkades i fält som en bengrop utan sot, med även där förekom den tillsammans med ett brandlager. Tre eller fyra gravar innehöll rena brända ben i urnebengropar (A126, 152, 159, (376(II)?) utan spår av sot. Det inre gravskicket varierade också genom olika konstruktionsdetaljer såsom stenskodda gropar och lockstenar.

2.2.1.13 Skelettgravnen A65

Skelettgravarna A351 och A380 presenteras i stycke 2.2.1.8. A65 saknade bevarade ben och har tolkats som skelettgrav utifrån konstruktionen, artefaktfyndet och en fosfatkartering av anläggningens botten.

Fig. 2:39. A354. Brandgrop.

Fig. 2:40. A158. Brandgrop med urna.

Fig. 2:41. A133. Urnebrandlager under stensättning.

Fig. 2:42. A126. Urnebrandgrop med hartsättningsring.

Fig. 2:43. A65 under utgrävning med stolpkrets 1 i bakgrunden, sedd från öster. Lotta Larsson i arbete.

A65 påträffades vid förundersökningen och täcktes då med fiberduk. Den utgjordes av en nästan rund grop, ca 4 m i diameter, fylld med stora runda stenar. Övervägande utgjordes stenarna av vita granitblock, utom en röd sten mitt i den övre delen av gropens norra kant. Gropens sidor var påfallande branta. Dess botten var lätt skålad, och mätt från sandens yta var den som mest 0,80 m djup.

Stenpackningens övre skikt hade en fyllning av mer eller mindre ren sand med ett litet inslag av grå silt. De flesta av stenarna verkade ha vältrats in från gropens västra sida. Under den övre stenpackningen kunde en avlång packning orienterad i SV-NO urskiljas. På samma nivå framkom ett mörkare grått siltlager med samma orientering. I detta lager påträffades, vid sydvästra änden av bottenpackningen, en lansspets av järn och en fjädersax som båda upptogs i preparat. I lanspreparatet fann konservatorn parvisa bronsnitar från en handtagsskam och en 21 cm lång kniv. I saxpreparatet framkom rester av ett träfodral, sammanfogat med fem nitar av järn med välvda

bronsskällor på skallarna, samt en 13 cm lång kniv. En 17 cm lång kniv låg för sig själv intill lansspetsen och kammen. Mitt under bottenpackningen påträffades två kantstående finger-ringar, en av guld och en av silver. Alla fynden indikerar enligt Martin Rundkvist en mansgrav av mycket hög status från vendeltidens första tredjedel. En liknande skelettgrav med lansspets, sax och dessutom ett eneggat svärd påträffades i december 2001 vid utgrävningen av Bolstomta-gravfältet vid Tomtebodas postterminal (John Hamilton, muntligt meddelande) och har av Martin Rundkvist daterats till vendeltidens mellersta tredjedel.

Mitt på gropens botten fanns en härd (A363) som eldades i före gravläggningen. Veden var uteslutande gran, men till skillnad från brandgraven A43 framkom inga makrofossil eller brända ben. Kol ur härdens daterades till 440-650 cal AD (1 σ , 1495 \pm 60 BP, Ua-17586) vilket stämmer med artefakternas datering.

Fig. 2:44. A65. Lodfoto efter bortgrävning av ca 0,10 m.

A65 Profiler

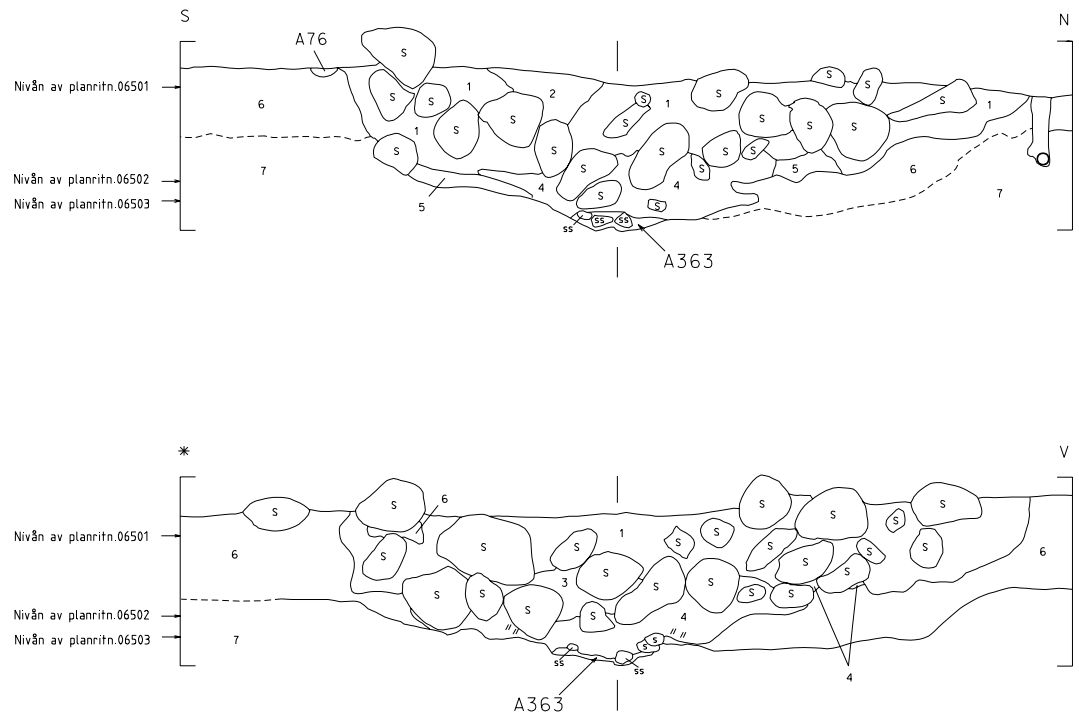

Fig. 2:45. A65. Profiler. Skala 1:40. Lagerbeskrivning: L1 Brun - brungul något fläckig sandig silt med något diffus begränsning. L2 Mörkare brun fyllning av sandig silt. L3 Gråbrun sandig silt. L4 Grå sand med kolinslag - diffus begränsning. L5 Flammig gul/brun/grå sand - diffus begränsning. L6 Mörkgul - gul sand. L7 Vitbeige sand.

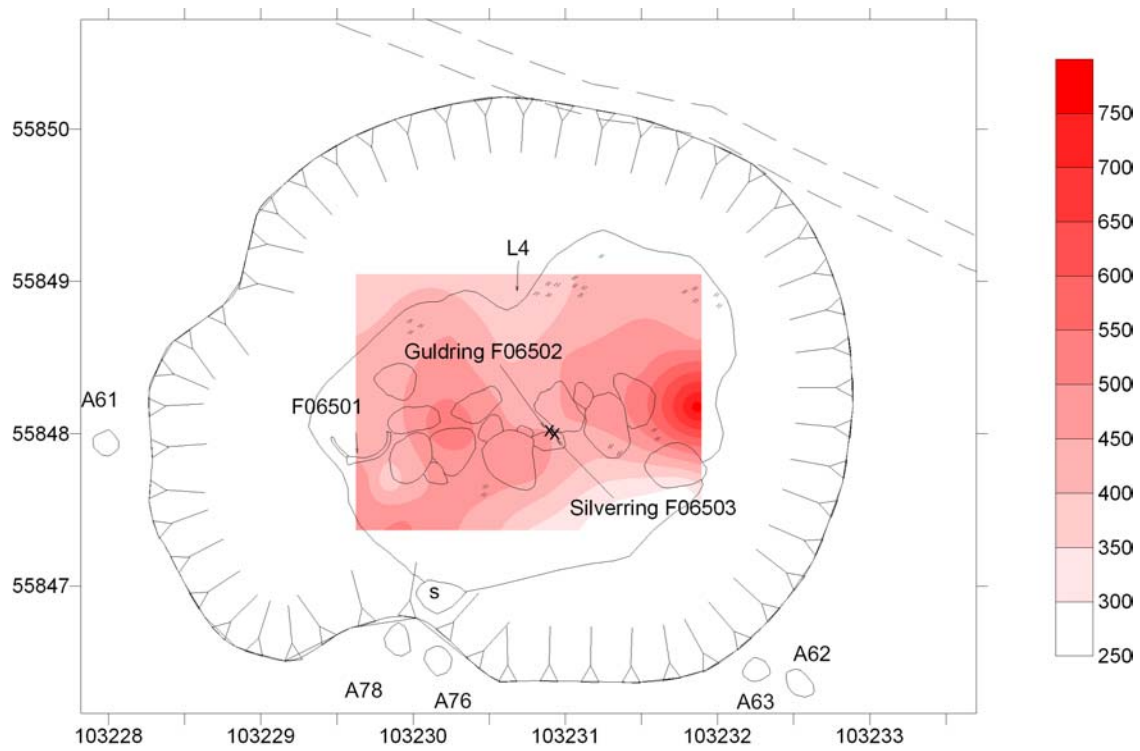

Fig. 2:46. A65. Plan över bottenpackningen, fynden och fosfatkarteringen.

Fig. 2:47. A65. Fingerringarna in situ.

Fig. 2:48. A65. Järnföremålen in situ.

Fig. 2:49. A65. Lansspetsen efter konservering.

Fig. 2:50. A65. Saxen efter konservering.

Fosfatprov togs över hela botten av nedgrävningen och visar en svag förhöjning som sammanfaller med bottenpackningens orientering. Vid dess nordöstra ände syns en stark fosfatkoncentration som kan utgöra spår efter ett matkärl nedsatt i graven. Av de 18 romartida skelettgravar som tidigare undersökts på Åbygravfältet innehöll sju hartstättningsringar som tolkats som bikärl med mat eller dryck. Sex av de sju var placerade vid gravens huvudände (Äijä 1987, s. 44). I en studie av 55 hartsringar från äldre romartidsgravar på gravfälten vid Bastubacken, Lundbacken, Barkarby och Åsen 191 framkom att 25 var placerade vid huvudändan (Svanberg 1996, s. 159 ff).

Om detta mönster även gällde äldre vendeltiden skulle mannen i A65 ha gravlagts med huvudet åt NO. Emellertid har andra tidigvendeltida skelettgravar, som grav XIV vid Tuna i Alsike och de äldsta båtgravarna vid Vendels kyrka och Valsgårde i Gamla Uppsala sn, alla i Uppland, haft huvudet orienterat åt NV, V eller SV. Rimligen bör därmed också den döde i A65 ha varit orienterad med huvudet åt sydvästra ändan av gravschaktet där järnföremålen låg.

2.2.2 Övriga anläggningar

Utöver gravarna framkom en hel del stolphål, härdar, gropar och två svårtolkade anläggningar. Sådana anläggningar tolkas oftast som boplatslämningar. Först under de senaste åren (t.ex. Kaliff 1997) har stolpbyggnader, härdar och gropar tolkats som en väsentlig del av ett gravfält. Gravfälten behöver inte bara ha bestått av gravar. Mycket mer ägde rum där än bara nedgrävning av de döda. Se bara på en kristen kyrka, där många olika sociala aktiviteter sker i och runt olika anläggningar. Gravfält, och särskilt de stora så kallade bygdegravfälten från äldre järnålder som vid Åby och Jordbro, bör kanske betraktas mera som mötesplatser.

2.2.2.1 Stolphål

Sammanlagt påträffades 88 stolphål. Majoriteten framkom först när det bevarade jordlagret bortschaktats helt, medan de större stolphålen med skenskoning syntes nedgrävda genom jordlagret. De två stora stolphålskretsarna har redan nämnts och diskuteras vidare i kapitel 3. Värt att notera här är hur stora och kraftiga deras stolphål var.

Alla stolphål har sammanställts i kapitel 10 där det framgår att de stenskodda stolphålen var gigantiska, även jämfört med ett relativt stort stolphål som A55. De var dessutom iögonenfallande regelbundna till form och storlek. Stolphålen i gravmonument 1 varierade mellan 0,76 och 0,85 m i diameter, och de fyra hörnstolphålen var mellan 0,76 och 0,84 m djupa mätt från sandens yta. De två stolphålen vid ingången var 0,94 och 1,05 m djupa. Jag har grävt ut brunnar som har varit mindre än så. Stolphålen vid ingången (som var bevarade i sina helhet, med det forntida matjordslagret kvar) var så stora att vi var tvungna att hoppa ner i dem för att kunna gräva ut dem.

Fig. 2.51. Lindsay Lloyd-Smith undersöker djupgående ett av stolphålen i stolpkrets 1.

Samlade kring jättestolphålen framkom flera mellanstora oskodda stolphål (A35, 38, 45, 47, 49, 53, 55, 54). Deras fyllningar tydde på att de omedelbart fyllts igen efter det att stolparna tagits bort. De har tolkats som spår av något slags byggnadsställning använd vid resningen av hörnstolparna.

De 14 stolphål som ingick i de två stolpkretsarna är lätta att förstå. Mera svårbegripliga är de jättelika stenskodda stolphål som låg ensamma: A167, A346 och A385. Dessutom framkom ett ensamstående stolphål (A170) i mitten av den stora friliggande stencirkeln A151. Man kan, om man vill, tolka A170 som en benlös gravanläggning. Om den hade framkommit någon

annanstans så skulle den dock ha tolkats som ett stolphål.

Mitt i UO:s norra del påträffades två korta cirkelbågar av stolphål. Den ena utgjordes av fem stolpar (A242, 243, 244, 253, 254) och var ca 10 m lång. Den andra, som var belägen ca 13 m nordost om den första, utgjordes av tre stolpar (A198, 199, 200) och var ca 3,3 m lång. Stolphålen var ungefär jämnstora, alla utom ett mätte 0,40-0,18 m i diameter och var 0,05 – 0,30 m djupa. Undantaget var A243 som var 0,50 m djup.

För övrigt fanns i sydöstra delen av UO den redan diskuterade raden med moderna stolphål, alla med lös humös fyllning, som sträckte sig parallellt med prästgårdens infart.

2.2.2.2 Härdar

A1, 7, 20, 134, 135, 14303, 145, 146, 148, 155, 177, 279, 306, 319, 331, 336, 363, 382, 398.

19 härdar påträffades i UO. Rumsligen bildade de två grupper: en längst i norr, på och bredvid den sexsidiga ekergraven (A143), och en söder om infarten. Därmed inte sagt att alla härdarna i respektive grupp hade med varandra att göra. Inom grupperna fanns det mindre härdsamlingar och enstaka härdar som ingick i större gravar, gravkonstruktioner eller ritualkomplex.

Många av härdarna syntes direkt efter avbaningen och var tydligen nedgrävda genom det forntida matjordslagret (t.ex. A145, 146, 148, 155, 174 och 177 i norr och A7 och 319 i söder). Många härdar samlade sig också parvis eller i mindre grupper: A145+146, A134+135+306, A7+20+319. En härd som undersöktes vid förundersökningen och var belägen öster om graven A236 ¹⁴C-daterades till 620-890 cal AD (2 ó, 1305±70 BP, Ua-13484; Wikborg 1998, s. 5, A89). En näraliggande tolkning är att härdgrupperna var spår efter gravfältbesök under vendeltiden.

Tre av härdarna ingick i gravkonstruktioner eller komplex: A14303, A363 och A331. A14303 i centrum av den sexsidiga ekergraven har presenterats ovan. På botten av den stora stenfyllda skelettgraven A65 framkom en liten härd (A363) som hade eldats i före eller under begravningsceremonin. Grankol från härden ¹⁴C-daterades till 430-660 cal AD (2 ó, 1530±60 BP, Ua-17585), vilket överensstämmer med gravgåvornas datering.

A331 var den enda härd som gav några fynd: 19,1 g brända ben, sannolikt av nöt eller häst. Till skillnad från de andra härdarna syntes inga spår av A331 förrän hela det forntida matjordslagret bortschaktats. Fastän ett mycket grunt sentida begränsningsdike förmodligen gick över platsen syntes ingen sotfärgning förrän i den underliggande sanden. A331 diskuteras vidare i kapitel 3.

Härdanläggningar har givits rituella tolkningar på många platser i hela Sverige, särskilt vad gäller järnålderslokaler (Thörn 1998). Härdar i direkt anslutning till gravar är däremot mera sällsynta. På gravfältet vid Sorunda i Sorunda sn, Södermanland, inte så långt från Södertörn och Åbygravfältet, har en skelettgrav vari fanns en härd undersökts (Elfstrand 1994). Till skillnad från Åbygravens härd var Sorunda-härden belägen ovanpå det första lagret med gravfyllning.

2.2.2.3 Gropar

A18, 125, 261, 262, 267, 308, 337, 339, 328, 396.

Tio gropar undersöktes. De flesta (A18, 125, 261, 262, 308, 339, 328, 396) hade en fyllning som liknade det övertäckta matjordslagret, d.v.s. homogen ljusgrå silt som inte syntes förrän hela jordlagret schaktats bort. A267 och A337 hade annorlunda fyllning. A267 påträffades vid förundersökningen och förhållandet mellan jordlagret gropfyllningen kunde inte studeras vid slutundersökningen. A337 var belägen utanför området med bevarat jordlager.

Groparna med ljusgrå fyllning samlade sig i två koncentrationer: en (A18, 125, 308, 328) söder om stolpkrets 1 och en (A261, 262, 339, 396) mellan (och under) stensättningarna A132, A263 och A266.

Gropen A396 iaktogs bara i sektion och dokumenterades inte i plan. Den var inte nedgrävd i den underliggande sanden, men dess fyllning kunde ändå skiljas från det omkringliggande jordlagret. Alla andra gropar var runda till ovala i plan och mellan 0,7 och 1,1 m stora. Alla utom en var nedgrävda 0,19-0,28 m i den underliggande sanden. Undantaget var A18 som var 0,40 m djup. A18 var också den enda gropen som gav fynd: ett obränt ben av nöt eller häst och en oval sten. I några av de andra groparna fanns mindre stenar som inte togs tillvara. A18 diskuteras vidare i kapitel 3.

Eftersom inga spår efter boplotsaktiviteter i form av artefakter eller övriga anläggningar påträffades tycks det osannolikt att groparna hade med avfall eller förvaring att göra. Fyllningens karaktär och de faktum att A339 framkom under stensättning A132 tyder på förhistorisk datering. Placeringen av A339 mitt under en stensättning och placeringen av A18 mitt emellan de två hörnstolphålen i gravkonstruktion 1 (som även symmetriskt speglar placeringen av hårdgropen A331 på norra sidan, se kapitel 3), inbjuder till en tolkning av dessa anläggningar som offergropar. Förmodligen har det rört sig om offer av obrända djurdelar, växter och kanske vissa stenar, nedlagda under begravningsceremonier eller i samband med förfäderskult.

Om de andra två groparna kan inte mycket sägas. A267 tolkades vid förundersökningen preliminärt som ett grophus. Form och storlek stämmer, men tyvärr undersöktes anläggningen vid slutundersökningen inte på ett sådant sätt att saken kunde avgöras. Halva fyllningen grävdes ut men inga fynd gjordes. Kol insamlat ur gropen vid förundersökningen daterades till 1170-1400 cal AD (2 σ , 735 \pm 70 BP, Ua-13483; Wikborg 1998, s. 5). Om det verkligen var ett medeltida grophus så skulle det vara intressant i förhållande till etableringen av Västerhaninge kyrka och läget intill vägkorsningen (se kapitel 4).

2.2.2.4 Två svårtolkade anläggningar: A365 och A391

Två av de mest svårtolkade anläggningarna låg bredvid varandra i norra änden av UO. Inga fynd gjordes i anläggningarna. De såg varken ut som brand- eller skelettgravar. I kapitel 10 redovisas de under groparna.

A365 bestod av en rund grop, 1,2 m i diameter, med vertikala sidor, 0,80 m djup från den vita sandens (C-horisontens) yta. På ett översiktsfoto efter framrensning och före platsens undersökning är anläggningens gulvita sandfyllning synlig genom det omgivande jordlagret. Man kan på så sätt rekonstruera anläggningens mått till ca 1,3 m från toppen av det forntida matjordslagret. Den liknar därmed mera ett schakt än en grop.

Anläggningen var fylld framför allt med ren gul sand. Mitt på gropens botten syns på fotot en mindre skiftning i fyllningens färg och konsistens till grå silt. Detta beskrevs inte i fält, och hur man skall tolka det är oklart. Efter att schaktet fyllts till

halva djupet med sand hade man lagt ned ett lager med rundade stenar över hela fyllningen utom ett 0,60 x 0,50 m stort ovalt område i mitten. Här, i öppningen, fanns en grå siltfyllning placerad i en lätt fördjupning i den första sandfyllningen.

Anläggningen upptäcktes inte förrän stenarna framkom vid sökschaktning, men av översiktsfotot att döma fanns ovanpå stenlagret bara ren sand. Hur högt den grå fyllningen gick upp i anläggningens centrum är okänt. På fotot syns bara ren gul sand på ytan så det tycks inte ha rört sig om ett stolphål.

Fig. 2:52. A365 sedan den snittats.

Den andra svårtolkade anläggningen (A391) var förmodligen rund i plan, ca 4 m i diameter, regelbundet skålad i sektion och ca 0,80 m djup. I nedgrävningens centrum hade en 0,80 m stor nästan sfärisk sten placerats.

Kring stenen var anläggningen fylld med svart, humös, siltig sand. Fyllningen kändes luftig och hade inslag som påminde om aska. På översiktsfotot verkar A391 ha skurit A365:s ljusgula sandfyllning. I fält tolkades A391 som en sentida nedgrävning gjord för att skaffa undan den stora stenen. Under rapportarbetet konstaterades dock att A151:s friliggande stencirkel låg på A391:s svarta fyllning, så att stenarna i kretsen delvis hade sjunkit ner i A391. Det skulle kunna indikera att tiden mellan igenfyllningen av A391 och utläggningen av A151 inte var särskilt lång: åtminstone inte lång nog för att A391:s luftiga fyllning skulle ha hunnit sätta sig.

Som sagt liknar dessa två anläggningar varken skelett- eller brandgravar. Det är svårt att hitta

någonting alls i det arkeologiska materialet som påminner om dem. Äijäs A109 var en ca 4 x 2 meter stor nedgrävning, 0,78 m djup med skålformad sektion och sotig fyllning. Till skillnad från A391 fanns här på ytan glest liggande stenar och i de översta 0,08 m av fyllningen en järnten, 410 g krukskärvor och 130 g brända ben. Anläggningen tolkades som en urnebrandgrop (Äijä 1987, s. 113).

3. The Ancestral Shrine

3.1 Introduction

The following chapter concerns a group of features that have been interpreted as forming a single, pentagonal grave monument with stone paved entranceway. A summary of the monument in Swedish can be found in the general presentation of the excavation, chapter 2.2.1.

Because of the fact that this chapter is in a different language than the rest of the report, it has been written as a complete and self-standing chapter, with minimal cross-referencing to other parts of the report. Comprehensive descriptions of the features (which would normally be included in the appendices) are presented. Summary descriptions are also included of surrounding archaeological features that bear import on the interpretation.

3.1.1 Discovery

Looking at the plan of the southern area of excavation (fig. 3:1), what appears blindingly obvious now was not at all so straightforward in the field. Full excavation had been underway for more than a month before it was realised what we had and that the six post-holes, rectangular stone packing and central cremation grave formed a single grave monument. The beginning of the story, however, lay still further back.

5th - 10th May 1998. During the second stage of the archaeological evaluation of the site, a 14 m long trench was machine excavated down to the sand subsoil, running diagonally SW-NE across the bottom of the slope. A round stone lined feature (given feature number A37) was found "at a considerable depth below the present ground surface" (Wikborg 1998, p. 4) at the NE end of this trench. The feature was not excavated at this time and was fairly interpreted as being most likely a stone lined cremation. On first appearances these stone lined features do resemble many cremation grave pits, cf. A16 at Jordbro (Åijä 1998, p. 29).

12th - 25th June 2000. Full excavation commenced on the 12th June 2000. After machine stripping off the top plough soil a series

of overlapping buried soil layers were identified. The top of a cluster of small, stone capped features could be seen poking through the later colluvial slope wash layers. As well as these stones, several features were identified that had apparently cut through this later colluvium. Planned in as possible postholes, upon investigation they were dismissed as more likely animal burrows. As we progressed down the slope with the machine, the topsoil backfill of the evaluation trench was removed, thus revealing feature A37.

27th June - 7th July 2000. The stone capped features fulfilled our expectations and were simple cremation graves. With this in mind, the nearby stone lined feature (A8) was investigated. Under excavation the central fill simply continued down and down. Reconsidered, it was thought probably not to be a grave but rather a post-hole, and a post-hole so deep that its base could not initially be reached.

10th - 14th July 2000. Having realised that further cremations could quite possibly lie hidden under the colluvium, this over-lying layer was shovel scraped away. To record these layers in section a section line was established running down the slope, through both features A6 (at that time planned as a half metre wide collection of stones, and thought to be a cremation-grave) and the larger black feature A43. Under the colluvium layer were found another grave A122 and hearth A319. It also now became clear that feature A6 was not a round stone-capped cremation, but rather a large rectangular stone setting aligned across the dip of the slope.

18th - 19th July 2000. To confirm our growing suspicions that the four other stone lined features exposed at that time (A37, A52, A140) were also large post-holes, A52 was fully excavated in plan. It too turned out to be a huge post-hole. Now we felt sure that all these round stone lined features were indeed post-holes and associations between them were searched for. With the tunnel-vision of experience we looked for pairs and lines of post-holes, but to no avail.

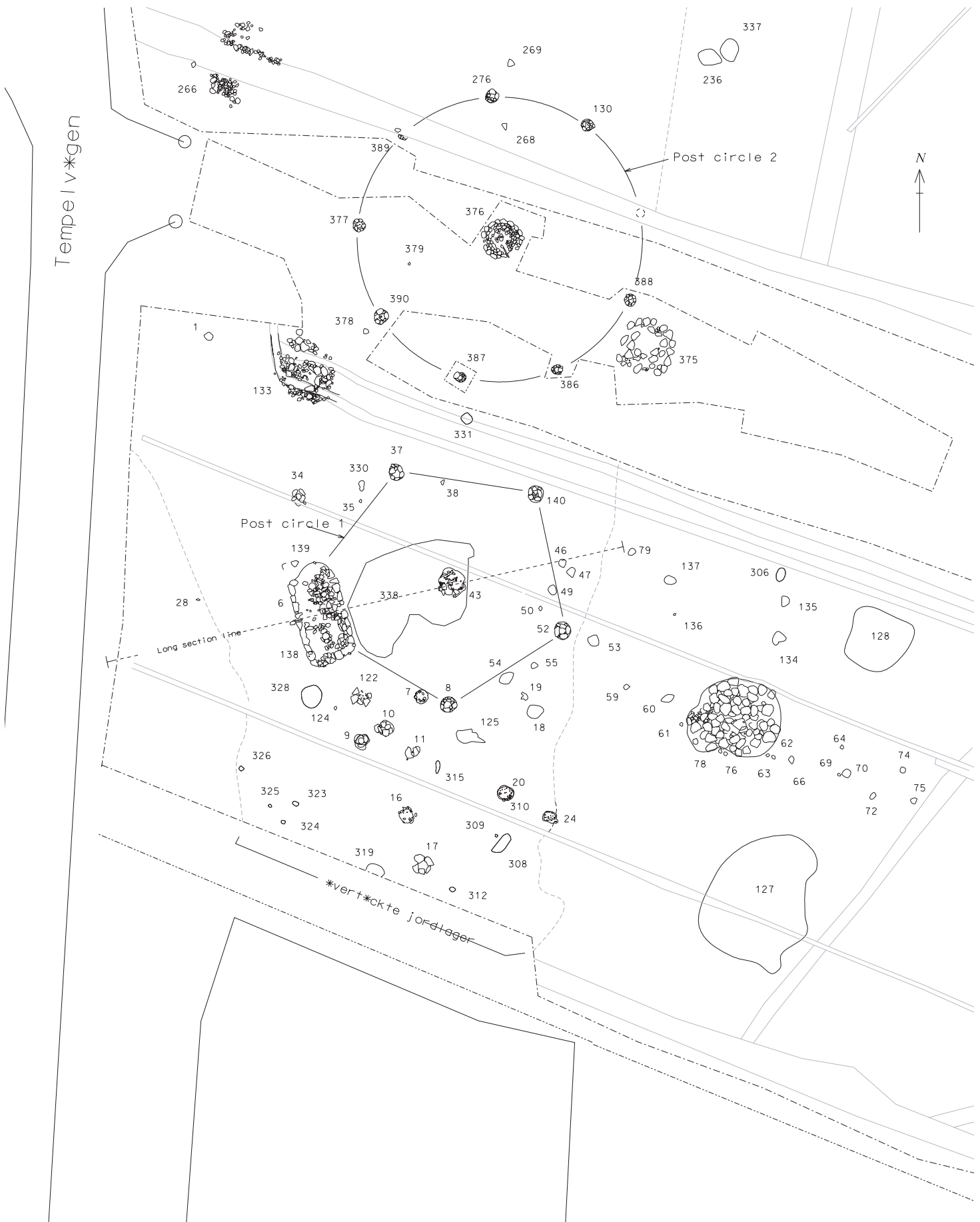

Fig. 3:1. Plan of the southern area of excavation.

The four post-holes that were evident at that time simply did not “do anything”. We even entertained the possibility that the two stone lined features north of the driveway, A130 and A276, which had also been exposed by this time, could be associated and were part of a large N-S structure.

21st July 2000. The rectangular stone setting A6 was fully cleaned up for an overhead photo. Within it, a large circular fill of clean yellow sand was noticed. It lay at exactly the same place as the previously noticed “animal hole”. Allocated a feature number it was thought, given the cleanness of the sand fill, most likely to be a stone hole from one of the stones that had been part of A6.

A sky lift mounted on the back of a small van had been hired, and, after shovelling a ramp into the edge of excavation, was backed down between post-holes A37 and A140 onto site. We parked just north of feature A43 and raised the basket into the air.

Looking down onto the rectangular stone setting, the clean yellow sand “stone hole” could be seen to be surrounded by a ring of stones. A similar feature was now clearly evident in the middle of the northern half of the rectangle. They looked suspiciously like post-holes. It took then only to turn around, pointing in turn to the other four stone lined post-holes and then down towards the feature located at the central point to realise that all these features were associated and made up a single structure.

3.1.2 A Note on Terminology

We felt immediately that this was something special. The uniqueness of the structure, the size of the post-holes, the geometrical shape with the large raised stone paved entranceway and not least the excavations address (No. 6 Temple Road), all lent their support to the christening of the monument with the loaded word “temple”. Not surprisingly the media loved it. For the presentation of the archaeology the more neutral (if boring) term “grave monument” will be used. In the concluding interpretative discussion the term “ancestral shrine” is suggested as a possible name for the structure.

3.1.3 Investigation and Excavation Method

The method of investigation was the subject of lively discussion on site, both between ourselves and with the many visiting archaeologists. The size and well preserved nature of the remains and the fact that the debate became so heated at times makes it worthwhile to briefly describe the excavation method. The work can be grouped into two areas, investigation of the buried soils and excavation of features.

3.1.3.1 Buried soil investigation

Having realised that the post-holes delimited a pentagonal area of 97 m², with an entranceway and central stone capped feature, and that a buried-soil layer lay preserved over c. 90% of this internal area, further investigation (over and above the initial sample squares already dug) of these buried soil layers was considered worthwhile. A total of sixteen 1 m² squares were excavated, nine within the pentagonal area and seven outside to the south, west and north. The sample squares were more or less equally spaced, avoiding archaeological features and, where possible, later disturbance in the form of field drains. All sample squares were excavated stratigraphically and each layer removed in 0.10 m spits. All soil was wet-sieved through a 4 mm mesh.

Given that the central feature and rectangular stone setting were built up upon the buried soil, general photographic documentation of the monument had to take place prior to their excavation. To emphasise the monument’s geometry, a “tongue” of buried soil was left mirroring the pentagonal form.

After full excavation of the rectangular stone setting, a 1 m wide trench was hand excavated along the entire length of the south-facing side of the section baulk. The preserved floor (A338) and underlying fine silt layer within this trench was wet-sieved through a 4 mm mesh.

The long section was photographed and hand drawn at scale 1:20. Two pollen, phosphate and soil sample columns were taken at suitable locations. Finally, to check for underlying features the remainder of the buried soil was removed by machine.

3.1.3.2 Feature excavation: four corner post-holes

A8: Initially box-sectioned, with a 0.25 m deep box cut into the sand sub-soil, and upper section of the post-hole drawn. Excavation completed on lower half by single-context method and lower half of post pipe and post-hole cut drawn in section.

A52: Excavated fully in plan with running-section recorded.

A37: Box-sectioned. Initially leaving entire feature free-standing, showing the outer edge of the sand and stone post packing protruding from section face (fig. 3:2).

A140: Box-sectioned and recorded in section.

3.1.3.3 Rectangular stone setting (A6) and two post-holes (A138, A139)

As well as the long E-W section, a section running N-S through both post-holes and rectangular stone setting was recorded to ascertain their stratigraphic relationship.

Taking also into consideration the possibility that the stone setting might be a grave (inhumation and/or cremation) it was important to expose the internal layers in plan.

All three features were excavated in stratigraphic order and in effect treated as one feature. A N-S

Fig. 3:2b. Posthole A37 box-sectioned.

Fig. 3:2a. Totte Fors cleaning up the initial box-section of posthole A37.

section line was established through both post-holes and their central (secondary) fills excavated as far as possible (down to the arm's length of a 6ft 1in. archaeologist). The surrounding layers within the stone setting were then excavated. The western half of each layer was excavated first and the section recorded. After this the remaining half of the layer was completely removed to expose the next underlying layer. In such a way, each layer was exposed fully in plan to check for traces of cremation graves, skeletons and possible grave/sacrificial finds.

The upper post packing of the two post-holes was then excavated in plan and the sections recorded. Excavation of the lower portion of the post pipes fills resumed once the surrounding post packing fill had been removed to the same depth. Finally the primary post packing fills could be fully excavated. All the layers and fills were wet-sieved through a 4 mm mesh.

3.1.3.4 Central cremation A43

After removal of later colluvial sand layer A406 and full exposure of A43, the southern half was excavated by single-context method. Each separate layer was wet-sieved through a 2 mm mesh. After half excavation, the cut was recorded

in plan and section. This section was also part of the long section through buried-soil layers (fig. 3:17). After the long section had been recorded the remaining northern half of A43 was excavated in plan and recording of the cut completed.

3.1.4 Source criticism

Considering the fact that the site had evidently been ploughed in modern times, with visible plough marks filled with plough-soil cutting into the underlying colluvium layers, the features to the south of the vicarage driveway were remarkable well preserved. Nevertheless it was evident that some of the kerb stones from the rectangular stone setting A6, as well most of the

capping stones of the feature A43, had been lost. An evaluation trench had been excavated just 0.75 m north of the rectangular stone setting and all the buried soil removed down to the sand sub-soil (Wikborg 1988, p. 4). In so doing it cut across the line between two of the post-holes and so can be thought to have destroyed traces of a possible boundary to the clay floor layer (A338) and possible wall supports (see discussion in section 3.3.1.2). The north-facing trench section was drawn during the evaluation, and subsequently checked during excavation, and no traces of the floor levels were seen. When exposed fully in plan, the clay floor was seen not to be preserved this far north.

3.2 Feature Description

3.2.1 Overview

The monument was located at the SW corner of the 2000 excavation, and at the bottom of the east-facing slope of the sand and gravel ridge across which the Åby cemetery site extends.

The ground plan of the monument was a pentagon, described by a circle of 12.00 m diameter passing through the middle of each of the four huge stone packed corner post-holes (average dimensions: 0.80 m diam., 0.80 m deep from surface of sub-soil). The fifth corner point was located at the midpoint on the inside edge of the eastern kerb line of the rectangular stone setting (5 x 2.5 m). The pentagon was oriented so that this fifth corner pointed up slope, towards the middle of the Åby cemetery excavated 1982-1983, (Äijä 1987). Symmetrically placed in each half of the rectangular stone setting were two gigantic stone packed post-holes. The posts were set 2.25 m apart. The distance between the middles of each pair of corner posts, and, from the corner posts to the two posts in the stone setting, was a regular 7.00 m.

The rectangular stone setting was orientated with its long axis at a right angle to the dip of the slope and was thus parallel to the opposing long (eastern) side of the pentagonal form. It was located precisely at the break of the slope, meaning that the internal area delimited by itself and the four corner-posts was situated where the ground levelled out.

Located at the centre of the pentagon was a round cremation pit (1.50 m diameter, 0.32 m deep from the surface of the buried soil) ringed by kerbstones and (probably) capped by a single layer of angular grey gneiss stones.

The distance from the WSW (outside) edge of the rectangular stone setting, through the central feature to a straight line drawn between the two eastern post-holes was 12.50 m. Measured to the circumference of the describing circle this distance was 13.50 m.

Fig. 3:3b. Skylift photo of the Ancestral Shrine taken from SWS.

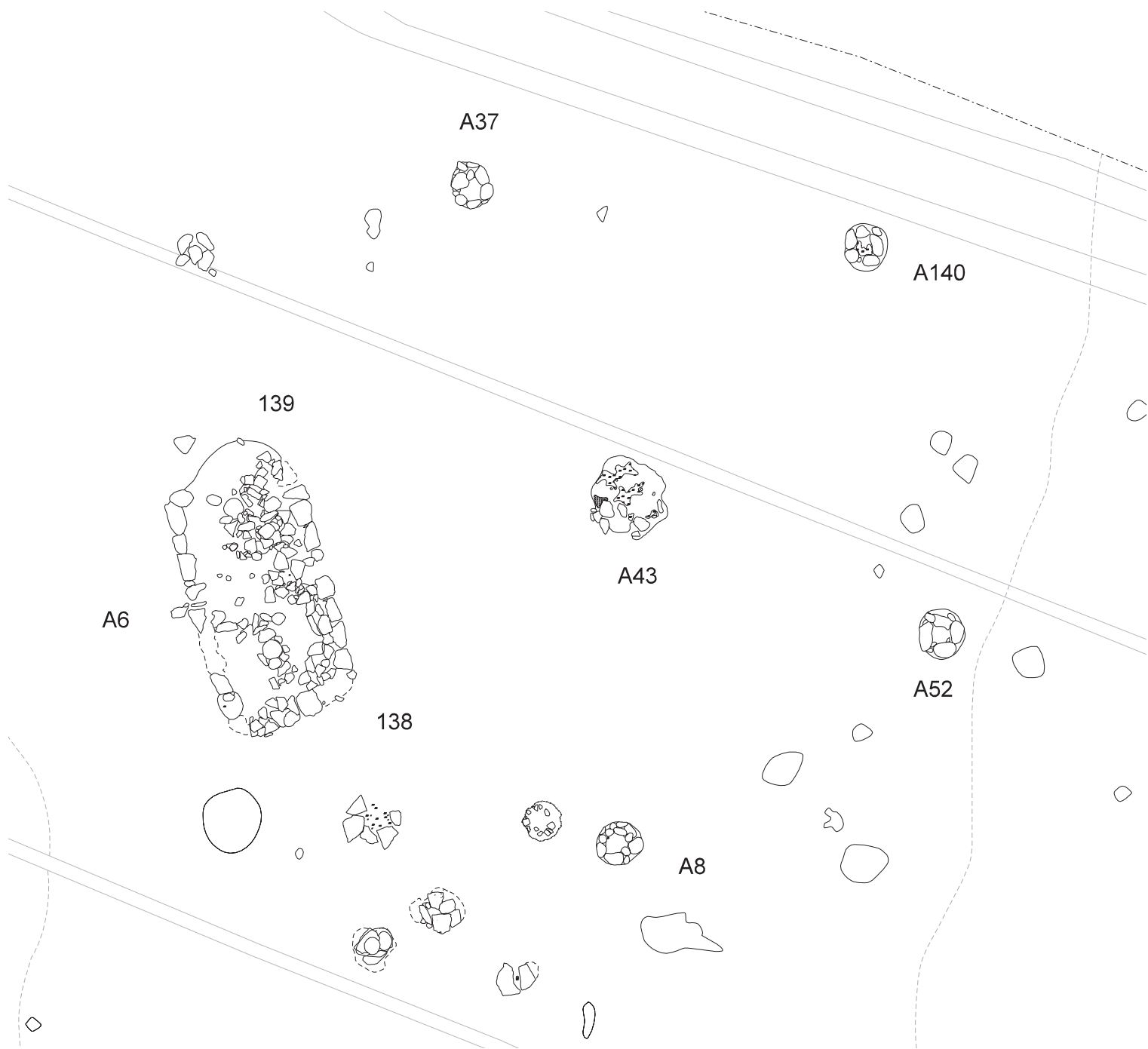

Fig. 3:3a. Plan of post circle 1, the Ancestral Shrine.

Post-hole	Width	Depth (from sub-soil)	Post pipe fill width	No. packing stones
A8	0.74	0.84	0.30	43
A37	0.84	0.80	0.40	36
A52	0.84	0.76	0.36	63
A140	0.80	0.76	0.36	24
A138	0.80	1.05	0.35	55
A139	0.85	0.94	0.33	52

Table 3a. Dimensions in metres and construction details of the postholes of the pentagonal grave monument.

3.2.2 Corner post-holes (A8, A37, A52, A140)

The post-holes located at the four of the corners of the pentagon were strikingly similar in construction details and fill sequence.

The width of the corner post-hole cuts varied by only 0.10 m. Similarly, the depth the posts were set into the ground (below the top of the sand sub-soil) varied by only 0.08 m. All four post-hole cuts were almost perfectly round, with vertical edges, curving sharply to a flat base. They had all cut through the soft sand sub-soil (B soil horizon) and into the harder compact natural silt (C soil horizon). The top layer of stone packing in post-holes A140, A52 and in particular A8 could be seen to be sticking up above the buried-soil's surface. Because the stone packing had been placed flush against the edge of the post-holes, the top edge of the cuts were impossible to see in plan until after full excavation.

Fig. 3:3c. Pre-excitation photo of posthole A52

Fig. 3:3d. Posthole A52 after excavation of secondary (post-pipe) fill.

Fig. 3:3e. Posthole A52 during removal of stone post packing

Fig. 3:3f. Posthole A52 during removal of stone post packing.

Fig. 3:3g. Posthole A52 fully excavated.

The primary sand fill, stone post packing and secondary post pipe fill sequence were the same for all four corner post-holes. The lower 0.40-0.60 m of primary post packing fill consisted almost entirely of orange/red clean coarse-grained sand. The organic / silt content of the fill was extremely low. Evidently this sand was directly re-deposited from that which was removed to form the post-hole. The same re-deposited sand surrounded the stone post packing in the upper halves of the post-holes.

In two of the corner post-holes (and post-holes A138, A139) small pebbles were found within the lower post packing fill, as well as on the bottom of the post-hole cuts. During excavation these became known as “the children’s stones”, with the idea that they had been thrown in by children who were standing around while the adults carried on with the heavy work. In this light, it is amusing to note that the large round boulder-filled inhumation grave pit 7 m to the east (A65) had a collection of small pebbles on the SW arc of the top fill of the pit.

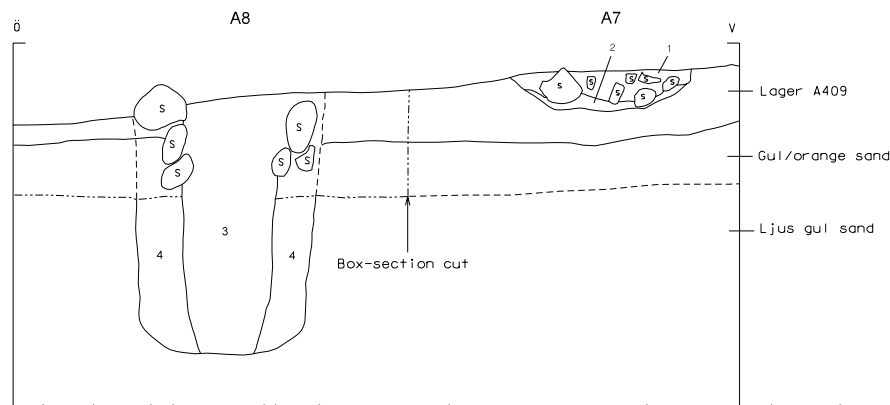

Fig. 3:4. Section through posthole A8 (and hearth A7). Layer description: L1 Sooty silt (A7). L2 Sticky soot layer with charcoal (A7). L3 Light grey silt (A8). L4 Orange sand (A8).

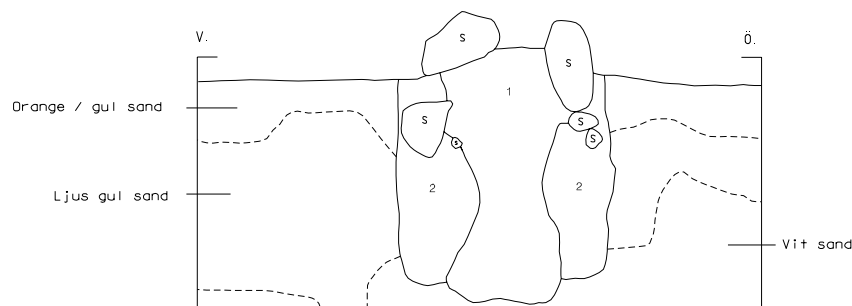

Fig. 3:5. Section through posthole A37. Layer description: L1 Light grey silt. L2 Orange sand

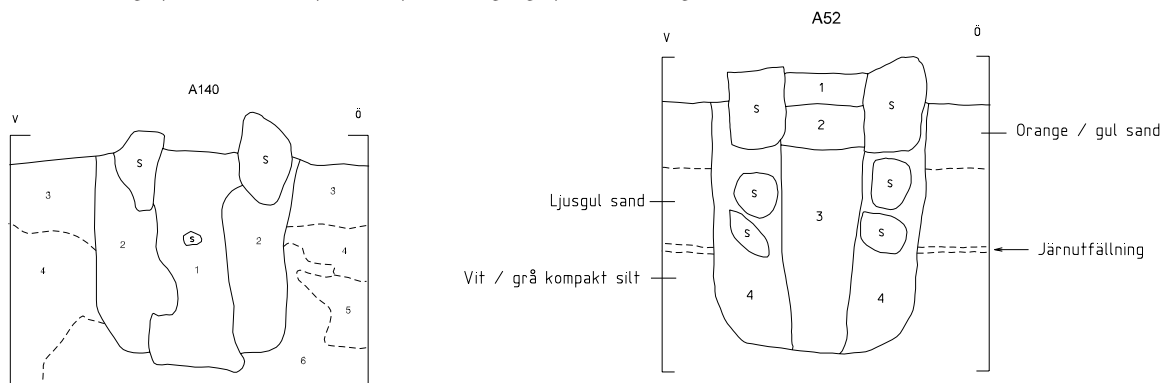

Fig. 3:6. Section through posthole A52. Layer description: L1 Brun sandig silt. L2 Mörkgrå silt. L3 Ljusgrå silt. L4 Orange sand.

Fig. 3:7. Section through posthole A140. Layer description: L1 Grey-brown sandy silt, little sooty at top. L2 Red-brown course sand. L3 Yellow-brown sand. L4 Yellow-biege sand. L5 Grey-white speckled sand. L6 White - biege sand.

The stone packing surrounding the post pipes started halfway up the post-holes and was arranged in three layers, with smaller fist-sized rolled granite stones lower down. The upper layer of stone post packing consisted of between three to five large (0.30 x 0.30 x 0.40 m), oval to sub-oblong rolled granite stones. The stones were arranged around a regular square shape (0.40 m across) of the grey post pipe fill and, as noted above, stuck up approximately 0.20 m above the surface of the buried-soil.

Secondary post pipe fills were for the most part a medium-grey sandy-silt, becoming progressively siltier and more humus-rich towards the bottom of the post-holes. All four post pipes extended to the base of the post-hole cut. The posts had all been centrally placed within the round cuts and stood on the flat bases. In the box-sections (A37, A140, fig. 3:5, 3:7) the post pipe fill could be seen to extend (sunken?) through the post-hole's base. The same was also noted in plan-excavation of the two other post-holes, A138, A139, as shallow, compacted depressions were the posts had stood. The top 0.10 m of all the post pipe fills, most noticeably in A8 and A52, differed from the bulk of the fill in that it was a darker-grey finer-grained slightly greasy silt, with moderately frequent inclusions of charcoal fragments (<0.01 m). All the primary and secondary fills were wet-sieved through a 4 mm mesh. No finds were made.

3.2.3 Rectangular stone setting (A6) with two post-holes (A138 & A139)

The rectangular stone setting and post-holes can be thought of as consisting of four components: kerbstones, internal layers, stone paving and the two post-holes (including their respective fills and stone packing).

3.2.3.1 Kerbstones (00601)

Twenty-one kerbstones were preserved in situ and were laid out in a rectangular form upon the surface of the buried-soil. Several of them had been lost, probably because of plough disturbance. Along the western edge and all corners were patches of brown soil fill resembling plough soil. All but one of the northern kerbstones had been lost, and it was thought unlikely that the remaining one lay in its original position. Assuming that the posts were placed symmetrically within the rectangular stone setting, the stone setting's full dimensions measured 5.00 m (NNW-SSE) by 2.50 m (WSW-ENE).

Counting the remaining stones, visible top-soil-filled stone holes and making an estimate for the number of stones along the northern edge, the total number of kerbstones was most likely 32-35.

The majority of the kerbstones were black and white gneiss stone blocks with a coarse crystalline structure. Most of them were angular to sub-rounded, oblong-shaped, with the long side

Fig. 3:8. A6. The quern stone in the eastern kerb line.

oriented in line with the kerb's edge. They ranged in size from 0.20 x 0.25 x 0.25 m to 0.60 x 0.30 x 0.30 m.

Placed in the middle of the northern half of the east kerb line was a split underlying quern stone. The quern stone was of granite and measured 30 x 23 x 24 m. It had been well used, with ground depressions (0.04 m deep) on both sides. It was broken (in half?) with the straight, broken edge facing inwards (fig. 3:8). It is of interest to note that three fist-sized pestle stones had been placed in the adjacent post-hole (A139) and used as post packing.

3.2.3.2 Stone paving (00602)

The stone paving was utterly disturbed by ploughing, and, apart from the stones that were also included in the top layer of post packing (see below), the majority of the internal stones had been moved from their original position. Many of them had accumulated on the eastern (very slightly down slope) inside edge of the kerbstones. Not only were the stones mixed up, they were

evidently broken. Several modern plough marks could be seen smashing their way through the stone paving.

The stone paving consisted of two basic stone types: black-and-white gneiss and red quartzite. The gneiss stones were banded black and white with large crystals, the majority of a similar size: 0.30 x 0.15 x 0.10 m. Many had at least one flat side. The other dominant stone type was thin slabs of medium-to-small crystalline dark red quartzite. Their average size was 0.20 x 0.10 x 0.03-0.05 m, although many were evidently broken. Finally were found five pieces of a, light red, fine-grained sandstone. These were 0.10 m thick but all broken up by plough disturbance.

The stone paving was surrounded by layer 00603. During the removal of the stones it was noticed that under several of the larger ones (possibly in situ) the orange sand layer 00604 was directly exposed.

Four distinct layers were identified in plan during excavation:

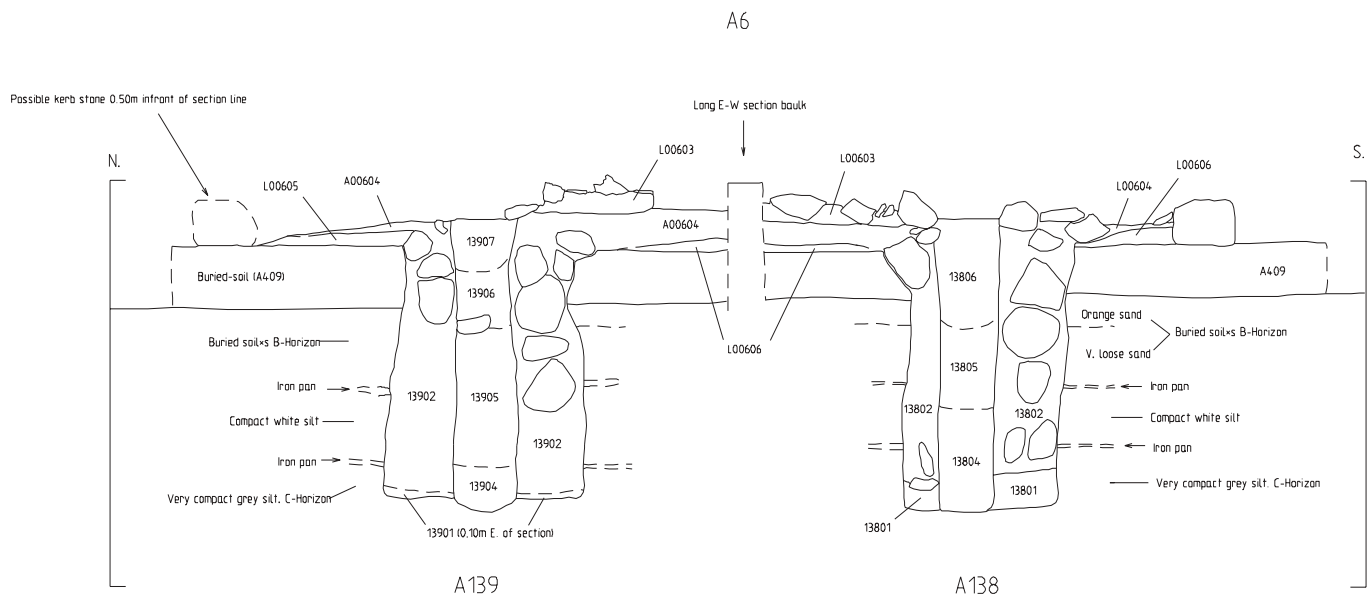

Fig. 3:9. N-S section through stone paving A6 and postholes A138, A139. Scale 1:40.

Layer 00603 was a medium-brown, soft and fine-grained sandy silt and was exposed after cleaning away the overlying colluvial sand (A406). It was badly disturbed by ploughing and mixed up with the stone paving (L00602). It included fragments of modern tile and an unburnt horse's tooth. Evenly distributed across the entire internal area of the stone setting, 0.08-0.10 m thick, it continued up to and around the central post pipe fills of the post-holes.

Layer 00604 was revealed under both the larger of the stone paving stones and more generally under L00603. It was a dirty-orange/red coarse sand including frequent small iron concretions. It extended across almost the entire internal area of the kerbstones, but stopped 0.05 m short of the eastern kerbstones and increased in thickness towards the centre to a max. depth of 0.12 m. In other words, it was sitting in a bowl-like depression with the underlying layers rising up against the inside edges of the kerbstones. No distinction could be made between this layer and the re-deposited sand post packing within both post-holes.

Layer 00605 was revealed under L00604 and extended across the NE quadrant. It was a dark grey silt with frequent charcoal inclusions (<0.01 m), occasional iron concretions and small clean lenses of yellow sand. Thickest (0.08 m) up against the internal edge of the eastern kerbstones, it thinned out before reaching the stone packing of the northern post-hole.

Layer 00606 was a homogenous and clean (no soot or charcoal inclusions) medium-brown fine silt and was revealed under L00605 at the mid-point of the eastern kerbstones, but at the same time was its mirror image, extending across the south western quadrant, where it was exposed directly under L00604. Thickest (0.08 m) up against the internal edge of the western kerbstones, the layer thinned out completely before reaching the southern post-hole.

No finds (skeletal or cremated bones, pottery, metal, etc) were made during hand trowelling. All soil was then wet sieved through a 4 mm mesh, but still nothing was found.

Layer description to section figure 3:9.

L00601	Kerb stones.
L00602	Gneiss / quartzite stone paving.
L00603	Mid-brown soft sandy fine-grained silt. Disturbed with modern plough marks including tile fragments.
L00604	Dirty orange/red coarse sand with small iron concretions (=13802 / 13902).
L00605	Dark grey silt, including frequent charcoal flecks, slightly mottled in patches with lighter grey cleaner silt and odd iron staining, as well as clean yellow sand patches.
L00606	Clean, light beige / brown silt.
13801	Mid-dark grey silt, humus-rich with moderate charcoal inclusions (<0.02 m).
13802	Dirty orange/red coarse sand with small iron concretions.
13803	Stone post packing.
13804	Black very high organic/humus-rich, with slight indication of red iron halo ring around the outer edge.
13805	Mottled grey / dirty orange/yellow very sandy silt.
13806	Clean yellow sand, with very small touch of silt.
13901	Mid-dark grey silt, humus-rich with moderate charcoal inclusions (<0.02 m).
13902	Dirty orange/red coarse sand with small iron concretions.
13903	Stone post packing.
13904	Black very high organic/humus-rich.
13905	Mottled grey / dirty orange/yellow very sandy silt.
13906	Clean yellow sand, with very small touch of silt (indistinct boundary to 13907).
13907	Bright yellow clean sand.

3.2.3.3 Post-holes A138 & A139

These two post-holes resembled the four corner post-holes in many ways, only were larger still. In their overall dimensions and size (one had to crawl into them to fully excavate the fills) and numbers of boulders used as post packing they were truly gigantic.

The post-hole cuts were preserved in their entirety and from the surface of the buried-soil had been cut 1.05 m (A138) and 0.94 m (A139). Nearly round, the northern one exhibiting a bulge on the western top edge, they both measured 0.80 m in diameter. The top edges were steeply sloping to the vertical through the buried soil, then undercutting up to 0.10 m (on all sides) upon entering the softer sand sub-soil. After 0.25 m they regained their more or less vertical form, and proceeded to cut through two very compact iron-pan layers (the lower one 0.10 m thick) before cutting up to 0.33 m into the compact blue-grey silt C horizon. At the bottom both post-holes curved sharply to flat bases.

Similar to the four corner post-holes, the posts had been stood upon the flat bottom of the cuts and in A139 had evidently sunken in further still. Unlike the others though, these posts were not as centrally placed (possibly due to difficulties in laying out their positions in conjunction with the kerbstones – see below). The upper post pipe fills were visible through all internal layers of the rectangular stone setting.

The sequence of post pipe fills in post-holes A138 & A139 was identical (fig. 3:9). Both contained a dark grey/black lower fill, very rich in humus and interpreted as the last vestiges of the post's bottom portion. The bottom of the post-hole was very damp and almost extended into the present day water table. Above this both post pipe fills exhibited an increasingly sandy fill until there was a sharp change to an upper 0.50 m fill of bright yellow clean sand.

It is noteworthy that these upper post pipe fills differed markedly from those of the other four corner post-holes, indicating that different factors were involved in their post-abandonment infilling sequences.

The post packing in both these post-holes was also very similar. The primary deposit across the base of both post-holes was a humus-rich, medium-dark grey silt with moderately frequent

Fig. 3:9b Stone setting A6 and postholes A138 & A139. Pre-excitation, from S.

Fig. 3:9c Stone setting A6 and postholes A138 & A139, after stone-packing has been removed, from SE.

Fig. 3:9d Stone setting A6 and postholes A138 & A139, after excavation of postholes, from SE.

charcoal inclusions. Again this differs from the other four corner posts (which had re-deposited sand from the bottom upward). The higher humus content of the primary post packing fills could be explained by the fact that both post-holes were cut deeper into the natural silt horizon and closer to the water table, so increasing anaerobic conditions. Their silty nature and charcoal inclusions indicate, however, that they were indeed distinct and different fills from the sand used in the other four post-holes.

Above these primary silt fills was the oxidised re-deposited sand, surrounding the massive stone post packing. The stone post packing consisted of water-rolled granite boulders, arranged in four tightly packed layers surrounding the posts, up to the surface of the buried soil layer.

Above the surface of the buried-soil the oxidised sand fill spread out over the internal area of the rectangular kerb line (becoming L00604). The post packing continued above the buried-soil, up to the level of the stone paving (0.20 m). The top, fifth layer of stone packing around the posts consisted of angular blocks of black and white gneiss. These stones also made up a portion of the stone paving (00602). Lastly, during the final stages of post packing, thin slabs of quartzite and sandstone had been slipped down the edges of the post-hole.

3.2.3.4 General interpretation of rectangular stone setting A6 and post-holes A138 & A139

From the stratigraphic relationship between the post pipe fills, A6s stone packing and internal layers and the similarity of the re-deposited sand post packing in both post-holes with layer 00604, it could be seen that the three features were contemporary. No concentrations of cremated bone or grave goods nor any traces of a skeleton were found within the layers of the stone setting. The three features were constructed at the same time and have been interpreted as constituting one single architectural feature: a raised stone paved platform with two large symmetrically placed posts.

L00605 and L00606 can be interpreted as trampled deposits from the raising of the posts. If this is the case it would indicate that the rectangular form had already been marked out and large kerbstones laid in place at the same time as

the posts were raised.

It is interesting to note that the layers under the stone packing resemble the method used today when laying paving stones, with a foundation/levelling sand layer spread out first into which the stones are set at different depths with the aim that their upper surfaces shall be flush and level with each other.

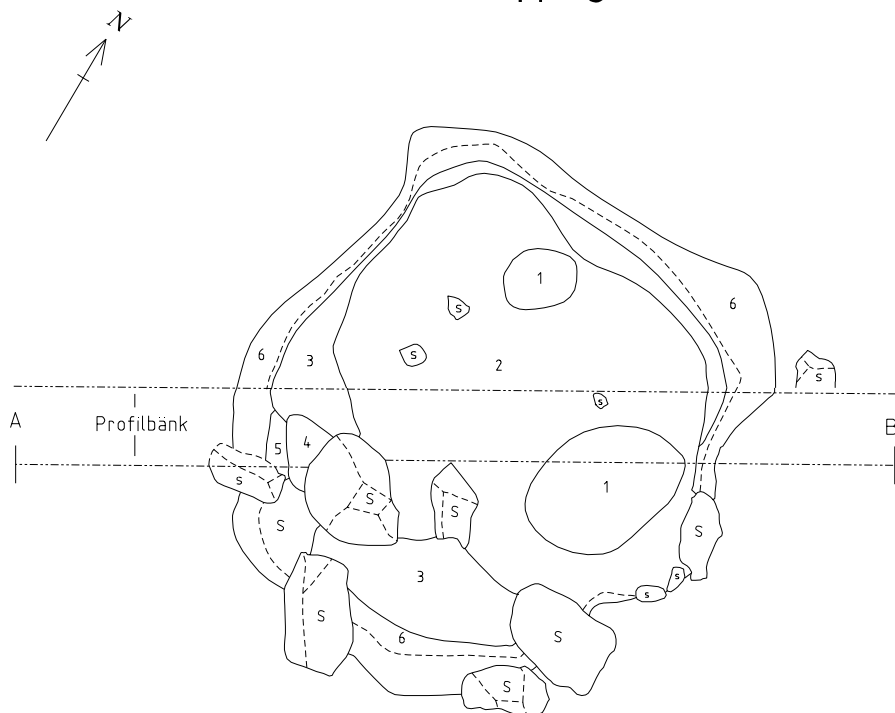
L00603 has been interpreted as a silt accumulation between the paving stones during the monument's life-time, which was subsequently exposed to infiltration by modern material due to ploughing etc.

The high organic content of the post pipes' lower fills indicates that the posts stood in place for a considerable length of time and began to rot in situ. This is the same pattern as with the other four posts and has important implications for structural interpretations. What was strikingly different about post-holes A138 and A139 was that both their upper 0.50 m post pipe fills consisted of almost entirely clean yellow sand. Although the bases of these posts appear to have begun to rot, the presence of this clean upper sand seems to suggest that these two posts were not present in the post-holes later on, the upper clean sand fill deriving from hill-washed/wind-blown sand. No substantial lateral disturbance of the post packing was evident, so they do not appear to have fallen down. This leads to the conclusion that they were deliberately removed after the monument went out of use. The northern post-hole A139 had a stone slab at the interface between the upper sand fills and lower siltier fills, which could have been dislodged while the post was being lifted out of the ground.

It is puzzling that indications of the post pipe fills were already noticed in the later colluvium layers. This could indicate that the posts stood in place for a considerable length of time after the monument went out of use, and/or that the post-abandonment hill-wash covering over the monument happened relatively quickly.

Further interpretation of the rectangular stone setting and its two posts has to be seen in connection to the surrounding features, in particular the other four huge post-holes and central cremation.

A43 Topplager

A43 Botten

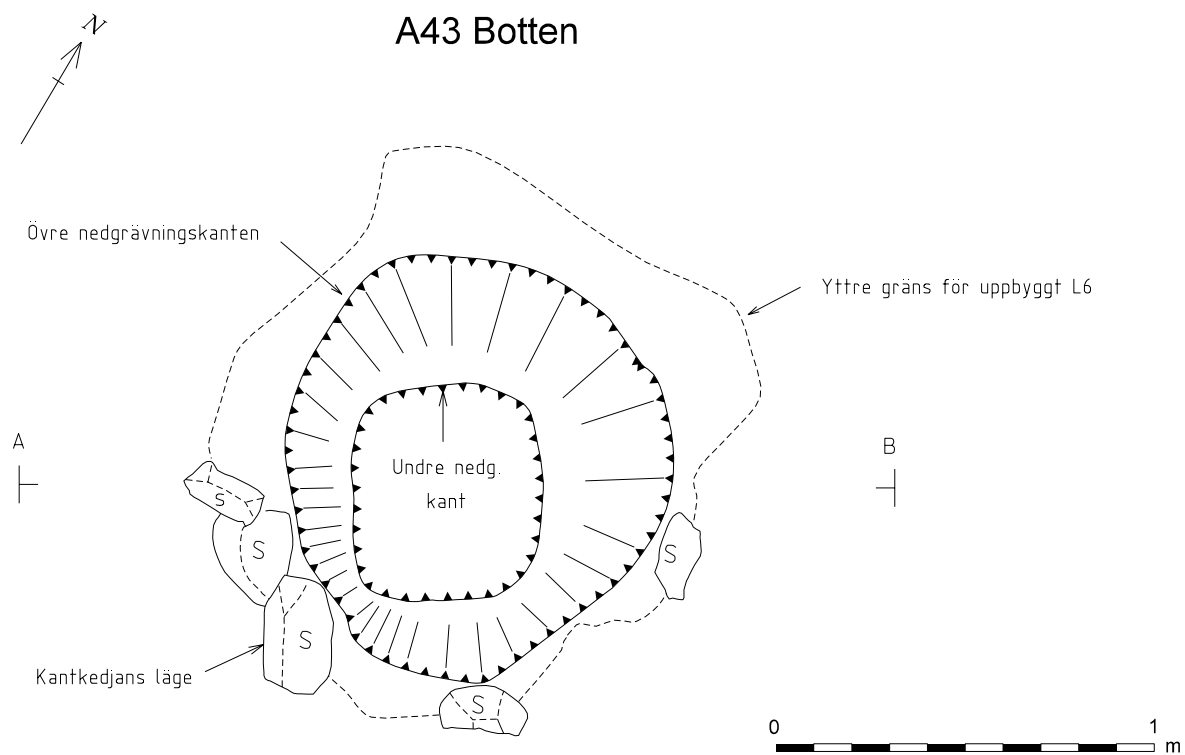

Fig. 3:10. A43. Plan.

A43

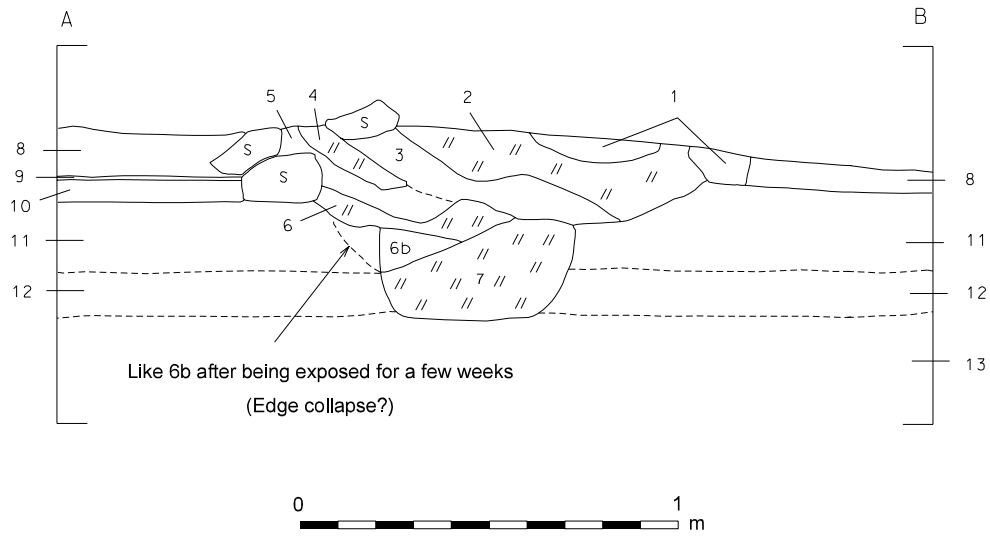

Fig. 3:11a. A43. Section. Lagerbeskrivning: L1 Brown silty sand. L2 Sooty black fine silt with burnt bones and small burnt splinters of gneis. L3 Clean, brown-orange sand. L4 Sooty black fine silt with burnt bones. L5 Clean, strong red-orange coarse sand. L6a Dark gray silt with moderate incl of soot and charcoal. L6b Light grey sandy silt with occasional charcoal. L7 Black, "sticky" silt, freq burnt bone and charcoal. L8 Orange coarse sand (A406). L9 White clay (A338). L10 Light grey fine silt. L11 Grey / brown silt (A409). L12 Orange / yellow sine sand. L13 White sand.

Fig. 3:11b. A43. Pre-excavation oblique photograph from S.

Fig. 3:11d. A43. Box sectioned.

Fig. 3:11c. A43. Half sectioned.

3.2.4 Central grave A43

In Swedish terminology the central grave can be defined in terms of “outer” and “inner” grave construction or burial practice. The outer grave construction consisted of a ring (1.40 m diameter, reconstructed to outer edge) of overlapping angular gneiss stone blocks (average: 0.30 x 0.20 x 0.15 m). Only seven kerbstones remained. The grave is thought to have been covered by a single layer of similar gneiss blocks, of which only three remained. The gneiss stones were medium/dark grey with medium sized crystals and were relatively homogenous in texture and colour when compared to the gneiss stones used in the rectangular stone setting. From the size and number of the remaining kerbstones, and from the angular outer-raised edge of the upper cremation fills, it can be estimated that the cremation was ringed by between 20 and 25 kerbstones.

The inner grave construction consisted of a round cremation pit. The pit's cut consisted of two distinct forms; upper and lower. Measured at the buried-soil's surface, its full dimensions were 1.05 m diameter and 0.32 m depth (fig. 3:10, 3:11). Round in plan, the upper portion had been cut from the surface of the buried-soil and formed a shallow bowl-like depression, sloping to a depth of 0.18 m into the buried-soil. It is interesting to note that this upper portion of the grave pit did not cut all the way through the buried soil, that is to say, down into the B horizon sand sub-soil. The edges of the cremation pit's upper portion sloped inwards for between 0.10 m and 0.30 m, at which point there was a sharp break of slope to the vertical, marking the beginning of the lower portion of the cremation-pit.

The lower half of the cremation-pit was located slightly SW of centre of the upper portion. Square in plan with rounded corners it measured 0.55 m (N-W) x 0.50 m (E-W). The edges were vertical, curving to a flat base. The lower portion of the cremation pit had been cut down through the B horizon orange sand sub-soil, to a total depth of 0.32 m, and the flat bottom of the pit corresponded to the top of the sterile pale yellow sand, C soil horizon.

The cremation pit was filled with a total of six distinct layers (plus stone holes filled with topsoil on the feature's surface) that had been tipped in from two opposing directions, E and W. These fills can

be grouped into three distinct types. A bottom fill of the main funeral pyre material was deposited from the eastern side. On top of this were alternating layers of secondary funeral pyre material interspersed with moderately clean yellow/orange sand. These upper alternating layers had all been tipped in from the western side.

The primary deposit filled most of the lower box-like portion of the cremation pit. No traces of a wooden, bark, resin-caulked or textile container for this primary cremation deposit were found. The tipped-in nature of the primary fill and the fact that L04306b lay directly on top and within the lower square cut on the western side confirm this. The upper fills were piled up 0.17 m above the ground surface level. L04306 and L04305 were both flush up against the inside edge of the remaining western kerbstones. The upstanding, angular shape of the rest of the grave fill's top edge indicates that this was the case all the way around the grave, suggesting that the grave had had a complete encircling ring of stones.

Across the top of the upper fills were three angular gneiss stone blocks. Two circular patches of topsoil-like milk chocolate brown loam (L04301) were interpreted as soil-filled holes where stones had once been, suggesting that the grave was originally capped with a layer of stones. The “completeness” of the cremation pit and its fills and their relationship to the kerb/capping stones indicates that they represented one single burial event.

3.2.4.1 Grave goods

They have been studied and classified by Martin Rundkvist. In short, the finds included a gold pendant, bronze belt-fittings, fragments probably of a bronze rim to a drinking-cup/horn, two beads, a decorated bone comb and a so-called bone hide scraper. All these are personal goods which would have been worn by a powerful woman. The gold pendant is the first of its kind to be found in a grave context and the belt-fittings are thought to be unique. All the finds apparently accompanied the deceased onto the funeral pyre. It is interesting to note the complete lack of iron objects. The other finds were fragments of resin, which most likely indicate the inclusion (burning?) of a wooden container possibly containing some sort of food or drink.

One of the most spectacular finds was an

openwork gold filigree pendant. The only portion of the pendant surviving un-melted is a 1.5 mm thick beaded gold filigree wire which would have enclosed the pendant's central design. The original diameter of the pendant would have been approximately 15 mm, and if one may assume that the 11 g of melted gold (8 droplets) formed the pendant's loop and central design, then it must have been rather substantial.

Fig. 3:12. A43. Gold filigree wire fragments. Photograph by Gabriel Hildebrand.

Fig. 3:13. A complete gold filigree pendant, found at Kläggeröd in Slimminge parish, Scania (LUHM 28048:5). Scale 2:1. After Lamm 1993.

The gold pendant indicates a woman of very high status within the Late Migration Period society of Åby. All previously discovered pendants of this type have been found in (supposedly) sacrificial hoards, as for example the one from Ökne in Gillberga parish, Värmland (SHM 17718, Lamm 1993). The inclusion of such a gold pendant in the pentagonal monument's central grave gives further indication that this was no ordinary grave.

Four separate (some further fragmented) bronze artefacts have been interpreted as being mounts from a belt which in its shape and fastening method is very unusual, and, as far is known, the first of its kind discovered.

Fig. 3:14. A43. Bronze belt hook. Photograph by Gabriel Hildebrand.

The belt hook is punch decorated along its length and has a long, thin animal head with almond-shaped eyes. It is thought to have simply hooked into the bronze ring. The ring could have been tied at an appropriate length along the belt strap and the double sword shaped strap end mount would have been fastened to the belt's other end and hung down below the hook and ring. The entire belt could then have very easily been drawn tight and hooked together as it was placed around the waist.

The 6-7 mm wide tube-like bronze fragments were most likely part of an attached rim to a drinking-cup or horn. The cup itself, originally approx. 100 mm wide at the mouth, appears to have been made of perishable material (wood or horn?) that burnt on the funeral pyre.

The composite single-sided bone comb is decorated with double edge lines and irregularly spaced point and 2-concentric circle designs, placed along the middle of the comb's grip ribs. The various portions of the comb were joined together by a single line of small bronze rivets.

Fig. 3:15. A43. Hide scraper. Photograph by Gabriel Hildebrand.

The other bone artefact is a trapezoidal “hide scraper”, also decorated with double edge lines and in this case points with 3-concentric circle designs. The artefact’s narrow end is split to allow attachment to (presumably) a leather strap, which is indicated by three rust-coloured rivet holes. Similar hide scrapers are known from other graves of the Migration period in the Lake Mälaren area, but what they in fact were and how they were used no one really knows.

3.2.4.2 Dating

The date of the comb type according to Brynja 1998 runs from the Late Migration Period to the Middle Vendel Period, but the gold filigree pendant and the strap end mount date unequivocally to the Migration Period. The grave thus belongs to the Late Migration Period, c. AD 450-540.

It is possible hypothetically to refine this date further still if we take into consideration other graves in the vicinity. As will be discussed below, the high status inhumation A65 has been interpreted as being intimately associated with the pentagonal monument and A43. A65 and A375 have been interpreted as being symmetrically located in relation to A43, and thus possibly to represent the generation after the woman buried in A43. A65 contained a lance head of the Early Vendel Period which made its first appearance c. AD 520.

If the two graves were indeed a generation apart this would strongly suggest a date around AD 500 or even slightly later for A43, with the warrior in A65 passing away 25-30 years later.

The typological date of the grave goods is supported by radiocarbon dating. A piece of charred birch twig with two annual rings from the primary cremation deposit (L7) in A43 gave the date 420-640 cal AD (2 σ , 1525 \pm 55 BP, Ua-17584).

3.2.4.3 Osteological analysis

The bones (856,6 g) from A43 were well cremated and highly fragmented (7844 fragments) and as a consequence were not easy to identify. Nevertheless it was possible to see that there was at least one adult human. Two gracile skull fragments give a slight indication that it was a woman, which would correspond with the gender of the artefacts. Also identified were at least

two sheep/goats, and bird bones of an unknown species.

The quantity of bone varied both in accordance with the estimated volume of the deposit and the type of deposit. The clean sand tip-layers contained the least cremated bone material, and that which was recovered from these layers most likely derives from mixing of layers during interment, post-deposition and indeed during excavation. That mixing had occurred in the sandy soil fills was attested by the infiltration of unburnt animal tooth fragments and non-charred plant seeds in A43’s upper layers.

The bones of sheep/goat were almost exclusively from the extremities, which were possibly still attached to skins and fur. The bird bones most likely represent provisions and/or sacrificial offerings. As both human and bird bones were found in all layers they were most likely burnt on the same pyre. As Larsson suggests, one can imagine these birds being tame poultry, hunting birds (falcons?), or wild birds specially caught for the funeral. Bird bones also occurred in cremations A132, A133, A332, A376. In the light of this common occurrence of birds it is interesting to consider the locally living wild cockerels in Haninge’s forests, from which indeed the name Haninge derives; referring to the male bird (Roger Wikell, pers. comm.). Cockerels are depicted on four rune stones in the Haninge district, usually placed at the apex of the rune inscription. Could the common inclusion of birds in the Late Migration / Early Vendel Period Åby graves be an indication that the people of Haninge, already then, had a special relationship to the local birds?

Returning to the central grave A43, why is it that this was the only grave of those analysed without pig bones? Given that pig was identified in the other grave material that was equally fragmented as that from A43, it seems unlikely that it is a question of preservational skew. If it is a genuine exclusion of pig from A43, it does not seem to be gender-related, as A133, A263 and A375 all produced both pig bones and female grave goods.

3.2.4.4 Environmental Analysis

Charcoal and two macro fossil flotation samples from A43 were analysed. Unfortunately A43 was

the only cremation deposit that was sampled and analysed for macro fossils. It is thus impossible to say anything about the plant assemblage in comparison to other graves. That said, though, the macrofossil assemblage is interesting in its own right. Dominated by false oat grass (*Arrhenaterum elatius* var. *bulbosum*) and fragments of fine straw, this is a typical assemblage from Bronze and Iron Age cremations from entire Northern Europe (as far apart as Finland to England). The identifying part of the plant are their onion-like tubers which are located at the bottom of the stems, and indicate (along with the fragments of other charred roots) that the plants were pulled up with the entire plant intact.

Several interpretations have been suggested for the occurrence of this plant species in cremation deposits. The plants remain standing for up to six months after they die and so would make an easily gathered kindling with which to get the pyre going (Robinson 1988, p. 488). The fact that this particular plant is so widely used and is seldom found in settlement site assemblages has also been used to support a more socio-religious interpretation for its specific use on funeral pyres (discussed in Artelius 2000). It is also very odd that this particular sub-species is not found growing in Sweden today! Nor are there any Medieval references to it, which could suggest that it was imported for use during funeral ceremonies (cf. section 9.8).

Although unidentified, the number of flower heads, seeds, and plant leaves found in A43's cremation deposits indicate that the pyre was constructed with wide range of plants that most likely had symbolic meaning.

The non-charred seeds of fat hen (*Chenopodium album*) in the upper fill (L2) indicate (like the unburnt fragments of animal tooth) a certain amount of infiltration of modern material into the top of the grave. Furthermore the charred remains of Scot's pine kernels and cones possibly indicate relatively recent burning in the grave's vicinity, which ties in well with the charcoal-rich layer (A403) discussed below and the historically referenced burning of an adjacent farm barn in 1729 (Wikborg 1998a, p. 4).

Concerning the charred wood assemblage, there are several other graves with which to compare A43's assemblage. Three other charcoal

samples from cremations (A133, A166, A376) were analysed (as well as from hearths A14303 at the centre of the hexagonal stone setting and A363 at the bottom of A65's inhumation pit). Although the number and size of the samples is small it is interesting to note that A43 contained a wider range of wood species (alder, birch and spruce) than the other three cremations (which only contained birch), or indeed the two hearths (both containing only spruce).

The majority of the wood found in cremation deposits most likely derives from fuel for the funeral pyres, and it is thus unsurprising that the bulk of A43's wood was, like the others, birch. Experiments have shown that a mix of deciduous and evergreen wood are the best for attaining a desired intensity for the cremation pyre (Danielsson, Charcoal Analysis, Section 9.9). On the other hand, another possibility is that these extra wood species could be the remains of wooden artefacts burnt along with the deceased on the pyre. The third possibility is that they were of symbolic value to the cremation ritual.

3.2.5 Surrounding features

80 features were found in the immediate vicinity of the pentagonal grave monument, within a radial distance of 25 m from A43. These included seven stone-marked cremations, three unmarked cremation pits, two round and two irregular stone settings covering cremation deposits, 50 post-holes, eight hearths, a large round boulder-filled inhumation grave, four pits and two buried-soil layers. Clear spatial organisation can be seen in the arrangement of the features, both into groups and structures themselves and how they relate to the pentagonal grave monument. This layout is discussed in the concluding interpretation.

Located just to the south was a group of six small stone-marked cremation graves (A9, 10, 11, 16, 17, 122) They were strung out along a 3 m wide band extending SSE from the rectangular stone setting A6. The range of stone types from grave to grave was strikingly different. One very fine example was A9, which consisted of a raised pile of stones with a central spherical stone resting on several small pebbles, themselves laid upon a flat stone slab.

These cremations contained only small quantities of burnt bone (two lacking bone ma-

terial altogether) and no identifications were possible. They were also relatively poor in grave goods, and only A9 and A16 contained glass beads dating to the Migration Period.

Located 2 m to the south of the mid-point between corner post-holes A8 and A52 was a pit, A18. The pit's filling was clean grey silt and essentially the same as the general buried-soil layer. The only finds, from the bottom of the fill, were a large non-burnt animal bone (cow or horse) and a hand-sized water-rolled ovoid stone. Several other pits (A125, A308, A328) containing similar fills were found in the vicinity. Also lying interspersed between the stone-marked cremations were three hearths (A7, A20, A319).

A little further down slope to the SE was a single cremation pit, A24. The cremation deposit has been interpreted as forming packing for a raised post to mark the grave. It contained an annular brooch dated to the Early or Middle Vendel Period and indicating a woman's grave. A small piece of gold was also found. A find of solid gold in an Early Vendel Period grave indicates very high status.

Three metres N of the rectangular stone setting was a possible stone-marked cremation grave, A34. The feature contained no cremated bone and has been interpreted as a possible symbolic grave marking. The piece of Late Medieval / Renaissance glass from this grave has been interpreted as being intrusive and most likely deriving from the excavation of the field drain. Other than this one, isolated feature, the area directly to the north of the pentagonal grave monument was open and free from archaeological features.

4 m to the north, beyond this single feature A34, was an irregular (rounded) flat stone setting, A133. The cairn contained a cremation urn set into a sooty layer also containing cremated bone. This grave was noteworthy for the quantity and range of animal bone, including dog, sheep/goat, pig, bird, and possible cow/horse. As well as the cremation urn, bone comb and comb case fragments and three beads were found.

What is interesting to note here is that the distance between the rectangular stone setting (A6) and this flat burial cairn is reproduced along the same alignment, with a further two irregular (probably round(ed)) burial cairns, A266 and A132.

10 m to the NE was located another round stone setting, A376. The grave had evidently been re-used for a later burial. The secondary burial, which consisted of a small quantity of cremated bones originally contained in a wooden box, had been dug into an earlier cremation layer. The stones across the top of the cairn had then been replaced, resulting in the grave having a slight domed appearance.

Identification of the secondary burial's cremated bone material was not possible. Assuming that most of the rest of the material derived from the original burial, it contained at least one adult person, as well as bones of bear, sheep/goat, pig and dog.

Assuming the same for the grave goods, then the initial burial contained a bronze ring (dated to the Migration Period), bone comb fragments and a stone loom-weight or spindle whorl indicating female gender. A charcoal sample of birch from the upper cremation layer was dated to 240-540 cal AD (2 ó, 1660±60 BP, Ua-17587) which agrees well with the finds.

At a distance of 7 m from this grave's central point was an encircling ring of originally nine equally placed, large stone packed post-holes, of which seven and a half remained (A130, 276, 377, 386, 387, 388, 389, 390). Just on the outside of the post-circle's SE edge, and 8 m northeast of the pentagonal grave monument, was located yet another round stone setting (A375) but of a very different character. It consisted of two concentric rings of large rounded boulders placed on top of the cremation layer, itself simply spread on top of the buried-soil ground surface. Unfortunately the cremated bones have not been analysed. This grave was relatively poor in finds and only two beads were found.

Closer to the pentagonal grave monument, located at a distance of 2 m north from the mid-point between corner posts A37 and A140, was a single hearth, A331. Although a modern ditch is reconstructed to have run through this point (cut very shallow), no indication of the hearth was seen until all the buried soil had been removed. A331 had a unique and distinct funnel shape in section, the bottom portion containing a sticky almost oily black sooty fill, which had been sealed by a layer of stones. This was also the only hearth to contain any finds: 19.1 g of burnt animal bones (probably cow or horse) from the lower fill.

8 m to the SE from the pentagonal grave monument was A65, a 4 m wide round pit, slightly skewed out to the SW. The pit was 0.80 m deep (below sub-soil surface) and filled with massive water-rolled boulders, most having been tipped in from the west. All these boulders were grey-white in colour except for a single bright red one that was located on the pit's northern outside edge. Spread evenly among the boulders were found approx. 150 fragments (698 g) of crushed quartz.

Underneath the upper stone layer was a lower stone packing aligned roughly SW-NE. At the SW end was found an iron lance head, three knives and a pair of scissors (probably barber's as opposed to sheep shears judging from their small size). Located in the middle of the lower stone packing was a gold and a silver finger ring standing on their edges, side by side. The lance indicates a male grave of the Early Vendel Period, and all the finds together indicate very high status.

Cut into the middle of the bottom of the pit was a small round hearth (A363). Charred spruce from this hearth was dated to 430-660 cal AD (2 σ , 1495 \pm 60 BP, Ua-17586).

Phosphate samples taken from the sand on the pit's base and edges reveal an increase in phosphate values surrounding the bottom layer of boulders aligned SW-NE, which supports the interpretation that it was most likely an

inhumation. At the far eastern end there was a substantial concentration in phosphate, mostly likely representing a deposit of food and/or drink for the deceased. Nothing remained of the skeleton. However, other Early Vendel Period inhumation graves (e.g. grave XIV at Tuna in Alsike psh and the earliest boat graves at Vendel church and Valsgärde in Gamla Uppsala psh, all in Uppland) were orientated with the head NW, W or SW. Thus the body in A65 would probably have been orientated with the head toward the SW end of the trench where the iron objects were found.

Just to the north of A65 was a group of three small hearths, A134, A135, A306. Clustering around all four-corner post-holes of the pentagonal grave monument was a number of substantial post-holes, all devoid of stone packing and with medium-grey silty fills, resembling the buried-soil.

The E-W alignment of post-holes close to the A65 was for the main part a modern fence line along the vicarage driveway. There is nevertheless a possibility that several of the post-holes (A61, 78, 76, 62, 63) formed part of a post circle or structure around A65. These post-holes differed in form and fill from the larger modern ones (e.g. A60 and A70).

Fig. 3:16. Overview photograph of long section, from S.

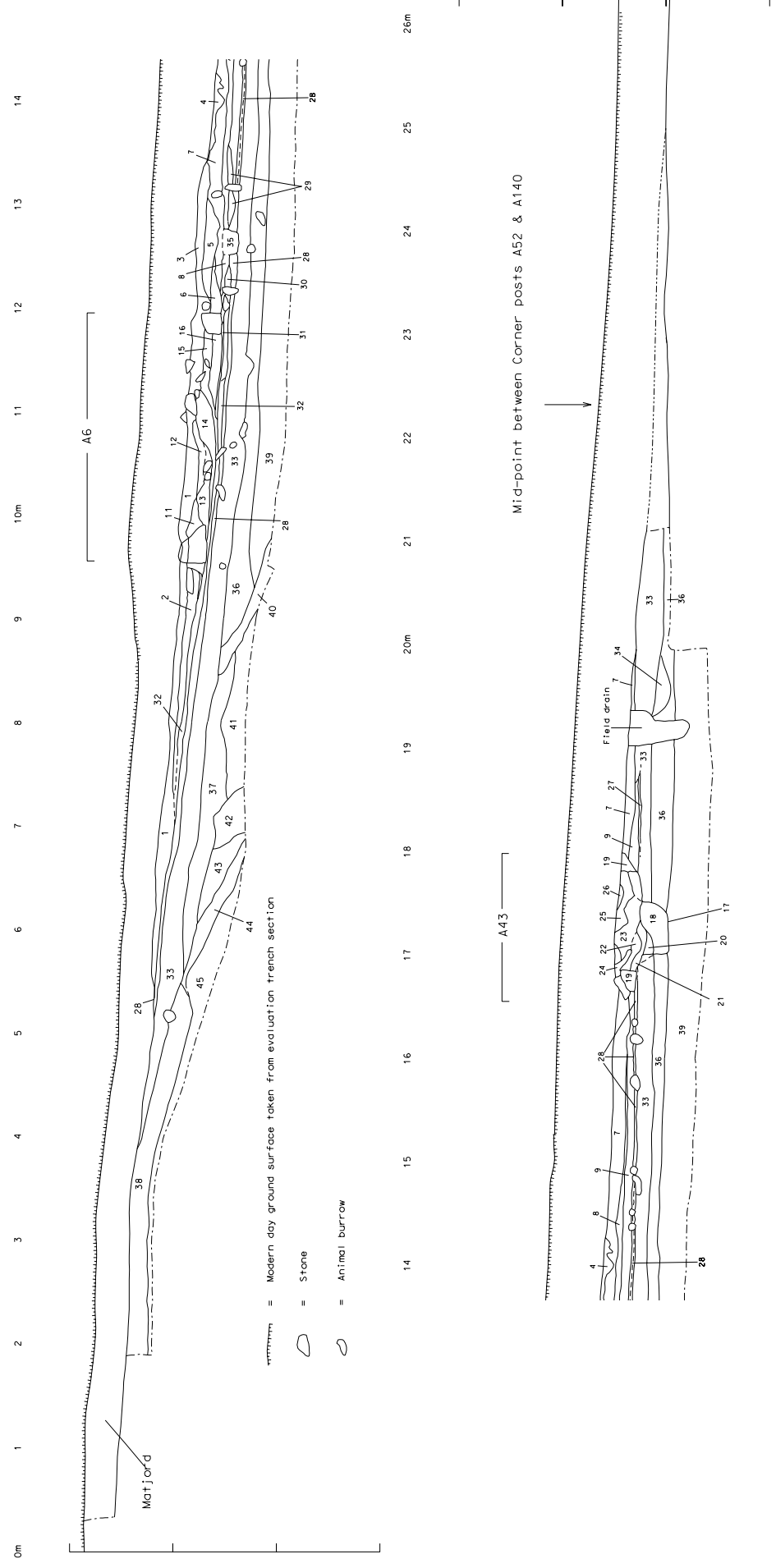

Figure 3:17. WE long section through colluvium and buried-soil layers, stone setting (A6) and central cremation pit (A43) and clay floor layer.

Post-hole	Width	Depth (from sub-soil)	Post pipe fill width	No. packing stones
A8	0.74	0.84	0.30	43
A37	0.84	0.80	0.40	36
A52	0.84	0.76	0.36	63
A140	0.80	0.76	0.36	24
A138	0.80	1.05	0.35	55
A139	0.85	0.94	0.33	52

Table 3b. Layer description to long section through buried soil layers, stone setting (A6), central cremation grave (A43) and clay floor layer (A338).

Both N and S of A65 the ground surface dipped away, A65 being effectively located on a promontory of the buried-soil's B horizon. At the bottom of this slight slope were preserved two expanses of 0.05 m thick highly oxidised soil layers (A127, 128), which contained modern tile fragments. These have been interpreted as Medieval or post-Medieval plough soil layers, and it is interesting to note that they lay either side of a modern fence line. It could be thought likely that after hitting the stones in A65 with the plough, deep-ploughing this area was consciously avoided. This would have resulted over the years in less of the Iron Age soil layers being ploughed away, thus resulting in the slight promontory of the orange B horizon. It is thus thought more likely that the original ground level sloped more or less evenly when A65's position was decided upon, and that the slightly higher spit of sub-soil had resulted from processes that post-dated the grave. The grave was thus probably not deliberately located on the promontory, because the promontory did not exist at that time.

3.2.6 Long section

Early on during excavation a long section was established along the slope to document the buried-soil and colluvium build-up at the site. To kill three birds with one stone, this section was established so as to run through A6 (initially planned as a roughly round collection of gneiss stones, thought to be a cremation) and feature A43. At that time we did not know, or even suspect, that these two features were associated and parts of a larger grave monument. Neither did we know that A6 was in fact a large rectangular stone setting. It was thus a stroke of luck that the section happened to run right through the middle of the pentagonal grave monument.

The central cremation and the rectangular stone setting were laid upon and/or cut down from the same original ground level. This was in fact the case for all of the graves within the excavation area, regardless of date, and thus cannot be used as direct evidence that these two features were contemporary. The interpretation of these various features being contemporary and belonging to the same monument rests purely on their spatial relationships and their overall geometry.

Post-abandonment colluvium layers

1. Medium-brown, coarse sand with very small content of silt.
2. Light brown to yellow very coarse sand, in distinct layers.
3. Medium-brown silty sand, incl. charcoal flecks and red brick/tile fragments (modern).
4. Medium-grey/brown compact clayey loam (modern top/plough soil).
5. Dark grey, mottled black, sandy silt with sooty patches, incl. frequent charcoal flecks and flint (strike-a-light), iron nails and red brick/tile fragments.
6. Light brown (red/orange), coarse sandy silt.
7. Bright orange very coarse sand, incl. very frequent small iron concretions.

Clay floor layers

8. Mixed: coarse orange sand incl. iron red concretions (0.01-0.05 m) mixed with compact clumps of very light grey to white very fine silt to clay (A338).
9. Light beige brown sandy silt, homogenous and clean with no soot/charcoal inclusions or staining.

Stone setting

10. Kerbstones to stone setting feature A6.
11. Dirty orange coarse sand, mottled with medium-brown silt.
12. Dark orange sand incl. iron concretions, almost red in patches.
13. Clean bright orange coarse sand.
14. Mixed: mottled red/orange sand with grey silt patches.
15. Dark grey to black in places, silt incl. a lot of soot and charcoal fragments (<0.01 m)
16. Light brown to orange coarse silt/sand. Soft to touch and homogenous in appearance.

Central cremation grave

17. Cut for cremation grave (A43).
18. Sticky black silt with freq inc of burnt bone.
19. Kerb stones. Clean, brown-orange sand.
20. Light gray sandy silt with occasional charcoal.
21. Dark gray silt with moderate incl of soot and charcoal.
22. Clean, strong red-orange coarse sand.
23. Clean, strong red-orange coarse sand.
24. Sooty black fine silt with burnt bones.
25. Sooty black fine silt with burnt bones and small burnt splitters of gneis.
26. Brown silty sand.

Original buried-soil layers

- 27, 28. Light grey to whitish silt, mottled in places with medium-brown grey silt. Between 13 m and 15 m a 0,01 m thick soot layer immediately underneath layer 28. After 15 m layer 28 increasingly lighter grey / beige and increasing silt content.
29. Dark grey silt.
30. Light brown to yellow coarse sand, layered alternately with fine brown silt.
30. Clean medium-brown silt.
31. Mottled golden/white/brown sand, layered with lenses of brown silt.
32. Medium-grey homogenous sandy silt (general buried soil layer A409).
33. Light grey silt, incl. frequent charcoal flecks and small patches of black soot.
34. Medium-brown very loose sand.
35. Mottled medium-brown / golden orange with red iron staining, sand. (B horizon of general buried soil.)

36. Loose red-orange, medium to fine grained sand.
37. Dark red/brown coarse sand, incl. frequent iron concretions.
38. Very loose yellow sand.
39. Dark red very hard and compact iron pan.
40. Compact light grey silt.
41. Loose, mottled yellow sand / grey silt.
42. Compact red iron pan.
43. Mixed red iron and dark red (iron-stained) sand + grey silt.
44. Compact light grey sandy silt.

At a more detailed level, the stratigraphy as documented in this long section can be summarised/interpreted in three phases: Pre-monument; The life and use of the monument, and, thirdly; Post-abandonment. The layer numbers in italics refer to fig. 3:17 and layer description table 3b.

3.2.6.1 Pre-Monument

The stratigraphy is characterised by a preserved palaeosol. The buried-soil layer was preserved to varying thickness across 2800 m² of the western half of the site. Between 5.50 m and 20 m along the section the original soil layer (33) was completely covered by later colluvial layers and preserved in its entirety, and was an even 0.20 m thick. Such a well-established and stable soil indicates a stable local environment over a considerable length of time.

Across the site, where stone marked graves were preserved (A132, A133, A143, A144, A151, A263, A375, A376), they could be seen to have been laid upon the surface of this buried-soil layer. This indicates that not only did stable soil conditions exist prior to use of this area of the cemetery site, but also conditions remained stable throughout the intensive use of the area.

Directly on top of the buried-soil layer was a thin charcoal rich, sooty layer (28). This layer had been noted already during the evaluation (Wikborg 1998, p. 5) and was documented across the southern area of excavation, under a hearth (A1) north of the monument, and under the graves to the south. Also, a number of possible features across the southern area of the site turned out to be 0.01 m thick sooty lenses and were thought to be isolated patches of this layer.

A possible interpretation for this sooty layer is that it is derived from general slope-washed and/or wind-blown funeral pyre material, possibly from disturbed cremations farther upslope. It is curious, though, that it was not identified in any of the sections into the buried soil across the area to the north of the vicarage driveway, even where buried soil was completely preserved by later colluvial sand (for example under grave A132). Another possibility, given that it would appear to be localised around the southern area of the site, is that it resulted from burning at this particular locality, either from a deliberate burning of the ground vegetation prior to the construction of the monument or even the funeral pyre of A43.

Between 8 m and 12 m the thin sooty layer was covered by thin layers of clean yellow sand (30, 31, 32). It was upon these intertwining sand lenses that the kerb stones of the stone setting (A6) were laid. A similar sand layer was also recorded under several of the stone marked cremations located just to the south of the pentagonal grave monument. One explanation for this layer is that it shows that some degree of hill-wash/erosion was underway prior to the monument's construction. This would agree well with the monument's Migration Period date, in relation to the graves upslope whose dating is concentrated to the Early Roman Iron Age. Indeed, the cemetery had been in use for at least 1000 years before this monument was constructed, the earliest radiocarbon dating deriving from Äijä's A103, a so-called centre-block grave (1400-200 cal BC, 2 ó, 2665±210 BP, St-9571; Äijä 1987, p. 69). It would not be surprising if this long history of funeral activity had led to disturbance of the sandy sub-soil, which subsequently was washed downslope. It is, on the other hand, surprising that this layer was not substantially thicker or more widespread, considering just how long the cemetery had been used. What also goes against this interpretation is the abovementioned evidently stable soil conditions across this area of the site as a whole. These thin sand layers appeared to be localised only to the area around the rectangular stone setting. It is therefore thought more plausible that they were associated with the construction of the monument itself and derived from the excavation of the huge post-holes, the sand's place mainly taken up by stone post packing and the posts themselves.

3.2.6.2 Monument's lifetime

Located between the rectangular stone setting and central cremation and on top of the sooty layer (28) was a 0.08 m thick layer of fine beige/brown silt (9). Overlying this was a thin compact white clay layer (8). This clay layer had already been identified during excavation of the sample squares within the monument's internal area. Removal of the overlying colluvial layer (7 = A406b), exposed this clay layer in plan, preserved over a 20 m² area (A338). The white clay layer was not evident in the north-facing section of the evaluation trench, nor was it noticed in any of the box-sections through the cremation graves to the S, or for that matter anywhere else on the site. Although slightly broken up by iron-panning concretions, once exposed and cleaned up, it made a convincingly smooth floor surface.

Several natural origins for this clay layer can be imagined. For example, localised waterlogging could have created a puddle of water, which upon evaporating deposited a thin and smooth clay-silt layer. Even if the buried soil had been repeatedly trampled underfoot during the use of the monument, given the extremely free-draining nature of the sandy soil (which we were very grateful for during the non-stop rain of July 2000), this scenario doesn't hold much water in itself. The fine beige/brown silt layer (9) has been interpreted as an accumulation of fine soil/dust during the use of the monument. The white clay layer is thought of as a deliberate restoration and re-surfacing of the monument's internal area.

3.2.6.3 Post-abandonment accumulation

All the layers above the white clay floor surface have been interpreted as resulting primarily from erosional hill-wash and the downslope movement of a very sandy soil, which resulted in the covering over of the monument. The bright orange-red sand (7) could be seen in plan as corresponding to an area downslope of the rectangular stone setting, and was recorded in plan as A406b. It was confirmed in the sample squares that this orange sand layer also coincided with the presence of the compact white clay layer. It is mostly likely that it was the presence of the compacted clay layer itself which caused a dramatic change to the flow of water through the soil, that in turn caused precipitation of iron in

the form of orange colouration and localised iron-panning.

This build-up of colluvium reached substantial depths and in places exceeded 0.20 m in thickness. One must also remember that it was this upper layer that would have been most degraded by ploughing. It is important that the colluvium was spread across large areas of the excavation, particularly laying preserved where it had accumulated around stone settings laid out upon the buried soil surface. The hill-wash/erosion was thus not just a localised phenomenon and indicates a dramatic change in soil conditions across the cemetery site as a whole.

The main cause of soil erosion is a destabilisation of the ground surface. This can happen for a number of reasons, all of which result in the loss of vegetative cover and the subsequent breaking up and down-slope movement of the soil: for example, ploughing for agriculture, over-grazing by animals or direct

somewhere else. After this happened the site was importance of the question of when the site went out of general use. Temple Road is recorded on Lundberg's 1854 plan of Åby cemetery as the Stockholm - Ösmo road (Äijä 1987, p. 10). As will be highlighted and discussed later, the area immediately west of the pentagonal grave monument was devoid of features. The stone marked graves were strung out in a line south from A6, and all located to the east of A6's N-S orientation. This alignment can be followed to the north,

mechanical disturbance, e.g. through quarrying. It seems unlikely that the site was ploughed up or that it was so over-grazed so as to have caused such a movement of soil. The graves across the top of the ridge were more or less well preserved. Although not recognised during the earlier excavations, the stone-laid graves must have been laid upon the palaeosol, which indicates that where there were graves, the ground surface was undisturbed.

Thus, the colluvium covering the bottom of the slope must have derived from the east-facing slope. In this respect it is interesting that the area on the other side of Temple Road was described as being "dug-away due to garden-cultivation" (Äijä 1987, fig. 6). Several trenches were excavated in this area, but unfortunately no further documentation of this slope was made.

As noted previously, the upper 0.50 m fill of both post-holes A138 & A139 consisted of clean yellow sand and has been interpreted as showing that the posts were removed and taken covered over with colluvium. This highlights the

importance of the question of when the site went out of general use. through features A133, A126, A132, A143 and A144. This could very well be an indication that this thoroughfare was already established during the cemetery's lifetime.

During a thousand years of use of the cemetery the soil conditions remained stable. It was not until the abandonment of the pentagonal grave monument that the eastern slope of the site experienced substantial soil destabilisation. This seems

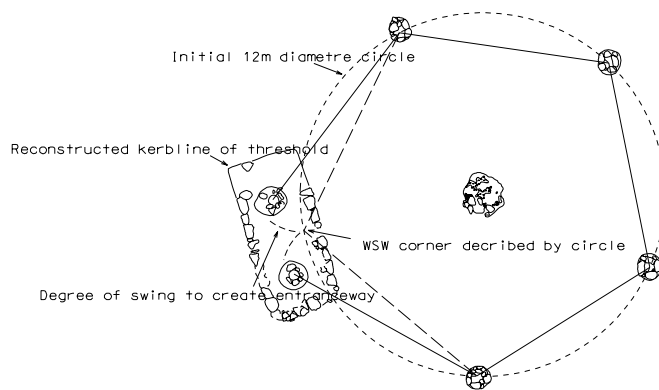

Fig. 3:18. Post circle 1, with dotted lines to WSW corner showing and degree of swing to create entranceway.

to indicate that from that period onwards the site was not looked after. Degradation and erosion of the slope was not checked. Traffic along a sandy road running through a neglected site would seem to be the cause of the sand colluvium. Whether this had anything to do with the area of disturbed ground noted on the slope during the previous excavations cannot be known.

Layer 5 (documented in plan as A403) consisted of a slightly sticky dark grey silt, containing much soot and charcoal as well as modern tile fragments, iron nails and a fragment of a strike-a-light flint. This layer sat in a slight depression downslope of the rectangular stone setting and has been interpreted as a relatively modern deposit, most probably associated with the post-Medieval farm buildings that were located around the site, one of which is recorded to have burnt down in 1729 (Wikborg 1998a, p. 4).

3.3 Interpretations

The simplicity and well-preserved nature of the archaeology, plus the immense detail contained in the features themselves, opens the doors for many interpretations. The following discussion touches on many aspects of the monument's possible physical reconstruction and social meanings and has been written very much as an introduction and invitation to further research and debate.

3.3.1 Structural Interpretations

3.3.1.1 Ground level

The interpretation of the six massive post-holes, rectangular stone setting and cremation pit as being contemporary and making up a pentagonal grave monument is based upon their layout. Both the internal relationships (between these features themselves) and the external relation (as one united monument to the surrounding features) are important to consider.

No indication that the rectangular stone setting was a grave was found. The stone setting and two post-holes were contemporary and formed a single raised architectural feature. What is important is the positioning of this feature in relation to the other four posts. The facts that these two posts were equidistant from their adjacent corner-posts and that this was the same distance as that between the

The final colluvium layer (1) consisted of a soft brown silty soil. Located along the western half of the section (and documented in plan as A404), it had built up against the rise of the then almost covered-over rectangular stone setting and over time formed a slight N-S terrace edge. This could be seen clearly in the modern-day ground surface and recorded in the evaluation trench's long section (the top of which has been superimposed onto section fig 3.17).

A total of sixteen 1 m² sample squares were excavated in the buried-soil layers. In only one square (R2, just west of the rectangular stone setting) were any finds forthcoming, eleven shards of eroded pottery (F90018, 5.9 g), which most likely originated from a disturbed grave further up-slope. A 1 m wide trench, abutting the southern side of the long section, was stratigraphically excavated and floor layers 8 and 9 wet sieved through a 4 mm mesh. No finds were forthcoming.

corner-posts themselves support the interpretation that the stone setting and two posts formed an entranceway to the pentagonal area. In effect this fifth corner, located at the mid-point along the inside edge of the rectangular stone setting's eastern kerb line, had been split in two and the adjoining sides swung outwards, creating an entranceway (fig. 3:18).

This delimited space was respected by the surrounding features: not one feature encroached upon it. This respect of space is an important aspect, and can also be seen for the nine-post circle 2 around grave A375, the free-lying circular kerb lines A151 and A175 and also to a large degree around the hexagonal grave A143.

Another significant point is that the stone-capped graves to the south were strung out along the same north-south alignment as that of the long side of the entranceway. All also lay downslope, to the east of this line. The area immediately to the west of the rectangular stone setting was open and devoid of features. Complete buried-soil was preserved over most of this area, so it is not a question of features having been ploughed away. This again supports the entranceway interpretation, the area to the west having been deliberately kept free from graves, enabling free approach to and retreat from the monument.

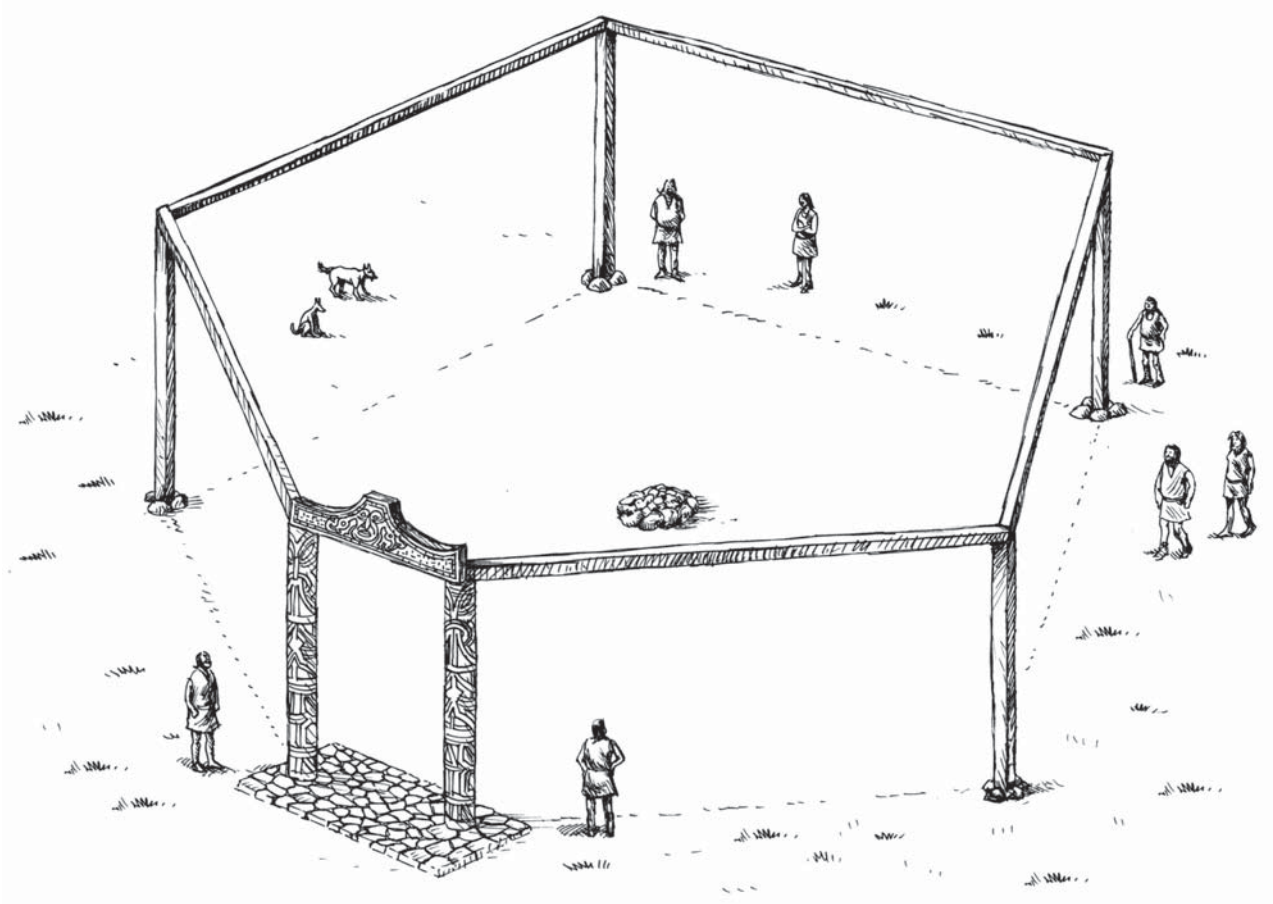

Fig. 3:19. Reconstruction of the pentagonal monument with supported cross-beams, by Yann Robardey.

One hearth, A7, did come very close to (but did not cross) the line between the corner post-hole A8 and the SE corner of the entranceway. The hearth was very visible after machining away the topsoil, as were the other hearths interspersed between graves. They can be interpreted as the remains of visits to the graves during the site's active use and/or after that time. That the cemetery was visited and utilized long after it went out of common use is indicated by the inhumation graves A351 and A380, the latter with skeletal material radiocarbon dated to 720-1030 cal AD (2 σ , 1130 \pm 65 BP, Ua-17588).

3.3.1.2 The Roof and Walls Debate and other possibilities

During excavation a lively discussion raged concerning just how the pentagonal grave monument might possibly have looked above ground. Post-holes arranged in deliberate symmetrical patterns are often pictured as being associated with a raised structure, forming foundations for wall supports with the larger posts being load bearing and holding up a roof.

Roof?

The sheer size and sturdiness of the six post-holes would seem to suggest that they were meant to support a great weight. The stone post packing would also seem to suggest that they were designed to resist a large lateral tension, that is a great force pushing sideward; outwards from the monuments central point. The presence of a compacted clay floor also would also seem to logically suggest that a protective roof had spanned the monument's internal area. It seems odd, after having taken the trouble to lay a white clay floor, to then have left it open to the elements.

During the Roman Iron Age there was a general development in house construction where the cross distance between the posts in each pair was reduced, and the structures became what is known as under-balanced (Göthberg 2000, p. 48). This resulted in more of the roof's weight being taken by the walls. At the same time the distance between each internal post pair increased. There are many known structures from the Early Roman Iron Age onwards with post-pair distances

over 6 m, including structures Skäggesta V, Ledinge I, Skävsta 1 & 8 (referred to in Göthberg 2000, p. 67). The standard circumferential distance between each pair of posts in the pentagonal monument was 7 m. It is therefore quite possible that they supported an upper ring of cross beams. The height above ground of these cross beams is of course impossible to determine. One could imagine that if they were at the same height as the distance between each corner (7 m) this would reinforce the geometry of the monument. When producing working sketches for the reconstructions, it was, however, felt that such a height made the monument look completely out of proportion (and very probably unstable), and so a lower rectangular form was decided upon as more believable.

A cross-beam or lintel between posts A138 and A139 forming the 2.5 m wide entranceway is thought highly likely. The addition of a lintel would transform the overall impression of the entranceway into more of a gateway into the

monument. Such an interpretation has much support from ethnographic comparisons and broad comparative religious references and will be discussed in greater detail below.

The real problem with a roof arises when we consider the full 12 m diametrical span of the monument. No load-bearing supports (post-holes or post pads) were evident within the internal area. The rectangular stone setting as well as the central grave and stone-capped graves to the south all had the majority of their stone material preserved in situ, even when raised above the buried-soil's ground surface. It is therefore hard to imagine why, if there had existed internal post pads, none were found.

As mentioned above, during the Roman Iron Age more weight was taken by the wall posts, but it was not until the Viking Period that the internal post-pairs begin to be done away with all together. Even then, house spans rarely exceeded eight metres (Göthberg 2000, p. 81).

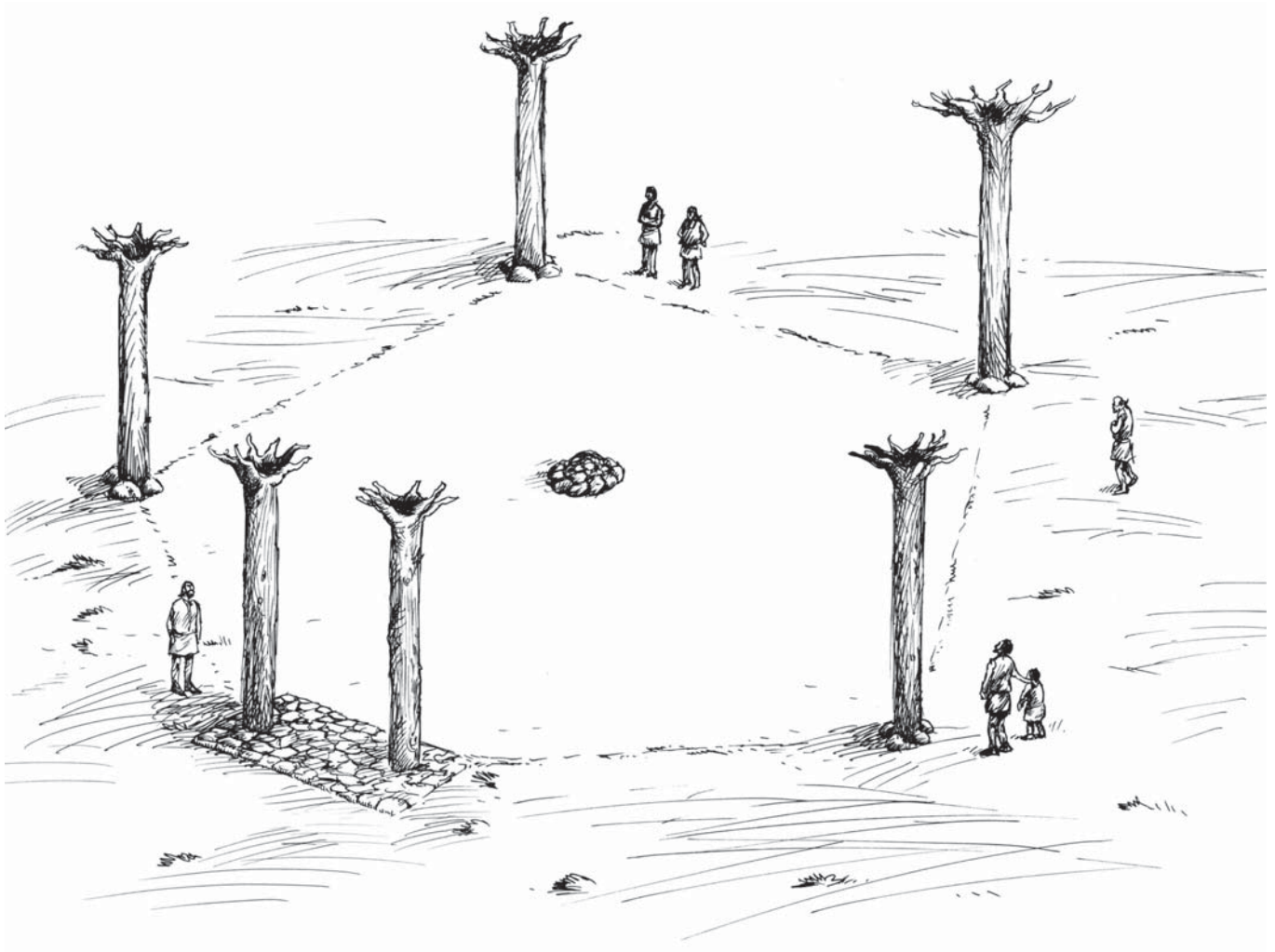

Fig. 3:20. Reconstruction of the pentagonal monument with upturned trees as corner posts, by Yann Robardey.

There existed no intermediary posts along the monument's sides, thus the weight of a roof would have had to be taken by the six posts alone. Due to the fact that the monument was a pentagon, there did not exist opposing posts between which the load could be shared (in effect like two sides of an arch, pushing against each other). The roof could theoretically have rested on the abovementioned hypothetical cross-beams. However, even assuming this, and that the posts were indeed strong enough to carry such a long spanned weight, one wonders how such a structure would have been raised into place.

There were found a number of medium-sized post-holes grouped mainly around the eastern side of the monument around corner post A52. One possible interpretation of these is that they made up some sort of scaffolding and/or pivot-acting posts with which the large corner post was pulled upright into place. This idea is supported by the fills of these posts which strongly resembled the buried-soil, i.e. they were temporary features that were removed and back-filled with soil.

Approaching the question from the other end, one can ask, if there had been a roof, where did it go? The post pipe fills all appear to indicate that the posts stood and rotted in situ, with the possibility that the two entranceway posts were deliberately removed after a considerable length of time in the ground. Taking this a step further, the roof would at some point, if not dismantled, have come crashing to the ground on top of the floor and central burial cairn. Such an amount of organic material would likely have left traces, most likely a silty, grey, organic-rich layer remaining after the roof material decomposed and fine silt was washed in. The main post-abandonment layer, though, indicated a covering over of the monument with coarse-grained sand colluvium.

As a final note of comparison, the discovery just to the north of the pentagonal monument of post circle 2, 14 m across, also goes against the idea of a roof. The two monuments were essentially very similar, differing only in a supposed entranceway and clay floor. There is no reason to believe that the post circles had, or indeed needed, roofs, to make them complete monuments.

Walls?

The monument consisted of six huge post-holes and apart from the abovementioned scaffolding posts, there existed no other post-holes along the sides of the pentagonal form. No structural evidence for walls running along the sides of the monument was found.

Several houses from this period in the Lake Mälaren region have been found with an enclosing stone sill, for example at the sites of Hågelby (Botkyrka parish, Södermanland) and Åslunda (Odensala parish, Uppland) (Göthberg et al. 1995, p. 85, 233). However, the same reasoning as that regarding internal post pads also applies here: if such stone sills had been present they should have been preserved, at least in part. Nor were any traces of a sunken wooden beam slot seen in the buried-soil.

Again with reference to the adjacent post circle, which is thought to be a complete monument in itself comparable to a stone circle, enclosing should not be necessary to make such a monument complete. This is not to say, though, that the pentagonal grave monument was a fully open structure. The posts defined and delimited an area which all surrounding features respected. The presence of a clay floor, and the top layer of post packing of the corner-posts that rose above this surface, also give indirect support to the idea that some sort of defining boundary extended around the monument's five sides. Both these features, in particular the clay floor, would most probably have needed something to abut against. The raised entranceway also supports the idea that there may have existed some sort of defining / symbolic boundary between each post. The stone threshold is conspicuous and emphasised by its grand size. It was very plainly there one should enter into and retreat from the monument's internal area.

Having dismissed the likelihood of a stone sill or sunken wooden beam slot along the boundary, a possibility could be a simpler wooden beam, laid upon the ground surface, one more symbolic than substantial. One can also go further and imagine a simple textile/rope band slung between and fastened to each post at a height above the ground to emphasis the boundary still further.

Free Standing Posts

It should be remembered that all that was left in the ground were six gigantic post-holes. It is very possible that that was all there had been. The presence of a simpler non-roofed, non-walled nine-post circle does, in many ways, support this simple interpretation. The shape of the upper stone packing indicates that the posts (at ground level at least) were square. Wood is a sculptor's medium and it must be considered a high possibility that the posts were intricately carved. From ethno-historic parallels, this is particularly likely for the two posts framing the entranceway and hypothetical lintel (Davidson 1988, p. 2; Eliade 1987, p. 452ff). The fact that these two posts were removed and perhaps re-used at another site reinforces the idea that they were more than just plain posts.

The (Un)-Natural Look

The fact that the foundation packing for the posts were so massive might be explained by the possibility that the posts were top-heavy, thus needing extra lateral support to hold them upright. Although it might seem a little far-fetched, the idea that the posts were whole tree trunks planted upside-down in the ground, with roots spreading out into the air, cannot be dismissed. There exist many ethno-historic parallels to such monuments, including some from Finland and Iceland, and they are often associated with fertility cults, death and the ideology of reincarnation (Eliade 1958, p. 274ff).

The strong visual effect of upturned trees within prehistoric monuments can easily be appreciated from the remains of the Sea Henge, found on the north Norfolk coast in England (Pryor 2000). Closer to home, one can look at the modern sculpture of an inverted tree next the E4 motorway as one drives past Mjölby in Östergötland (I saw this in July 2000 and do not know whether it is still standing).

To sum up then, a roof and fully enclosing walls are thought not to have existed. On the other hand, some sort of boundary, at least at ground level and probably more symbolic than substantial, could very well have run along each of the five sides of the monument. I have attempted to limit the above discussion to the physical archaeology. This proved to be more different than first thought.

It is almost impossible to reconstruct the monument without consideration of what it actually represented, the ceremonies accompanying its construction, how it was used and what it meant in the religious and social context during the last intensive phases of the Åby cemetery. Discussion of the accompanying construction rituals and social interpretations are what I would like to conclude this chapter with.

3.3.2 Social Interpretations

In very simple descriptive terms the collection of features described in the beginning of this chapter was a cremation-grave marked by a small cairn of grey gneiss stone and surrounded by equally spaced posts forming a pentagon. One of the pentagon's corners had been divided in two and the two posts set into a stone-paved rectangle. Simply put then, it was a grave. Or, was it?

3.3.2.1 Points of Departure

The main point of departure used for the following interpretation has been comprehensively developed by Anders Kaliff (1997). Based upon grave material from Late Bronze Age and Early Iron Age Östergötland, Kaliff highlights the important idea that in the past graves may very well have had different meanings than those which we ascribe to them today. Just because we define a grave by the fact that it contains human remains, or, if it lacks human remains, by the fact that it structurally resembles other graves that do, this does not mean that the graves themselves carried the same underlying meaning (Kaliff 1997, p. 122ff). People's concepts of graves and cemetery sites may very likely have included ideas about their meaning as symbolic representations of life, death as well as re-birth and/or the afterlife, or as a place for religious ceremonies (e.g. christenings, marriages) and a place for communication between the living and the dead or gods and people (Kaliff 1997, p. 68).

The study of prehistoric grave material (e.g. Bennett 1984) to illuminate ancient religious beliefs and social structure has mainly been based upon the graves' outer construction, treatment of the dead and inner grave construction, and range and types of grave goods. As pointed out by Cassel (1988, p. 30) in her study of Gotland's prehistoric stone walls and how they interact with cairns and settlement sites, cemetery site layout is less often explored.

Further, it is perhaps most important that we remind ourselves that prehistoric religious beliefs and social structures (assumed to be the main factors determining the graves' structure and content, and ultimately their meaning and how they were used) were most definitely extremely complicated. It may seem a bit of an obvious statement, but we need only think of modern-day Christianity, which contains many levels of meaning for many different people, to realise that we should be prepared to expect that along side simpler beliefs and practices there existed intricate cosmology accompanied by complicated symbology (Davidson 1964, p. 16; Andrén 1993, p. 48).

A detailed interpretation of why the Åby monument was built must be locally specific. Although broad regional patterns can be traced (e.g. regional styles in art and motifs seemingly tightly controlled by the ruling elite (Rundkvist 2000)), within these there existed a mosaic of varied sites, each with its own unique history. Cultural traditions waxed and waned at different localities at different rates, even most probably across a relatively small region such as Södertörn where Åby is located. The only way to approach an understanding of the meaning of the post-built grave monuments at Åby will be through a detailed synthesis of the site and its immediate neighbourhood. Although some tentative suggestions will be put forward as to the historical context of the monument's construction, a more detailed study is beyond the scope of this report.

For the main part I would like concentrate on the details preserved in the site's archaeology. Nothing happened by accident. Every particular detail had meaning and is important. The inclusion and positioning a certain architectural facet, method of construction or artefact was carried out according to a complicated belief structure. In the following discussion I will present an interpretation of the features and graves across the southern area of the site as being intimately associated. They were structurally organised in accordance with underlying religious beliefs and represent a tantalising glimpse of a prehistoric religion at the transition from the Migration Period to the Vendel Period.

Central to this arrangement, around which all but one (A376(I)) of the associated features were positioned, was the pentagonal grave monument. This monument is interpreted as an enclosed religious structure that was used for recurring rituals focusing upon a grave. The possible range of symbolic meanings for the monument's architecture will be highlighted and briefly discussed.

The details contained within the archaeology shows us that the monument's construction and funeral event were carried out with the utmost care and accompanied by complicated rituals. These details enable us to tell a story of the cremation, construction and funeral ceremonies. We can recreate the events step by step and follow people as they move into the monument and around the central grave.

3.3.2.2 Graves as Sacred Space

The five-post and nine-post circles both enclosed and defined areas at the centre of which were graves. They strongly resembled standing stone circles, "judge circles" in Swedish terminology. In their ground plans it is also possible to compare them to stone settings with a free-lying kerb line delimiting the grave. Many variations of circular stone settings exist, for example completely filled ones, sometimes with a central raised portion of larger/different stones; and ones with both an

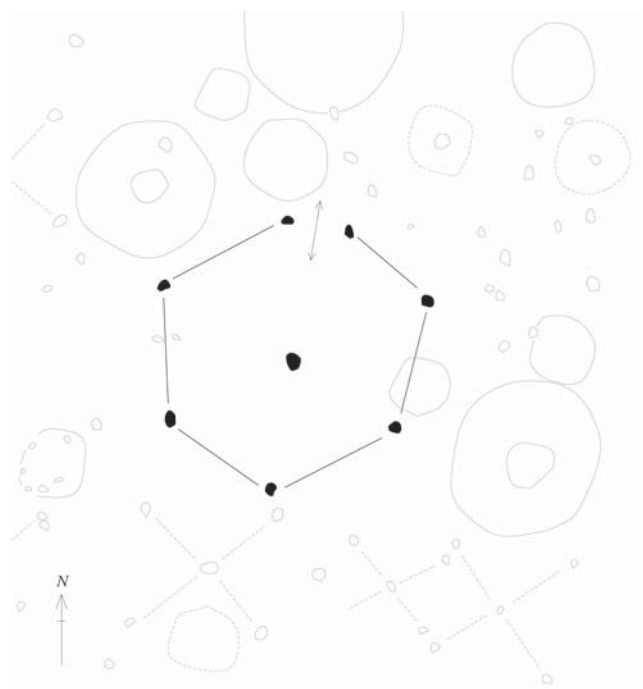

Fig. 3:21. Stone circle monument 409 at Jordbro, re-interpreted with N entranceway. Digitised from Rydén 1991, p. 137.

inner and an outer free-lying kerb line. Both of these types were documented at Åby in the 1980s.

Many of the more complicated grave designs exhibit the concept of concentricity. The central grave is surrounded by a repeated concentric form, most often circular, for example the spoked round stone setting at Jordbro (A44, Äijä 1993, p. 45). Some very fine examples of filled stone settings exhibiting concentricity are the Roman Iron Age graves at Ådalen (Raä 68, Hacksta, Össeby-Garn parish, Uppland; Olausson 1988).

Concentricity is a world-wide feature displayed in many sacred monuments and is often connected to cosmology (Eliade 1987). This concept has been discussed by Michael Olausson (1997) for the various enclosed monuments (causewayed enclosures and enclosed graves) of the Late Bronze Age in Uppland. What is interesting here is that even if the important aspects of the architecture differ (most notably, ease of access through the entranceways), the basic concept of concentricity and a defining boundary remains.

With this idea in mind, circular graves, stone and post circles as well as other grave forms and even barrows, can be thought of in the same way. The monuments define an area of sacred space, removing it from the everyday world. What is most often focused upon at the monument's centre is a grave. The central grave can be thought of as representing the World of the Ancestors. The outer defining boundary of the grave (outer kerb line or encircling ring of stones/posts) delimits and contains the sacred space.

What is important to realise about the pentagonal grave monument at Åby is that this ever so important outer boundary, which separates and protects the World of the Living from the Otherworld, has been broken. Placed across the gap was a stone paved entranceway. It is perhaps just the fact that the perfect geometry of the circle had been broken that required such a large and symbolically rich threshold to be built across the gap. At the same time as it protected the World of the Living from the Otherworld, it allowed safe passage between the worlds.

A common belief throughout the world is that the dead travel to the World of the Gods. They are thought to have power over the World of the Living, and their guidance and benevolence

must be sought to secure for instance a good harvest, a blessing for a newly wedded couple, to settle a dispute or to win a battle. Consultation with the ancestors, gods and spirits is universal to all the world's religions, both past and present (Eliade 1987).

3.2.2.3 Doors and Portals to Other Worlds

Some graves of the Vendel and Viking Periods in the Lake Mälaren area have what are known as south-markers or portals, e.g. at Sanda (Wahl 1995) and Almvägen (Andersson & Hedlund 1994).

Architecture does not need to be up-standing to be of meaning and the flat grave designs from the Early Iron Age can be seen in the same way. The flat stone settings at Åby with an extra stone packing spanning from the outer kerb line to the middle (Äijä's A181, A186 and possibly A176) could possibly be similar symbolic "entrance/passageways". In this respect it is very interesting that Äijä's A181 and A186 were the only graves of her excavation to contain relatively rich grave goods, including bronze fibulae of the Early Roman Iron Age.

Incomplete ring ditches (causewayed enclosures) around circular stone settings, for example at the pre-Roman Iron Age cemetery at Aarre in south-west Jutland, Denmark (Hemmendorff 1973) can be seen in the same way. As pointed out by Äijä (1987, p. 38) this architectural feature of an entrance-bridge shows that the ring ditches had meaning and were not just the results of quarrying for material with which to cover the grave.

The pentagonal grave monument at Åby, dated to circa AD 500, falls between the abovementioned examples. Burial practice and possibly also religious beliefs (Bennet 1987) underwent major changes during this time. The meaning and purpose of grave entranceways could very well have also changed over time, depending for example on whether or not they were intended for the living to actually use and cross over to the Otherworld. On the other hand, they may have been of a more symbolic nature and intended for the use of the deceased ancestors, perhaps to collect offerings left at their door-step.

The closest structural parallel that I have found to the Åby pentagonal grave monument is from the Jordbro cemetery, only 0,8 km north of Åby. Located

in a fray of monuments (round stone settings, standing stones, standing-stone crosses, stone ship-settings, and stone circles) is a stone circle which has been registered as containing six corner stones (no. 409 on the map drawn up by Rydén, Winberg & Larsson and reproduced in Äijä 1998, p. 129). Monument 409 also is prominent in the extract from the survey plan in Rydén 1991 (p. 137). On closer examination one notices that although four of the stones are exactly positioned at opposing corners of the hexagon (so forming a straight line with the central stone), the third pair, formed by the north and south corners, is seemingly skewed. Further inspection in the field revealed that the position for the northern corner stone (assuming it should be opposite the southern corner stone falls exactly in the middle between two neighbouring stones.

It must be thought a strong possibility (after the discovery at Åby) that the two northern stones form and frame an entranceway into the stone-circle's internal space. If this is so, this monument represents a stone equivalent to that at Åby. It is as yet unknown whether the Jordbro monument has a stone threshold. The other twelve stone circles at Jordbro either are incomplete or appear to be properly symmetrical.

3.2.2.4 Thresholds, Posts and Lintels

Entranceways are by their very nature points of weakness in a structure, both in a physical sense (in military fort structures for example) and symbolically, as places of passage from one state to another which can be seen both in domestic and sacred structures.

The deposition of objects in the post packing fills of doorway posts in domestic houses was not uncommon, especially during the Iron Age (for example see Eklund et al. 2000). These can be interpreted as sacrificial offerings to protect the household from evil, as with the living tradition of hanging a horse shoe over the house's door to protect against bad luck.

In this light it is interesting that the first part of Early Iron Age long houses in central Sweden to be built of stone was the entranceway: for example house III at Årby in Turinge parish, Södermanland (Tesch 1980) and house VI at Göråla in Frötuna parish, Uppland (Eriksson 1995), cf. Göthberg et al. 1995, p. 187, 205ff. It has also been pointed out that some stone-laid

thresholds and hearths in Iron Age houses were made of slabs of sandstone, just like the earliest Gotlandic picture stones. The two forms (raised stone slabs and smaller stone cists) of later Gotlandic picture stones have also been interpreted as symbolic doors and hearths (Andrén 1992, p. 37).

Entrances to religious structures, where one crosses from the profane everyday world into a sacred space, exhibit even more symbolic devices to mark and protect the boundary. In the sacred structures of all cultures the designs of doorways are actually there to serve meaningful purposes and are the "focus of concentrated architectural symbolism" (Eliade 1987, p. 452ff). Pillars and lintels are common features of doors and portals that are most often embellished with detailed carvings/pictures that convey immense symbolic meaning. Pillars are often associated with protecting guardians or spirits, and the cross-beam lintel with a deity or royalty.

For modern examples we need only look to Christian church portals, richly decorated with religious motifs to inspire awe in people and as a reminder that they are now entering the House of God. The boundaries between concentric cosmological worlds represented in some Hindu temples are crossed over by means of stepped thresholds that symbolise bridges connecting each world. The entranceways into Buddhist temple complexes are shielded by a wall and one cannot actually see directly into the inner courtyard. To enter, one must step around this short wall. This is to stop evil spirits which, it is believed, can travel only in straight lines.

According to Norse mythology the dead had to pass through a door, either to Valgrind or Helgrin, to enter the Otherworld (de Vries 1957, p. 376). Two written sources describe how women were lifted over doors or door frames to transcend the borders of this world and be able to see the dead ancestors and holy sacrifices (Foote & Wilson 1973, p. 408ff; Steinsland & Vogt 1981). These references would seem to suggest that, as the person was lifted up to see over the door frame, in these cases there existed no roof. This indicates a simple free-standing door frame. On the other hand these texts may actually refer to what was on top of the doorway, that is, the cross-beam lintel.

The crossing through doorways into sacred spaces is often accompanied by religious acts to protect and/or purify. These include making sacrifices, smearing blood on door posts, removal of shoes, touching the pillars, or jumping, crawling or being carried over the threshold (Eliade 1987, p. 453).

The rectangular stone-laid threshold at Åby showed evidence of detailed and deliberate construction. Only two main types of stone were used as paving: black and white gneiss, and red quartzite/sandstone. We often see these colours in prehistoric monuments in Sweden.

The sequence of construction layers in the entranceway also suggests possible meaning. Before the sand was re-deposited into the post-holes as post packing, a charcoal rich silt deposit was spread around the base of the posts. This differs from the four other corner post-holes and can be interpreted (given that these posts framed the doorway) as the remains of a sacrifice. One is reminded of the deposited objects in the doorway post-holes of domestic houses mentioned above.

Making up part of the stone post packing in the northern entranceway post-hole were three round, fist-sized pestle stones. Adjacent to this post-hole in the eastern kerb was a large, broken granite quern stone. It is hard to imagine how this stone could break accidentally. Well worn on both sides, it was probably broken deliberately when the monument was constructed. The stone having been split, presumably into two pieces, one can wonder where the other half went. Although some threshold kerb stones were missing, it is thought unlikely that both pieces would be incorporated into the same monument. One is reminded of the smashed red sandstone rune stone incorporated into several Migration Period stone settings at the site of Tomtebodå, excavated by John Hamilton in 2001.

Several other pestle stones were found in graves at Åby, including one in the western side of the central round stone packing of the hexagonal grave (A143). Post-hole A276, the northernmost one within the post circle around cremation grave A376, also contained a pestle stone used as post packing. At a small excavation of another part of the Åby cemetery (Raä 201b), both quern and pestle stones were found included in grave packings (Elfstrand 1987).

At the previously mentioned Roman Iron Age cemetery site at Ådalen (Hacksta, Össeby-Garn parish, Uppland; Olausson 1998, p. 22ff), were 21 knapping stones, eight quern stones (one with two cupmarks on the concave face) and two pestle stones found in only five graves. On the photograph in the report it appears as if one of these has been split. These types of stone artefacts are widely found within grave contexts particularly from the Late Bronze Age and Iron Age (Kaliff 1997, p. 75) and are thought to be connected to ideas of fertility and transformation: the grinding of grain to make flour and the transformation/release of the soul (Kaliff 1997, p. 88). An important difference to the quern stones that Kaliff refers to is that they were whole and still usable, which is one of the reasons that he sees them as meaningful and symbolic inclusions into the grave. The quern stone in the entranceway at Åby was deliberately broken (symbolically killed?) before being incorporated into the monument, which perhaps implies more sinister connotations.

Adjacent to this broken quern stone, and spread under the paving stones of the entranceway's north-eastern quadrant, was a distinct sooty layer with many charcoal fragments. To all appearances this layer was very similar to those found on the bottom of the entranceway post-holes. But, as will be discussed below, the precision and care taken in locating features and artefacts within and around the monument would seem to suggest that this layer was not the same as those in the post-holes, and indeed represented a separate depositional/ritual event. Given its proximity to the broken quern stone in the kerb, they could very possibly have been connected in some way.

Given that the monument contained so much deliberate detail it is very likely that the choice of marking each corner with a massive wooden post was also of significance. There are obvious architectural advantages to using wooden posts instead of raised stones, not the least being the grander size and impressive height attainable. The posts were roughly 0,40 m wide and sturdily set 1,20 m into the ground with massive stone post packing. They could no doubt have stood more than 5 m into the air and have been seen from afar. In this respect it is interesting how the

monument mixed both the vertically projecting aspect of Early Iron Age stone settings and the horizontally projecting one of Late Iron Age high-profile barrows (Bratt 1997, p. 98).

Wooden posts of a standard size also enabled much higher precision to be attained in the laying out of the pentagonal design, which quite possibly was of religious significance. And, as mentioned previously, wood is a sculptor's medium and it must be thought highly likely that the posts were richly carved. The upper fill of clean sand in both of the entranceway post pipes (which is unlike the other four corner posts) indicate that the posts were removed and probably re-used in another structure. This strongly supports the idea that these two posts were carved and had symbolic value. One is reminded of the tales of the Norwegian Vikings who, when moving to Iceland, uprooted carved pillars associated with their gods to take along and raise where they settled (Davidson 1988, p. 2).

This last point indicates that the posts themselves were imbued with symbolic meaning. Raised wooden posts and pillars are a widespread phenomenon of the world's religions (Eliade 1987, p. 453ff). Pillars, both free-standing and as supporting forms, often represent a link between different cosmological levels. The myth of accession is widely associated with the world-tree, which for ritual purposes is often replaced by a pole or post, where the number of steps or rungs (most often seven or nine) carved or cut into the pillar represent the number of worlds (Eliade 1958, p. 104).

The identification and discovery of post-holes at cemetery sites and as part of grave

structures is not unusual in Sweden. At Åby alone we find the ring of nine post-holes, and the simple cremation pit A24 is interpreted as forming the post packing for a raised post. The free-lying 18 m wide circular stone kerb line at the north end of the site had a post-hole at its exact centre. Several isolated stone-packed post-holes were also found (A167, 340, 342).

At earlier excavations at Åby (Raä 201b) the middle of a triangular grave (Elfstrand's A7) had what can be interpreted as a post-hole. Although not identified as such in the report it can clearly be seen in both plan and section, and is described as a 0,70 m wide stone-free area in the central packing, under which was found a conical pit filled with brown sand, 0,40 m deep (Elfstrand 1987, p. 22ff). Excavation of a very similar triangular stone setting at Åby (Raä 201a, A2, Mets 1959) revealed a very similar stone-packed pit at the centre, outside and to the south of which was the actual cremation deposit. This grave may also possibly be re-interpreted as having had a central post.

At the cemetery of Knivsta-Forsby, Uppland, a D-shaped post figure was found under a stone setting dated to the Roman Iron Age / Migration Period transition. It is interpreted as being contemporary with the grave and representing some sort of structure related to the burial ritual (Hamilton 1995, p. 45ff).

In a stone-free area at the middle of one the graves (A4) at the previously mentioned Roman Iron Age cemetery site of Ådalen was found a large (0,70 x 0,40 m, 0,45 m deep) stone-filled pit (Olausson 1988, p. 37). Of these stones, three were knapping stones and two were quern stones.

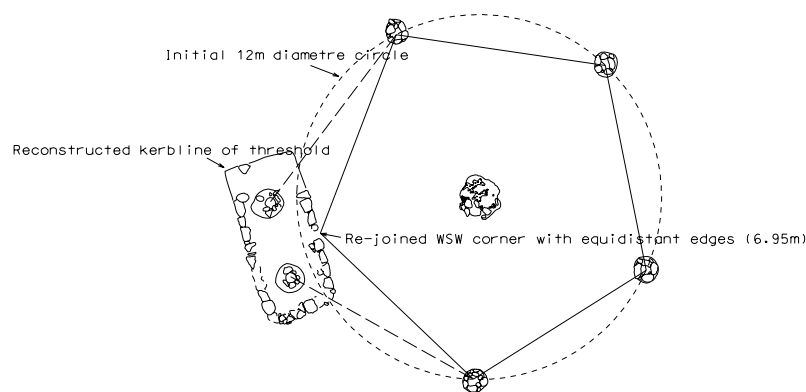

Fig. 3:22. Geometry of the pentagonal monument.

Although not identified as a post-hole the possibility cannot be dismissed. At the same site was found an isolated stone-filled pit (A11, Olausson 1988, p. 46) which also strongly resembles the post-holes at Åby.

There exist many historical references from northern Europe that may possibly help to illuminate the meaning of the Åby monuments. Roman historians record many wooden pillars in Gaul, most often associated with the sky, the sun and Jupiter. The one found at Hausen-an-der-Zaber was decorated with oak leaves, acorns and four female heads representing the four seasons (Davidson 1998, p. 22ff). Later, it is recorded how “the Saxons had a high wooden pillar called Irminsul ... [which] ... was cut down by Charlemagne in 772 AD” (Davidson 1998, p. 22). The Early Medieval text mentioning Irminsul describes it as *Universalis columna*, which has been compared to the World Tree of Norse mythology, that connected the planes of the universe and along which communication between different worlds was possible (Davidson 1988, p. 23).

Returning to Åby, the post at the centre of the 18 m wide circular kerb line is interpreted as a similar ceremonial feature. One need only look to the living tradition of the midsummer post in Sweden which is decorated with leaves or the May Pole of England, dressed in coloured ribbons, to imagine the rituals that may have taken place there.

3.2.2.5 Numbers, geometry and method of construction:

Perhaps the pentagonal monument’s geometric design had symbolic significance. Numbers are fundamental to the belief structures of nearly all the world’s religions (Eliade 1987). Although there is wide variation in the symbolic meaning of numbers, several underlying concepts (e.g. binary oppositions, the four cardinal points, and similarly widespread ideas about odd and even numbers) have been documented. I do not wish to explore the dodgy subject of archaeo-numerology here, only to draw attention to some interesting aspects that we see in the post-built monuments of Åby.

Stone circles in Sweden have predominately five, seven or nine stones (seven being most common), except on Gotland where the number eight is favoured (Hyenstrand 1974). One stone circle

at Åby was investigated during the 1980s and was inferred to have contained eight stones (Äijä 1987). We also see a clear dominance of even-numbered stone circles at the cemetery of Jordbro, where twelve of the thirteen stone circles identified are interpreted as having six stones, and the thirteenth, eight. The Jordbro cemetery is also full of stone squares with four stones. It must be thought remarkable, then, that when we discovered two post circles at Åby, one of them contained an odd number of posts (nine) and the other one a five-cornered design with six posts.

As mentioned above the use of wooden posts allowed for greater precision in the geometrical layout of the grave’s form. The varied geometrical shapes employed in Swedish grave architecture, particularly during the Early Iron Age, not least at Åby with its unique hexagonal designs and variations on the quadrangle, indicate strongly that geometry was imbued with religious significance. Although it is tempting to infer that the builders of the intricate graves at Åby possessed geometric knowledge to be able to lay out the designs, closer examination of the post-built monument’s plan reveals that it was, in fact, far from being a perfect pentagon.

When one re-joins the two sides that had been taken apart to form the entranceway, their end points meet inside the circle that describes the monument’s four other corners. This implies that, although the desire to attain precise geometric designs of odd numbers was obviously present, the knowledge of how to do this was not.

Further examination of the monument nevertheless reveals that the distance between each pair of posts was standardised (varying only between 6.92 and 6.95 m). It is this measurement that has been used to place the six posts to form the monument’s design. Given that four of these posts were located on a common circle it can be inferred that the monument’s ground plan was first laid out by inscribing a circle with a radius of approximately six metres swung around a central point.

From a study of varying sizes of round stone settings with outer free-lying kerbs at Jordbro, Äijä demonstrated that they fall into three distinct groups of dimensions of central stone setting in relation to how far out the outer kerb was placed. She concluded that the similarity of

dimensions suggests that some sort of unit of measurement was used, even if this unit was not exactly standard (Äijä 1998).

In a study of the geometry and orientation of quadrangular stone settings in the Lake Mälaren area, Annica Ramström (1992) tentatively concludes a slight indication to a common denominating measurement of 0.77 m, which he very sensibly suggests corresponds to a human step. There will of course exist slight variation of measurement as people have different lengths of step. Returning to the pentagonal monument at Åby, it is interesting to note that the radial measurement of the pentagonal monument, approx. 6 m, equates exactly eight paces of 0.75 m.

It was most likely known that if one uses the radial distance of a circle to mark points around a circle this will result in a hexagon, as shown by the precision of the hexagonal graves of Åby. But here the builders did not want a hexagon. The less points desired around a circle, the greater the distance between each pair of posts. The radial distance of the monument has been increased by approximately 0,95 m (approx. one sixth of the radius). This distance has then been placed with both ends touching the circumference, so locating the first two corner posts, most likely the north and south posts on the monument's eastern side. The same measurement (length of rope?) was then pivoted around each of these two posts, and where the other end met the circle, the other two corner posts were placed. The procedure was repeated, pivoting around these two post points, and the positions of the two entranceway posts marked, approx. 2.50 m apart.

What is also very interesting to note is that this same distance was used to mark out the nine-post circle just to the north. This, of course, required a larger circle. Assuming that the builders had decided beforehand on the number nine for the posts of this circle, then a larger circle was perhaps desirable so as not to make the over-all impression too cramped. To place nine posts equally around this circle a standard distance averaging 4,85 m (approximately 2,10 – 2,15m (three steps?) less the radial distance) was pivoted around the circumference, and each position marked. The final position of each post was most likely adjusted by eye. This precision and standard distance between each post was indeed what

allowed us to discover the monument beneath the vicarage's driveway midway through the last week of excavation.

The similarity of measurements between the two post-built monuments (the inter-post measurement of the pentagonal monument equalling the radial distance of the nine-post circle) and the fact that the central grave (A376) of the nine-post circle was re-used to inter a box of cremated bones, form the basis for the interpretation that both post-monuments were built at the same time. Following this idea through has implications for interpretations concerning the positioning (and meaning) of other graves (notably A375) nearby, and how the post-built monuments (and other associated graves) fit into the development of the whole of the eastern area of the Åby cemetery. These aspects will be discussed below, but first I would like to take stock of where we have come so far and tackle two important questions.

3.2.2.6 What was it and what shall we call it?

For the first half of the question I have attempted above to illuminate the many possible meanings held within the archaeology. I do not intend the references presented and discussed here to be taken as direct comparisons for the Åby monument. Rather they read as a body of material to draw possibilities from. Many of the architectural features discussed above were, however, present in the monument at Åby:

- The precise geometric design, which had been broken with an entranceway created across this point.
- The raised entranceway that one would have to step up onto, walk across, and the step down from into the monument's internal area.
- The rich detail contained in the entranceway's construction, with selected types of stone, colours, special deposits and a deliberately smashed quern stone and pestle stones incorporated.
- The doorway posts that were removed after the monument went out of use, suggesting that they were decorated and had powerful symbolic meaning.
- The white clay floor that is supporting evidence that the monument was repeatedly used and the central, altar-like grave focused upon.

I thus would like to propose that the pentagonal monument at Åby was a ritual monument, focusing upon the grave of a rich and powerful woman who died around AD 500. The monument was repeatedly used for religious ceremonies. As a place, both real and symbolic, the monument represented the world of the Ancestors, or more specifically the deceased woman's place of communication with the living world. What the ceremonies practiced within the monument concerned is, unfortunately, impossible to say, but one can hypothesise that they were in some way connected to the funerals that followed the primary one – those of the woman's descendants? The presence of quern stones within the monument suggest that some of the rituals concerned fertility, possibly for newly wedded couples or for society as a whole in the form of a good harvest for the coming year.

The second half of the question is more tricky. I have no desire (nor great knowledge) to set out on a convoluted discussion on semantics past and present. On the other hand, however, I feel that this report would fall short if it did not come up with some suggestion as to classifying the monument, if only to get the ball rolling.

The main problem is capsulated in the one word, "we": what shall we call it? Whatever we decide to call it is to a large part a reflection of our ideas of what words mean today (where even the same words can have slightly, but very important, different connotations from country to country). As mentioned at the beginning of this chapter, due to a number of coincidences during excavation the monument was christened with the loaded word "temple". If temples have to have walls and roofs, then the Åby monument does not qualify as a temple. Tacitus, the Roman

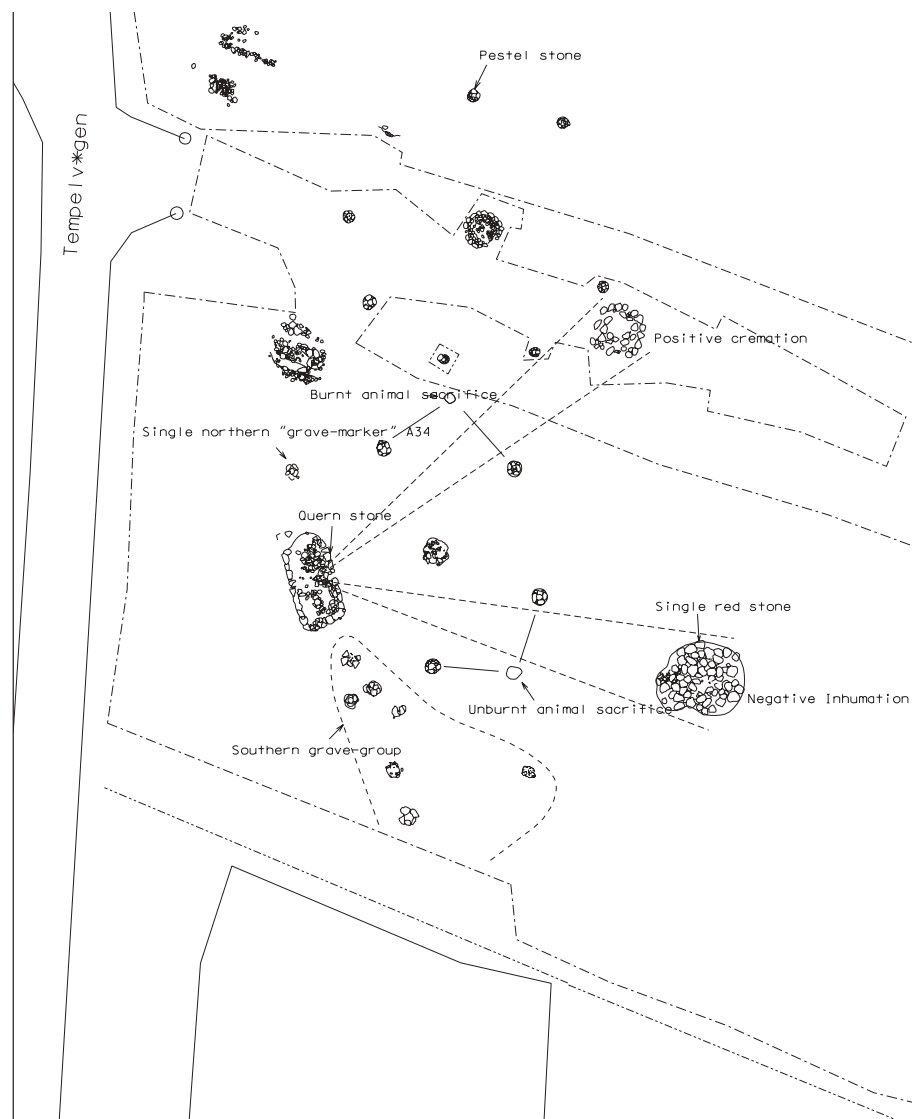

Fig. 3:23. Plan highlighting the symmetrical north-south positioning of graves, pit (A18) and hearth (A331), in relation to the Ancestral Shrine.

historian writing in the 1st century AD, describes briefly the religious ceremonies of the German tribes to the northeast of the Roman Empire. He makes it quite clear in several references that they did not build walled and roofed structures in which to house their gods, but, rather, preferred worship in the open, especially in sacred groves (Germania 9). Tacitus was comparing these customs with the Roman temples from which our modern ideas of the word come. The word temple derives from the Latin word *templum*, meaning “open or consecrated space” (Oxford English Dictionary 1933; oddly enough, no references to walls or roofs here). The modern definition of the (English) word temple states it is an “edifice or place regarded primarily as the dwelling place or ‘house’ of a deity or deities” (Oxford English Dictionary 1933).

The people who built and used the Åby monument would, most likely, have had a word for it. It must also be thought likely that news of the monument spread across the wider region, Södertörn and beyond. As discussed above, many graves have portals and some possible comparisons to the Åby monument (the seven-stone circle at Jordbro) have been put forward. It is possible that this particular trait in grave architecture was described with a certain word. Or, maybe the structures were simply referred to as that particular person’s grave, or place?

The old Swedish word *harg*, thought to be a stone-built sacrificial place in the open (Hultgård 1996, p. 29 ff), has received growing attention in archaeology in recent years and it had been suggested that some of the bone-free stone settings found at Late Bronze Age and Early Iron Age cemetery sites should be interpreted as similar types of features (Kaliff 1997, p. 70ff). The central stone setting (A43) discussed here did, however, contain a burial.

Since we cannot know whether the builders of the Åby monument actually believed that the deceased woman had become a deity, the term Ancestral Shrine is considered more appropriate, as opposed to temple or *harg*. The deceased woman’s grave was obviously the focus of attention and the elaborate monument enclosing it would seem to suggest some form of ancestor worship. But really, I am at a lack for words, for even the English word shrine is wanting in that it implies only a small, modest structure, which the Åby monument definitely was not.

Before concluding this chapter with a possible story for the construction of the monument, I would like to take the discussion to a wider level and consider the graves and features surrounding the Ancestral Shrine and tentatively suggest some possible reasons for why it was built in the first place.

3.2.2.7 The Ancestral Shrine Complex and Structural Layout

Standing on the stone threshold between the two entranceway posts, the symmetry of the monument and positioning of the surrounding graves becomes apparent. Straight ahead lies the central stone-capped altar-like cremation pit. Turning slightly to the south, the boulder-filled inhumation A65 lies visible in between the two southern corner posts. To the north, the stone setting of large boulders laid upon a cremated deposit (A375) can be seen in between the two northern posts. The distance from the Ancestral Shrine’s central grave to the middle of these two features was 15,65 m and 15,30 m respectively (which, given the large diameter of these features, themselves is very little). It is proposed that they were measured out from the central grave at the same time (possibly already during the laying-out

	Burials A65 & A375			Grave Groups	Sacrifice	Artefacts	Colour
	Structure	Practise	Artefacts				
North	Positive	Cremation	Poor	A34	Burnt	Quern & Pestle Stones	Red
South	Negative	Inhumation	Rich	A9, 10, 11, 16, 17, 122, 24	Unburnt	/	/

Table 3c. Table summarising the possible north-south structural dichotomy within and around Åby Ancestral Shrine.

of the two post-built monuments), using the same means of measurement, most likely a length of rope.

Judging from radiocarbon dating the Ancestral Shrine's grave (A43) and inhumation A65 were broadly contemporary. The grave goods give more refined dates. A43 is dated to the Late Migration Period, that is, to between AD 450 and 540. A65 is dated to the Early Vendel Period, that is, not before AD 520. Although A375 was not radiocarbon dated and contained only two undatable beads, I will attempt to demonstrate below that the three graves formed a structured complex centred upon the Ancestral Shrine, and together with other features a tentative picture can be built up based upon both inner and outer burial practice and sacrifice, the placing of quern and pestle stones, and possibly even colour.

If it were only these three graves, a meaning behind their position might be considered somewhat dubious, but there were other features that also appear to be symmetrically laid out in relation to the Ancestral Shrine, according to the north-south axis.

Placed two metres south of a point halfway between the Ancestral Shrine's southern posts was a pit (A18). Placed at the bottom of the pit was an unburnt bone of a large animal (cow or horse) and an ovoid stone. The pit's edges showed no signs of weathering and the fill resembled the buried soil. It is interpreted that the pit was immediately back-filled with soil after these two objects (and possibly more organic artefacts that have completely disappeared) were deposited.

Located north of the mid-point between the monument's northern posts was a funnel shaped fire pit (A331). This fire pit is a unique feature at the site, both in the hearth's strange section and in that it, as a hearth, contained finds: burnt bones of most likely cow or horse. The bottom portion of the fill was free from burnt stones and consisted of a sticky sooty silt. The feature was covered by buried soil, indicating that it was covered after, or indeed possibly at the same time as, it had been burnt.

The positioning and stratigraphic similarities in the two features' infilling sequences are striking. They are interpreted ritual features: a sacrificial pit to the south and a sacrificial fire pit to the north. They are thought to have been created

during the construction of the monument and/or the funeral ceremony itself. (Attention here is drawn to the other small grey silt filled pits, as well as ritual hearths at the site: pit A339 under stone setting A132, hearth A363 at the bottom of inhumation A65, and hearth A14303 in the centre of the hexagonal stone setting A143).

Returning to consider other north-south dichotomies in the Ancestral Shrine and neighbouring graves, one can include the broken quern stone in the north-eastern portion of the threshold kerb line, and the three pestle stones found the northern entranceway post-hole. A pestle stone was also found in one of the northerly post-holes of the ring of nine posts. The inhumation A65 was filled with entirely white boulders, except for a single red one placed at the middle of the northern arc of its cut. Further support for a north-south dichotomy is given by the grouping of small stone marked cremations. As they differed from all other graves at the excavation, and were concentrated together close to the Ancestral Shrine (whose central grave A43 they most resembled in outer form) they are interpreted as secondary to the Ancestral Shrine (descendants?). All but one of these small stone settings lay to the south of the entranceway. This could be interpreted to mean that, during its life time, the monument was approached from the south, so one would pass these graves as one neared the entranceway. This interpretation also gains support from the locations of the known nearby Iron Age settlement sites at Ribby. One must then ask: what or who did the single grave to the north (A34) represent?

Comparing the characteristics of all of these features symmetrically placed north and south within and around the Ancestral Shrine a tantalising pattern begins to appear.

This pattern is not water-tight: The fire pit to the north is also a "negative" feature, but when comparing just the two graves they do strike one as being each-other's opposite. The inhumation grave A65 reminded one, in basic structure, very much of an up-side down cairn dug into the ground, while the northerly cremation A375 had simply been spread on top of the ground and covered with large boulders.

One possible interpretation for this apparently deliberate patterning could be that it

makes up a “cosmological map”, the different aspects (cremation and burnt sacrifices opposed to inhumations and un-burnt sacrifice, as well as stone artefacts and possibly colour) having been structurally arranged in accordance with an underlying belief system / worldview. These aspects and artefacts (or whatever they symbolised) had their particular place within the belief structure and mythology. While creating the Ancestral Shrine and positioning the other graves and artefacts around it, it is possible that the builders acted out these creation myths, and a “map” of how they saw the World was laid out upon the ground.

The colour white, within this material, appears have a more general spatial association. The white clay floor would most probably have completely covered the internal area of the Ancestral Shrine, surrounding the central grave. All the large boulders in the inhumation A65 where white and crushed white quartz was found throughout the pit's fill. Of interest here is that in one of the round stone settings at Jordbro (A23) were found quartz fragments spread throughout the area of the stone packing (Äijä 1998, p. 24).

The local topography of the north-south orientated sand and gravel ridge accentuates this north-south structural dichotomy around the Ancestral Shrine. It is thought that it is in fact this natural orientation has determined the orientation of the monument in the first place, rather than it being aligned on any specific external body (topographical feature or celestial body). The entranceway has simply been orientated at an approximate right-angle to the dip of the ridge's easterly slope. What is interesting to note, nevertheless, is that when one leaved through the entranceway one would have been directly facing the likely middle of the older cemetery site, clustered with stone settings.

3.2.2.8 The Ancestral Shrine Complex in a Socio-Historic Context

As mentioned earlier, a convincing interpretation of the Åby Ancestral Shrine in a socio-historic context requires an in-depth synthesis of the site as a whole in relation to the surrounding region. Unfortunately, this is beyond the scope of this report. It is nevertheless worth suggesting some tentative ideas and questions here that can

hopefully be developed in the future. Before discussing these ideas it is necessary to set the monument and whole Ancestral Shrine complex into the immediate surroundings of the excavation. What follows is a very brief summary of the conclusions reached in the interpretative discussion of chapter 4.

From the north-south alignment of the westernmost graves within the area excavated in 2000, it is suggested that the Late Medieval road from Västerhaninge to Ösmo documented on historic maps was already in existence at least by the Roman Iron Age, and most likely even earlier still. Assuming that the other Medieval road, from Västerhaninge to Södertälje, that crosses east-west over the Åby cemetery, is of equal antiquity, the whole site is thus characterised by a road junction where two roads meet before crossing the Åby River. This may very likely have been a fundamental factor in the formation of the Åby cemetery, and such an interpretation may aid understanding of other parts of the site excavated previously. Using this proposed road junction and ford as a point of departure seven distinct groups/phases of features/graves have been interpreted within the limits of the excavations of 2000.

After an initial phase (group I) of curious (sacrificial?) pits, very tentatively dated to the Pre-Roman Iron Age, the first stone settings, group II (rectangular, hexagonal and free-lying kerb lines) were laid out closest to the road junction. They are tentatively dated to the Late Pre-Roman to Early Roman Iron Age.

The next three groups (III-V) contained the majority of graves (36 of 46) found during the 2000 excavation. All graves in these three groups that can be dated closely are from the Late Migration Period or Early Vendel Period, i.e. AD 450-600. Even if some degree of internal sequencing of graves can be inferred, all three groups are interpreted as forming a continual intensive burial phase on the eastern edge of the Åby cemetery.

Spreading out southwards from the hexagonal stone setting were seven equally spaced out graves (group III). All but one were round(?) stone settings, preserved to greater or lesser degrees. The seventh (A236) may have had all its stones ploughed away. These graves were characterised by rich and varied finds, as with the probably first grave of the group, A132, containing

a gold finger ring. All graves in this group whose cremated bones were analysed also contained a large and varied quantity of animal bones. Possibly even before the two most easterly graves of group III (A235, A236) were constructed, A376 was re-used and a secondary burial interred within. This re-use of A376 is interpreted as happening in conjunction with the building of the Ancestral Shrine and the addition of a ring of nine posts around A376.

Contemporary with both group III and the Ancestral Shrine and its associated complex of graves (group IV) was a group of fifteen unmarked cremations (group V) across the northern part of the excavated area. All but two of these cremations were located between the hexagonal stone setting and round free-lying kerb. Although one of these cremations (A176) contained grave goods indicating high status, the overall impression given by this group is of simple, poor graves, with no stones to mark them and many with no grave goods beyond the cremation urn or box. The concluding interpretation suggested is that groups III and IV represent an elite class, and that the unmarked cremations of group V being the graves of the poorer underclass, servants or thralls to the elite.

After this follows the possible triangular stone setting placed in a group of its own (VI) and very tentatively dated to the Vendel Period. Concluding the burial activity at this part of the Åby cemetery were two Viking age inhumations (group VII), one of which was a respectfully laid-out but poorly furnished burial and the other interpreted as a human sacrifice (decapitated and flung into too short a grave cut) at the same time.

Within the above interpretative picture, how can we explain the building of the Ancestral Shrine and the construction of a complicated cosmological complex of varied graves? Two basic interpretative models for why the monument was built are considered. Both seek to identify who the builders of the Ancestral Shrine were and why they built it. The first model sees the elite as being Åby's long-established inhabitants, reacting to external pressure at a time of social stress. The second has the builders of the monuments as a new elite moving (back?) in and re-using an old burial site that had fallen into semi-abandonment.

There is a well documented tendency for

societies under stress, particularly those that are long-established and approaching their end, to invest substantial resources in the building of "impressive monuments whose operation may have involved public ritual" (Bradley 1987, p. 3). The earliest dated grave at Åby is from the Late Bronze Age or Early Iron Age (early 1st millennium BC). Over the course of a thousand years the burial site continued to be used, and grew (as did the one at nearby Jordbro) into a classic example of an Early Iron Age regional cemetery site measuring several hundred meters across, with thousands of graves. One of the characteristics of the transition to the Late Iron Age in the Lake Mälaren area is the emergence of mound cemeteries, many of the larger ones with great barrows associated with manorial farms in the Viking Period and further still into the 12th-13th centuries.

Whereas in Västerhaninge parish, and particularly around Åby, there is a distinct lack of such Late Iron Age mound cemeteries, the area around Österhaninge church a few kilometres to the east is dominated by them. The site at Hässlingby (Raä 407), for example, has half a dozen burial mounds over 15 m diameter and hundreds of smaller ones.

Could the building of the Ancestral Shrine at Åby have been a response to this emerging power? Not only would the economic power base have been shifting, but the religious and ideological centre too. Was the investment of so much energy in building the monument at Åby, involving rituals that likely re-enacted the creation myths connected with the site of Åby itself and production of a cosmological "map" an attempt to keep the tradition and meaning of Åby alive? Indeed, what could be more retrospective than to build a huge monument probably dedicated to ancestor worship?

Although this model seems convincing, it has one major flaw: it supposes that the builders of the Ancestral Shrine actually came from the site and were descended from the people buried there for over a 1000 years. But where are the graves from the Late Roman Iron Age? Very few of the radiocarbon dates from the extensive 1980s excavations stretch into this period. From the current excavation on the cemetery's eastern edge it would appear that, after some activity around

the beginning of the Roman Iron Age, nothing happened for 400 years until the Late Migration Period graves were laid out.

It is possible that graves from the Late Roman Iron Age are hidden under a portion of the modern Temple Road. Or, they may have been located on the easterly slope that had been disturbed by gardening. They may also lie hidden among the already excavated graves, not having been identified yet. Or, are they simply not there at all? It seems odd not to have any trace whatsoever of this period in the excavated material.

As just described, the easterly area of the cemetery was apparently suddenly re-used after a break of 400 years for an intensive period of burial activity that lasted perhaps less than 150 years. After that things seem to have been deliberately stopped as quickly as they started, with the removal of the entranceway posts and closing of the Ancestral Shrine, probably in the mid-6th century.

Just as there is a tendency for dying societies to build big monuments and hark back to the past, so new societies that wish to establish themselves and justify their position focus attention upon the past and its monuments. Could it be that the builders of the Late Migration Period monuments at Åby were re-using an abandoned cemetery site during troubled times, and, to stabilise their power base, imposed a new belief system on it?

3.3.3 A Reconstruction

I would like to end this chapter with a possible reconstruction of the events that took place approximately 1500 years ago at Åby. By telling a story, interwoven with the physical details of the archaeology, the movement of people through ceremonies are illuminated, and will be further discussed.

3.3.3.1 Death of a loved one and the birth of an idea

To begin the story with the possible moment when the first idea of the monument took form, one is taken back to a death preceding that of the woman buried in the Ancestral Shrine itself. Judging from the sequence of graves in group III (suggested in chapter 4), after five people had died and been cremated and buried under flat cairns (A132, 266,

133, 263, 376(I)), another person passed away. This time, instead of burying him/her in a yet another flat cairn, a small portion of their cremated bones were kept for future burial. Perhaps the idea to now do something completely different at Åby was born with the death of that person. As the two monuments would require fifteen huge posts and selected stones, these raw materials were very likely already being assembled prior to the death of the woman to be buried at the centre of the Ancestral Shrine. She may very well have overseen the preparations for her own grave monument.

3.3.3.2 The funeral ceremony

The burnt layer around the Ancestral Shrine can be interpreted as the remains of the funeral pyre. No other evidence for a funeral pyre or burning has been found during any of the excavations at the Åby cemetery. Furthermore, the cremation burials from the 1980s excavations contained very little sooty pyre material, and it was thus proposed that the burning of the deceased probably took place somewhere else, e.g. at a central pyre site or perhaps at the settlement (Äijä 1986, p. 29). The Ancestral Shrine, apart from being a unique feature structurally, would thus also appear to be the only one where the funeral pyre was actually burnt at the spot where the grave was to be placed. The stratigraphic position of the sooty layer, sandwiched between the buried soil and up-cast sand from the two entranceway posts, strongly supports the interpretation of this as burning immediately prior to the monument's construction.

The process of cremation is widely associated with the release of the soul, departing along with the rising smoke (Eliade 1987), which is a well accepted interpretation of prehistoric cremations (Kaliff 1997, Artelius 2000). Taking this idea a step further, the site of this process then becomes the spot where the deceased leaves the mortal world and thus the site where communication with the deceased may be most easily performed.

The large spread of the burnt material indicates that the pyre must have been a substantial construction. Äijä (1986) refers to the public cremation funeral of Indira Gandhi in 1986, and we can imagine a similar public ceremony at Åby,

with hundreds of people standing along the top and eastern slope of the cemetery site, looking down onto the burning pyre. One may also suppose that the funeral procession, carrying the deceased woman's body, would have approached the pyre along the track-way from the south, where we have much archaeological evidence for contemporary settlement sites (Strucke 1998).

The pyre was mostly built of fast-burning birch wood with some spruce and alder. As well as the wooden fuel, the pyre contained bunches of false oat grass that had been pulled up with its roots intact. Many flower heads and fruits were also added to the pyre.

It is impossible to say how long the funeral pyre took to burn. Once it had cooled down the remains could be swept up and the construction of the monument begun. The burnt layer was best preserved under the kerbstones in the entranceway, which is where you would expect it to be. The area around the central grave appears to have been swept clean of pyre material. Assuming that this was where the centre of the pyre had been this is also reasonable to assume (as an example, cremation pyres in India today are exceptionally well cleaned up after the ashes have been collected (Eklund 2001, p. 270)). The ashes and remains of the burnt body would have been swept up and most likely removed from the site as construction of the monument took place.

Judging from Iron Age graves with bones of more than one individual it seems that the cremated remains of some people were kept long after they had died, awaiting the death of a next of kin (husband, wife, or parent?). It seems that mainly cremated bones were saved for collective burial. They were stored in a container (ceramic urn or wooden box) to then be interred as they were or deposited into the grave as a bone layer or in a bone pit (for examples see Hallgren 2001, p. 422ff with refs.). Such was the case with the abovementioned secondary burial in the round stone setting A376. With the Ancestral Shrine's central grave, though, where the burial consisted of a pit filled with tipped in sooty funeral pyre material, it seems that this material had not been kept for a long period of time. This indicates that the construction of the monument and interment of the cremation deposit took place immediately after the burning of the pyre. Where the cremated

material was kept during the monument's construction is impossible to say: possibly at the site itself or at the settlement, or perhaps it was even paraded around the Åby district so that people who could not attend the funeral ceremony could pay their last respects.

Only a portion of the pyre material was placed into the grave, and one can wonder where the rest of it went. Even less pyre material was placed in the graves that were to come after the Ancestral Shrine. One possibility is that it was spread out in the nearby stream (the Åby Stream which forms the northern boundary of the cemetery site) as is the practice in present-day India. This river flows into the Gullring marsh, 500 m downstream, where a Bronze Age hoard of neck rings has been found. Such an interpretation might help explain why many Early Iron Age cemetery sites are located close to water (Olsson 1988).

With the main part of the funeral pyre swept away the construction of the monument could begin.

3.3.3.3 Ritual Construction and Interment of the Pyre Material

The positioning of the central grave determined the location of the monument. A circle was marked out using a length of rope eight paces long. In so doing a sacred space was delimited within which a portion of the World of the Ancestors would be created, here on Earth. To obtain the desired distance between each corner post and to form a pentagonal monument, the length of rope was extended by approximately one sixth its length. The positions of the two eastern posts were marked out. The end of the rope was then pivoted around from these eastern corners, so determining the north and south corners. This pivoting action was repeated again from the north and south corners and two positions for the entranceway posts were placed symmetrically in a rectangular form, which was marked out of the ground so that the inner edge of the eastern kerb line ran along the circumference of the original circle.

This length of rope was then taken to the flat round grave which most likely contained a relative of the deceased (parent?), and with one end at the centre of the cairn was swung fully

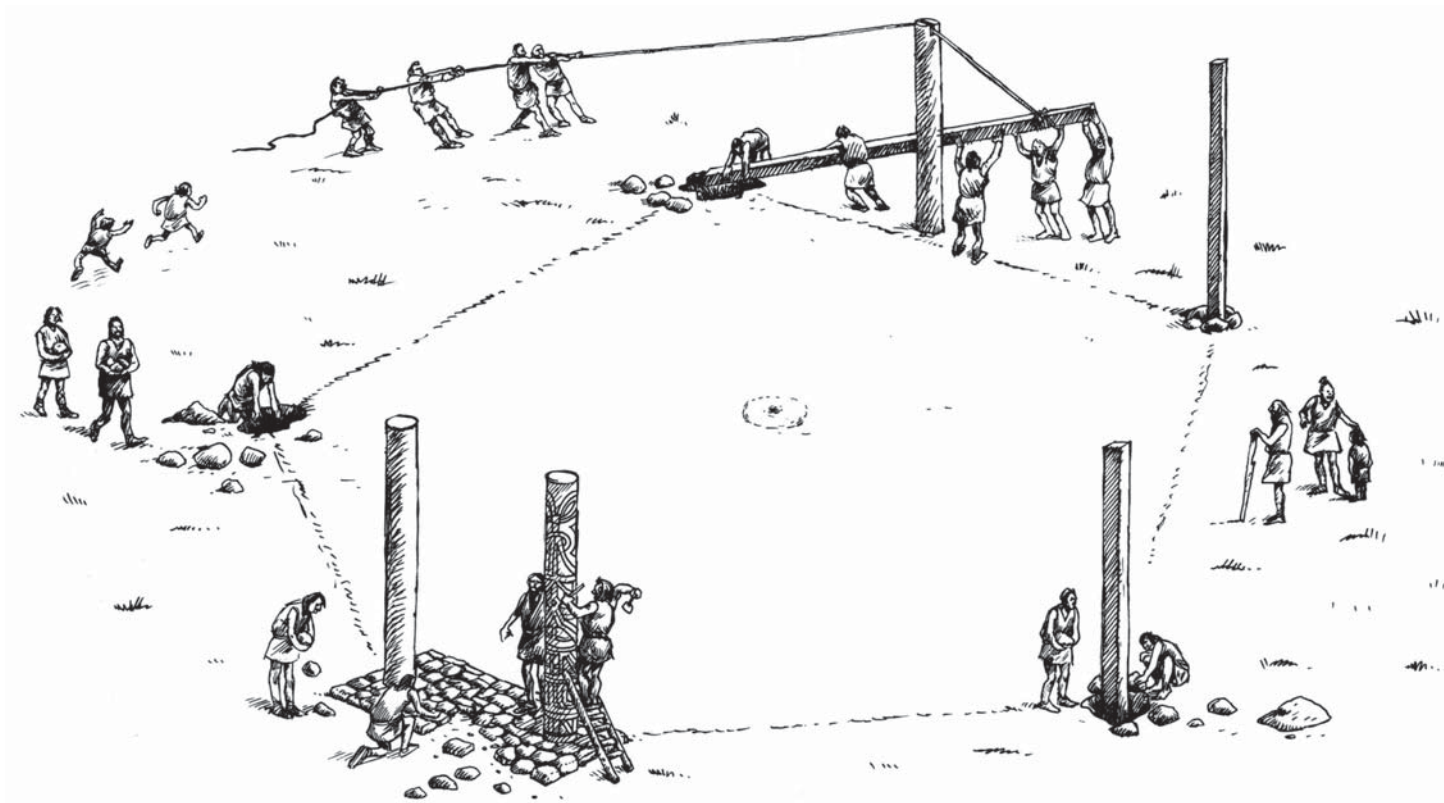

Fig. 3:24. Artist's impression of the construction of the Ancestral Shrine at Åby, by Yann Robardey.

around to mark out the circle where nine posts would be erected. Knowing that they would raise nine posts, the length of rope was shortened by three steps. The most northerly point of the circle's circumference was then chosen as a starting point from which to mark out all the nine posts, by the same pivoting action, from post to post.

When the position of all the posts had been marked out one could begin digging out the post-holes. At the same time a number of smaller posts, that would act as pivot posts to raise the larger corner posts into place, were set into the ground.

As the two entranceway posts were erected a sacrificial deposit (part of the funeral pyre?) was scattered onto the bottom of the post-holes, around the base of each post. While the posts were held steady sand was packed around the lower half to steady them. Before the stone post packing was put into the holes, the large kerb stones were placed around the marked rectangle. As this was happening a large double-sided granite quern stone (that had been carried, as had three pestle stones, from the settlement) was ritually broken in two and one half was placed in the eastern kerb line. When the kerb stones were in place, stones were tightly packed around each post

and the three pestle stones were deposited into the northern post-hole.

As this work was going on other groups of people were pulling on ropes that ran over the tops of pivoting posts to raise the corner posts into their foundation holes. Once raised the posts could then be steadied with sand and then stones. Small children, eager to help, ran from group to group darting in between the adults and casting in small pebbles they had carried up from the bed of the river in the bottom of the ravine.

All the posts were now raised and well packed so that they stood firmly in place. The pivot-posts were removed and their post-holes back-filled with soil. To close off the sacred space a low beam was placed along each of the pentagon's five sides.

Ladders were leaned up against the entranceway posts and the lintel was pulled up and fastened with wooden pegs to the posts. So as not to damage any design on the posts or lintel, their carving did not begin until they were all firmly in place. Standing on the ladders, craftsmen chiselled and carved away the wood. The lintel was carved with symbols specific to the woman to be buried at the monument's centre. The entranceway posts, unlike the other four corner

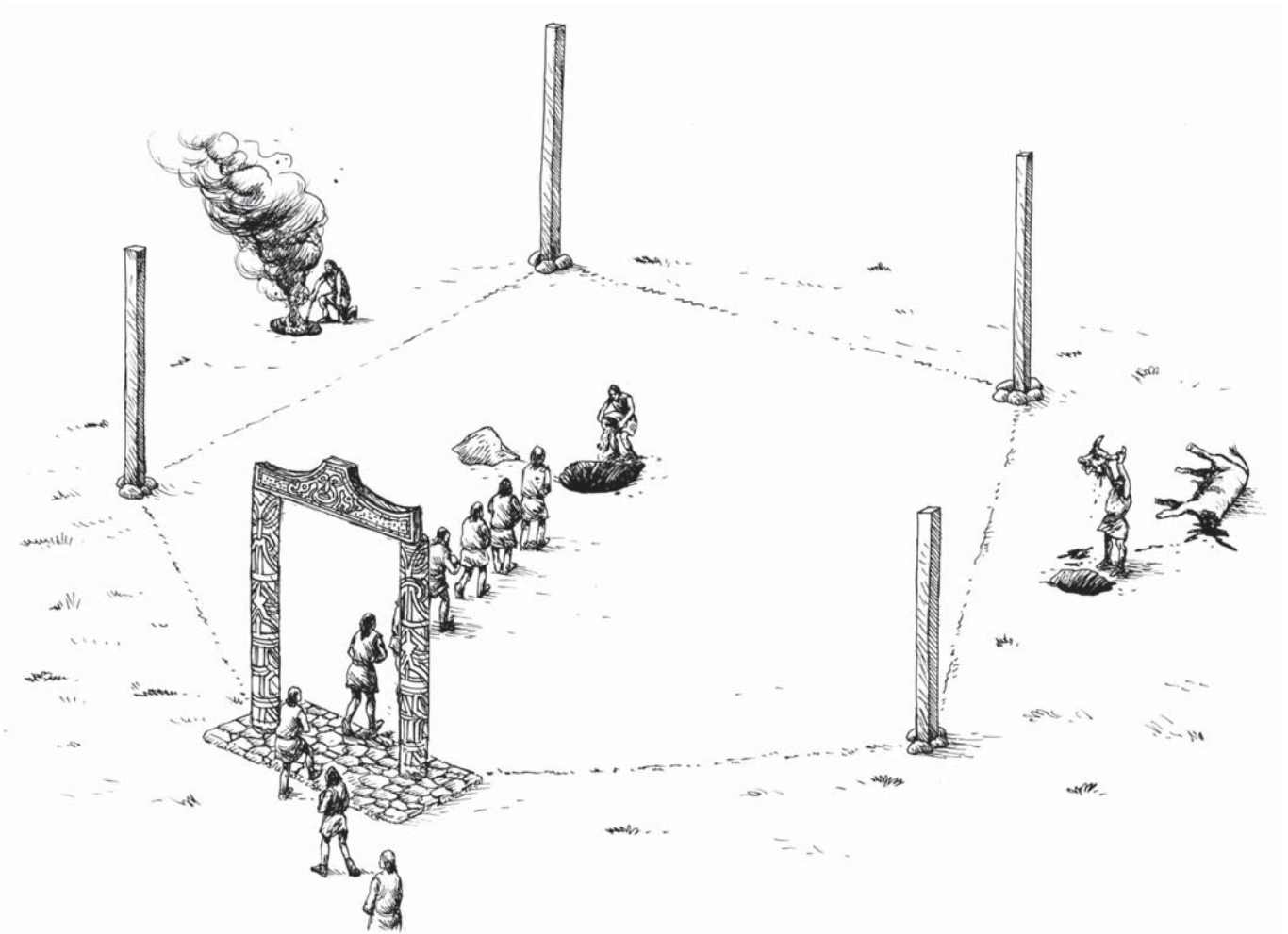

Fig. 3:25. Artist's impression of the funeral procession and sacrificial ceremonies during the interment of the deceased in the Ancestral Shrine, by Yann Robardey.

posts that had been cut square, were left round and covered in designs possibly representing the cardinal direction they stood on (north and south) and/or animal motifs that would act as guardians at the doorway to the World of the Dead.

Now the monuments' outer structures were complete. All that they awaited were the interment of the deceased. At the centre of the pentagonal monument a large, round pit had been excavated down to where the yellow sand turned white. All but a little pile of the sand had been taken away and scattered elsewhere, possibly on the tilled fields as was done in Finland until modern times (Eliade 1958).

Again the funeral procession followed the path from the settlement north toward the finished monuments. Again, hundreds of people were standing along the ridge's top (in between the older stone settings) and on the eastern slope, watching as the procession came up to the monument's entranceway. Not only did they have the funeral procession and burial ceremonies to watch, but other sacrifices and rituals were also taking place.

To further sanctify the Ancestral Shrine, sacrifices were made at the north and south cardinal points. A cow had been slaughtered and certain parts offered into the ground; unburnt to the south, burnt to the north.

At the head of the procession was carried a basket containing some of the central pyre deposit. Behind this, twenty-one people (members of the immediate and related families?) carried a stone block each. Behind them came three people carrying secondary pyre sweepings. Finally, making up the end of the procession were a number of people each carrying a stone that would help cover the grave. As the procession approached the entranceway, the participants had to step up on the threshold, paved with red, white and black stones. Walking between the two carved post and underneath the lintel, they crossed over into the monument's sacred space: upon stepping down into the internal pentagonal area they entered the World of the Dead. The head of the procession walked up to the pit and around it to the opposite side. In so doing, they would now face the rest of

the trail of the procession coming up behind.

From the eastern side of the grave the head of the procession tipped the cremated pyre material into the bottom of the pit. Then they continued around the other side (so completing the circumambulatory motion) and stood by the small pile of sand left by the grave's side. The second person in the procession then placed the first stone at the lip of the grave-pit, and, like the head of the procession, continued around the back to grave, so making room for the next person. They placed their stones over-lapping the first, and also continued around; and so on and so forth until the grave was ringed by overlapping stones. The head of the procession then scooped some of the sand in the basket and tipped it from the west, on top of the primary funeral pyre deposit.

The next person in the procession was carrying a basket with the outer pyre material. They approached the grave pit and tipped the deposit so it slid down the western side of the pit. Another basket of clean sand was then collected and tipped in. This ritual (recalling the Christian funeral rite: "ashes to ashes, dust to dust, earth to earth") was repeated three times until the grave had been filled up so much that the fill was above the ground level and packed against the inside edge of the ring of overlapping stones. Finally, the last part of the procession entered the monument and each person placed a stone to cover the grave. The first burial was complete.

By describing how the grave was filled in, in successive layers from opposing sides, and going through the motions of how people most likely

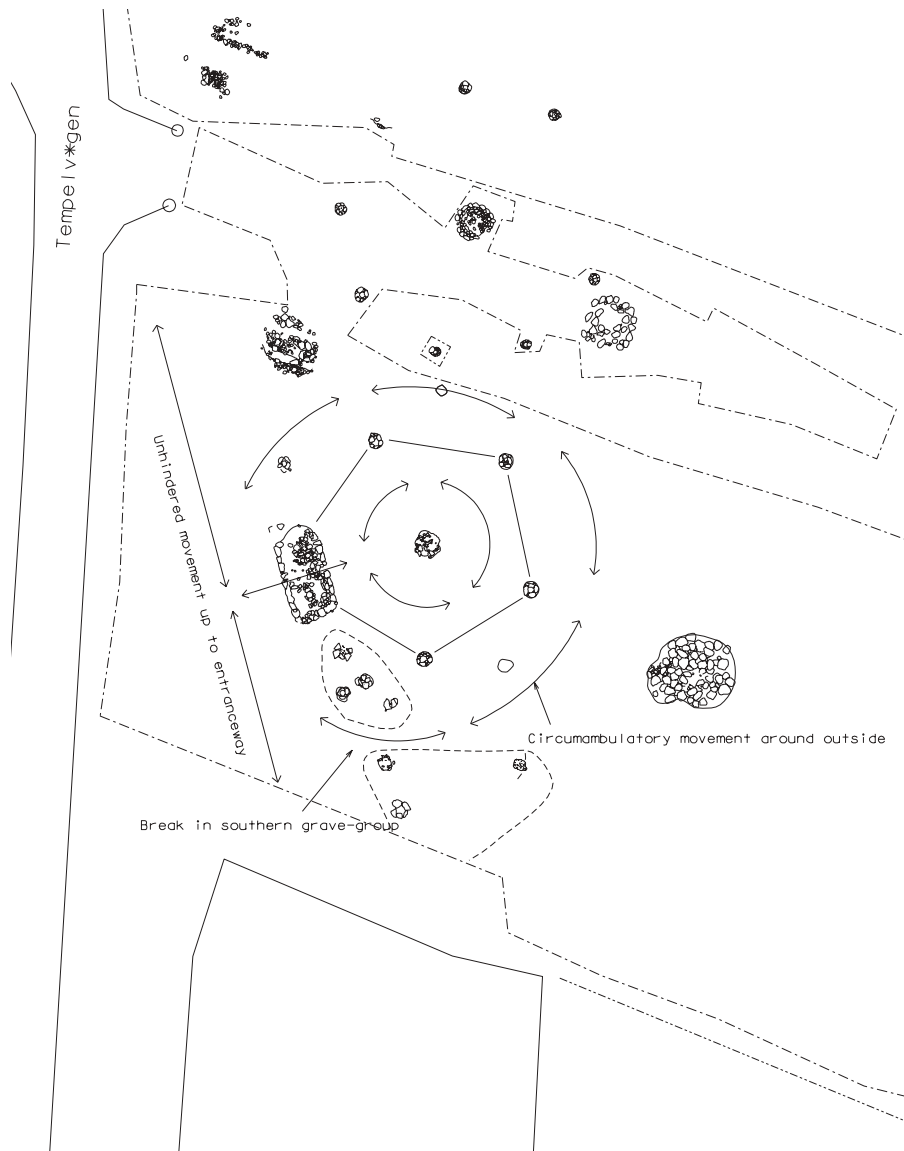

Fig. 3:26. Plan of Ancestral Shrine complex with lines of movement into and around the central grave and monument itself.

moved to produce these deposits, the two fundamental religious movements of procession and circumambulation can actually be inferred from the archaeology.

That the cremation deposit was interred in distinct layers suggests that more than one person was involved in its creation. Given that the monument had a focal point (the grave), and an entranceway through which one should approach it, a processional movement is inferred. Religious processions are defined as being a linearly ordered movement of people carrying with them what was sanctified (often at the head of the procession) and often linking different spatial orders (e.g. the profane to the sacred) to arrive at a specified destination (Eliade 1987).

The primary cremation deposit was tipped in from the east. This means that the head of the procession must have moved around to the other side of the grave-pit (at least half-way). After this the rest of the story is supposition, but that said, the entire architecture of the monument lead one directly into walking around the central grave as soon as one crossed through the entranceway. On a wider scale, it is very interesting to notice how the graves to the south of the entranceway were grouped so as to leave a gap which would allow passage around the outside of the Ancestral Shrine as well. Circumambulation is the circular movement around a sanctified object. We need only look to the living tradition of dancing around the May Pole and Christmas tree to find ourselves familiar with the act. The motion is often linked with the motion of the sun across and the seasons, and thus with fertility. The distinction between clockwise and counter-clockwise circumambulation is also very important (Eliade 1987).

To conclude the story: at the same time as a woman was buried at the centre of the Ancestral Shrine, a relative of hers (husband?), who had died some years previously and of whom a handful of cremated bones had been kept in a small wooden box, was also now to be buried into his/her ancestor's grave, the one that now had nine posts encircling it.

The cobble stones across the centre of the flat cairn were carefully removed. A small pit, large enough to receive the wooden box, was dug through the middle of the original cremation

deposit. On top of the box the existing deposit was replaced and cobble stones laid back in place. The second burial was complete.

3.3.4 Epilogue – Some Questions

The interpretations presented above leave many questions un-addressed, and give rise themselves to new questions. If, for example, the Ancestral Shrine and nine-post circle did emerge from the flat stone settings of group III (with re-use of A376), why then were the grave superstructures so different? Both the positioning and grave goods of the two easterly graves in group III (A235, A236) suggest that they were buried after the building of the Ancestral Shrine, thus indicating that group III continued to be meaningful as a social entity after the dramatic change at the cemetery. What did the two separate groups really represent? Were they two separate elite families or one larger extended family whose customs changed through time? Further, whom or what did the lonely grave A34 north of the Ancestral Shrine's entranceway represent?

In total are there so far eleven graves interpreted as coming after the Ancestral Shrine's central burial, but how many more lie further to the south outside the 2000 area of excavation is a tantalising and very important question that has bearing upon how long the monument remained in use before the entranceway posts were removed.

Maybe the most interesting question of all concerns the period immediately preceding the first Migration Period graves in the eastern part of the cemetery site. Where, if at all, are the Late Roman Iron Age graves of Åby? Was the site temporarily abandoned and then re-used in the Late Migration Period? Or, do we have continual burial and religious practice at Åby from the Late Bronze Age through to the Early Vendel Period?

4. Tolkningar

4.1 Inledning och utgångspunkter

Följande tolkningar rör utvecklingen blott på en del av ett mycket stort gravfält. En studie av hela Åbygravfältet skulle kräva mer tid och plats än denna rapport tillåter. Förhoppningsvis kommer dock dessa tolkningar att bidra med idéer med vilka man kan se gamla material i ett nytt ljus.

Rumsligt sett utgör anläggningarna som undersöktes 2000 östra kanten av Åbygravfältet. Tidsmässigt började aktiviteterna på platsen med två stora offergropar som med försiktighet daterats till sen förromersk järnålder. De flesta av anläggningarna på platsen härrörde från en intensiv slutfas under yngre folkvandringstiden och äldre vendeltiden, då detta bygdegravfält hade varit i bruk i över tusen år. Därefter finns det tecken på att Åbygravfältet fortsatt användas sporadiskt till och med vikingatiden. Att döma av Västerhaninge kyrka, grundlagd under 1200-talet e.Kr. (Schnell 1963, s. 6) och belägen intill den sydligaste kända delen av gravfältet (Raä 201c), bara ca 500 m söder om UO 2000, är det möjligt att Åby egentligen aldrig upphört att vara en särskild och helig begravningsplats.

4.2 En väg och sju grupper

På planen över UO 2000 kan man tydligt se rumslig organisation av gravarna. Nästan alla verkar respektera sina grannar. I UO:s södra del ser man utanför öppningen till den femsidiga stolpkrets 1 en tom yta. Om folk rörde sig in och ut genom öppningen är det inte så konstigt att området hölls fritt från större anläggningar. Utifrån placeringen av de små stensättningarna söder om öppningen har det i kapitel 3 föreslagits att processioner skulle ha gått fram till öppningen söderifrån, kanske från de samtida boplatserna vid Ribby (Raä 360, 362, 398 och 399, Västerhaninge sn, Södermanland).

Utifrån sammanhanget av små stensättningar och stolpkretsens öppning kan man följa samma riktning norrut längs gravar utplacerade med jämna mellanrum (A133, 266, 132, 143, 144). A143 och 144 har varsin sida orienterad

Anläggningarna uppvisar en tydlig rumslig struktur. Sju grupper kan urskiljas, och har tolkats som tidsfaser. Liksom de rumsliga grupperna är lite suddiga förefaller tidsfaserna överlappa varandra. En annan viktig aspekt att hålla i minnet är att när en fas tagit slut fortsatte dess lämningar att påverka platsen.

Gravarna som undersöktes 2000 visade respekt för varandra och skar i stort sett inte äldre anläggningar. Återanvändning av gravar har dock förekommit, både för nya begravningar och för mera destruktiva rituella aktiviteter.

Gravfältets slutliga fason belyser möjliga meningar bakom äldre anläggningar som anlagts långt innan det slutliga mönstret var synligt. Det spelar från båda håll: framåt kan man se mening i hur det förflutna påverkade eftervärlden, och samtidigt kan man bakåt se mening i den första fasan utifrån mönster som var inte synliga när de äldsta anläggningarna kom till. Därför skall jag börja med en tolkning av vad platsen hade blivit när den upphörde att användas intensivt.

längs samma NNV-SSO-linje. På Lundbergs karta från 1854 över gravfältet beskrivs nuvarande Tempelvägen som en landsväg från Stockholm till Ösmo. Fram till 1600-talet stod en runsten på Åby prästgårds tomt, rimligen intill vägen och kanske vid ett vadställe över Åbybäcken. Att döma av den nämnda placeringen av gravarna inom UO 2000 skulle landsvägen kunna ha etablerats senast under folkvandringstiden.

På Lundbergs karta visas också en landsväg som korsade Åbygravfältet och fortsatte mot Södertälje. Två landsvägars möte vid ett vadställe skulle kunna ha varit en viktig del av de förut-sättningar som låg bakom Åbygravfältets etablering. Utifrån denna tolkning skulle man kanske kunna se nya uppdelningar av den stora yta som undersöktes 1982-1983.

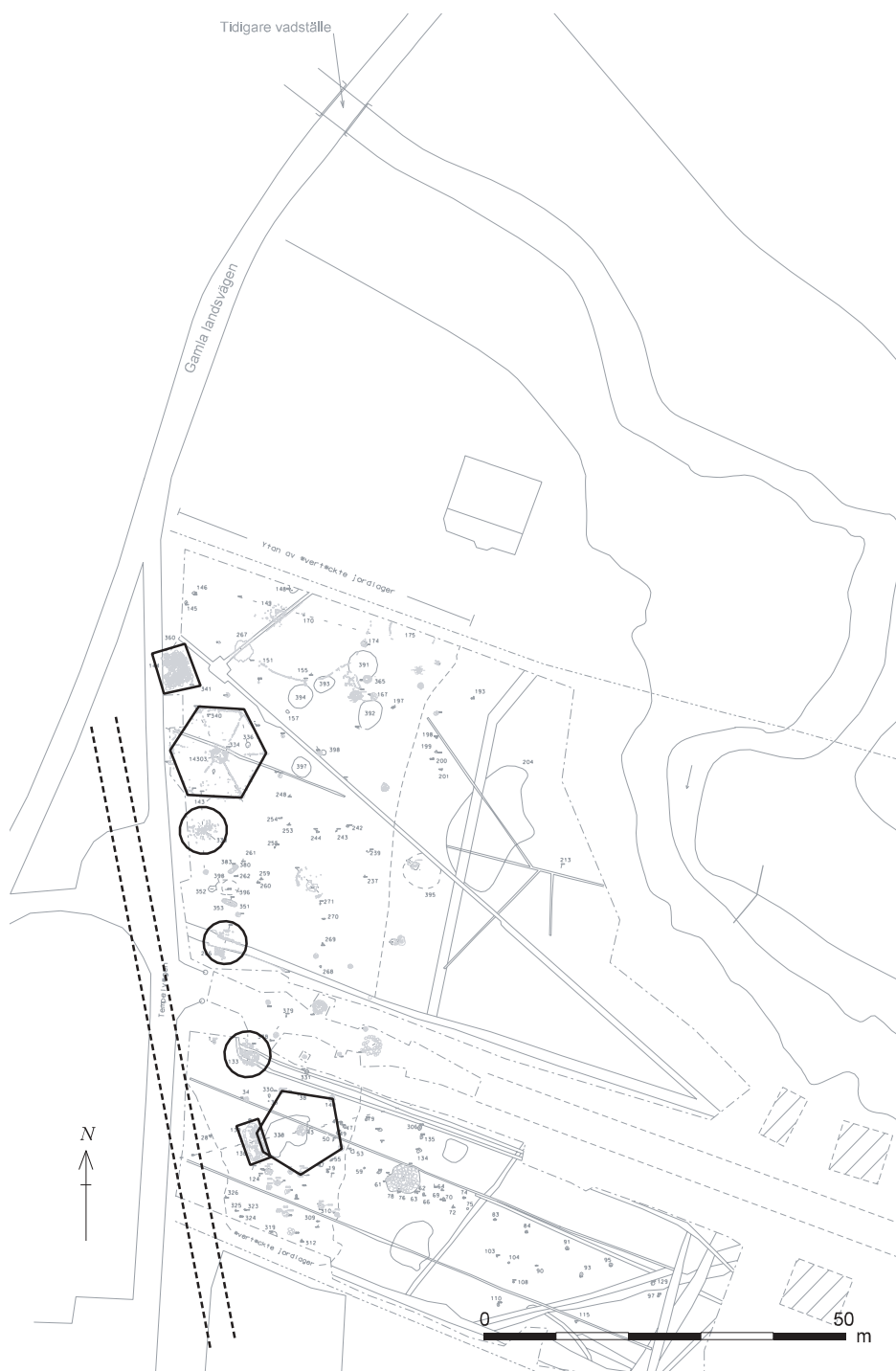

Fig. 4:1. Plan över stolpkrets 1, A133, A266, A132, A143, A144 markerade och ett förslag till den ursprungliga tempelvägens riktning.

Utifrån vertikal- och horisontalstratigrafiska förhållanden kan sju grupperingar av anläggningar urskiljas. Gravarna inom UO 2000 tycks ha brett ut sig söderut från vägkorsningen längs den nord-

sydliga landsvägen samt åt öster. Schematiskt sett låg alltså de äldsta gravarna i nordväst och de yngsta i sydost.

4.3 Grupp I: kontrastverkan

Första gruppen består av groparna A365 och A391 samt kanske det ensamliggande stolphålet A167.

A365, den stratigrafiskt sett äldsta anläggningen inom UO, var som framgår av stycke 2.2.2.4 också en av de mest svårtolkade. Det rörde sig om en cylindrisk grop, eventuellt med ett organiskt offer placerat på botten, som fyllts igen till hälften med ren sand. På denna nivå lade man en enskiktad stenpackning som inramade något som med tiden kom att skilja sig från den omgivande gula sanden som ljusgrå silt. Därefter fylldes hålet upp till marknivå med mera sand. Var detta en grav? Jag har inte lyckats hitta uppgifter om någon liknande gravanläggning. Det fanns inga spår av brända ben, kol, sot, eller artefaktfynd. Om något lades i gropen så var det obränt organiskt material.

A365 skars i norra kanten av den lika gåtfulla gropen A391. A391 måste därmed ha varit yngre än A365, och kan inte ha anlagts förrän den äldre anläggningen var helt igenfylld. Jag har ändå valt att gruppera anläggningarna tillsammans för att poängtera en möjlig tolkning av deras samhörighet.

Man kan säga att de två underliga groparna hör ihop just för att de låg så nära varandra men ändå var så olika. Till formen och fyllningarnas karaktär var A365 och A391 varandras motsatser.

Medan den äldre gropen hade ganska smala raka kanter utgjorde den andra en bred regelbunden skål. Medan den äldre gropen innehöll ett stenlager som omgärdade någonting i mitten hade

den andra en enda stor sten i centrum. Medan den äldre gropen var fylld med ren ljus sand hade den andra homogent svart fyllning.

Det fanns ändå vissa likheter mellan groparna. Så snart de grävts ut hade båda omedelbart fyllts igen upp till marknivån. Detta tyder tillsammans med deras tydligt utvalda fyllningar på meningsfulla handlingar, eventuellt ceremonier. Även läget var gemensamt för groparna. Om det i närheten funnits en väggkorsning intill ett vadställe är det kanske möjligt att komma en bit på vägen mot att förstå groparnas placering.

De var belägna i centrum av en plan yta mellan väggkorsningen, vadstället och bäcken. Platsen markerades kanske under en tid av den stora stolpen i det stenskodda stolphålet A167. Senare anlades också den ensamliggande tresidiga stensättningen A165 på nästan samma plats.

Den äldsta fasens datering är svårbestämbar då artefaktfynd och ^{14}C -dateringar saknas. Över A391 kom en del av den stora friliggande stencirkeln A151 att läggas ut. Eftersom gropens fyllning var ganska lös satte den sig med tiden så att en bit av stencirkeln sjönk ner och försvann. Det tyder på att A151 lades ut innan gropens fyllning hunnit sätta sig, vilket talar för ett tidsavstånd på decennier snarare än sekler. Dateringen av A151 är inte heller en enkel fråga (se stycke 4.4), men med försiktighet har den satts till sen förromersk järnålder eller troligare yngre romersk järnålder. Därmed torde groparna A365 och A391 inte vara äldre än den tidiga förromerska järnåldern.

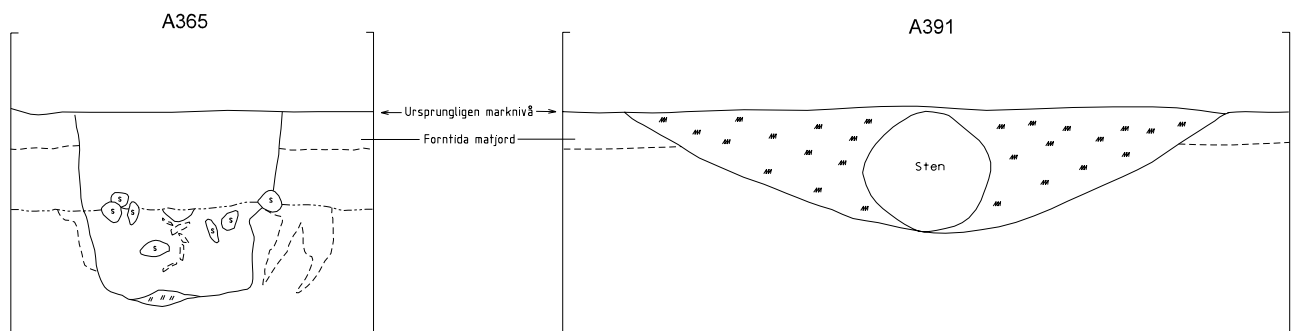

Fig. 4.2. Profil genom de två äldsta groparna A365 och A391.

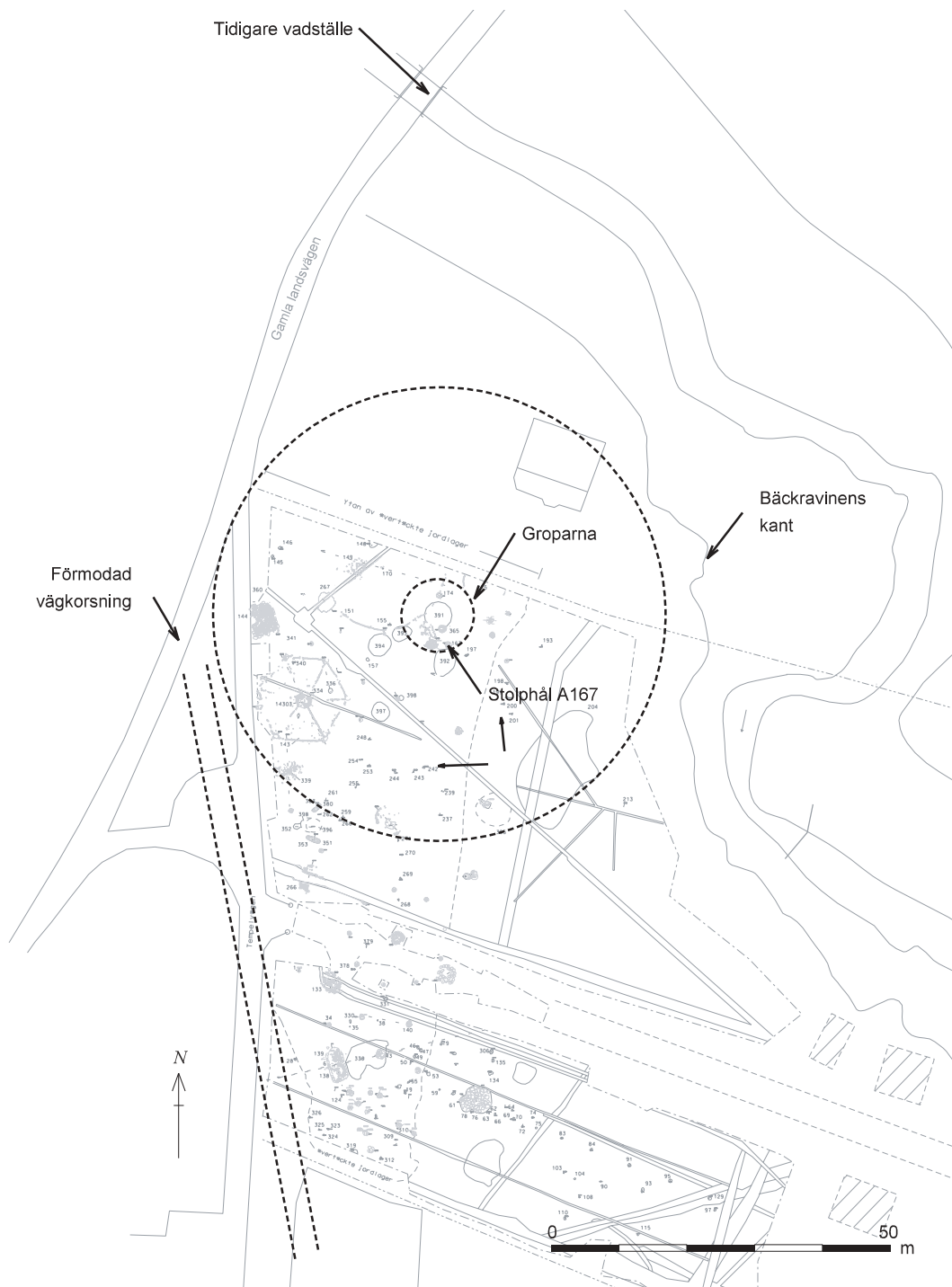

Fig. 4:3. De två äldsta groparnas placering i förhållande till den förmodade vägkorsningen och vadstället över Åbybäcken.

4.4 Grupp II: En "majstång", en rektangel och en sexsiding

Den andra fasen inom UO 2000 karakteriseras av stora vällagda stensättningar. Av de två som innehöll bevarade gravgömmor saknade den ena (A144) artefaktfynd och i den andra (A143) fanns bara en liten bronsring.

Centrum av den sexsidiga ekergraven A143 var sekundärt förstört av en härd. Det kom att försvåra tolkningen av gravens ursprungligen utseende och innehåll. Under härdens kunde fyra separata gravgömmor urskiljas. Förutom 5 g brända ben av får/get i härdens fyllning innehöll den stensättningen bara människoben. Benmaterialet från den rektangulära stensättningen

A144 (brandgraven A359) är än så länge oanalyserat. En likadan rektangulär stensättning och tre sexsidiga gravar har tidigare undersökts på gravfältet, men ingen av dem har en säker datering. Utifrån deras placering på gravfältet daterade Äijä (1987, s. 28) dem preliminärt till den förromerska järnåldern.

Gravarnas prydliga konstruktion och avsaknaden av gravgåvor och djurben tyder på en datering till den förromerska eller äldreromerska järnåldern. I ljuset av tolkningen av den förmodade väggkorsningen ser man att anläggningarna i grupp II är belägna så nära korsningen som möj-

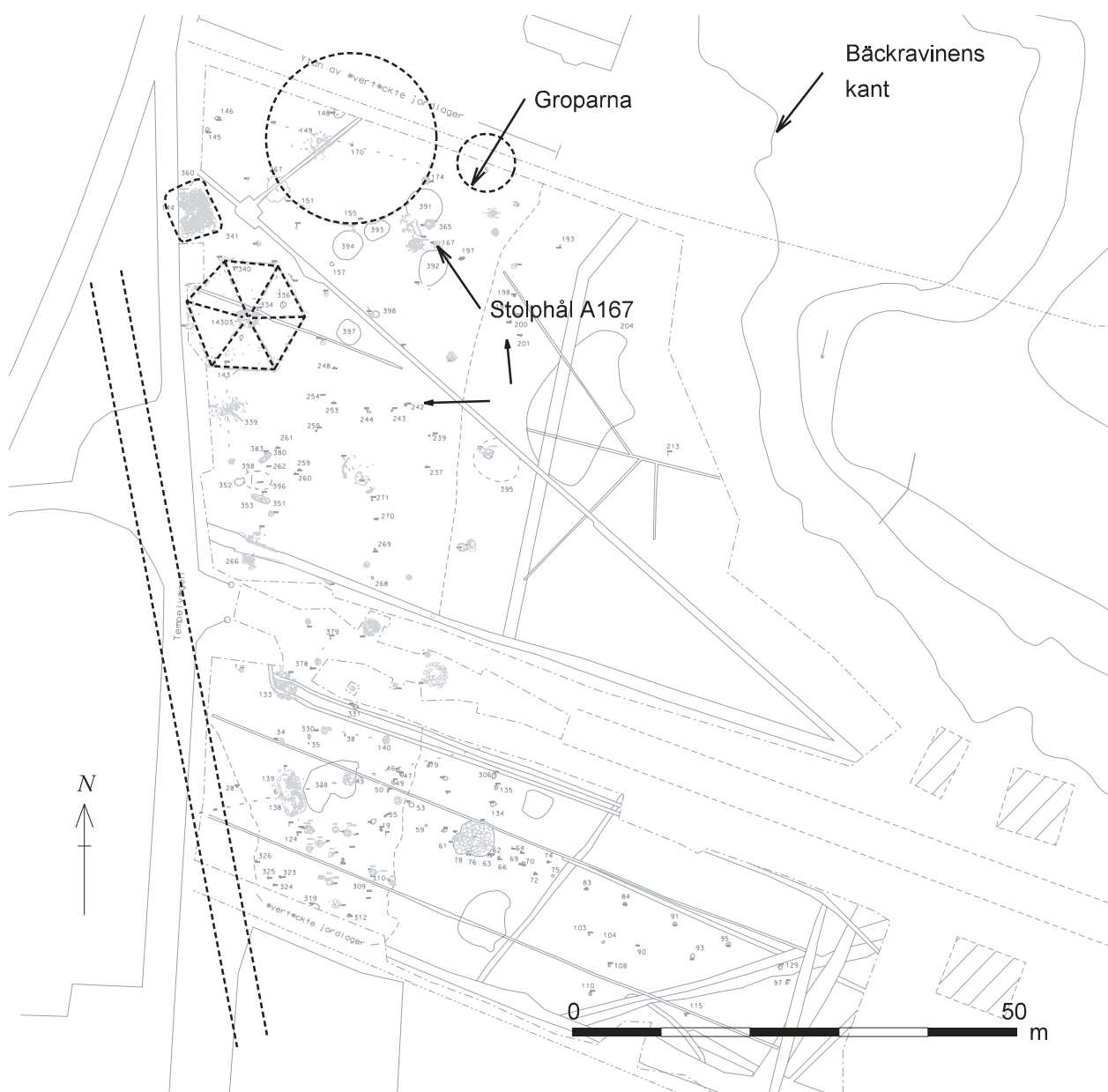

Fig. 4:4. UO 2000 med grupp II markerad.

ligt. Poängteras bör dock att vi fortfarande inte fått en klar datering av den för Åbygravfältet unika sexsidiga gravformen.

En annan unik anläggningstyp representeras av den stora, 18 m i diameter, friliggande stencirkeln A151 med stolphålet A170 i centrum. Stolphålet var inte särskilt kraftigt och saknade stenskonung utöver två ytliga stenar. I fyllningen syntes möjliga tecken på omsättning av stolpen. Förmodligen har stolpen fyllt hålet precis, utan eller med väldigt lite jordpackning. Det kan indikera att stolpen ersatts med tiden. Stolpens symbolik inom all världens mytologi, med världsträd som står i universums mittpunkt och samman knyter olika kosmologiska nivåer, diskuteras i samband med tolkningen av de två stora

stolpkretsarna i kapitel 3. En sådan tolkning ligger nära till hands också för A151+A170 där stolpen stod mitt i en stor friliggande stencirkel.

Den stärks av läget intill den förmodade väggkorsningen och vadstället. Jag vill föreslå en udda tolkning av anläggningen, i brist på bättre ord, som en ”majstång”: en ceremoniell mötesplats, lik en midsommarstång eller julgran.

Både grupp III och V kom att etableras intill eller på stensättningarna i grupp II. Dessa har utifrån artefaktfynd och ¹⁴C-dateringar ungefär samma datering, yngre folkvandringstid och äldre vendeltid. Om dateringen av grupp II till tiden omkring Kristi födelse stämmer innebär det över 400 år under vilka inte mycket skedde på platsen utöver eventuella danser kring ”majstången”.

4.5 Grupp III: Sju stensättningar

A132, 133, 235, 236, 263, 266, 376.

Spridd längs Tempelvägen söder och sydost om den sexsidiga graven kan man urskilja den tredje gruppen: sju stensättningar, varav A236 var helt bortplöjd och bara bestod av en brandlagerrest. Fyra av de sju var runda eller förmodat runda. De låg med jämna mellanrum och gav intrycket att gravarna placerats för att tillåta obehindrad rörelse mellan dem.

Betecknande för grupp III är de rika gravgåvorna som alla visar på kvinnligt genus. Alla oskadda anläggningar innehöll artefakter. A132 med sin guldring kan betraktas som en högstatusgrav. Vid A132 ser vi också spår av begravningsceremonier: före gravläggningen hade en fin rund grop grävts ned i den underliggande sanden, kanske mottagit obrända organiska offergåvor och sedan fyllts igen med jord.

En intressant aspekt på grupp III är att alla de fem gravar som gav genusindikerande fynd var kvinnogravar. Osteologisk analys visar att många djur följt med på likbålen, både köttdjur och björnskinns med tassarna kvar.

Fem av gravarna i grupp III kan artefakter dateras. Bredaste tänkbara intervall är folkvand-

ringstiden och vendeltidens två första tredjedelar. Smalaste tänkbara intervall är folkvandringstidens andra hälft och vendeltidens första tredjedel. Kol ur brandlagret i A376 har ¹⁴C-daterats till 240-540 cal AD (2 ó, Ua-17587) vilket överensstämmer med artefakternas folkvandringstida datering. Utifrån gravarnas mer eller mindre enhetliga utseende, jämna placering och dateringar tolkar jag dem som successivt anlagda över ett antal decennier, kanske 50-70 år.

Utifrån hypotesen om väggkorsningen som gravfältsavsnittets rot kan man anta att grupp III växte norrifrån och påbörjades med anläggandet av A132 intill den befintliga sexsidiga graven. Därpå tillkom A266, A133 och stolpkrets 1 med jämna mellanrum längs vägen. Sedan flyttades gravfältets östra begränsning ut genom anläggandet av A263 och A376(I). A236 artefakter dateras till äldre vendeltiden vilket visar att gruppen fortsatte att växa även efter det att stolpkrets 1 uppförts i slutet av folkvandringstiden. Det samma gäller eventuellt gruppens östligaste grav, den odaterbara A235. Kanske återanvändes A376 i samband med att gravfältets utseende förändrades kraftigt.

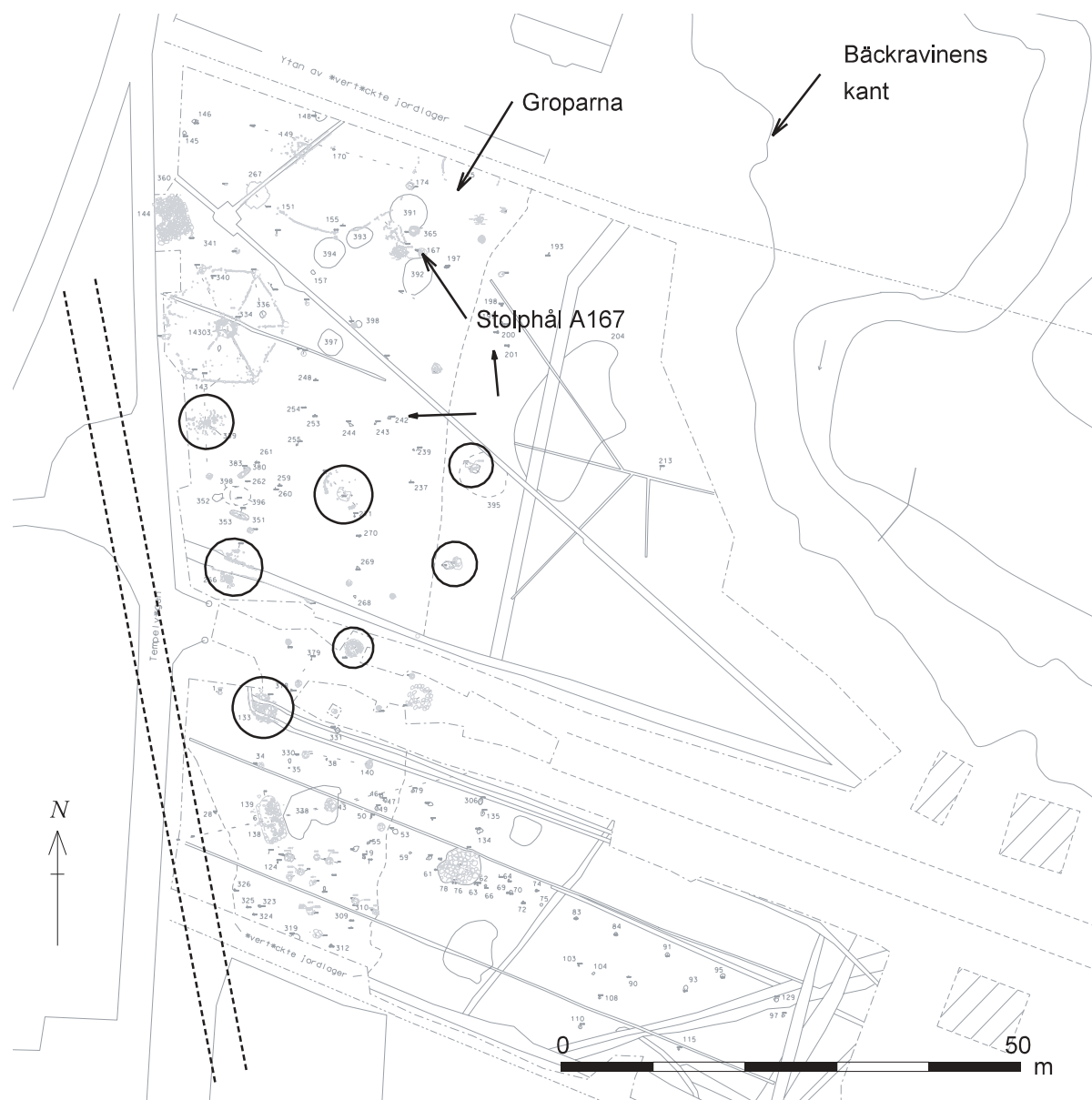

Fig. 4:5. UO 2000 med grupp III markerad.

4.6 Grupp IV: Två stolpkretsar, femton stolpar – ett förfäderskultkomplex

Sedan fyra kvinnor begravts under stensättningar dog ännu en person, kanske ett vuxet barn till kvinnan i A376. Tanken på att bygga gravmonument av en helt ny typ kanske föddes redan vid denna tidpunkt, för att istället för att anlägga ännu en stensättning sparades en handfull av den dödas brända ben i en ask (A376(II)).

Omkring år 500 e.Kr. avled en högättad kvinna, medlem av samhällets elit, kanske maka eller syster till den vars ben sparats i en ask. Kroppen kremerades, förmodligen på den plats där bålresterna sedan skulle begravas. Det har varit en utbredd tro genom tiderna att själen frigörs vid

kremeringen. Kanske uppfattades platsen där detta skett som ett ställe där man sedan kunde kommunicera med den döda.

Sedan bålet kallnat och resterna samlats ihop genomfördes en mycket komplicerad byggnadsceremoni där kanske deltagarnas rörelser, då de mätte upp monumentens geometriska grundplaner med ett antal steg, hade symbolisk mening. Att döma av måttförhållandena mellan de två stolpkretsarna kan alla femton stolparna ha rests samtidigt. Gravfältet förändrades därmed i grunden.

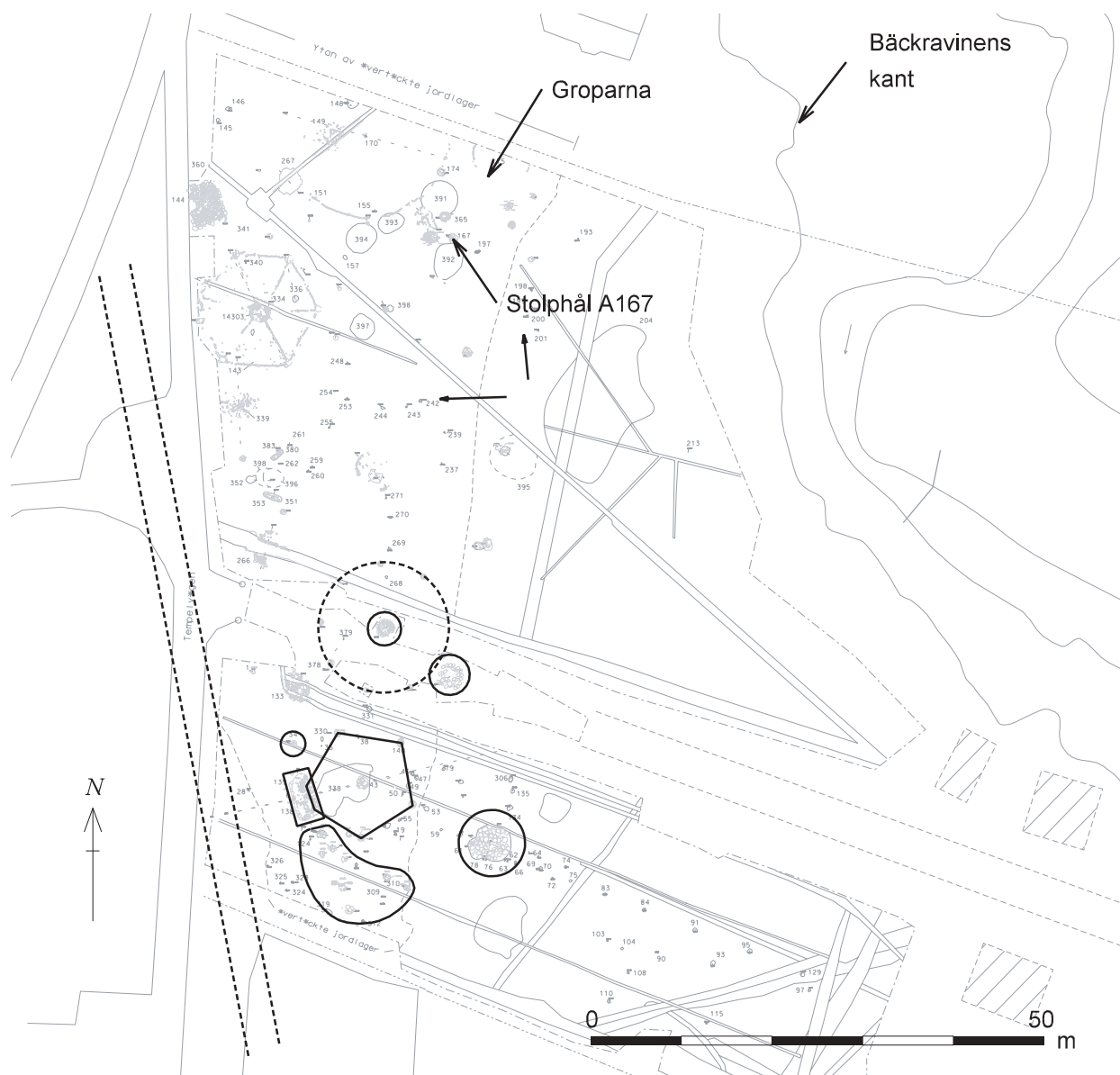

Fig. 4:6. UO 2000 med grupp IV markerad.

Liksom vid uppförandet av den något äldre högstatusgraven A132 offrade man stora djur. Nu var dock ceremonin ännu mera komplicerad, med två symmetriskt placerade offergropar: en i söder med obrända djurdelar och en i norr där djurdelarna brändes i en trattformad härd.

I ett större perspektiv kan man se hur de två offergroparna tillsammans med omkringliggande gravar samt detaljer i monumentens arkitektur (stenarnas art, färg och stenartefakter) bildar ett mönster. Jag har tolkat dem som en "kosmologisk karta" (fig. 3.23).

Det femsidiga gravmonumentet uppfyller alla utom ett av de kriterier som definierar sakrala platser (Renfrew & Bahn 1996, s. 391). Det fanns en symbolrik ingång som ledde från den

vanliga världen till en avgränsad plats fokuserad på något i mitten. Monumentets lergolv tyder att det användes upprepande gånger. Inga fler begravningar skedde innanför monumentets begränsning och det förefaller troligt att kvinnans grav var fokus för ceremonier och riter (t.ex. välsignelse av nyfödda, vigsel, delar av hennes ättlingars begravningsceremonier samt böner om fruktsamhet).

4.6.1 Ett sista försök att bibehålla platsens betydelse?

Allt tyder på väl genomtänkta motiv bakom den stora förändringen av gravfältet. Det är en känd företeelse genom tiderna (Bradley 1987, s. 3) att makthavare, när de närmar sig livets slut, gärna

investerar i monument som pekar bakåt mot samhällets historia och traditioner i syfte att säkra dynastins maktposition inför framtiden. Så skulle jag vilja tolka Åbymonumenten.

Det är lätt att tänka sig de sociala spel och konflikter som pågick under 1000 år på detta stora gravfält. Kanske skall man betrakta de 15 flatmarksgravarna i grupp V som spår av en annan familj än den bakom stolpkretsarna. I så fall är det konstigt att flatmarksgravsfolket inte visar något intresse av att svara på monumentbygget. Det finns en högstatusgrav, A176, bland flatmarksgravarna. Det finns alltså inget som pekar på öppna konflikter mellan olika sociala grupper, t.ex. familjer, vid Åby.

Däremot finns det tecken på hot utifrån, vilket med större sannolikhet är vad stolpkretsarna är svar på. Det finns bara ett fåtal gravfält med stora högar från yngre järnåldern i Västerhaningetrakten, men det finns många sådana ca 3 km österut i närheten av Österhaninge kyrka, t.ex. vid Hässlingby (Österhaninge Raä 407) och Husby (Österhaninge Raä 491). Trakten runt Österhaninge kyrka är rik på gravfält från yngre järnåldern och kan utifrån sina storhögar och ortsnamn betraktas som ett tidigt maktcentrum (jfr. Bratt 1996 och Ambrosiani 1964, s.151). Kanske skall uppförandet av stolpkretsarna ses som ett sista intensivt försök att hävda Åbys politiska och religiösa betydelse. Trots dessa ansträngningar var Åbys och Jordbros tid som maktcentra dock redan i det närmaste över.

4.6.2 Eller en imponerande början på något nytt?

Frånsett två vikingatida skelettgravar ingick förfäderskultanläggningen vid Åby (med grupp III och V) i gravfältets sista fas. Den tycks ha varat ca. 150 år kring år 500 e.Kr., under den yngre folkvandringstiden och äldre vendeltiden. Som diskuterats ovan finns ingen synbar kontinuitet mellan grupp II omkring år 1 och grupp III som inledde denna slutfas. Frågan är därmed var gravarna från den yngre romerska järnåldern finns. De skulle kunna ligga dolda under den nuvarande Tempelvägen, eller på åsens östsluttning i området som Äijä beskrev som bortschaktat för trädgårdsodling. Eller finns de, fastän ännu oidentifierade, bland de gravar som undersöktes på 80-talet?

Hur som helst, verkar de folkvandringstida gravarna på den undersökta delen av Åbygravfältet representera en intensiv ny- eller om-etablering. De kan, snarare än Åbys gamla elitfamiljer, tänkas representera en helt ny grupp. Lika väl som ett hotat etablissemanngärna hänvisar till det förflutna genom monumentbyggeri vet vi att nya makthavare ofta försöker legitimeras sin ställning med hänvisning till samma förflutenhet. Förfäderskultanläggningens socialhistoriska sammanhang är en alltför invecklad fråga för att kunna besvaras här och nu.

4.6.3 Hur länge användes stolpkretsarna?

Efterträdnarna till kvinnan i A43 tycks ha gravlagts söder om krets 1, med undantag för A34 som låg ensam norr därom samt A235 och 236 inom grupp III. De små brandgravarna som följde på stolpkrets 1 gav alla mycket lite ben och relativt få artefakter. Dessutom fanns inga järnföremål i gravarna i grupp IV, i motsats till grupp III och V.

Inklusive A65 och A376 anlades åtminstone tio gravar efter stolpkrets 1. Om man tar med de yngre gravarna i grupp III så blir det tolv. Det vore intressant att få veta hur många gravar som finns under parkeringsplatsen söder om UO 2000. En av gravarna söder om stolpkrets 1, A24, är daterad till äldre vendeltid och representerar med en bit av en gulden mycket hög status.

Björn Ambrosiani (1964) räknar med omkring tio gravar per sekel på den yngre järnålderns gårdsgravfält. Därmed skulle gravar ha anlagts kring stolpkrets 1 från omkring 500 till 600 e.Kr., vilket stämmer med artefaktdateringarna. Hur länge fortsatte eliten vid Åby att utföra ritualer på platsen? Vi kan se att efter några år renoverades stolpkrets 1 med ett vitt lergolv. Vidare kan vi se att när monumentet övergavs så stängdes det verkligen. Ingångsstolparna drogs upp ur hålen och togs med, förmodligen för att användas i en ny byggnad.

4.7.1 Grupp V: Rituell eld och inhägnade flatmarksgravar

15 enkla flatmarksgravar låg samlade i norra delen av UO. De flesta var belägna öster om den sexsidiga ekergraven och söder om den stora friliggande stencirkeln. Norra kanten av stencirkeln låg utanför UO, så vi vet inte om gravarna fortsatte hela vägen runt. Däremot var det glest mel-

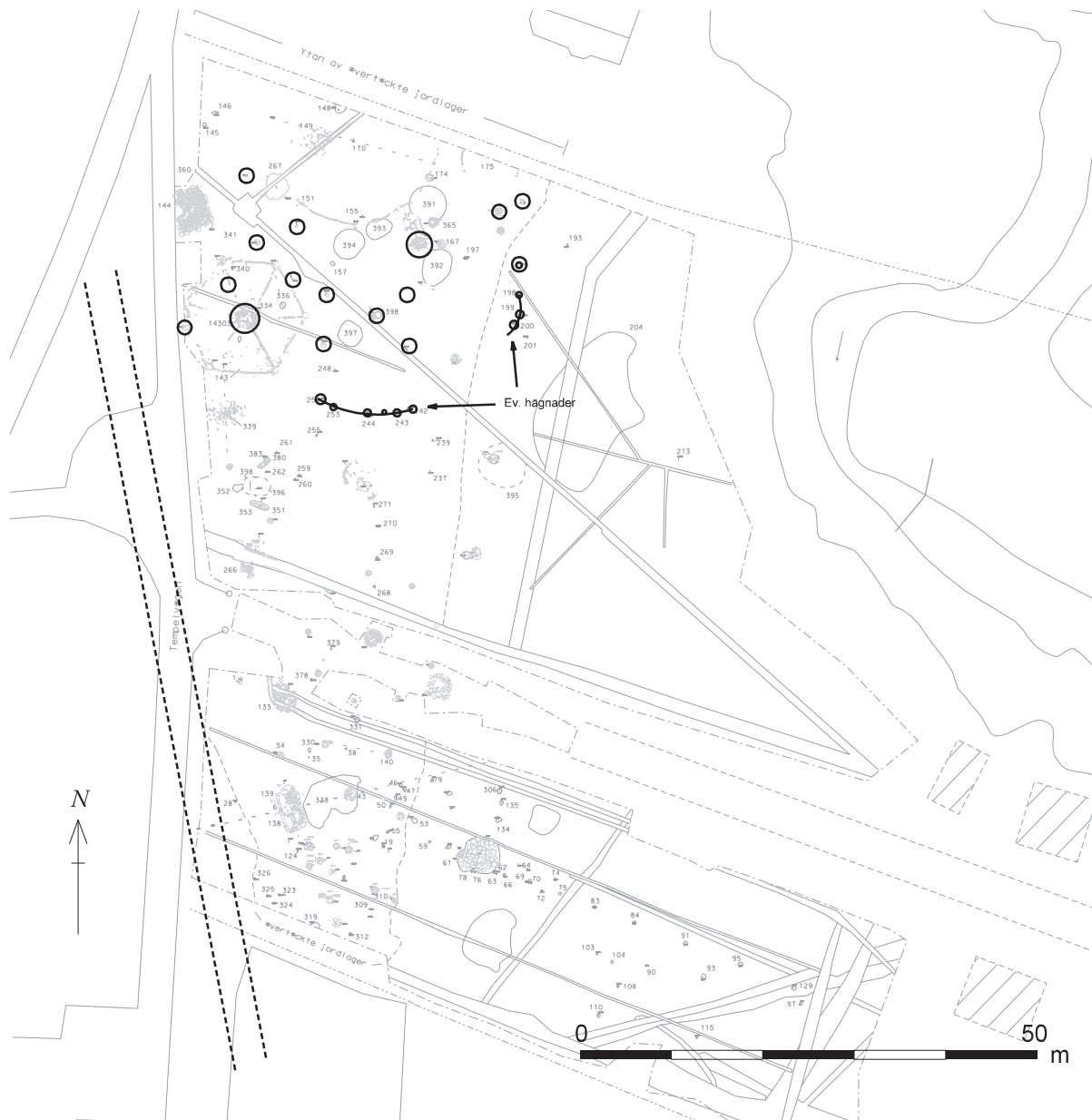

Fig. 4.9. UO 2000 med grupp V markerad.

lan flatmarksgravarna i UO:s nordvästra hörn.

I stället för brandlager på markytan täckta med stenar var dessa gravar anlagda på så vis att bålresterna grävts ner i små gropar. Många av dessa gropar var så grunda att de inte nådde den sterila sanden.

Liksom andra gravar inom UO 2000 verkade flatmarksgravarna vara utplacerade med jämna mellanrum och respektera varandra. Inget tydde på att det funnits några träkonstruktioner som markerade gravarna, men tänkbart är att jorden som grävdes ur och ersattes med bålrester samlades på gravens som en pytteliten gravhög. En annan möjlig tolkning vore att se två korta, lätt krökta stolprader som delar av en hägnad. De svängde in och pekade mot varandra och verkar

på planen begränsa flatmarksgravarnas område åt söder.

Alla gravarna utom en (A354) respekterade den sexsidiga ekergraven och den friliggande stencirkeln. Den stora härden på den sexsidiga gravens mittstenpackning var enligt ^{14}C -dateringen (Ua-17585) samtida med de artefaktförande gravarna och kan ha med flatmarksgravarna att göra. Denna respekt och återanvändning talar emot en datering av grupp II till tiden omkring Kristi födelse. Det skulle förutsätta att stensättningarna hölls i skick och att gräs och torv hölls borta från dem i drygt 400 år.

Den stora friliggande stencirkeln A151 liknar två tidigare undersökta anläggningar på gravfältet, Äijäs A181 och A186 (1987, s. 51ff), som

gav tre fibulor från Eggers B2, ca 70-160 e.Kr. En sådan datering skulle halvera tidsavståndet till flatmarksgravarna.

Hur som helst har vi ett välavgränsat, kanske inhägnat område med enkla brandgravar som är samtidiga med, men helt annorlunda gentemot, grupp III:s runda stensättningar. Hur skall de tolkas? Gravarna i grupp V skiljde sig från de andra inte bara genom sitt anspråkslösa utseende, utan också genom sina oansenliga gravgåvor. Bara en (A176) av gruppens 15 gravar kan betraktas som en högstatusgrav, jämfört med en av sju i grupp III och tre av 14 i grupp IV. En tredjedel av flatmarkgravarna var utöver keramik, harts och kvartsfragment helt tomma på artefakter. I motsats till detta innehöll alla gravarna i grupp III (utom den förstörda A266) artefakter. Knappt en fjärdedel av grupp III:s gravar saknade artefakter, men i gengäld fanns där lika många högstatusgravar.

Det finns inga iakttagbara skillnader i det inre gravskicket eller artefakttyperna, bara i artefaktmängden. Därmed tycks det inte röra sig om att flatmarksgravarna speglar en annan sida av tron eller andra religiösa föreställningar. Kanske skall man se dem som begravdes i flatmarksgravarna som grupp III:s och grupp IV:s fattiga kusiner eller tjänstefolk. Kanske tillät dem eliten inte att markera sina gravar med stenar.

En annan tolkning vore att det handlar om könsbundna gravformer. Uppe på åsens rygg inom UO 1982-83 fanns klara grupperingar av två olika typer av stensättningar (Äijä 1987, s. 38). En central grupp utgjordes av tätliggande helfyllda runda stensättningar med ett högre mittparti av större stenar. Ca 10 m sydost om denna grupp fanns en tätt samlad grupp av runda stensättningar med yttre friliggande kantkedjor. Denna gravform förknippas med kvinnor (Äijä 1987, s. 20), fastän Äijä (1987, s. 72) själv konstaterade att ”dessa indikationer är mycket osäkra”. I motsats till gravarna med yttre friliggande kantkedja kan man kanske betrakta de fyllda stensättningarna med förhöjt mittparti som mansgravar. Denna tolkning står på mycket tunn is och behöver prövas noggrannare. Gruppbildningarna inom UO 1982-83 måste hur som helst ha haft en social innebörd.

Kan man se något stöd för hypotesen i de nyundersökta gravarna? Det har redan påpekats att grupp III verkar ha varit kvinnogravar, och

dessutom hade en (A263) eventuellt haft en friliggande kantkedja. Av de mansgravar som kunde identifieras bland artefaktfynden enligt Rundkvists analys (stycke 9.6) var tre flatmarksgravar ur grupp V (A153, 159, 354). Av de nio kvinnor som syns i artefaktfynden var bara en gravlagd i en flatmarksgrav (A252). Det finns alltid folk som korsar sociala gränser, så man skall kanske inte förvänta sig en fullständig åtskillnad. Mansgravarna i grupp IV (den tidigvendetida vapengraven A65) var dessutom allt annat än en typisk grav.

Männen är överrepresenterade i flatmarksgravarna: visar det verkligen på en genusuppdelning av gravfältet, eller måste vi söka en förklaring någon annanstans? Det skulle kunna röra sig om många andra sociala dimensioner, t.ex. ålder, generation, sysselsättning eller födelsemånad. Eftersom de flesta av dessa grupperingar omfattar både kvinnor och män skulle man dock kunna vänta sig jämn genusfördelning i gravarna. En överrepresentation för män går tvärt emot det vanliga bland gravar från folkvandringstiden. Kvinnornas många små smyckedetaljer och de fåtaliga vapnen medför enligt Rundkvist att kvinnogravarna är lättare att identifiera än de oftast ganska fattiga mansgravarna.

Om vi återgår till hypotesen om en högstatusfamilj kontra en fattig underklass av tjänstefolk, vad får då genusfördelningen för konsekvens för den sociala tolkningen? Varför är kvinnorna osynliga bland de fattiga gravarna när det brukar vara tvärtom? Materialet är väldigt litet, bara ett 40-tal gravar, varav 27 innehöll fynd och endast 13 kunde genusbestämmas. Därför måste alla tolkningar göras med försiktighet. Man måste dock börja någonstans och försöka ge mening till materialet, kasta fram idéer som kan frodas eller vissna hos läsarna.

Varför är de fattiga kvinnogravarna osynliga, särskilt jämfört med elitens kvinnogravar, varav en till och med utvaldes till fokus för vad som tolkats som en anläggning för förfäderskult? I kapitel 3 jämförs en grundläggande idé i kulturanläggningens arkitektur — viljan att kommunicera med förfäderna genom att träda in över den symboliska gränsen till dödsriket — med två tidigare undersökta stensättningar från äldre romartiden på Åbygravfältet (Äijäs A181 och A186). Båda hade stenpackningar som ledde från yttre

friliggande kantkedjor in till mittstensättningen och kan tolkas som symboliska broar eller vägar till förfäderna. I både dessa gravar hittades fibulor (de enda från 191 undersökta gravar) som indikerar kvinnor ur eliten. Dessa gravar antyder att det faktiskt var kvinnorna som stod i centrum vid Åby under första hälften av första årtusendet e.Kr. Kvinnor fortsatte till och med att utöva makt efter det att de hade gått vidare till dödsriket.

Om elitens kvinnor stod i centrum för den religiösa världen, varför hade inte kvinnor i underklassen en liknande ställning? Förtrycktes vanliga kvinnor i järnålderssamhället?

4.7.2 Två samhällsklasser med varsin kulturanläggning

Det tog en genomarbetning av underliga tolkningsidéer för att upptäcka den mest uppenbara tolkningen av alla: om grupp IV kring stolpkrets 1 tolkas som tillhörig en elitfamilj, och flatmarksgravarna i grupp V som tillhöriga tjänstefolket, då inser man när man tar ett steg tillbaka att båda gravgrupperna samlade sig kring varsin kulturanläggning.

Elitens gravar samlar sig kring stolpkrets 1. Flatmarksgravarna samlar sig kring den stora friliggande stencirkeln med ”majstången”. Det skulle innebära att olika delar av samhället fick utöva sina ritualer på åtskiljda lokaler. Den eventuella hägnaden kring grupp V kan till och med ha avskärmat sikten mellan de två lokalerna.

Bör den stora friliggande stencirkeln A151

därmed tolkas som samtidig med grupp V? Anlades den i samband med den första flatmarksgravens? Det är egentligen omöjligt att säga, men det finns några saker som talar emot en sådan tolkning:

1. Den mindre friliggande stencirkeln A175 passar inte riktigt in i tolkningen.
2. A151:s omsorgsfulla konstruktion med utvalda stenar liknar den sexsidiga ekergravens och tidigare undersökta stensättningar inom UO 1982-83. Omsorgen om stensättningarnas fason tycks vara ett äldre drag i gravarkitekturen.
3. Flatmarksgravarna saknade helt sådan stenöverbyggnader.

Det går inte att avgöra i vilken ordning den rektangulära stensättningen, den sexsidiga ekergravens och A151 anlades. Det verkar dock mest sannolikt att A151 redan fanns på platsen när den första folkvandringstida flatmarksgravens kom till. Min tolkning är att A151 var en redan befintlig ritualanläggning som kom att bli fokus och samlingspunkt för fattigfolkets begravningar under folkvandringstiden och in i den tidiga vendeltiden.

Under samma period återanvändes den sexsidiga ekergravens för en rituell eldstad. Denna återanvändning kan ses som en koppling tillbaka till det förflutna, i likhet med stolpkrets 1 där man sökte kontakt med förfäderna och gamla traditioner.

4.8 Grupp VI: En ensamliggande trekant

Dateringen av den svårt skadade tresidiga stensättningen A165 är problematisk. Äijäs (1987, s. 25-26) tresidiga A46 överlagrade en sexsidig ekergrav, och harts från A46 har ¹⁴C-daterats till 410-770 cal AD (2 ó, St-9875). Harts har en tendens att ge för tidiga dateringar. Som antyds i kapitel 2 verkar alla Åbys fyra tresidiga stensättningar vara ganska lika, med antingen gravklot eller spår av en rest stolpe i mitten. A165 kan ha haft mittstolpe.

Fastän de tresidiga gravarna inte är så många så har de påträffats spridda över hela gravfältet.

Det kan kanske tolkas som spår av en omfattande trend i yttre gravskick som nådde Åby under en sen fas av gravfältets användning. Jag föreslår mycket försiktigt en datering till vendeltiden. Den sena ¹⁴C-dateringen, stratigrafien och det lilla antalet tycks stödja denna datering.

Därmed skulle A165 vara bara en liten bit yngre än fattigfolkets flatmarksgravar, och då den sociala uppdelningen av gravfältet varit så pass stark kan man undra vem det var som tog upp den tresidiga trenden.

4.9 Grupp VII: En vikingatida skelettgrav med människooffer

Gravfältets hittills yngsta daterade grav är A380, en enkel skelettgrav vars obrända ben 14C-daterats till 720–1030 cal AD (2 σ , 1130 \pm 65 BP, Ua-17588), d.v.s. vikingatiden. Med knappt 60% sannolikhet ligger dateringen mellan 860 och 990 cal AD.

Två skelettgravar påträffades med ca 5 m mellanrum och förefaller höra ihop. Båda de döda var osteologiskt sett män. Kroppen i A351 var nedlagd med omsorg, medan den i A380 saknade huvud och låg nedslängd i en alldeles för kort nedgrävning. A351 var fyndfattig och innehöll bara två ovala (båtformade?) stenar placerade vid vänstra knät samt ett nästan helt förmultnat benföremål över magtrakten. Kroppen var orienterad med huvudet åt OSO och ansiktet vänt mot norr. Kraniet hade säregna suturalben, vilket tyder på att mannen faktiskt var avkomling till folk

som begravdes vid Åby över ett tusen år tidigare.

Kropparnas orientering, gravgåvorna och människooffret indikerar att det rör sig om en hednabegravning.

Även dessa vikingatida gravar har placerats intill den förmodade vägen. Platsen var utvald så att förbifarande skulle se gravarnas stolpmarkeringar och minnas de gravlagda. Kanske skulle de också minnas människooffret (vart tog huvudet vägen!?). Uppenbarligen övergavs inte platsen helt och hållet efter den tidiga vendeltiden. Med uppförandet av Västerhaninge kyrka under den tidiga medeltiden, dess användning genom århundradena och tillkomsten av mormontemplet på 1980-talet kan man undra om Åbygravfältet egentligen någonsin har upphört att vara en helig plats.

5. Sammanfattning

Inför Seniorgården AB:s byggnation av bostäder inom fastigheten Åby 1:192 i Västerhaninge socken, Södermanland, utförde Arkeologikonsult en arkeologisk slutundersökning under tiden juni t.o.m. september 2000. Den undersökta ytan, belägen i prästgårdens trädgård, visade sig utgöra en tidigare okänd östlig del av det stora Åbygravfältet. Den totala yta som slutundersöktes var ca 6500 m².

Vid undersökningen framkom 46 säkra gravar. Majoriteten av dessa var brandgravar och bara tre av de gravlagda individerna var obrända. Några av gravarna saknade också bevarad gravgömma. I och med de nya undersökningarna har totalt ca 300 gravar undersökts på Åbygravfältet, men det har ursprungligen säkert omfattat betydligt fler.

De undersökta gravarna fördelade sig på tre kronologiskt åtskiljda grupper att döma av överbyggnadernas och artefaktfyndens typologi samt sju ¹⁴C-analyser.

1. Fyra gravar från tiden omkring år 1 med intrikata platta geometriska överbyggnader av den typ som Åby- och Jordbro-gravfälten är kända för, men blygsamma artefaktfynd.
2. Ca 25 gravar från folkvandringstiden och vendeltiden, flera av dem rikt utrustade. I de fall där artefaktfynden medger en närmare datering härrör de alla från yngre hälften av folkvandringstiden och äldre tredjedelen av vendeltiden. Detta innebär att gravarna sannolikt alla tillkommit under en period om mindre än 150 år, ca 450-600 e.Kr.
3. Två fyndfattiga vikingatida skelettgravar, orienterade NO respektive OSO, belägna intill varandra, den ena ¹⁴C-daterad till 780-990 cal AD.

Gravfältet tycks alltså någon gång i slutet av 500-talet i stort sett ha övergivits. Frånvaron av gravar från yngre romartiden och äldre folkvandringstiden framstår som gåtfull då den förromerska och äldre romerska järnåldern är rikt företrädd på gravfältet strax väster om den nyligen undersökta ytan.

Bland de folkvandringstida gravarna märks särskilt två cirkelrunda kretsar av stora stenskodda stolphål med vardera en stensättning i mitten. Den ena bestod av nio regelbundet placerade stolphål och den andra av sex stycken. Då två av de sex stolphålen låg tätt ihop i en rektangulär stenpackad plattform hade anläggningen en regelbundet femsidig form med en portal i ett av hörnen. Dessa anläggningar kan ses som ett slags domarringar med de resta stenarna utbytta mot stolpar. Den femsidiga stolpkretsens gravgömma gav rika fynd inklusive resterna av ett genombrutet guldfiligranhänge. Mest iögonenfallande av de vendeltida gravarna var en obränd vapengrav med bl.a. lansspets, sax och fingerringar av guld och silver.

Diverse härदार, gropar och enstaka stolphål bland gravarna har tolkats som spår av gravkult och sentida ingrepp. Inga spår av forntida bosättning framkom.

6. Summary in English

In 2000 Arkeologikonsult performed a rescue excavation due to planned development for a home for the elderly on the property of the vicarage of Västerhaninge parish, Södermanland, Sweden. The excavations took place from June to September and covered c. 6500 m². They uncovered a previously unknown easterly part of the great Åby cemetery.

46 certain graves were documented. Most were cremations and only three non-cremated individuals were identified. A few graves had no preserved burial deposit at all. Including the recent work a total of c. 300 graves have been excavated at the Åby cemetery, but the site must once have had far more.

The excavated graves fell into three chronologically separate groups judging from the typology of grave superstructures and artefact finds and seven radiocarbon analyses.

1. Four graves from c. AD 1 with intricate flat geometric superstructures of the kind for which the cemeteries of Åby and Jordbro are known, but little in the way of artefact finds.
2. C. 25 graves of the Migration and Vendel Periods, many of them richly furnished. Where the artefact finds permit closer dating they all belong to the later half of the Migration Period and the first third of the Vendel Period. This means that all the graves were probably constructed during a period of less than 150 years, c. AD 450-600.
3. Two poorly furnished Viking Period inhumation graves, orientated NE and ESE respectively, located close together, one of them radiocarbon dated to 780-990 cal AD.

Apparently the cemetery was for the most part abandoned toward the end of the 6th century AD. The absence of graves of the Late Roman and Early Migration Periods is puzzling as the Pre-Roman and Early Roman Periods are richly represented not far west of the recently excavated area.

Particularly eye-catching among the Migration Period graves were two circles of large stone-packed post holes, each with a stone setting at its centre. One consisted of nine evenly spaced post holes and the other of six post holes. Two of the six were placed close together in a rectangular stone-paved platform, and so the structure had a regular pentagonal shape with a portal at one of its corners. These structures may be seen as a variant of a common grave superstructure type called the judge circle, usually consisting of erected stones, but here, instead, of erected wooden posts. The burial deposit at the centre of the pentagonal structure contained rich finds including the remains of an openwork gold filigree pendant. The most interesting Vendel Period grave was an inhumation furnished with a lance head, scissors and finger rings of gold and silver among other things.

A number of hearths, pits and solitary post holes among the graves have been interpreted as remains of grave cult and recent activities. No trace of prehistoric settlement was found.

7. Referenser

- Alm-Kübler, K. & Ranheden, H., 2000.* En landskapshistorisk studie av Gullringskärret. Södermanland, Österhaninge socken. *Pollenanalytisk undersökning. UV Mitt, rapport 2000:10. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.*
- Ambrosiani, B. 1958.* Darsgårdekomplexet. En preliminär rapport. *Fornvännen 1958:4. KVHAA. Stockholm.*
- Ambrosiani, B. 1964.* Fornlämningar och bebyggelse. Studier i Attundalands och Södertörns förhistoria. *KVHAA. Stockholm.*
- Andersson, G. & Hedlund, J. 1994.* Gravar och boplats vid Almvägen. Arlandabanan. Uppland, Solentuna sn, RAÄ 47. *UV Stockholm, rapport 1994:25. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.*
- Andrae, T. et al. (red). 1987.* 7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige. *Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar, UV. Stockholm.*
- Andrén, A. 1993.* Doors to other worlds. Scandinavian death rituals in Gotlandic perspectives. *Journal of European Archaeology 1, 1993. European Association of Archaeologists. Glasgow.*
- Artelius, T. 2000.* Bortglömda föreställningar. Begravningsritual och begravningsplats i halländsk yngre järnålder. *Riksantikvarieämbetet, arkeologiska undersökningar, skrifter 36. Göteborg.*
- Artursson, M. et al. 1994.* Lundbacken. Ett gravfält från romersk järnålder. Del 1: gravar norr om järnvägen. Mälby 1:15, Tillinge sn, Uppland, raä 297. *Slutundersökningsrapport. Tryckta rapporter från Arkeologikonsult AB 11. Upplands Väsby.*
- Bennet, A. 1987.* Graven som religiös och social symbol. Strukturer i folkvandringstidens gravskick i Mälardalenområdet. *Theses and Papers in North-European Archaeology 18. Stockholm.*
- Bennett, A. & Hemmendorf, O. 1975.* Arkeologisk undersökning 1969-70. Gravfält 155, Alby, Botkyrka sn, Södermanland. *Riksantikvarieämbetet rapport 1975 B25. Stockholm.*
- Bium, A. 1992.* Norra Spånga. Bebyggelse och samhälle under järnåldern. *Stockholm.*
- Bradley, R. 1987.* Time regained: the creation of continuity. *Journal of the British Archaeological Association 140. London.*
- Bratt, P. 1997.* Gravar och boplats vid Kalvshälla. Tankar kring kontinuitet och diskontinuitet på gravfält under äldre järnålder utifrån undersökningar i Järfälla. I *Bratt & Lundström 1997.*
- Bratt, P. 1996.* Storbögar och markstruktur i Mälardalen under järnålder. *Renck, A. och Stensköld, E. (red). Aktuell Arkeologi V. Stockholm Archaeological Reports Nr.30 1996.*
- Bratt, P. (red.) 1998.* Forntid i ny dager. Arkeologi i Stockholmstrakten. *Stockholms läns museum.*
- Bratt, P. & Lundström, Å. (red.). 1997.* Bronsålder och äldre järnålder i Stockholms län. *Stockholms läns museum.*

- Cassel, K. 1998. Från grav till gård – romersk järnålder på Gotland. *Stockholm Studies in Archaeology* 16. *Stockholms Universitet*.
- Davidson, H.R.E. 1964. Gods and Myths of Northern Europe. *Penguin Books. London*.
- Davidson, H.R.E. 1988. Myths and Symbols in Pagan Europe. Early Scandinavian and Celtic Religions. *Manchester University Press*.
- Eklund, S. 2001. Eldsprängd sten i grop och i hög. Magnusson, G. (red.). Möre, historien om ett småland. E22-projektet. *Kalmar läns museum*.
- Eklund, S.; Lloyd-Smith, L. & Pedersen, E.A. 2000. Skällby. En gård från järnålder/folkvandringstid. Fossil åkermark och röjningsrösen. Arby sn. Småland. E22-Projektet, rapport 2000:7. *Kalmar läns museum*.
- Elfstrand, B. 1987. Några nyupptäckta gravar vid Åbygravfältet. Fornlämning 201b Åby. Västerhaninge socken, Södermanland. *Rapport 1987:12. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer*.
- Elfstrand, B. 1994. Sorunda. Södermanland, Sorunda sn, Torp 6:72. RAÄ 309. *UV Stockholm, Rapport 1994:73. Riksantikvarieämbetet. Stockholm*.
- Eliade, M. 1958. Patterns in Comparative Religion. *London*.
- Eliade, M. (red.). 1987. *Encyclopaedia of Religion*. *London*.
- Ferenius, J. 1971. Vårby och Vårberg. En studie i järnålderns bebyggelsehistoria. *Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology* B1. *Stockholm*.
- Foote, P. & Wilson, D.M. 1973. The Viking achievement. The society and culture of Early Medieval Scandinavia. 2nd ed. *London*.
- Frykberg, Y. & Lindgren, C. 1998. Jägare eller bonde? Boplatsen Åby koloniområde. *Nynäsbanan. Södermanland, Västerhaninge socken RAÄ 479. Arkeologisk förundersökning och undersökning. UV Mitt, rapport 1998:45. Riksantikvarieämbetet. Stockholm*.
- Granlund, J. 1939. Hartstätningar till svepta käril under äldre järnålder. *Fornvännen* 1939:5. *KVHAA. Stockholm*.
- Göthberg, H. 2000. Bebyggelse i förändring. Uppland från slutet av yngre bronsålder till tidig medeltid. *Occasional Papers in Archaeology*, 25. *Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University*.
- Göthberg, H.; Kyhlberg, O. & Vinberg, A. 1995. Hus & gård i det förurbana samhället. Rapport från ett sektorsforskningsprojekt vid Riksantikvarieämbetet. *Raä Arkeologiska undersökningar. Skrifter* 14. *Stockholm*.
- Hallgren, A.-L. 2001. Den äldre järnålderns gravar i Möre. Magnusson, G. (red.). Möre, historien om ett småland. E22-projektet. *Kalmar läns museum*.
- Hamilton, J. 1995. Hus och gravar I Knivsta-Forsby. Arlandabanan. Uppland, Knivsta sn RAÄ 189 & 262. *UV Stockholm, rapport 1995:52. Riksantikvarieämbetet. Stockholm*.

Hemmendorff, O. 1973. Några varierade gravfält i Mälardalskapen, särskilt gravfält 116 vid Alby i Botkyrka sn, Södermanland. *Trebetygsuppsats framlagd vid seminariet för arkeologi, särskilt nordeuropeisk, vid Stockholms universitet.*

Hemmendorff, O. 1984. *Människooffer. Ett inslag i järnålderns gravritualer, belyst av ett fynd i Bollstanäs, Uppland. Fornvännen 1984:1. KVHAA. Stockholm.*

Holmquist-Olausson, L. 1990. *Älgmannen från Birka. Presentation av en nyligen undersökt krigargrav med människooffer. Fornvännen 1990:3. KVHAA. Stockholm.*

Holmqvist, W. 1956. Gravfältet vid Barkarby. *Antikvariskt arkiv. KVHAA. Stockholm.*

Hultgård, A. 1996. *Fornskandinavisk kult – finns det skriftliga källor? Engdahl, K. & Kaliff, A. (red.). Religion från stenålder till medeltid. Artiklar baserade på Religionsarkeologiska nätverksgruppens konferens på Lövsstadbruk den 1-3 december 1995. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter 19. Linköping.*

Hyenstrand, Å. 1974. Centralbygd – Randbygd. Strukturella, ekonomiska och administrativa huvudlinjer i mellansvensk yngre järnålder. *Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North-European Archaeology 5. Stockholm.*

Kaliff, A. 1992. Brandgravskick och föreställningsvärld. En religionsarkeologisk diskussion. *Occasional Papers in Archaeology 4. Uppsala.*

Kaliff, A. 1997. Grav och kultplats. Eskatologiska föreställningar under yngre bronsålder och äldre järnålder i Östergötland. *Aun 24. Uppsala.*

Lamm, Jan Peder. 1993. *Gyllene gåva till SHM. Ett filigransmycke från folkvandringstiden, funnet i Söndrum socken, Halland. Fornvännen 1993:2. KVHAA. Stockholm.*

Mets (Andrae), T. 1959. Rapport. Dnr 4736/60. ATA.

Moberg, C.-A. 1953. *Gravfynd med järnskearor från Västerhaninge. Fornvännen 1953:5-6. KVHAA. Stockholm.*

Moberg, C.-A. 1953. Rapport. Dnr 4613/53. ATA.

Nordenstorm, L. 1994. *Dödande vid begravingar. Ett inslag i järnålderns gravritualer i komparativ religionshistorisk belysning. Fornvännen 1994:4. KVHAA. Stockholm.*

Nordström, A. Rapport. Dnr 2753/54. ATA.

Nylen, E. 1970. *Hjulet och hjulkorsgravarna. Tor XIII. Societas Archaeologica Upsaliensis. Uppsala.*

Olausson, M. 1988. Ett gravfält från romersk järnålder vid Ådalen i Angarnsjöområdet. Raä 68, Hacksta, Össebygarns sn, Uppland. *Arkeologiska rapporter och meddelanden från Institution för arkeologi Stockholms universitet 20. Stockholm.*

Olausson, M. 1997. *Arkitektur och social praktik. Diskussion utifrån undersökningar av en uppländsk vallanläggning från senneolitikum och bronsålder. Åkerlund, A et al. (red). Till Gunborg – arkeologiska samtal.*

- Stockholm Archaeological Reports 33. SHM & Institutionen för arkeologi, Stockholms Universitet.*
- Pryor, F. 2001. Seahenge. New discoveries in prehistoric Britain. *London.*
- Ramström, A. 1992. En studie av ensamliggande kvadratiska stensättningar i västra Östergötland. *Stencil. Institutionen för arkeologi, Stockholms Universitet.*
- Renfrew, C. & Bahn, P. 1996. Archaeology. Theories, methods and practice. 2nd ed. *London.*
- Robinson, M. 1988. *The significance of the tubers of Arrhenatherum elatius (L.) Beauv, from Site 4, cremation 15/11. Cambrick, G (red.). The Rollright Stones: megaliths, monuments and settlement in the prehistoric landscape. Archaeological Reports 6. HGMCE. London.*
- Roumelis, N. 1997. Byn träder fram. Åbygravfältet — befolkning och bebyggelse under äldre järnålder. *C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.*
- Rudebeck, E. & Ödman, C. 2000. Kristineberg. En gravplats under 4500 år. *Malmöfynd 7. Stadsantikvariska avdelningen, Kultur Malmö.*
- Rundkvist, M. 2000. *Den skandinaviska aristokratin under folkvandringstiden och vendeltiden och dess kontinentala kontakter. Burenhult, G.(red.). Arkeologi i Norden vol. 2. Stockholm.*
- Runqvist, H. 1975. Runinskrifter i Haninge. *Haningebygden 12. Haninge.*
- Rydén, R. 1991 *Jordbrogravfältet – inte Sveriges största men kanske mest varierade. Arkeologi i Sverige, ny följd 1. Uppsala.*
- Schnell, I. 1963. Västerhaninge kyrka. *Haningebygden 8. Haninge.*
- Steinsland, G. & Vogt, K. 1981. ‚Aukinn ertu Uolse ok upp vm trekinn‘. En religionshistorisk analys av Volsathattr i Flateyjarbók. *Arkiv för nordisk filologi 96. Lund.*
- Sterner, J. 1997. Ett gravfält? En studie av två närliggande bygdegravfält i Haninge kommun. *C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.*
- Strucke, U. 1998. Skålgropar och boplatser vid Ribby. Södermanland, Västerhaninge socken, Åby 1:141, RAÄ 360 och 399. *Arkeologisk undersökning. UV Mitt, rapport 1998:43. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.*
- Svanberg, F. 1996. Harts. I Wikborg 1996.
- Thörn, R. 1998. Rituelleldar. Engdahl, K. & Kaliff, A (red.) *Religion från stenålder till medeltid. Artiklar baserade på religionsarkeologiska nätverksgruppens konferens på Lövstadbruk den 1-3 december 1995. Riksantikvarieämbetet. Linköping.*
- Ulfhielm, A. 1986. Dragby. Social struktur och organisation under förromersk järnålder. *C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.*
- de Vries, J. 1957. Altgermanische Religionsgeschichte II. *Berlin.*

- Wahl, H.-M. 1995. Vikingatida gravar i Sanda, Uppland, Fresta sn, RAÄ 16. *UV Stockholm, rapport 1995:28. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.*
- Wikborg, J. (red). 1996. Bastubacken — ett gravfält från äldre romersk järnålder. Raä 73, Tortuna sn, Västmanland. *Tryckta rapporter från Arkeologikonsult AB 15. Upplands Väsby.*
- Wikborg, J. 1998a. Särskild arkeologisk utredning inom fastigheten Åby 1:192, Västerhaninge socken, Haninge kommun. *Utredningsrapport 1998:1. Arkeologikonsult. Upplands Väsby.*
- Wikborg, J. 1998b. Arkeologisk förundersökning inom fastigheten 1:192, Västerhaninge socken, Södermanland. *Förundersökningsrapport 1998:2. Arkeologikonsult. Upplands Väsby.*
- Wilson, D. 1992. *Anglo-Saxon Paganism. London.*
- Äijä, K. 1985. *Det stora gravfältet vid Åby i Västerhaninge och dess märkliga gravformer. Fornvännen 1985:2. KVHAA. Stockholm.*
- Äijä, K. 1987. Åbygravfältet. *Rapport 1987:11. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.*
- Äijä, K. 1998. Jordbrogravfältet. *UV Stockholm, rapport 1998:66. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.*

8. Administrativa och tekniska uppgifter

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslutsnummer: 2021-00-22502

Arkeologikonsults projektnummer: 1037

Uppdragsgivare: Seniorgården AB

Belägenhet

Raä-nr: Sö, Västerhaninge Raä 201

Fastighet: Åby 1:192

Ort: Västerhaninge

Socken: Västerhaninge

Kommun: Västerhaninge

Län: Stockholms län

Landskap: Södermanland

Ekonomiska kartans blad (1982): 10816 10I1g Västerhaninge

Koordinater: V-O: 1632020, S-N: 6558170

Undersökningen

Undersökningstyp: Slutundersökning

Utförandetid: 12 juni – 30 september 2000

Schaktyta: ca 6500 m²

Fältarbetstid: 2800 arkeologtimmar

Grävmaskintid: 300 timmar

Rapporttid: >2000 arkeologtimmar

Osteologtid: 310 timmar

Koordinatsystem: ST74, Rikets nät 2,5 gon V

Höjdsystem: Rh 00

Personal

Projektledare: Roger Blidmo

Platschef: Karin Nordström

Fältarkeologer: Christer Carlsson, Totte Fors, Lotta Larsson, Lindsay Lloyd-Smith

Kartering och ritningar: Totte Fors, Lindsay Lloyd-Smith

Rapportansvarig: Lindsay Lloyd-Smith

Redigering och språkgranskning: Martin Rundkvist

Förvaring

Fynd: Statens Historiska Museum

Fotografier: Arkeologikonsult om inget annat anges

Ritningar: ATA

9 Anläggningsbeskrivningar

9.1 Anläggningsbeskrivningar: Gravar

Anläggning 9

Yttre gravskick: Oregelbunden stenansamling, 0,63 x 0,52 m.
Inre gravskick: Brandlager, runt, 0,75 x 0,72 m, ca 0,10 m tjockt.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, i en samling av små brandgravar strax söder om stolpkrets 1. Före rensning syntes den som ett gravklot som var rundat och svagt ovalt till formen. Storleken var 29 x 26 x 18 cm. Före första nedrensningen var stenar av varierande storlek synliga runt om gravklotet. Ingen avgränsning i form av någon mörkfärgning var synlig i detta plan. Efter nedrensningen blev stensättningen tydligare. Förutom gravklotet som låg högst upp bestod graven av tre större stenblock. Två av dem var kantiga (0,46 x 0,34 x 0,10 m; 0,47 x 0,24 x 0,17 m) medan det tredje var ovalt med flat botten (0,36 x 0,26 x 0,20 m). Gravklotet låg på ett av de kantiga blocken och var uppallat med jord och fem mindre rundade stenar (0,05 m i diameter). Gravklotet mättes in som ett fynd (F00901). Ett sotigt lager med kol och enstaka spridda brända ben framkom främst i den SV delen på 0,20 m djup från avbaningsnivå. Anläggningens storlek var vid det andra lodfotot 0,75 x 0,72 m. Alla stenarna var av liknande färg och bergart (granit).

Fyllningen

Efter lyftet av den största av de kantiga stenarna framkom ett tydligt svart sot- och kollager. I detta lager fanns tre pärlor (mörkfärgade, satt fortfarande ihop, F00902). Ytterligare en pärla fanns (rött glas? F00903). Den svarta fyllningen var mycket sotig och innehöll mycket kol. Spridda brända ben fanns i fyllningen, inga spår av någon behållare kunde urskiljas, därför definitionsmässigt en brandgrop. Det svarta lagret var tunt, endast ca 0,06 m tjockt under de kantiga stenarna. Vid sällningen fanns en bronssmälta (F00904).

Fynd

Gravklot	F00901		
Tre pärlor av glas och glasfluss	F00902	1,1 g	L2
Pärla	F00903	0,6 g	L2
Bronssmälta	F00904	1,0 g	L?
Bränt ben	F00905	5,5 g	L2

Prover

Kolprov	KP00901	F00906	1,02 g	L2. Togs i fält.
---------	---------	--------	--------	------------------

Osteologisk analys

Från graven tillvaratogs 4,65 g brända ben (250 fragment). Fragmenten var mycket små och inget har gått att identifiera närmare. Benen var välbrända och vit- och gråfärgade av sot.

Metod

A9 låg i nära anslutning till anläggning A10, en möjlig brandgrav eller hård. För att se om dessa hade något samband lades en sektion över de båda anläggningarna i NO-SV riktning. Under utgrävningens gång framgick det att inget samband fanns. Sektionen kvarlåg ändå. Först grävdes den NV halvan och sektionen ritades. Därefter grävdes den SO halvan och ett nytt plan framkom som dokumenterades med foto. Sedan grävdes den NV halvan igen osv. Sektionen grävdes ned i botten för att se hur graven låg i de olika lagren i området. Fyllningen sällades i 2 mm säll.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001, syntes på sektionsritningen att det inre gravskick mer liknade ett brandlager lagt på ett tunt gult sandlager (L5) som tolkats som identiskt med lager 30,31,32 i längsektionen genom den rektangulära stensättningen A6. Brandgraven var övertäckt av ett lager av sandigt colluvium (A404).

Lagerbeskrivning till sektionen, A9 och A10

- L1 Gulbrun silt (Colluvium lager A406)
- L2 Sotsvart fyllning med mycket kol och spridda brända ben.
- L3 Gulbrun sand med enstaka kolstänk.
- L4 Gul grovkornig sand.
- L5 Gul sand.
- L6 Gråbrun något humös silt.
- L7 Fläckig brun, grå, gul silt.
- L8 Svart silt med kol, sot och brända ben.
- L9 Brun silt (Övertäckt jordlager A409)
- L10 Rödbrun sandig silt.

Anläggning 10

Yttre gravskick: Oregelbundenstenssamling, 0,85 m diameter.

Inre gravskick: Brandlager, runt, 1,00 m diameter. Lätt skålad sektion, 0,10 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, i en samling av små brandgravar strax söder om stolpkrets 1. Den framkom vid första avbaningen och syntes som toppen av en samling av stora stenar. Fem större, kantiga stenar (0,10-0,30 m) låg samlade i en ring (0,50 m diameter till yttre begränsningen). De större stenarna vilade på en vällagd ring (0,60 m diameter) av rundade mindre stenar. Fyllningen under de större stenarna bestod av svart silt med kol, sot och brända ben (förkomna).

Fynd

12 fragment av grönsten F01001 156,0 g

Prover

Kolprov KP01001 F00902 0,57 g L8 på sektionssritningen.

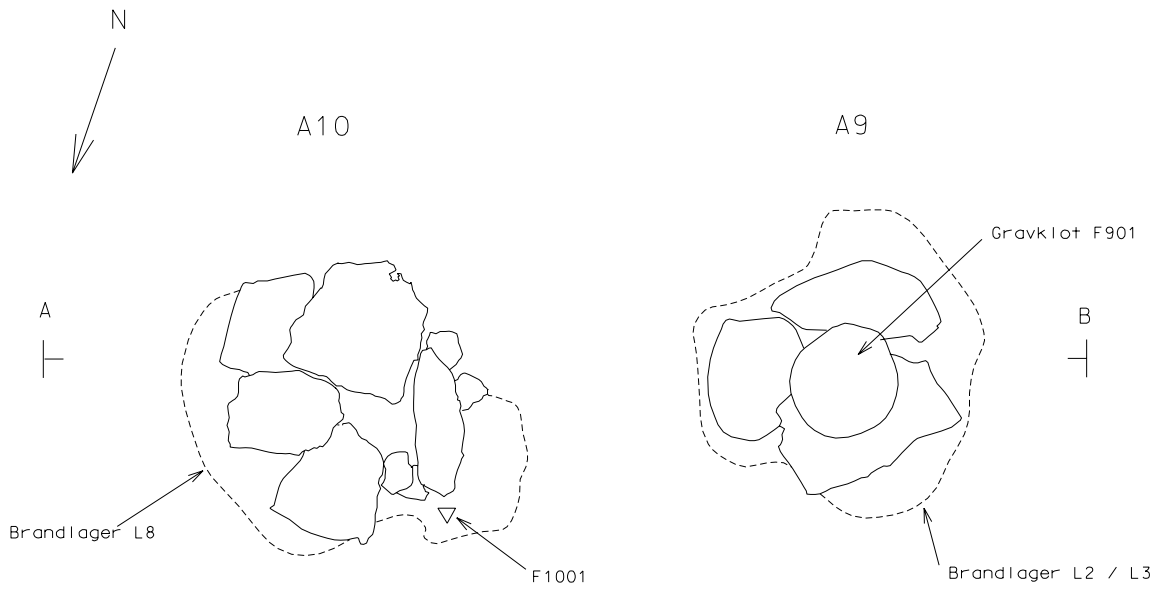
Metod

Anläggningen snittades på norra sidan tillsammans med brandgraven A10. Fyllningen vattensällades genom 2 mm:s maska.

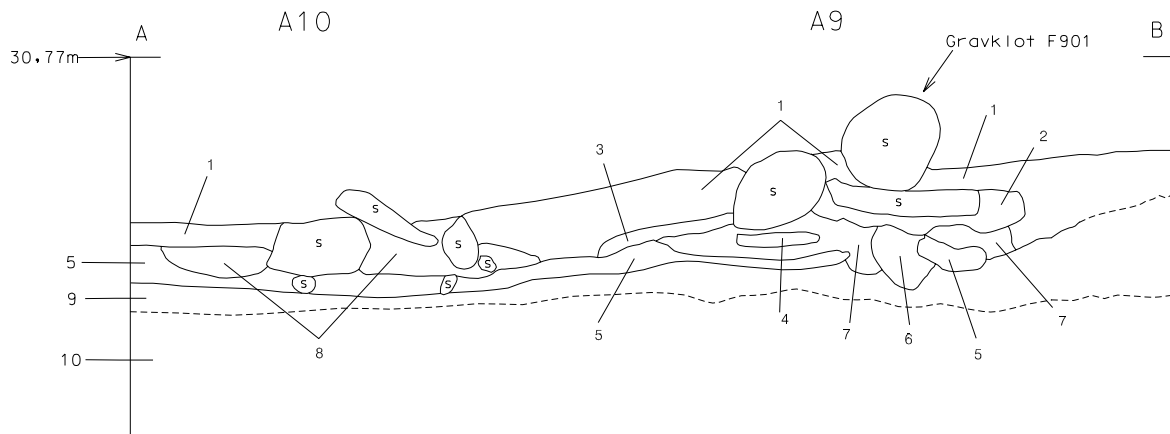
Kommentar och tolkning

I fält tolkades anläggningen som en härd. Stenarnas storlek och arrangemang liknade dock de stenmarkerade brandgravarna i närheten. De större stenarna låg samlade i en liten hög och påminner om hur stenarna låg i brandgravarna A43 och A34. A10 kan tolkas som en benlös grav eller en speciell typ av härd. Det är dock märkligt hur A10 skiljde sig från härd A7 som låg bara 2 m österut och innehöll rikligt med mindre skörbrända stenar.

Under rapportarbetet i november 2001 tolkades gravskicket som ett brandlager lagt på ett tunt lager gul sand. Sanden har tolkats som identisk med lager 30, 31, 32 i långsektionen genom den rektangulära stensättningen A6. Anläggningen var övertäckt av ett lager av sandigt colluvium (A406).

(Planritningar på nivå L5)

Anläggning 11

Yttre gravskick: Två kantiga täckstenar.

Inre gravskick: Brandgrop/lager, ovalt (?) i plan, 1,00 x 0,70 m. Korta branta sidor ner till en platt botten, 0,05 m djup.

Fältbeskrivning

Ej synlig ovan mark, framkom vid avbaning. Anläggningen var belägen i UO:s södra del, i en samling av små brandgravar strax söder om stolpkrets 1. Ingen mörkfärgning på ytan, blott två stora täckstenar. Tillsammans täckte stenarna en yta på 1,00 x 0,70 m. Båda var kantiga tillhuggna. Den NO stenen var 0,45 x 0,3 m stor och ca 0,1 m tjock. Den sydvästra stenen mätte 0,55 x 0,30 x 0,12 m. Mellan stenarna fanns två större brända benfragment (F01101).

Brandgropen under de båda stenarna var nedgrävd i lager A409. Gropen var oval (ej dokumenterad i fält) med korta branta sidor ner till en platt botten: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av ett 0,02-0,05 m tjockt lager med sotblandad silt och innehöll spridda brända benfragment (F01102, F01103, F01104). Under utgrävningen tycktes de brända benen finnas framför allt i anläggningens norra del (F01103). Fyllningen innehöll också enstaka större kolbitar. Ingen synlig behållare.

Metod

Anläggningen snittades, fyllningen vattensällades genom 2 mm:s maska.

Fynd

Bränt ben	F01101	7,3 g	I rensningen mellan de två täckstenarna.
Bränt ben	F01102	2,0 g	Under SO stenen.
Bränt ben	F01103	2,0 g	Under NV stenen.
Bränt ben	F01104	2,1 g	

Prover

Inga prover togs.

Osteologisk analys

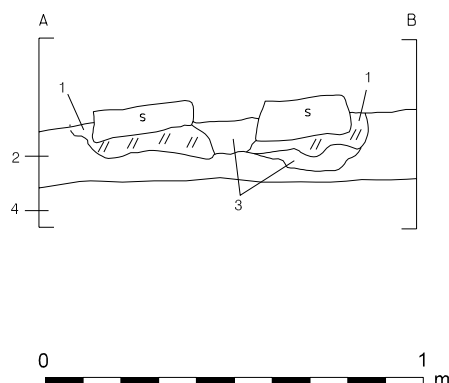
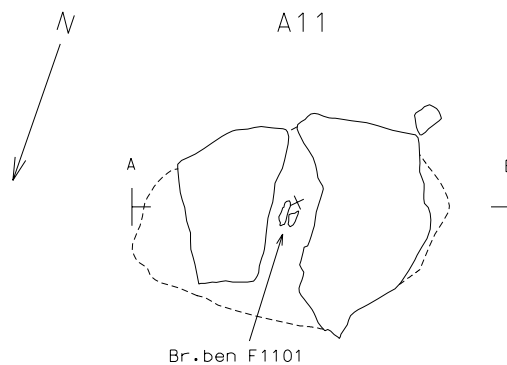
Från graven tillvaratogs sammanlagt 3,28 g brända ben (119 fragment) och 6,54 g obrända ben (2 fragment). Inga av fragmenten har varit möjliga att identifiera närmare. De brända fragmenten var mycket små, välbrända och till största delen vitfärgade.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet syns i fotodokumentationen att den södra sten var vit, förmodligen något slags gnejs eller kvartsit, medan den norra stenen var röd kvartsit.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Rikligt med kol och sot i sand.
- L2 Grå silt (A409)
- L3 Rikligt med kol och sot i sand.
- L4 Gul sand

Anläggning 16

Yttre gravskick: Ring med stenar, 0,92 m (O-V) x 0,82 m (N-S). (Möjligen markerad med en rest sten.)

Inre gravskick: Brandgrop, rund (?) i plan, 0,70 m diameter. Skålåd sektion, 0,24 m djup.

Fältbeskrivning

Ej synlig ovan mark, framkom vid avbaning. Anläggningen var belägen i UO:s södra del, i en samling av små brandgravar strax söder om stolpkrets 1.

Efter avbaning syntes en liten kantkedja med 13 synliga rundade stenar (0,1-0,2 m i diameter). Få stenar i den S delen. Yttermåtten i O-V riktning 0,92 m och i N-S riktning 0,82 m. Ingen tydlig mörkfärgning i toppen, endast enstaka kolstänk. På ett par dm djup framkom en tydlig oval svartfärgning (0,62 m i O-V riktning och 0,52 m i N-S riktning). Ytterligare tre rundade stenar blev synliga (0,08-0,18 m i diameter). Från och med 0,16 m djup från avbaningsnivå fanns enstaka spridda brända benfragment i den svarta fyllningen. Inga spår efter behållare. Två metallbitar (F01602, 01603) framkom i N halvan på ca 0,22 m djup från avbaningsnivå. Två pärlor (F01604, F01605) i den S halvan på 0,24-0,28 m djup från avbaningsnivå. Totalt antal stenar i anläggningen var 16, varav två skärviga stenar. L1, dvs. den bruna silten i den svarta fyllningen, kan ev. vara spår av en rest sten.

Metod

Sektion lades i O-V riktning. Först grävdes den N halvan ca 0,08 m varefter sektionen ritades, sedan grävdes den S halvan, N halvan grävdes ca 0,08 m osv. Den svarta fyllningen sållades i 2 mm såll.

Fynd

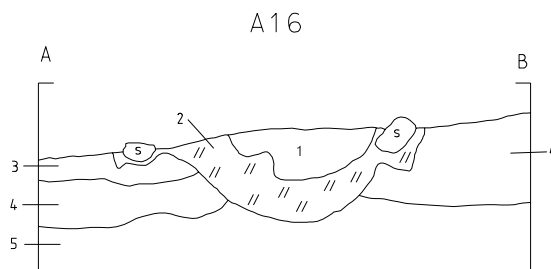
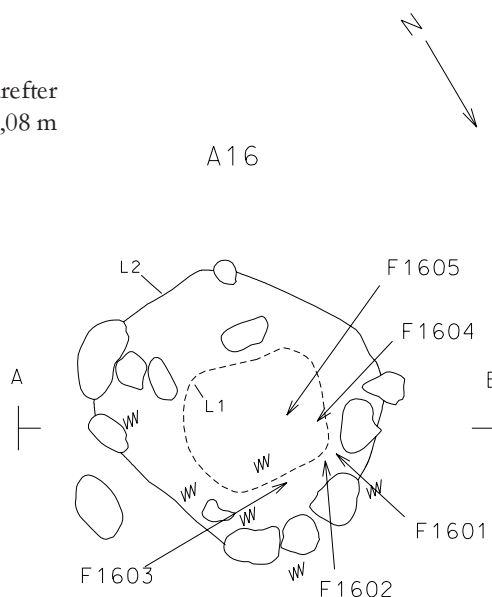
Obränd tand	F01601	12,9 g	Framkom vid rensning. Sentida?
Trind bronsring	F01602	1,2 g	L2
Järnten	F01603	0,4 g	L2
Röd pärla	F01604	0,4 g	L2
Blå glaspärla	F01605	0,5 g	L2
Bränt ben	F01606	0,5 g	L2

Prover

Kolprov KP01601 F016070,53 g L2

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Brun silt. Ev. nedgrävning för en rest sten.
- L2 Sotsvart silt med inslag av kol och enstaka spridda brända ben.
- L3 Gul fin sand (samma som L30,31,32 i långprofilen ?)
- L4 Brun silt (A409)
- L5 Rödfammig sand.

Anläggning 17

Yttre gravskick: Ring med stenar, 1,20 x 1,17 m, med förmodad täcksten.

Inre gravskick: Urnebrandgrop, rund?, 0,75 m diameter. Oregelbunden skålad sektion, 0,17 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, intill den södra schaktkanten. Den utgjorde den sydligaste graven i en liten samling av stenmarkerade gravar som grupperade sig söder om stolpkrets 1.

Anläggningen var inte synlig före avbaning. Vid framrensning framkom fem stenar arrangerade i cirkelform (1,20 x 1,17 m). En flat sten vid sidan om anläggningen har förmodligen tjänat som täcksten över gravgömmen. Ingen mörkfärgning syntes i gravens översta nivå. Under utgrävningen av graven framkom till en början endast enstaka små brända benbitar.

Metod

Sektion lades i O-V riktning. Först grävdes den N halvan ca 0,1 m varefter sektionen ritades. Sedan grävdes den S halvan. N halvan grävdes ca 0,10 m och sektion ritades osv. Fyllningen vattensållades i 2 mm såll. Övrigt uppgrävt material vattensållades i 4 mm såll.

Fynd

Keramik	F01701	732,0 g	Spjälkad och mycket fragmenterad
Bränt ben	F01702	7,4 g	

Prover

Kolprov	KP01701	F01703 13,63 g
---------	---------	----------------

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 syntes på sektionsritningen att brandgropen grävts ned genom lager A409. Gropen inte plandokumenterad i fält. Förmodligen var den rund. Dess O-V sektion var lätt skålad, 0,10 m djup, med en V-formad spets i den östra delen ner till 0,17 m djup, mätt från toppen av bevarat matjordslager. Brandgropen nådde inte den sterila sanden. Den var täckt med sandigt colluvium (A404).

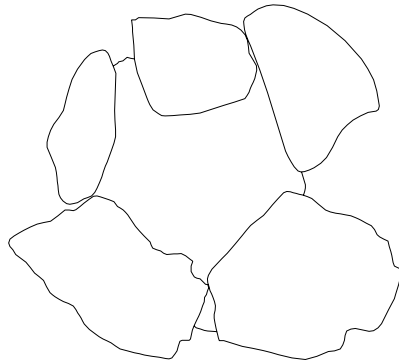
Lagerbeskrivning till sektionen

L1	Gråbrun (A404 / A406?)
L2	Brun (A409)
L3	Sotig, blandad med kol och keramikfragment.
L4	Ljusgrå.
L5	Brun sand fyllning.
L6	Gulröd flammig sand.

A17

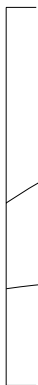
A

B

A

4

1

S

2

k

Keramik F1701

1

2

5

3

B

6

Anläggning 24

Yttre gravskick: Flatmarksgrav, möjligen urspr. markerad med mittstolpe eller rest sten.
Inre gravskick: Brandgrop, rundad, 0,64 x 0,53 m. Skålad sektion, 0,37 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, intill den södra schaktkanten. Den låg ca 4 m öster om en samling av gravar söder om stolpkrets 1. Den framkom efter avbaning och var nedgrävd genom lager A405.

På ytan fanns ingen markering i form av stenar utan endast en rundad sotig färgning med enstaka ben- (F02401) och keramikbitar (F02402), samt kol. Anläggningen mätte 0,64 m i O-V riktning och 0,53 i N-S riktning. I mitten av anläggningen fanns brunfläckig silt (L1) som sträckte sig ned på djupet. Runtom fanns ett sotlager (L2). Spridda brända ben fanns i båda lagren, men allra mest i L2. Även keramik fanns spridd i båda lagren. Det bruna lagret hade liksom det sotiga lagret stora kolbitar. På ca 0,05 m djup från avbaningsnivå dök den första stenen upp i L1. Anläggningen var totalt 0,37 m djup och innehöll många stenar av varierade storlek. De allra flesta låg i det bruna lagret och endast två låg i det svarta lagret i botten av anläggningen.

Stenarna: tre större rundade (0,16-0,22 m i diameter) och åtta mindre, också rundade (0,07-0,13 m i diameter). De låg utan synbar ordning och bildade således ingen konstruktion. De brända benen fanns främst i det sotiga lagret, men låg spridda både i L1 och L2. Även keramiken låg spridd, varför graven tycks ha varit anlagd utan benbehållare och alltså var en brandgrop. Nedgrävningen var förhållandevis liten och spetsig i botten. Det framkom många gravgåvor, alla i det svarta lagret i gropens ytterkanter. Även dessa låg spridda men var koncentrerade till gravens västra sida.

Fynd

Keramik	F02401	0,3 g	L?	
Bränt ben	F02402	2,7 g	L?	
Röd pärla	F02403	0,5 g	L2	
Bronssmälta	F02404	0,8 g	L2	
Avklippt gulden	F02405	0,8 g	L2	
Ringsölja av brons	F02406	6,2 g	L2	
Kamfragment	F02407	(?)		Förkomna?
Keramik	F02408	11,5 g	L1	
Keramik	F02409	17,0 g	L2	
Brons	F02410	Vikt?	L2?	Förkommet
Bränt ben	F02411	22,2 g	L1	
Bränt ben	F02412	102,2	L2	
Kamfragment	F02413	1,7 g	L2	Förkomna

Prover

Kolprov	KP02401	F02414	6,37 g	L2
---------	---------	--------	--------	----

Metod

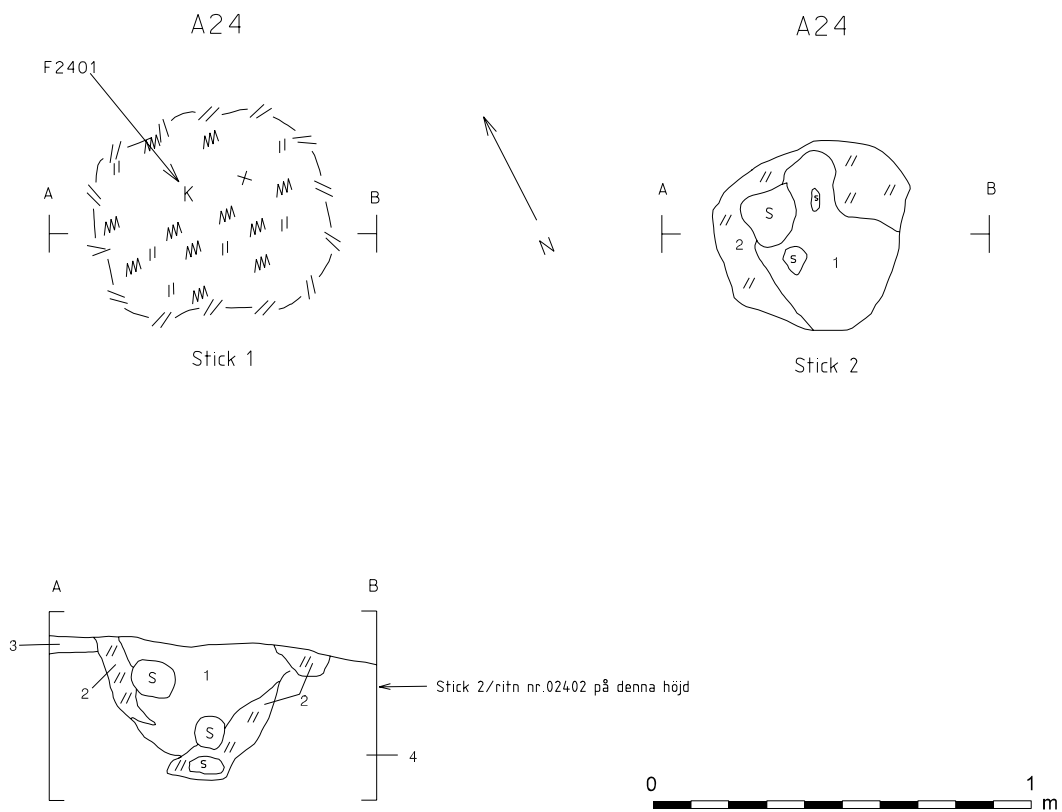
Sektionen lades i O-V riktning. Anläggningen grävdes ned i etapper där sektionen ritades successivt. En handgjord planritning gjordes efter första nedgrävningen. L1 och L2 vattensällades var för sig.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 tycktes, utifrån beskrivningen och sektionsritningen, att hela brandgropen kan ha utgjort fundament till en rest stolpe eller sten. I så fall utgjorde L1 den sekundära fyllningen, dvs. igenfyllningen efter stolpen. L2 skulle därmed vara det primära brandlager som fungerat som fyllningen och skoning till stolpen. I det här sammanhanget är det intressant att de flesta artefakterna framkom i den västra delen av fyllningen, dvs. mot den förmodade förhistoriska vägsträckningen. De stora kolbitarna kan möjligen indikera att stolpen brändes ner.

Lagerbeskrivning till ritningarna

- L1 Brun eller mörkbrun fläckig fyllning med spridda brända ben och keramik, stora enstaka kolbitar.
- L2 Sotsvart fyllning med mycket kol, spridda brända ben och keramik.
- L3 Brun silt (A409)
- L4 Gulbrun sand

Anläggning 34

Yttre gravskick: Oregelbunden stensättning, 0,80 x 0,80 m, 0,40 m hög.

Inre gravskick: Ingen identifierbar gravgömma. Sotigt lager 0,80 x 0,80 m, 0,05 m tjockt.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 6 m norr om den rektangulära stensättningen A6. Den framkom efter den första avbaningen av matjorden och syntes som toppen av en samling av fem stenar (ca 0,15-0,3 m i diameter).

Anläggningen var skadad i söder av ett dräneringsrör. Under och emellan stenarna fanns ett svart lager med rikligt med kol och sot. Anläggningen saknade brända ben.

Fynd

22 förkolnade kämror	F03401	0,6 g	L6
Glasbit	F03402	2,9 g	L6

Prover

Kolprov	KP03401	F03403	0,23 g	L6
---------	---------	--------	--------	----

Metod

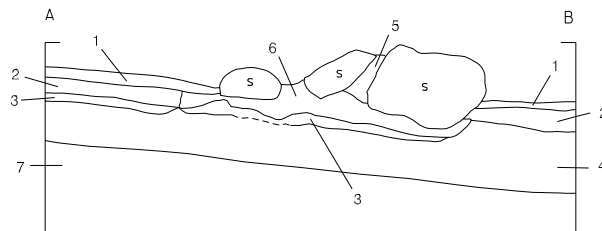
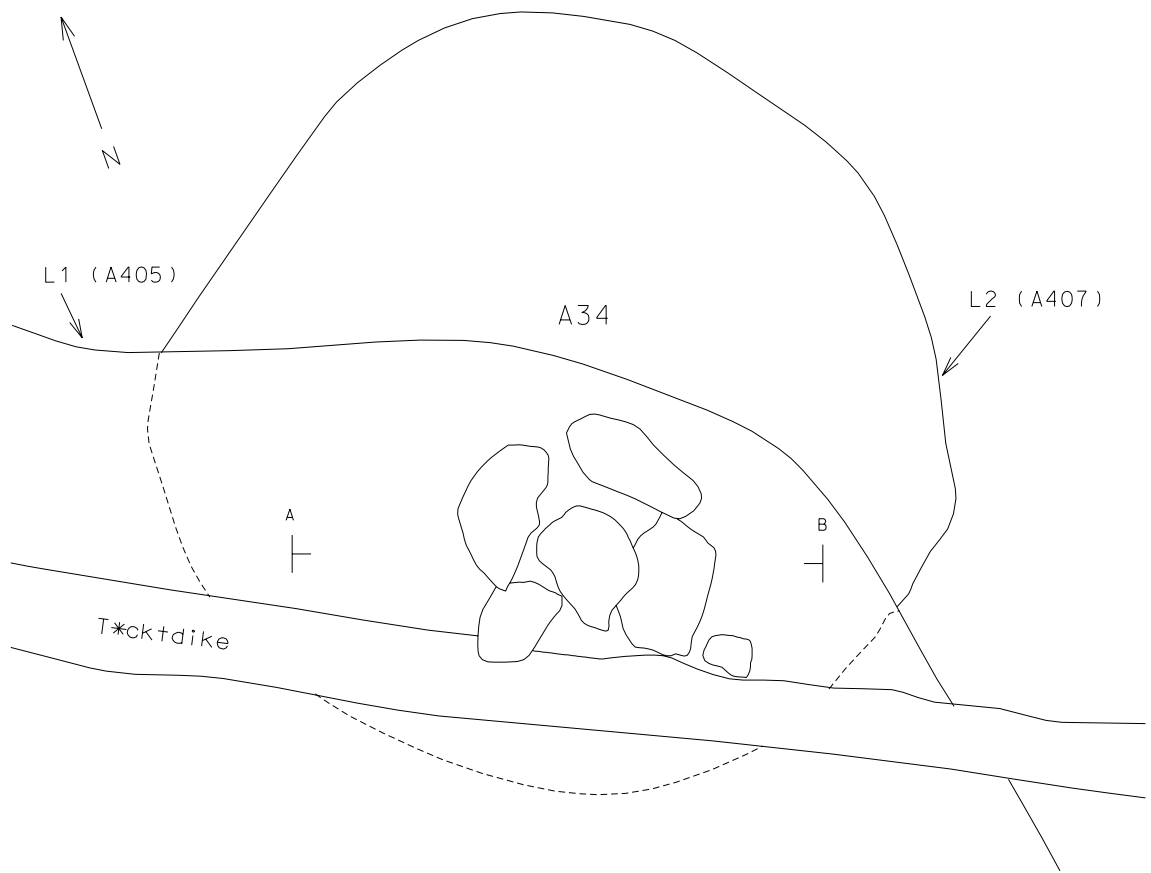
Dräneringsdiket i söder grävdes ur och anläggningens O-V sektion ritades. Kvarliggande lager vattensållades genom 2 mm maska.

Kommentar och tolkning

På sektionsritningen och fotona ser man att anläggningen låg på kulturlagret (A410) och var övertäckt av två colluvielager (A405, och A407). Fyra av de fem stenarna var placerade i en ring och den femte stenen vilade på dem i anläggningens mitt som en eventuell täcksten.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Gråbrun sand (A405)
- L2 Brun sand med inslag av kol intill anläggningen (A407)
- L3 Ljuskul sandlins med inslag av kol
- L4 Brunröd silt (A410)
- L5 Gråbrun sand som sipprat ned mellan stenarna
- L6 Sotsvart silt
- L7 Rödbrun sand

Anläggning 43

Yttre gravskick: Oregelbunden (rundad?) stensättning, 1,50 x 1,40 m.
Inre gravskick: Brandgrop, 1,00 m diameter. Trattformad sektion, 0,36 m djup från forntida matjordens yta, 0,13 m djup från sterilens yta.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del och var synlig efter avbaning som en svart färgning med några stora kantiga stenblock på ytan. Den var omgiven av ett orange-rött grovt sandlager (A406b). Vid undersökningen av detta lager konstaterades att A406b var senare än A43 och delvis täckte gravens kanter. A406b grävdes bort för hand och A43 rensades fram i sin helhet.

Yttre gravskick

Delvis bevarad stenpackning av kantiga gnejsblock (0,30 x 0,25 x 0,20 m), homogen struktur av mörkgrå kristaller. Sex stenar i södra delen av kantkedjan fanns kvar och vilade på matjordslaget A409. Stenarna överlappade varandra. Vidare fanns tre stenar på gravens topp. Lager 04301 (L1 på ritningarna) har tolkats som fyllning i stenlyft och indikerar ett ursprungligen mera omfattande stenlager. Efter framrensning var gravens yttre uppstående begränsning väldigt skarp och kantig. Det har tolkats som en indikation att kantkedjan omfattade hela anläggningen till en total diameter i plan av 1,5 m och var ungefär rund till formen.

Nedgrävningens form

Nedgrävningen bestod av två delformer. I plan var den ungefär cirkelrund, 1,00 m diameter. Nedgrävd genom det övertäckta matjordslaget A409 sluttade kanterna lätt ned 0,10 m, dvs. bara halvvägs genom matjordslaget. Den övre gropen var skålformad med en platt rund botten, 0,50 m diameter. På botten av denna övre skålformade nedgrävning fanns en rundat fyrkantig grop, 0,50 x 0,50 m. Den var placerad lite SV om anläggningens mittpunkt. Den nedre gropen hade lodräta sidor som rundades över 0,05 m till en platt botten, medan övergången var mera U-formad på gropens västra sida. Bottengropen var nedgrävd till en djup av 0,25 m, hela vägen genom den nedre hälften av matjordslaget (A409) samt B-jordhorisonten (L12 på sektioneritningen) och ner till början av C-jordshorisonten (L13). Hela nedgrävningens djup var 0,36 m.

Brandgropens fyllning

Lager 04301 (L1 på ritningarna):

Brun siltig sand. Den låg i en svag svacka (0,40 x 0,30 x 0,05 m) på ytan av anläggningens svarta fyllning. Ytterligare en yta med likadan jord fanns på anläggningens norra sida. L1 låg på lager 04302.

Lager 04302 (L2):

Sotsvart fin silt med måttligt inslag av sand och mycket små kolbitar (<0,01 m). Mycket brända ben och små splittr (0,03 x 0,02 x 0,01 m) av bränd gnejs. L2 syntes i plan efter avbaningen (1,20 x 0,90 x max 0,25 m) på västra sidan av anläggningens yta. Ovanpå lagrets östra del låg två gnejsstenar. Härunder var L2 som tunnast. Botten av L2 var oregelbunden men sluttade i stort sett mot öster. L2 var tjockast på östra kanten, på den övre hälften av nedgrävningens svaga skålform och upp emot en fyrkantig form av jord som liknade L1 och låg precis utanför nedgrävningens östta kant. Under L2 fanns lager 04303.

Lager 04303 (L3):

Ren orange-brun ganska grov sand. På vissa ställen ljusare orange med mycket järnutfällningar runt mask- och rothål. Tydlig avsaknad av kol, sot och brända ben. Påminde om sandpackningen i de jättelika stolphålen (A8, 37, 52, 138, 139, 140). L3 syntes i plan som en krans runt den övre svarta fyllningens (L2) västra och norra sidor. Bredast i plan i SV. L2 sluttade brant nedåt och var 0,10 m tjockt. L3 tog slut på östra sidan vid botten av den övre svagt skålformade nedgrävningens kant. Under L3 fanns lager 04304.

Lager 04304 (L4):

Väldigt svart och sotig silt, mycket små kolflidor och små brända benbitar. Små splittr av bränd gnejs. Syntes i plan i mitten av anläggningen som ett 0,08 m brett och 0,20 m långt N-S band. Sluttade nedåt ca 0,25 m innan det tog slut. Under L4 fanns lager 04305.

Lager 04305 (L5):

Ren, starkt rödororange grov sand med rikliga små järnutfällningar. Syntes knappt i plan, utan framkom under L4:s västra sida. Under L5 framkom innersidan av kantstenarna. L5 sluttade nedåt ca 30° och fortsatte ca 0,30-35 m in i anläggningen. L5:s östra gräns var diffus där det mötte L3 (det första rena sandlagret), men man kunde ana att L5 ändå var renare och starkare orange i färgen. Under L5 framkom tydligt lager 04306a.

Lager 04306a (L6a):

Mörk grå silt med måttligt inslag av sot och träkol. Enstaka små splittr av bränd gnejs. Syntes i plan som en krans av fyllning runt anläggningens norra, västra och södra kanter. L6a låg upp emot den inre sidan av kantkedjan. I plan omfattade det ca 0,55-60 m (N-S) på anläggningens västra sida, och fortsatte till mitten av anläggningen. Under L6a framkom lager 04306b som var ljusare grått i färgen, mera brunaktigt och hade större inslag av sand.

Lager 04306b (L6b): låg i den övre västra delen av den fyrkantiga bottenedgrävningen. 0,10 m tjockt vid västra sidan av bottenedgrävningens kant, stack L6b ut ca 0,20 m. Under L6b framkom lager 04307.

Lager 04307 (L7): Kolsvart fet silt med mycket brända ben och kolfragment. Obs: inga splitter av bränd sten. Homogent i färg och utseende. L7 låg på botten av nedgrävningen och fyllde den nedre nedgrävningen helt på dess östra sida och bara till hälften på dess västra.

Fälttolkning

Lagerföljden visade att brandgropen först fyllts med de centrala delarna av bålresterna, nedlagda från anläggningens östra sida. Därefter kom de perifera delarna av bålresterna, nedlagda från anläggningens västra sida. L6:s stratigrafiska förhållande till kantstenarna visar att en stenkrans lades innan den andra fyllningen lades ned i gropen. Huruvida stenkransen lagts ned före L7 framgick inte. Det är dock troligast. Sedan fylldes stenkransens inre med övriga bålrestlager i flera skikt (sotigt lager och ren sand) åtminstone upp till kransens toppnivå (0,20 m). Graven täcktes sedan med ytterligare stenar. Observera att hela anläggningen uppenbarligen kommit till vid samma tillfälle. Inga spår efter sekundärgravar eller offerdepåer framkom.

Fynd

1 kantbeslag, brons, fragment	F04301	0,3 g	L.?
1 bältekrok, brons	F04302	5,2 g	L.?
1 remändebeslag, brons	F04303	2,7 g	L.?
5 gulddroppar	F04304	6,5 g	L7
1 fragment pärlad guldtråd	F04305	1,7 g	L.?
5 br.-frag., bl.a. ringbesl. & kantbesl.	F04306	3,4 g	L.?
1 bronsring, hålkälad	F04307	4,1 g	L.?
1 pärla, obest. färg	F04308	0,4 g	L.?
1 pärla, röd	F04309	0,1 g	L7
2 förkollnade hasselnötter	F04310	0,4 g	L7
Brända ben	F04311	0,1 g	L2
4 kamfragment	F04312	4,0 g	L2
Brända ben	F04313	0,3 g	L3
1 kamfragment	F04314	0,3 g	L3
Brända ben	F04315	5,5 g	L3
Brända ben	F04316	69,8 g	L2
Brända ben	F04317	7,2 g	L5
Brända ben	F04318	100,9	L6
2 kamfragment	F04319	4,0 g	L6
6 kamfragment	F04320	4,4 g	L7
Brända ben	F04321	233,7 g	L7
Brända ben	F04322	32,4 g	L1
1 fragment, bronsbleck	F04323	0,1 g	L2
1 kamnit, brons	F04324	0,1 g	L2
9 hartsfragment	F04325	1,3 g	L2
1 kamnit, brons	F04326	0,0 g	L6
1 fragment, brons	F04327	0,0 g	L6
1 hartsfragment	F04328	0,2 g	L7
3 fragment av bronsnitar	F04329	0,2 g	L7
2 br.-frag., bl.a. kantbeslag	F04330	1,3 g	L7
Brända ben	F04331	47,0	L7
Brända ben	F04332	4,5	L7
3 fragment av bronsnitar	F04333	0,1 g	L7
2 fragment pärlad guldtråd	F04334	0,5 g	L7
1 fragment pärlad guldtråd	F04335	0,1 g	L7
10 kamfragment	F04336	0,6 g	L7
7 guld- och bronsdroppar	F04337	2,2 g	L7
1 kamnit, brons, fragment	F04338	0,1 g	L7
1 pärla	F04339	0,0 g	L7
2 smältdroppar obestämd metall	F04340	0,4 g	L7

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: Kvinna?

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 856,60 g brända ben (7844 fragment) och 0,54 g obrända ben (9 fragment) fördelade på sju olika lager. Sammanlagt kunde 135,61 g (246 fragment) identifieras närmare. Två skallfragment från människa indikerade kvinnligt (?) kön. De obrända benen bestod av tandfragment från nöt, häst och/eller får/get. Bland de brända benen fanns ben från minst två får/getter samt fågel representerade. De brända fragmenten var av blandad storlek; de största fragmenten mätte 2-3 cm. De var välbrända och till största delen ljusbruna till färgen. I lager 7 var benen gråfärgade och något sotiga. I övrigt påträffades artefakter såsom kamfragment och bitar av keramik, harts, brons och guld.

- F04313: I lager 3 framkom 18,09 g brända ben (176 fragment), varav fem fragment med en vikt på 3,47 g var bestämbara. Av de bestämda benen kom 0,47g (1 fragment) från får/get, resten kom från människa.
- F04315: I lager 4 framkom 23,49 g brända ben (288 fragment), varav sex fragment med en vikt på 4,77 g var bestämbara. Av de bestämda benen kom 3,69 g (3 fragment) från människa och 0,98 g (2 fragment) från får/get. Två kamfragment påträffades i materialet.
- F04316: I lager 2 framkom 185,94 g brända ben (1245 fragment) och 0,41 g obrända ben (5 fragment). Av de brända benen kunde 30,68 g (42 fragment) bestämmas. De obrända benen bestod av tandfragment från nöt eller häst. Två ben med en vikt på 0,12 g från fågel kunde identifieras i det brända bestämbara materialet, resten kom från människa. Det framkom även ett antal artefakter såsom små bitar av keramik, harts, brons och kamfragment.
- F04317: I lager 5 framkom 11,20 g brända ben (119 fragment), varav ett fragment med en vikt på 0,10 g var bestämbar till människa.
- F04318: I lager 6 framkom 126,21 g brända ben (985 fragment), varav 24 fragment med en vikt på 17,68 g var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 14,34 g (19 fragment) från människa, 3,07 g (3 fragment) från får/get och 0,11 g (1 fragment) från fågel. Fyra kamfragment och två fragment av brons påträffades i materialet.
- F04321: I lager 7 framkom 407,39 g brända ben (4224 fragment), varav 122 fragment med en vikt på 66,43 g var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 58,22 g (91 fragment) från människa. Könbedömningen av två skallfragment indikerade en kvinna? Får/get (2,39 g/10 fragment) och fågel (1,25 g/7 fragment) fanns representerade i materialet. Dessutom påträffades kamfragment och bitar av brons, harts och guld.
- F04322: I lager 1 framkom 32,28 g brända ben (365 fragment) och 0,13 g obrända ben (4 fragment). Av de brända benen kunde 2,05 g (9 fragment) bestämmas. Sju av dessa fragment kom från människa (1,35 g). De obrända benen bestod av tandfragment från nöt, häst eller får/get. Två kamfragment påträffades i materialet.
- F04331: I lager 7 framkom ytterligare 45,01 g brända ben (392 fragment) vid makrofossilanalysen. Av dessa var 9,40 g (28 fragment) bestämbara; 8,08 g (24 fragment) kom från människa, 1,24 g (2 fragment) från får/get och 0,02 g (1 fragment) från fågel.
- F04332: I lager 2 framkom ytterligare 5,96 g brända ben (41 fragment) vid makrofossilanalysen. Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare.

Prover

Kolprover KP04303-04305

Jordprov MP04301 Ca 2 liter L2
MP04302 Ca 4 liter L7

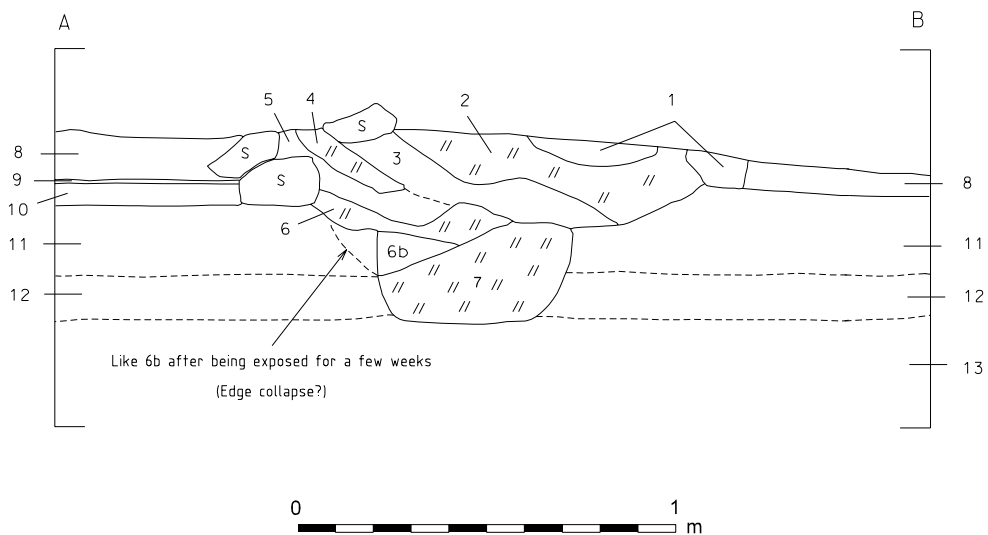
Metod

Grävdes i single-context i plan till hälften först, sektion och plan ritade. Sedan förstördes sektionen för att bli en del av långsektionen. Norra hälften grävdes i single-context i plan.

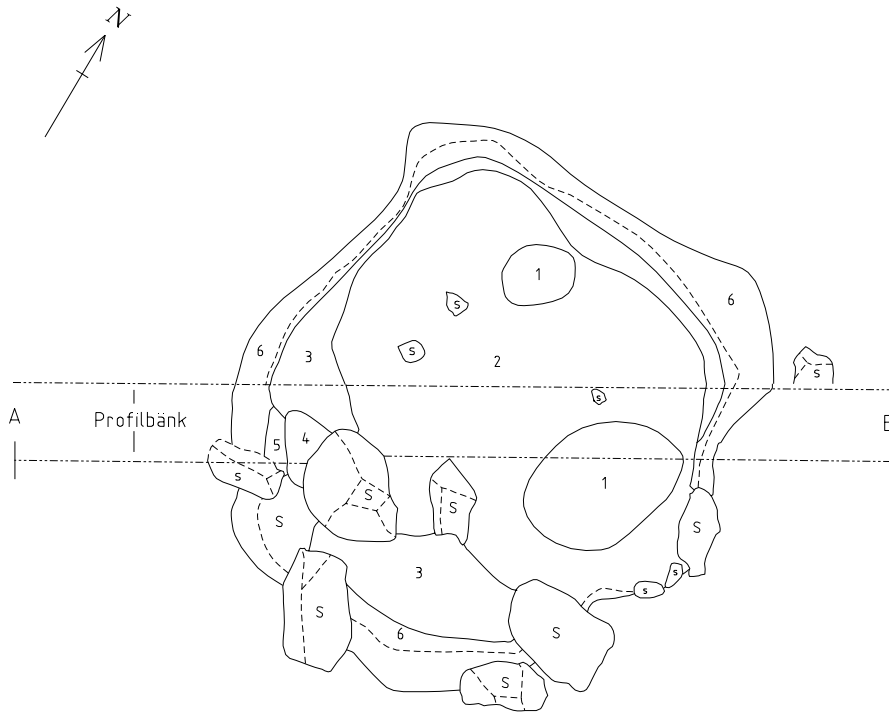
Lagerbeskrivning till ritningarna

- L1 Brun siltig sand.
- L2 Sotsvart fin silt med måttligt inslag av sand, många små träkolsbitar, brända ben och små splitter av bränd gnejs.
- L3 Ren, brunorange grov sand.
- L4 Sotsvart silt med många små träkolsbitar och brända ben.
- L5 Ren starkt rödorange grov sand.
- L6a Mörkgrå silt med måttligt inslag av sot och träkol.
- L6b Ljusgrå sandig silt, inslag av träkol.
- L7 Kolsvart fet silt, mycket brända ben och träkol.
- L8 Orange gruv sand (A406)
- L9 Vit lera (A338)
- L10 Ljus grå fin silt
- L11 Grå / brun silt (A409)
- L12 Orange / gul fin sand
- L13 Vit sand

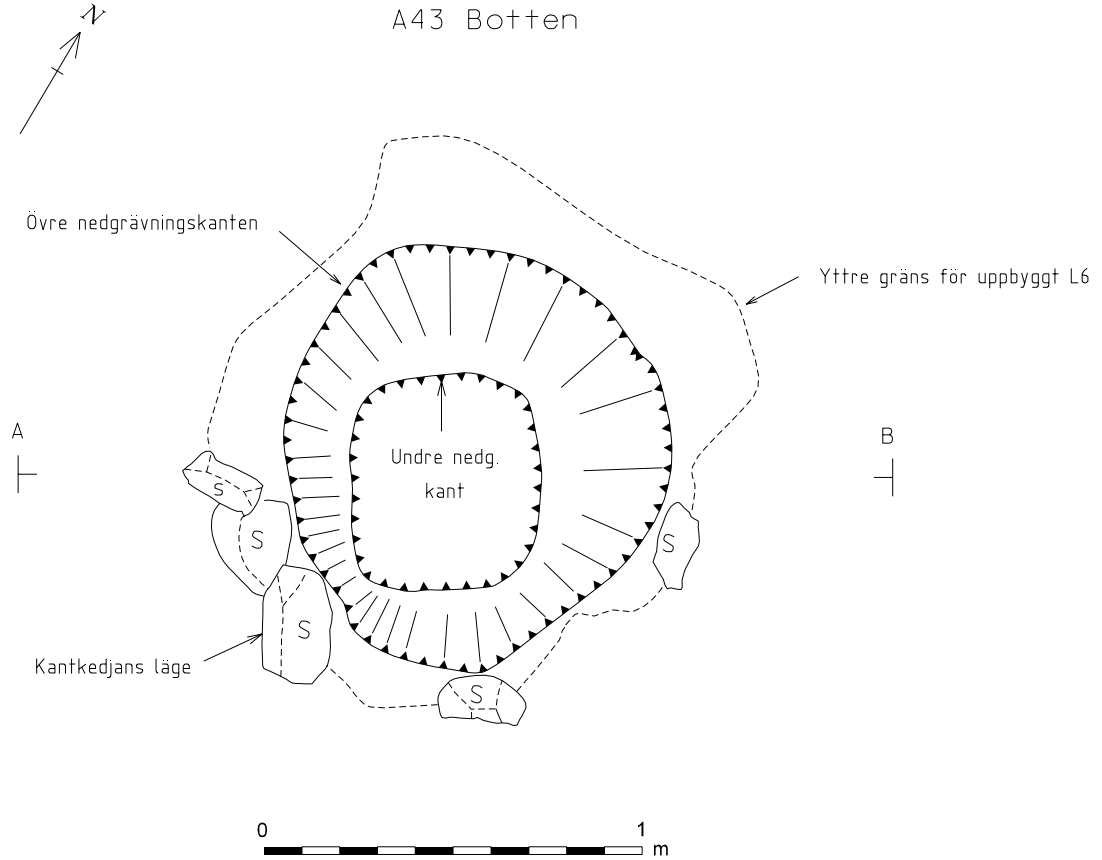
A43

A43 Topplager

A43 Botten

Anläggning 65

Yttre gravskick: Flatmarksgrav (kanske markerad med en liten stolpkrets av A61, A78, A76, A63, A62)

Inre gravskick: Flerskiktad stenpackning, förmodad skelettgrav. Rundad i plan: 4,50 x 4,00 m. Skålad sektion: 0,80 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 8 m öster om stolpkrets 1. Den låg på en svagt förhöjd rygg (6m bred N-S) av den orangegula B-horisonnten. Ryggen fortsatte ca 10 m österut (fig.3.1). Den sterila sandens nivå föll åt norr och söder, där det fanns stora tunna runda lager av något som tolkades som övertäckt gammal matjord (A127, A128).

A65 var en flerskiktad stenpackning med till största delen väldigt stora rundade stenar, upp till 0,6 m i diameter. Anläggningen mätte 4,50 m i O-V riktning och 4,0 m i N-S riktning. Vid rensningen framgick det att stenarna var koncentrerade till den V sidan. Den O sidan hade färre stenar. Formen var inte riktigt cirkelrund, utan var något oregelbunden och buktade ut mot SV.

Vid grävningen i plan framkom ännu mer sten, främst i den V delen där en tät packning framkom, men även i den O delen. I den SV kvadranten fanns till skillnad från övriga anläggningar även en mängd mindre (0,1-0,3 m i diameter) stenar, i den ovannämnde utbuktningen.

I första omgången grävdes ca 0,2 m ned. En nedgrävningskant syntes på vissa ställen, främst i den NO och SV kvadranten. Inga fynd utöver kvartsfragment gjordes i fyllningen som bestod av brun-brungul-fläckig silt med inslag av sand. Pga. den otydliga begränsningen avsaknaden av artefakter provsällades i varje kvadrant och utgrävningsfas endast en skottkärra (ca 90 l) genom 4 mm vattensåll.

I anslutning till anläggningens södra sida låg fem stolphål. Längs anläggningens N sida löpte en sentida ränna. Denna hade inte skadat anläggningen utan snarare undvikit stenpackningen.

Ett nytt lodfoto togs då första utgrävningsomgången var klar (Planritn.06501). Efter det lyftes alla stenar som gick ur gropen och en andra utgrävningsomgång började. Fler stenar i samma storlek som tidigare, både större och mindre, dök upp, koncentrerade till anläggningens mitt. Ytterligare ca 0,1 m grävdes ned. Inga spår syntes av någon inre konstruktion. Fortfarande framkom fler stenar i V delen än i den O, något fler i den NO kvadranten. Varför fanns där fler stenar på V sidan än O? Inga stenlyft syntes, vilket talar emot sentida störningar. Hade stenarna flyttats från ena sidan till den andra under forntiden?

Vid fortsatt utgrävning framkom fler stenar, nu allt mindre i storlek (ca 0,3 m i diameter). Ett kolprov (KP06501) togs i NO kvadranten på ca 0,5 m djup från framrensningnivån. På denna nivå var nedgrävningen fylld med gråfärgad sand med stora kolstänk. Ett jordprov (MP06502) togs av den grå fyllningen i anläggningens mitt på ca 0,4 m djup från framrensningnivån.

Ett metallfynd gjordes nu i mitten av SV kvadranten (lansspets, sisare, kam och två knivar F06501). På denna nivå fanns endast ett fåtal stenar kvar som låg samlade i SV-NO riktning (Planritn.06502) med F06501 i SV änden. Den grå sanden antog en något oregelbunden form. Inga spår av skelett eller skelettfärgning så långt. Efter ytterligare ca 0,05 m utgrävning i syfte att få överblick över en ev. skelettfärgning påträffades en guldring F06502 in mot mitten av den SO kvadranten. Den stod upp vilket skulle kunna styrka en skelettbegravning i SV-NO riktning. Precis bredvid guldringen (åt O) framkom en silverring F06503 (Planritn.06503).

Fortfarande fanns stenar som gick ned i det grå lagret. I den SV kvadranten fanns ytterligare ett järnföremål (kniv F06504), ungefär på samma nivå som ringarna. En sten hade stått precis bredvid och gått ner ca 0,04 m under fyndet. På denna nivå antog gråfärgningen en något smalare utdragen form (ca 2,2 x 1,30 m) i SV-NO riktning, men med en oregelbunden form och en otydlig flammig avgränsning. Inga skelettresten.

I botten av A65 fanns en härdliknande anläggning (A363).

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 syntes på lodfoto att det bara en enda stor röd sten ingick i stenpackningen, medan alla andra stora stenar var grå eller vita. Den röda stenen låg i det övre lagret intill norra kanten. Det verkar som stenarna placerats i gropen från den västra sidan, vilket skulle kunna förklara nedgrävningens oregelbundna form. Utbuktningen kanske markerade den punkt där folk bar ner den döde och de första stenarna i graven.

Metod

En kryssektion lades i N-S resp. V-O riktning med 0,2 m breda sektionbänkar, detta för att få en total genomskärning. Järnföremålen togs upp i tre preparat.

Fynd

Lansspets, sisare, kam, 2 knivar	F06501		L4
Fingerring av guld	F06502	2,9 g	L4
Fingerring av silver	F06503	2,9 g	L4
Kniv	F06504		L4
150 kvartsfragment	F06505	689 g	L1

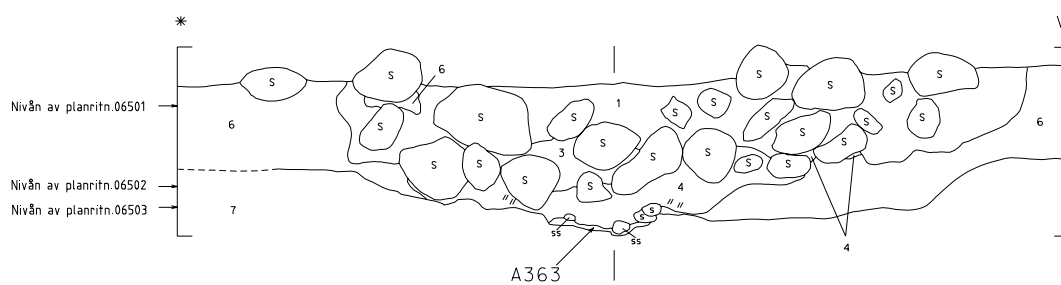
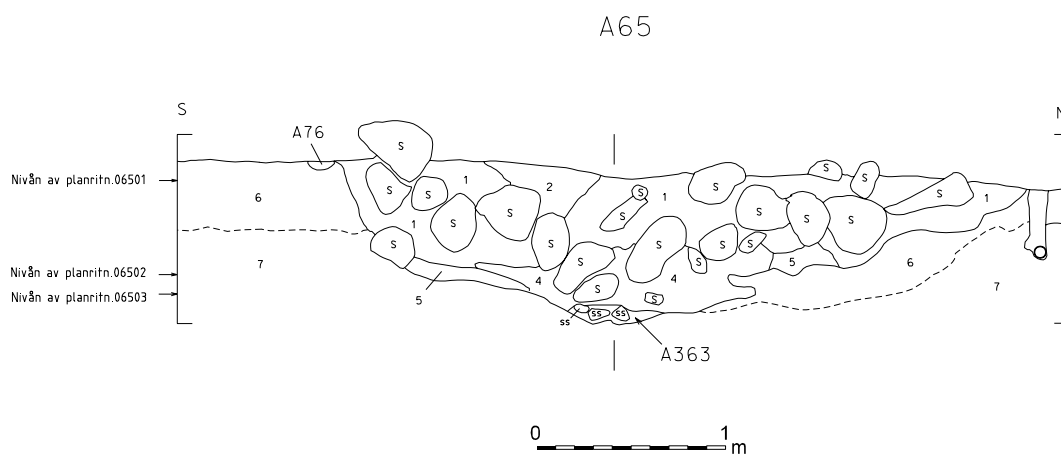
Prover

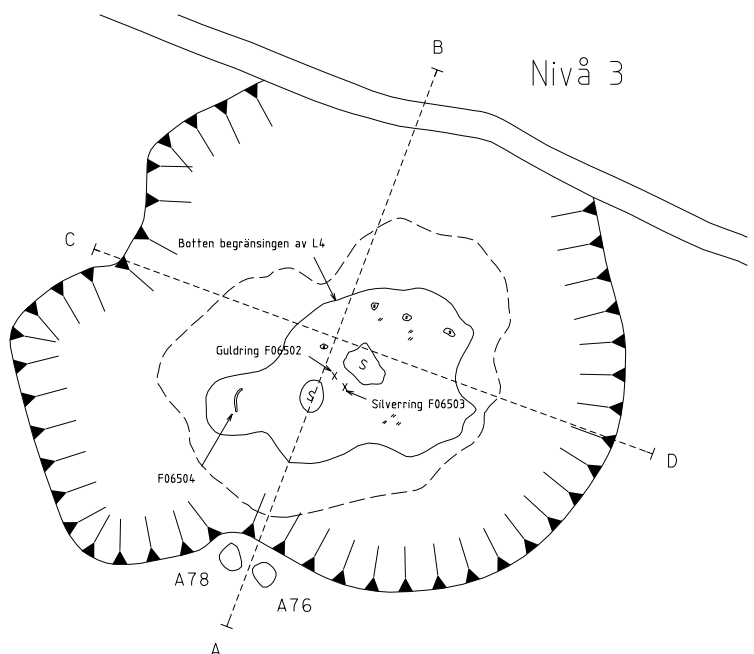
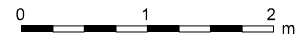
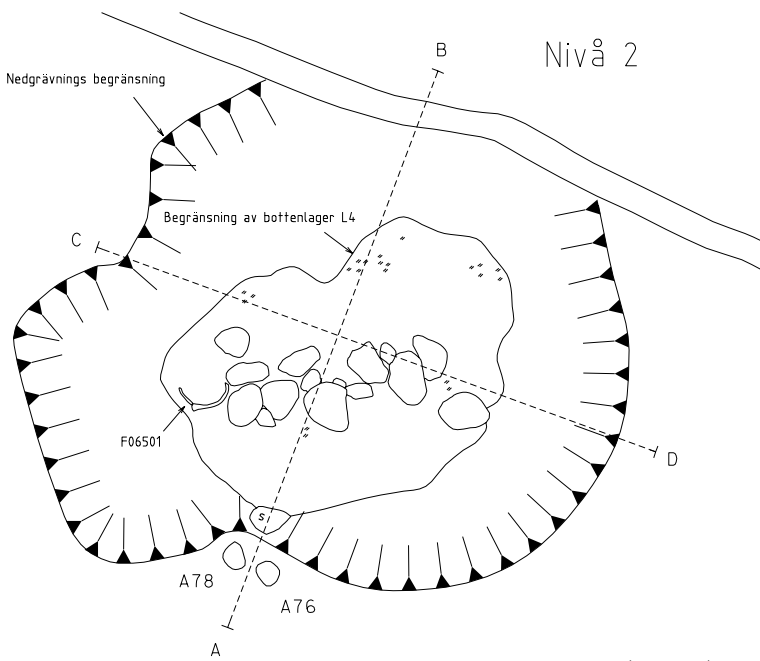
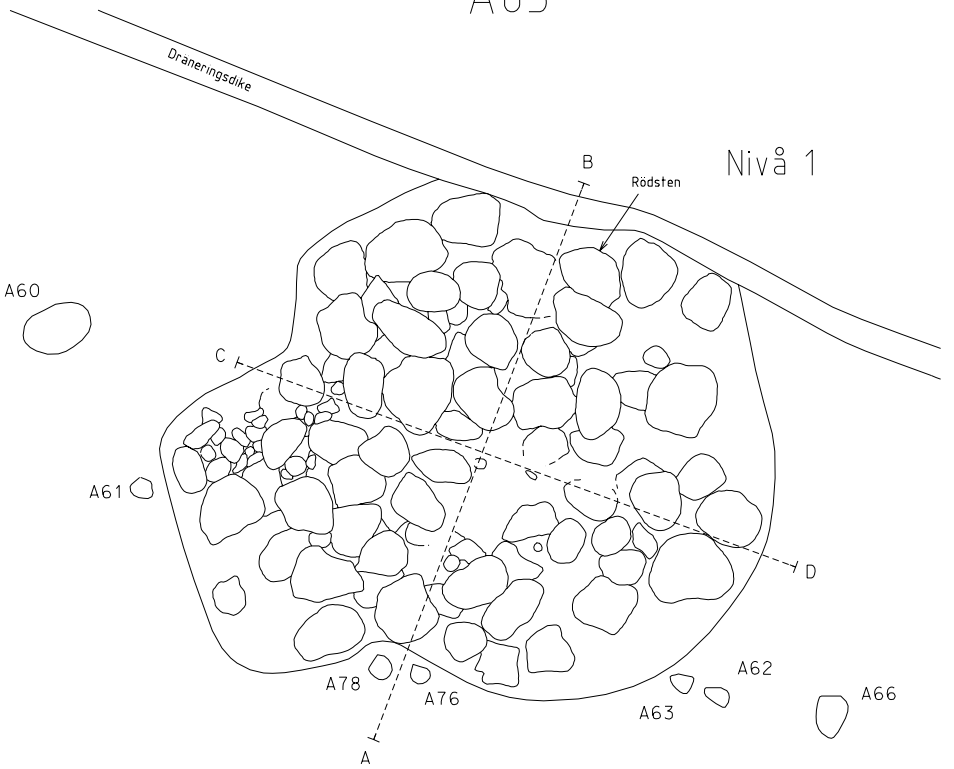
Kolprover	KP06501	F06506	1,56 g	L4
	KP06503	F06507	1,11 g	L?
Jordprov	MP06502			L4

Fosfatprover (23 st., 11 i färgningen och 12 som referens) togs över bottenytan och mättes in för söka spår av ett nedbrutet skelett. Se fosfatkartan.

Lagerbeskrivning till ritningarna

- L1 Brun – brungul något fläckig sandig silt med något diffus begränsning.
- L2 Mörkare brun fyllning av sandig silt.
- L3 Gråbrun sandig silt.
- L4 Grå sand med kolinslag – diffus begränsning.
- L5 Flämmig gul / brun / grå sand – diffus begränsning.
- L6 Mörkgul - gul sand.
- L7 Vitbeige sand.

Anläggning 122

Yttre gravskick: Oregelbunden stensättning, 1,10 x 0,96 m.

Inre gravskick: Brandgrop, rund (?). 0,70 m diameter. Skålad sektion: 0,16 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, i en samling av små brandgravar strax söder om stolpkrets 1. Den framkom vid bortrensning av colluvielagret A406 över ett större område strax V om A7 och A10. Anläggningen bestod av en mindre stensamling av fem stora flata stenblock (ca 0,25-0,45 m i diameter) lagda i ring. Anläggningens mått i detta plan var 1,10 x 0,96 m.

Stenarna hade olika färg men samma kantiga form, med undantag av den minsta stenen som var mera rundad och knottig i ytan. De övriga var släta. Stenarna begränsade en stenfri yta. Åt norr saknades sten. I mitten fanns ett sotigt lager som sträckte sig åt den stenfria ytan i N.

Vid första nedrensningen ca 0,08 m framträdde en flammig yta, svart, brun, gulbrun och röd. Spridda brända ben fanns i det svartaste lagret i mitten. Anläggningen var störd av djurgångar och trädrötter. Efter ytterligare nedgrävning framträdde en mera homogen svart fyllning med kolbitar och spridda brända ben. En liten koncentration av brända ben (F12202) fanns under det största stenblocket. Inga spår av någon benbehållare. Koncentrationen var 0,12 x 0,12 m stor. Ytterligare en koncentration av brända ben (F12203) hittades, denna i N delen. Den gick nästan ihop med F12202 men låg på en lägre nivå. Koncentrationen var 0,4 m i NO-SV riktning och 0,12 i NV-SO. Inga spår av behållare. Det svarta lagret med de brända benen var totalt ca 0,16 m djupt.

Fynd

1 kvartsfragment	F12201	26,9 g	Framkom vid rensning
Brända ben	F12202	15.3 g	L1
Brända ben	F12203	9,7 g	L1
Brända ben	F12204	7.3 g	L1

Prover

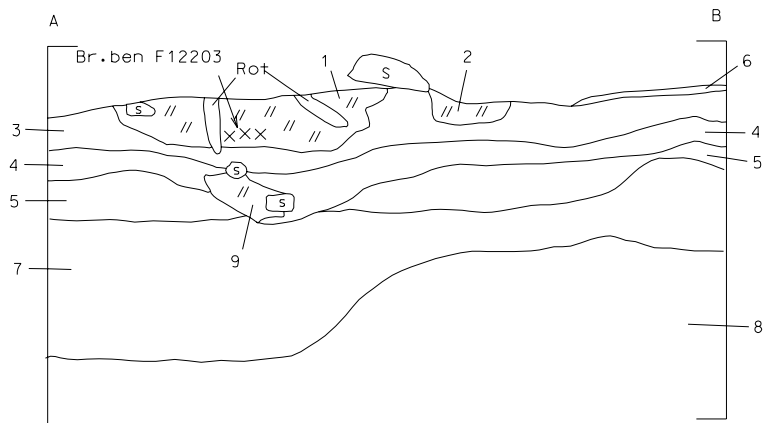
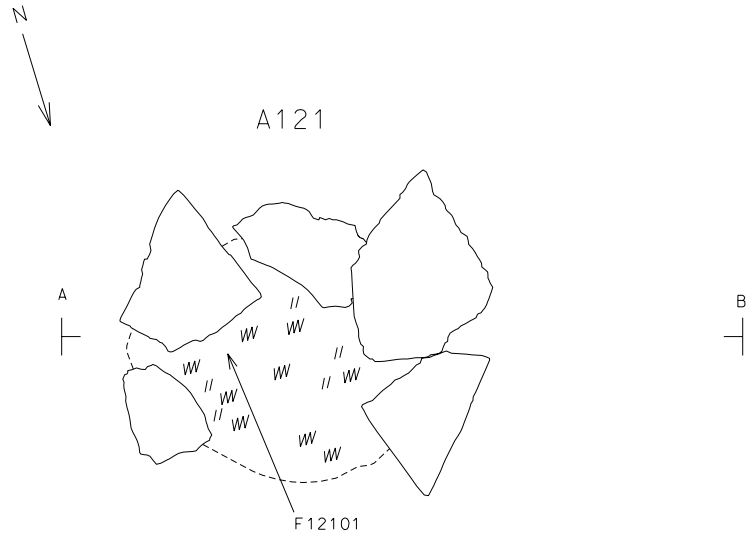
Kolprov	KP12201	F12205	0,85 g	L1
---------	---------	--------	--------	----

Metod

Sektionen lades i O-V riktning och den norra halvan grävdes först. Sektionen grävdes ned ganska djupt för att se hur graven låg i förhållande till de olika lagren. Sektionen ritades och den S halvan grävdes ut. Fyllningen vattensållades genom 2 mm maska.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Sotsvart fyllning med inslag av kol och brända ben samt två koncentrationer av brända ben.
- L2 Fläckigt gult / svart / rött lager. Förmodligen en diffunderad del av L1.
- L3 Gul något brunfläckig sand (= övre delen av jordlager A409)
- L4 Mörkbrun silt (= övre delen av jordlager A409)
- L5 Brun silt (= nedre delen av A409)
- L6 Något sotigt tunn lins ovanpå L3 (= L28 I långsektionen)
- L7 Mörkgul och brunfläckig sand.
- L8 Mörkgul sand.
- L9 Gråbrun silt med enstaka inslag av kol.

Anläggning 126

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebengrop, rund, 0,30 m diameter. Skålad med plan botten, 0,10 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s nordvästra hörn och påträffades vid första avbaningen. I plan syntes den som en nedgrävning ca 0,30 m i diameter. Ca 0,20 m från avbaningsnivån påträffades en nästan hel hartstättningsring som var 0,2 m i diameter. Ringen innehöll rengjorda brända ben. Ingen blåmörja fanns i gropen. Endast botten av urnebengropen återstod.

Fynd

Hartstättningsring	F12601	9,6 g
Brända ben	F12602	130,6 g

Metod

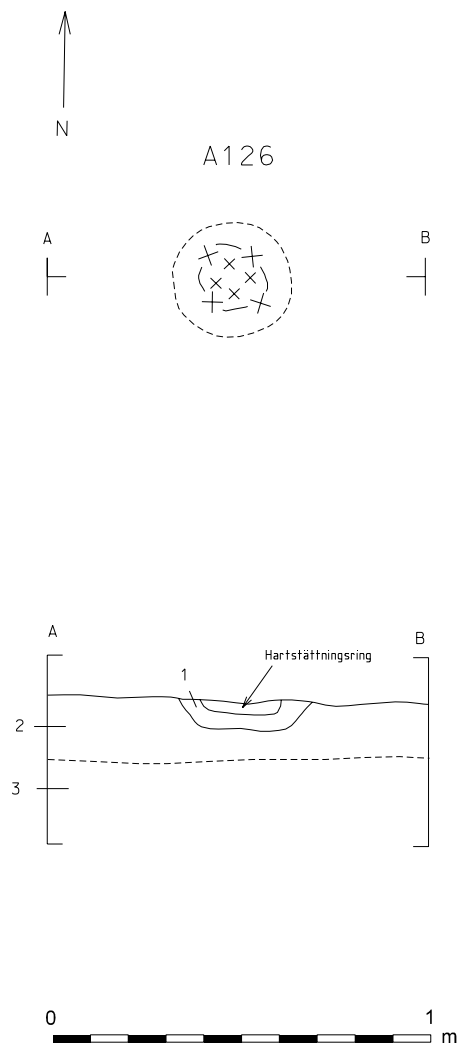
Anläggningen snittades i O-V riktning. Fyllningen vattensällades i 4 mm samt 2 mm. Inga prover togs.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 syntes i fotodokumentationen att anläggningen var nedgrävd i det gamla matjordslagret A412. Nedgrävningen nådde inte den sterila sanden.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Gråbrun silt.
- L2 Brungul silt (A412).
- L3 Rödbrun sand.

Anläggning 132

Yttre gravskick: Oregelbunden stensättning (möjligen rund), ca 2,8 m diameter.

Inre gravskick: Urnebrandlager, runt, 1,2 m diameter. Max tjocklek 0,12 m.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 3 m söder om den sexkantiga ekergraven A143. Anläggningen påträffades vid avbanning och var svårt skadad av plöjning i ytan. Över hela anläggningen gick plogfårar i N-S riktning. Endast några av stenarna i den glesa stensättningen låg in situ (se plan). Anläggningen har av de kvarliggande stenarna att döma troligen varit rund och haft en diameter på ca 2,8 m. Stenarna var homogena både till storlek och form, rundovalade med en diameter på ca 0,15 m. Stensättningen markerade ett runt brandlager på gamla matjordslagret A412 och innehöll mycket kol, sot och spridda brända ben.

Under bortgrävning med spade (pga. tidsbrist) syntes en mindre yta (ca 0,20 m diameter) bakom sektionlinjen som innehöll vita brända ben utan sot eller kol.

Stensättningen var övertäckt av ett sandlager (A413). Mitt under anläggningen och matjordslagret fanns en grop (A339). Den framkom på botten av sektionsschaktet och var nedgrävd i den sterila sanden.

Fynd

Kniv	F13201	16,5 g	Rensfynd
Järnnit	F13202	2,0 g	Rensfynd
Fingerring av guld	F13203	1,2 g	
Järnbeslag	F13204	38,7 g	
Järnnitar	F13205	2,6 g	
Järnnit	F13206	2,7 g	
Remändebeslag, brons	F13207	4,4 g	
Agraffer, remändebeslag, järnnit	F13208	6,5 g	
Harts	F13209	15,4 g	
Bränd lera	F13210	1,6 g	
Brända ben	F13211	1890,0 g	
Brända ben	F13212	17,0 g	
Harts	F13213	1,0 g	
8 fragment, bronsbleck	F13214	0,2 g	
Bronssmälta	F13215	0,2 g	
4 kamfragment	F13216	0,2 g	

Osteologisk analys

Ålder: Adultus?/Adult

Kön: -

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 881,83 g brända ben (6381 fragment). Sammanlagt kunde 85,60 g (113 fragment) identifieras närmare. Ett suturalben återfanns bland kraniefragmenten av människa. De djur som fanns representerade var björn, får/get och svin. Samtliga björnbena var tredjefalanger som indikerar en björnfäll. De brända fragmenten var av blandad storlek; de största var 6 cm stora. De var väl brända och ljusbruna till gråstiga i färgen. I övrigt påträffades artefakter såsom kamfragment och bitar av harts, glas/järnslag, brons och oidentifierad metall.

F13211: I brandlagret framkom 867,50 g brända ben (6331 fragment), varav 113 fragment med en vikt på 85,60 g var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 68,76 g (83 fragment) från människa, 10,79 g (12 fragment) från björn, 0,55 g (3 fragment) från får/get och 0,21 g (1 fragment) från svin. I övrigt påträffades kamfragment och bitar av harts, glas/järnslag, brons och oidentifierad metall i materialet.

F13212: Från rensningen av graven tillvaratogs 14,33 g brända ben (50 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare. En bit brons påträffades i materialet.

Prover

Kolprov KP13201 F13217ca 76 g

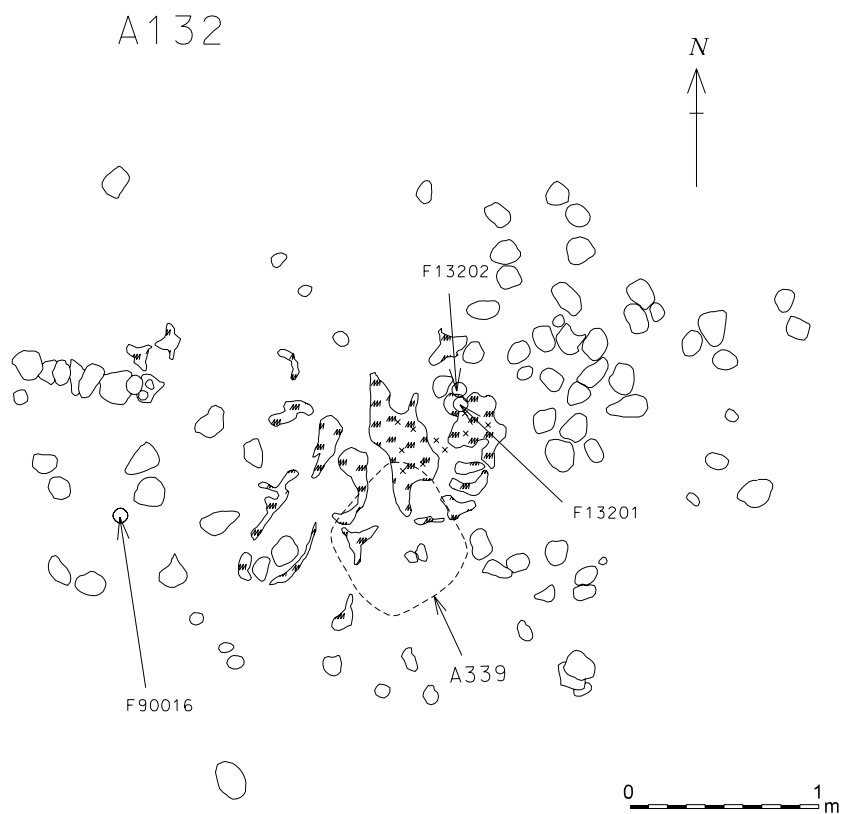
Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

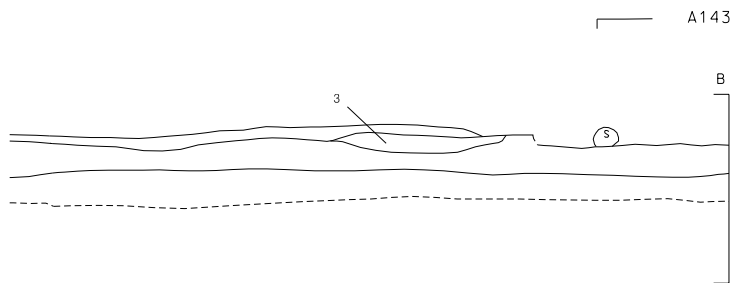
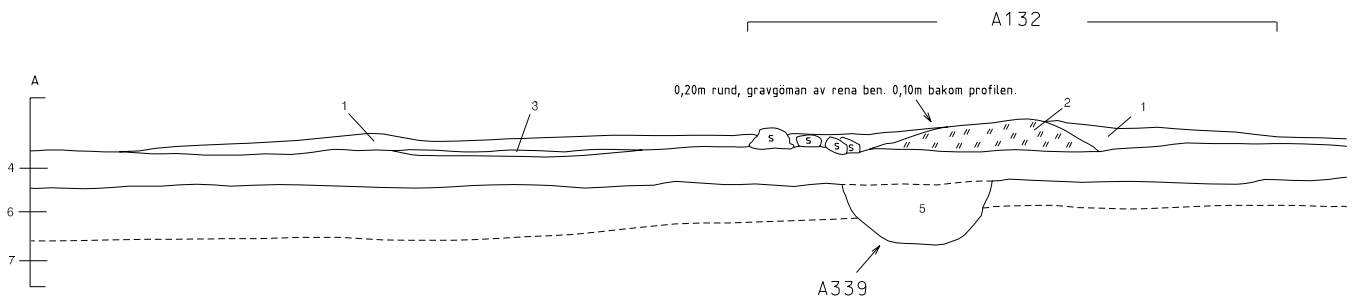
Metod

Ett schakt i N-S riktning togs upp genom anläggningen med spade pga. tidsbrist. Den O sektionen ritades som del av en 11 m lång sektion. Brandlagret vattensällades genom 2 mm maska. Eftersom anläggningen inte grävdes lagervis är det okänt vilka fynd som fanns i brandlagret och vilka som fanns i hartstättningsringen.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Gulorange sand (A414)
- L2 Sotsvart silt
- L3 Ljusgrå silt
- L4 Brungrå silt (A412)
- L5 Ljusgrå silt (fyllningen i grop A339)
- L6 Rödgul sand
- L7 Ljusbgul sand

Anläggning 133

Yttre gravskick: Oregelbunden stensättning (rund?), ca 3,0 x 2,8 m.

Inre gravskick: Urnebrandgrop med omgivande brandlager.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s södra del intill prästgårdens infartsväg och påträffades vid avbaning. Stensättningen var enskiktad, relativt gles (utplockad?) och bestod av stenar i varierande storlek, ca 0,1- 0,7 m i diameter, både runda och kantiga. Ca 1 m från anläggningens södra sida gick ett ca 0,4 m brett sentida kabelschakt i O-V riktning. Schaktet gick ca 0,1 m ned från stenarnas nivå. I detta schaktet låg stenar ryckta ur sitt läge. Ytterligare ett sentida schakt gick O-V genom den N delen av anläggningen.

Under stensättningen fanns ett centrum med en ring av stenar. Dessa stenar var både rundade och tillhuggna. Inom och under denna stenkrans ca 0,05-0,1 m under rensningsnivå fanns ett brandlager (under sten 1, 2, 3, 4, 5) med brända ben, kamfragment, pärlor och keramik (kallat nivå 1 på fyndpåsarna). Detta lager (L4 på sektionsritningen) var ca 0,15 m tjockt. I L4 ca 1,3 m från anläggningens S sida fanns en kruka. Strax S om krukans låg elkabeln i det S kabelschaktet som delvis gått genom brandlagret. Under kabelschaktet var delar av brandlagret välbevarat.

Stenarna som kan ha ingått i stenkransen

Sten I. Femkantig, flat, långsidan 0,16-0,35 x 0,61 m, ca 0,1 m tjock.

Sten II. Fyrkantig, flat, 0,28-0,32 x 0,47 m, ca 0,1-0,15 m tjock.

Sten III. Flat, 0,27 x 0,33 m, ca 0,07 m tjock. Vilade på nr. 5.

Sten IV. Rundoval, 0,5 x 0,36 m, ca 0,16 m tjock.

Sten V. Flat, 0,36 x 0,4 m. Ca 0,07 m tjock.

Sten VI. Flat, 0,26 x 0,41 m, 0,07-0,11 m tjock.

Sten VII. Kantig och flathuggen, 0,3-0,44 x 0,39 m, ca 0,1-0,12 m tjock.

Sten VIII. Tvärhuggen, 0,18 x 0,37 m, 0,06 m tjock.

Krukan

Ca 0,22 m i diameter. Ca 0,2 m hög. Mynningen något utsvängd. Rundad botten. Översta 0,1 m sotig och eldpåverkad. Den övre fjärdedelen av krukans östra sida var förstörd av en sten som fortfarande låg kvar, ca 0,17 gånger 0,12 m. Skärvor låg kvar kring krukans. Kärlläggen ca 0,01 m tjock. Ingen dekor.

Metod

Genom anläggningen lades en sektion i N-S riktning. Den östra delen togs ned ca 0,15 m, därefter ritades sektion. Därefter togs den västra sidan ned till ett jämt plan. Därefter togs den östra och den västra delen ned ytterligare. Krukan gipsades och togs in i preparat. Till en början sällades hela fyllningen. Sedan brandlagret framkommit sällades endast detta i säll med 2 och 4 mm maskstorlek.

Fynd

Kruka	F13301		
Brända ben	F13302	12,5 g	Svarta fyllningen under sten 1
Brända ben	F13303	90,0 g	Nivå 1 i den östra delen av sotlagret
Brända ben	F13304	28,4 g	Västra delen av fyllningen invid krukans
Brända ben	F13305	10,0 g	Nivå 1 i kol- och sotlagret öster om krukans
Brända ben	F13306	1,3 g	Bruna jorden under fyllningen på östra sidan intill urnan
Brända ben	F13307	4,7 g	Nivå 3 i det bruna lagret i den östra delen
Brända ben	F13308	3,7 g	Nivå 1 i den östra delen av kol- och sotlagret
Brända ben	F13309	3,5 g	Nivå 2 i den östra delen av det svarta lagret
Brända ben	F13310	46,9 g	Nivå 1 i den västra delen av sotlagret
Brända ben	F13311	63,1 g	Sotlagret under stenarna 5 och 6
Brända ben	F13312	18,0 g	Sotlagret under sten 7
Brända ben	F13313	17,5 g	Svarta fyllningen under sten 2
Brända ben	F13314	81,5 g	Nivå 2 i den östra delen av det svarta lagret
Brända ben	F13315	47,6 g	Nivå 1 i den östra delen av sotlagret
Brända ben	F13316	46,1 g	Nivå 1 i den östra delen av kol- och sotlagret
Kamfragment	F13317	10,4 g	Från V delen av L4 (nivå 1)
Brända ben	F13318	182,8 g	Gravfyllningen under sten 3
Brända ben	F13319	4,3 g	L4 under sten 8

Brända ben	F13320	36,2 g	L4 under sten 4
Brända ben	F13321	104,5	Krukans innehåll
Brända ben	F13322	22,5 g	
3 pärlor	F13323	0,9 g	L4 under sten 8
39 fragment keramik	F13324	12,9 g	Från krukkan
5 fragment keramik	F13325	1,0 g	Kom i F13309
3 fragment av bronsnitar	F13326	0,2 g	Kom i F13308
7 järnitar	F13327	1,2 g	Kom i F13309
1 nithuvud, brons	F13328	0,2 g	L4 under sten 8
2 järnfragment	F13329	0,3 g	Från krukkan.
2 järnfragment	F13330	1,2 g	Kom i F13312
2 kamfragment	F13331	0,3 g	Kom i F13303
4 kamfragment	F13332	0,8 g	Kom i F13304
9 kamfragment	F13333	0,8 g	Kom i F13308
4 kamfragment	F13334	0,3 g	Kom i F13309
7 kamfragment	F13335	0,9 g	Kom i F13310
2 kamfragment	F13336	0,7 g	Kom i F13312
5 kamfragment	F13337	1,3 g	Kom i F13315
8 kamfragment	F13338	2,3 g	Kom i F13316
10 kamfragment	F13339	1,1 g	L4 under sten 8
25 kamfragment	F13340	6,7 g	Från krukkan

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: -

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 916,28 g brända ben (10212 fragment) och 0,67 g (9 fragment) obrända ben. Sammanlagt kunde 80,31 g brända ben (209 fragment) identifieras närmare. Benmaterialet kom dels från urnans innehåll och dels från det omgivande brandlagret. I det brända materialet fanns sammanlagt 33,16 g ben (74 fragment) från människa och 41,82 g (106 fragment) från djur. Bland djuren dominerade, i fragmentantal, hund med 83 fragment (31,96 g), därefter fågel med 10 fragment (1,99 g), får/get med 8 fragment (6,38 g) och svin med 4 fragment (1,47 g). Rester från minst en hund fanns i materialet; en ung individ yngre än 1,5 år. Minst två får/getter kunde påvisas; en fullvuxen individ och en yngre än 13-16 månader. Fragmenten från svin representerade minst en individ som var yngre än 12 månader. Ytterligare juvenila skelettelement påträffades, dessa var dock för fragmenterade för att analyseras vidare. På en av kindtänderna från människa kunde en emaljpärla observeras. De obrända benen bestod av tandfragment från nöt, häst eller får/get. De brända benen var av varierande storlek, de största fragmenten mätte ca 4 cm. De var välbrända, gråfärgade och något till mycket sotiga. I övrigt påträffades artefakter såsom kamfragment, bronsnitar, järn, keramik och en pärla.

- F13302: I den svarta fyllningen under sten 1 framkom 10,24 g brända ben (61 fragment), varav 0,04 g (1 fragment) var bestämbar till skelettelement.
- F13303: På nivå 1 i den östra delen av sotlagret framkom 61,58 g brända ben (222 fragment), varav 2,95 g (7 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 2,07 g (5 fragment) från människa, 0,62 g (1 fragment) från fågel och 0,26 g från (1 fragment) från hund. Två kamfragment påträffades i materialet.
- F13304: I den västra delen av gravfyllningen invid krukkan framkom 23,20 g brända ben (306 fragment), varav 3,10 g (4 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 2,87 g (2 fragment) från människa, 0,19 g (1 fragment) från hund och 0,04 g (1 fragment) från fågel. Fyra kamfragment påträffades i materialet.
- F13305: På nivå 1 i kol- och sotlagret öster om krukkan framkom 4,56 g brända ben (18 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare.
- F13306: I den bruna jorden under fyllningen på östra sidan intill urnan framkom 0,28 g brända ben (14 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare.
- F13307: På nivå 3 i det bruna lagret i den östra delen framkom 2,54 g brända ben (14 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare.
- F13308: På nivå 1 i den östra delen av kol- och sotlagret framkom 53,04 g brända ben (918 fragment), varav 0,97 g (7 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen var 0,97 g (1 fragment) från människa, 0,45 g (2 fragment) från hund och 0,19 g (2 fragment) från fågel. I övrigt påträffades 10 kamfragment och tre bronsnitar i materialet.
- F13309: På nivå 2 i den östra delen av det svarta lagret framkom 38,71 g brända ben (914 fragment), varav 1,17 g (11

fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen var 0,54 g (1 fragment) från människa, 0,25 g (2 fragment) från hund, 0,12 g (1 fragment) från nöt/häst/får/get och 0,07 g (1 fragment) från fågel. I övrigt påträffades kamfragment och bitar av järn och keramik.

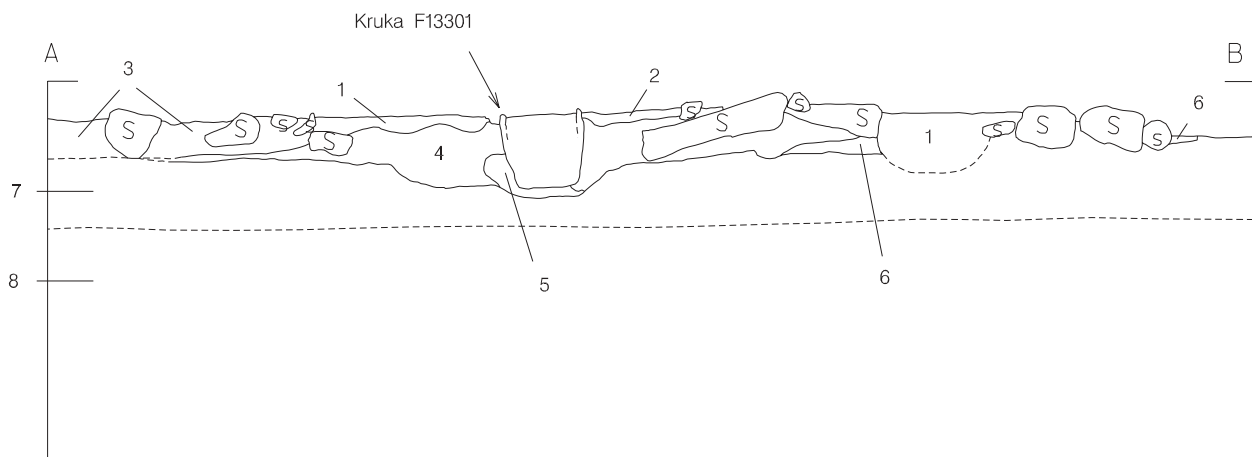
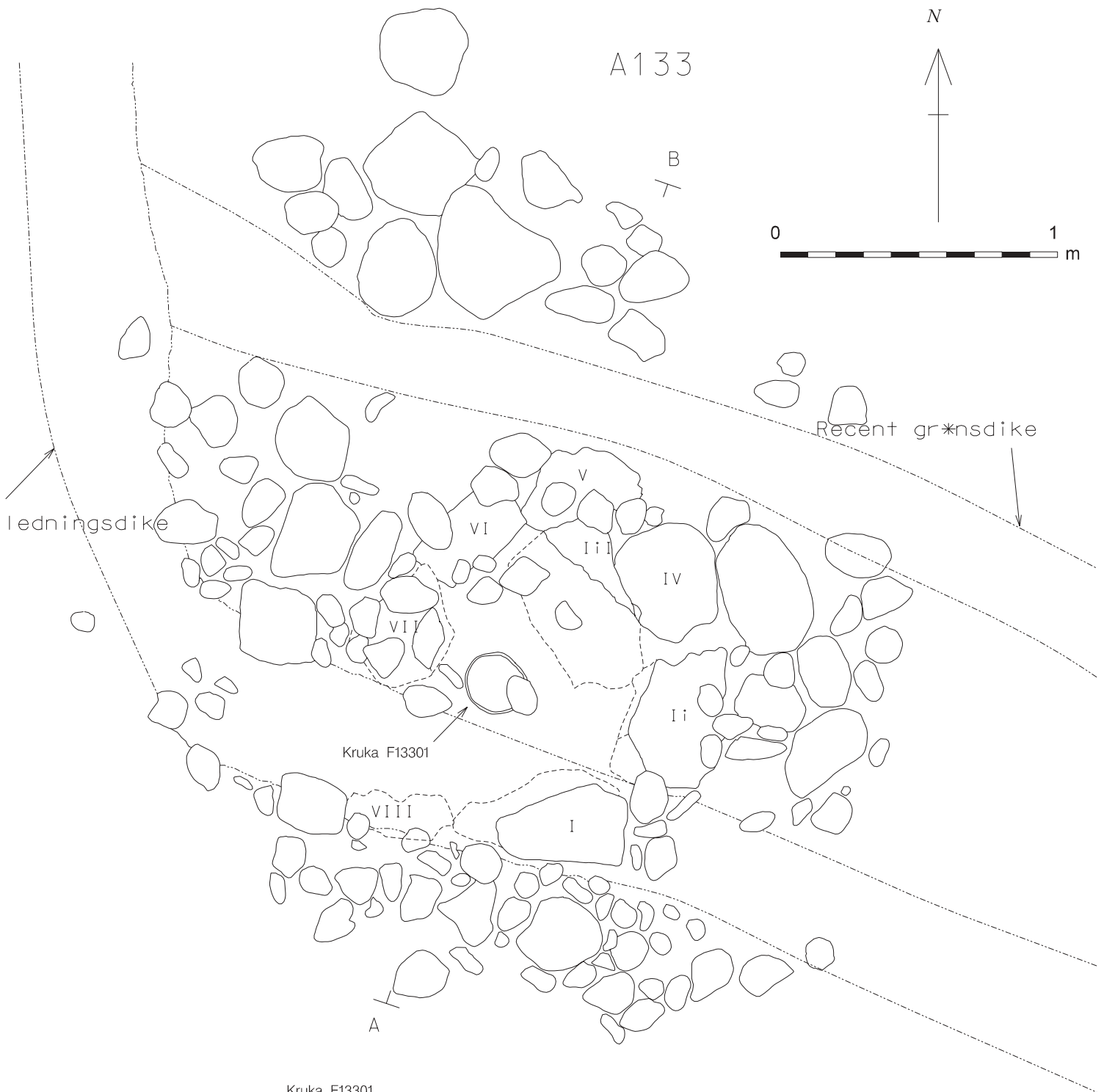
- F13310: På nivå 1 i den västra delen av sotlagret framkom 44,49 g brända ben (427 fragment), varav 7,67 g (13 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 7,19 g (10 fragment) från människa, 0,41 g (2 fragment) från fågel och 0,07 g (1 fragment) från hund. Sju kamfragment påträffades i materialet.
- F13311: I sotlagret under stenarna 5 och 6 framkom 65,08 g brända ben (673 fragment), varav 10,85 g (14 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 3,43 g (6 fragment) från människa och 7,19 g (7 fragment) från hund.
- F13312: I sotlagret under sten 7 framkom 26,44 g brända ben (315 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare. I övrigt påträffades två kamfragment och två bitar av järn.
- F13313: I den svarta fyllningen under sten 2 framkom 13,63 g brända ben (129 fragment), varav 1,15 g (4 fragment) var bestämbara till hund.
- F13314: På nivå 2 i den östra delen av det svarta lagret framkom 76,74 g brända ben (429 fragment), varav 6,87 g (13 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 4,37 g (6 fragment) från människa, 1,70 g (3 fragment) från hund och 0,66 g (3 fragment) från fågel. Åldersbedömningen av ett skenben från hund indikerade en ålder yngre än 1,5 år.
- F13315: På nivå 1 i den östra delen av sotlagret framkom 42,79 g brända ben (201 fragment), varav 1,67 g (5 fragment) var bestämbara till hund. I övrigt påträffades sex kamfragment i materialet.
- F13316: På nivå 1 i den östra delen av kol- och sotlagret framkom 38,07 g brända ben (390 fragment), varav 1,39 g (6 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 0,15 g (1 fragment) från människa och 1,24 g (5 fragment) från hund. I övrigt påträffades åtta kamfragment i materialet.
- F13318: I gravfyllningen under sten 3 framkom 247,42 g brända ben (2980 fragment) och 0,67 g obrända ben (9 fragment). Av de brända benen kunde 28,35 g (84 fragment) bestämmas. De obrända benen bestod av tandfragment från nöt, häst eller får/get. Av de bestämbara brända benen kom 6,82 g (25 fragment) från människa, 14,80 g (37 fragment) från hund, 2,68 g (5 fragment) från får/get och 1,47 g (4 fragment) från svin. På en av kindtänderna från människa satt en emaljpärla. Åldersbedömningen av två lårben från hund indikerade en ålder yngre än 1,5 år. Åldersbedömningen för svin gjordes på en falang (ph.2 post.) och den blev yngre än 12 månader. Får/get kunde också åldersbedömas genom en falang (ph.1) och resultatet blev yngre än 13-16 månader. Ofusionerade epifysplattor från kotor och fragment med metafysytter tyder på att ytterligare juvenila skelettelement fanns i materialet.
- F13319: I kollagret under sten 8 framkom 4,32 g brända ben (69 fragment), varav 0,01 g (1 fragment) var bestämbar till skelettelement. I övrigt påträffades 12 kamfragment, en pärla och en bronsnit i materialet.
- F13320: I gravfyllningen under sten 4 framkom 36,21 g brända ben (725 fragment), varav 2,74 g (14 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 0,28 g (3 fragment) från människa, 1,33 g (8 fragment) från hund och 0,53 g (1 fragment) från får/get. Åldersbedömningen av ett skenben från hund indikerade en ålder yngre än 1,5 år. Fragment av ofusionerade epifysytter tyder på att ytterligare juvenila skelettelement fanns i materialet.
- F13321: Krukans innehåll bestod av 104,49 g brända ben (1093 fragment), varav 9,10 g (22 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 5,30 g (14 fragment) från människa, 1,26 g (5 fragment) från hund och 1,19 g (1 fragment) från får/get. I övrigt påträffades keramik, kamfragment och nitar i materialet.
- F13322: 22,45 g brända ben (314 fragment), varav 2,28 g (3 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 0,40 g (2 fragment) från hund och 1,88 g (1 fragment) från får/get.

Prover

Kolprov	KP13301	F133410,1 g	L4 under sten 7.
	KP13302	F133420,6 g	Togs i urnan.
	KP13303	F133430,6 g	Vedartsanalyserat.

Lagerbeskrivning till ritningarna

- L1 Recent störning, nedgrävning av kabel samt rötter.
- L2 Brunröd silt med inslag av sotig silt med kolbitar (A408).
- L3 Gråbrun silt (A408).
- L4 Sotig silt med kolbitar och spridda brända ben.
- L5 Brungrå sand.
- L6 Gulvit sand / silt.
- L7 Grå silt med inslag av kolbitar (A410)
- L8 Ljusorange sand.

Anläggning 137

Yttre gravskick: Flatmarksgrav

Inre gravskick: Brandgrop, oval, 0,60 x 0,42 m. Rundat V-formad sektion, 0,36 m djup.

Fältbeskrivning

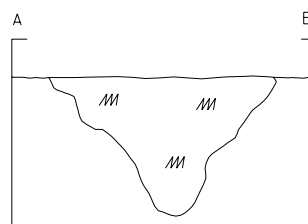
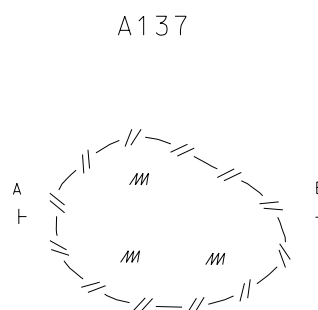
Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 4 m NV om A65. Anläggningen låg utanför området med bevarat matjordslager och framkom vid avbaning. Den var nedgrävd i den sterila sanden. Fyllningen bestod av brungrå silt med inslag av kol och sot. Anläggningen var ca 0,36 m djup och smalnade av tvärt nedåt. I fyllningen fanns spridda brända ben, keramikfragment (för lite för att tillhöra en urna) och en pärla.

Metod

Snittad i O-V riktning. Fyllningen vattensällades genom 2 mm:s maska. Inga prover togs.

Fynd

Keramik	F13701	26,5 g
Vit pärla	F13702	0,4 g
Brända ben	F13703	54,3 g

Anläggning 143

- Yttre gravskick: Rund stensättning med kantkedja, 2,2 m diameter. Sexkantig yttre friliggande kantkedja med hörnstenar och ekrar, ca 14 m diameter. Eventuellt fundament till en rest sten i mitten.
- Inre gravskick: Tre bengropar: A14301, A14304, A14311. Två brandgropar: A14305, A334. Senare härd A14303 nedgrävd i stensättningens centrum.

Fältbeskrivning

Eker 1. Längd 5,03 m. Stenrad fram till 2,70 m från kantsten A – resten fattades helt. Enstaka stenar saknas i raden – två eventuella stenlyft (0,1 m i diameter) kunde ses på den helt tomma sträckan. Störning av sentida ränna på den helt tomma sträckan. Rundade stenar 0,12-0,22 m i diameter. Plogspår synligt på den tomma sträckan.

Eker 2. Längd ca 5,40 m, svårt att mäta då centrum var skadat och stenar fattades i ekern. Stenrad fram till 2,45 m från kantsten B – resten fattades helt. Enstaka stenar saknas i raden, främst in mot mitten och även någon mot kantsten B. Två eventuella stenlyft synliga: ett vid kantsten B (0,14 x 0,12 m) och ett vid centrum före rännan (0,18 x 0,16 m). Störning av sentida ränna mot centrum. Rundade stenar 0,08-0,18 m. Stenarna låg tätt och ibland nästan dubbelt.

Eker 3. Längd 5,4 m, svårt att mäta pga. många störningar. Svårt skadad stenrad med endast tio spridda stenar – ingen såg ut att vara i originalläge. Två stenlyft: ett mot centrum (0,26 x 0,16 m) och ett mot kantsten C (0,1 m). Störning av sentida ränna vid centrum. Plogspår. Rundade stenar 0,15 m i diameter och en stor rundad sten 0,28 x 0,16 m i mitten.

Eker 4. Längd 4,5 m (störningar, svårsmänt). Nästan ingen stenrad kvar, endast några stenar vid kantsten D. Två ev. stenlyft: ett vid centrum (0,07 x 0,12 m) och ett vid kantsten D (0,14 x 0,07). Mycket störningar pga. plogspår. Rundade stenar 0,07-0,18 m.

Eker 5. Längd ca 5,0 m, svårt att se då centrum var bortgrävt vid måttillfället. Ungefär halva stenraden kvar (1,6 m) med början vid centrum, nästan komplett. Plogspår. Rundade stenar 0,08-0,18 m.

Eker 6. Längd 5,0 m. Komplet vällagd stenrad. Rundade stenar 0,08-0,18 m.

Kantkedjans segment I. Längd 5,43 m. Komplet stenrad med undantag av mitten där det fattades en sten på ca 0,9 m. Rundade stenar 0,08-0,17 m.

Kantkedjans segment II. Längd 5,06 m. Komplet stenrad med undantag av ca 1 m vid kantsten C där stenarna var rubbade. Plogspår. Två ev. stenlyft vid kantsten C: 0,08 x 0,09 och 0,1 m. Rundade stenar, någon enstaka kantig, 0,1-0,18 m.

Kantkedjans segment III. Längd 5,00 m. Endast 5-6 stenar kvar in situ. Dessa låg närmast C och D, många stenar låg spridda. Svårt stort av sentida ränna, plogspår, staket, rötter och lös sand. Rundade stenar 0,14-0,23 m.

Kantkedjans segment IV. Längd 6,3 m. Endast stenrad fram till 2,25 m från kantsten E. Stenraden var inte komplett och endast tre stenar vid kantsten D låg in situ. Svårt stort av plogspår, staket, rötter och lös sand. Rundade stenar 0,11-0,27 m.

Kantkedjans segment V. Längd 6,58. Komplet stenrad, endast två stenar fattades vid kantsten E. Rundade stenar 0,12-0,26 m.

Kantkedjans segment VI. Längd 6,04 m. Nästan komplett stenrad – sten fattas på 0,9 m från kantsten F. Ett stenlyft (0,2 x 0,11 m) vid kantsten A. Störning av sentida ränna på 1,4 m från kantsten A. Rundade stenar 0,08-0,2 m.

Hörnsten A. Endast en rundad sten kvar, nr 1, som ev. ingick i skärningspunkten mellan eker och kantkedja. Två ev. stenlyft. 1. 0,17 x 0,25 m; 2. 0,54 x 0,62 m; 3. 0,2 x 0,36 m.

Hörnsten B. Endast en rundad sten kvar, nr 1. Tre ev. stenlyft kvar. 1. 0,33 x 0,38 m; 0,21 x 0,25 m; 0,31 x 0,35 m; 0,18 x 0,27 m.

Hörnsten C. Tre rundade stenar: 0,3 x 0,43 m; 0,2 x 0,25 m; 0,3 x 0,32 m.

Hörnsten D. Två rundade stenar (nr 1, 2). Ett ev. stenlyft (nr 3). Svårt stort. 1. 0,13 x 0,25 m. 2. 0,23 x 0,3 m. 3. 0,28 x 0,32 m.

Hörnsten E. Intakt med alla kantstenar in situ. Fem stora rundade stenar som höll upp en jättestor sten: 1. 0,58 x 0,76 m; 2. 0,22 x 0,32 m; 3. 0,22 x 0,28 m; 4. 0,32 x 0,36 m; 5. 0,2 x 0,31 m; 6. 0,22 x 0,31 m.

Hörnsten F. Tre rundade kantstenar (nr 1-3). Ett stenlyft nr 4. 1-3 0,3 m i diameter. 4. 0,45 x 0,58 m.

Triangel a: En härd A336. Sekundär?

Triangel b: Ett stolphål A340. Ett mörkare parti i den N delen. Plogspår. En brandgrav A354.

Triangel c: Plogspår. Sentida ränna.

Triangel d: Plogspår.

Triangel e: Plogspår. En härd A355.

Triangel f: Förundersöknings- och utredningsschakt. Sentida ränna.

Rund stensättning i centrum. Storlek SV-NO 2,20 m, NV-SO 2,00 m, skadad av sentida ränna i NV. Stenpackningen låg kvar i SO och V och bestod av små runda stenar 0,05-0,16 m i diameter. Den var vällagd, tät och enskiktad där den låg kvar. I mitten fanns några spridda stenar. En kvartssten (F14316) fanns i packningen i O, i V låg tre stenar med släta ytor i packningen (F14308, 14309, 14310). I S och V fanns ett brunt siltlager (L1). I övrigt fanns ett sotlager (L2) med brända ben, främst i den O delen men koncentrerat till mitten.

Inre gravskick. En benkoncentration (A14301) påträffades utkanten av centrum åt O. Inget spår av sot, kol eller behållare. Koncentrationen mätte 0,12 x 0,14 m och tolkades som en bengrop.

Det svarta lagret (L2) i mitten av centrum visade sig bestå av flera skikt med skärvig och skörbränd sten. Det fanns även enstaka skörbrända stenar i det översta lagret. Detta kallades A14303.

Ett sotsvart lager utanför mitten av centrum fick ett eget anl.-nr., nämligen 14307, och särskiljdes sedan som A334. Lagret innehöll brända ben.

Utgrävningen av centrum med A14303, A14304, A14305, A14307(A334), A14311, A14303. Efter ca 0,1 m utgrävning framträdde en tydlig avgränsad, svagt oval, svart koncentration (0,85 x 0,70 m) i mitten. Där låg tätt med stenar, de flesta skärviga och skörbrända. Stenarnas storlek varierade mellan 0,05 och 0,16 m. Lagret innehöll mycket kol och sot och en del spridda brända ben som fick benämningen F14303. A14303 blev beteckningen för hela anläggningen. Ett kolprov KP14302 togs i den O delen, KP14306 i den V delen.

A14305. På detta plan framträdde även en separat svartfärgning strax NO om A14303 som fick benämningen A14305. Den mätte 0,4 x 0,57 m. Ungefär i mitten av svartfärgningen låg en rundad sten ca 0,36 x 0,28 m. Även här fanns det spridda brända ben i fyllningen.

A14304. Strax N om 14303 i det bruna siltlagret framkom en koncentration av brända ben som fick nummer A14304. Den mätte ca 0,60 x 0,35 m i ytan, var 0,25 x 0,20 m stor längre ner och uppvisade inga spår av kol och sot eller behållare. Den har därför betecknats som en bengrop. I N var koncentrationen avskuren av en sentida ränna. A14304 var ca 0,1 m djup. Järnföremål hittat i sållet.

A14307=A334. En svartfärgning med brända ben S om 14304 växte i storlek vid utgrävningen. Den hade redan tidigare fått nr 14307 och låg i mitten. Enstaka stenar låg överst – rester från stenpackningen. N delen av färgningen var avskuren av den sentida rännan. Denna svartfärgning betecknades senare A334 eftersom den blev en tydlig separat anläggning.

Vid en närmare titt på A14303 och A14305 i mitten såg det i plan ut som om A14303 överlagrade A14305 eftersom det grå lagret såg ut att ligga över det svarta.

Långsektionen grävdes vidare, och ytterligare en sektion lades i O-V riktning för att få en bättre genomskärning av A14303 och A14305 och studera hur de låg i förhållande till varandra. Hela långsektionen genom graven grävdes ned och ritades. Sedan grävdes sektionen i O-V ned. Ett gråbrunt lager A14303 (synligt redan i plan) innehöll mycket brända ben, spridda i fyllningen. Detta lager kunde i sektionen diffust delas upp i L5 och L6 men benen samlades i samma påse och kunde inte särskiljas under grävningens gång eftersom lagren var diffusa. Den svarta fyllningen (L2) innehöll små mängder brända ben och hasselnötter, samt mycket kol i stora bitar. Det fanns även mycket skörbränd sten, ca 42 l. Därför var A14303 förmodligen en hård anlagd i en grop fylld med brända ben och en gråbrun fyllning. Kolprov KP14312 togs i botten av A14303.

Det sotsvarta lagret A14305 innehöll små mängder spridda brända ben samt en benkoncentration (0,16 x 0,22 m) under den stora stenen. I långsektionen var det tydligt att A14303 överlagrade A14305, men i sektionen i O-V var det svårare att se någon överlagring, snarare låg A14303 och A14305 där bredvid varandra.

Precis utanför den svarta fyllningen (L2) i A14303:s N del framkom en benkoncentration (F14311) i den gulbruna sanden. Koncentrationen var 0,10 x 0,20 m stor. De brända benen var rengjorda och låg väl samlade men utan spår av behållare / bengrop.

Fynd

Brända ben	F14301	43,8 g
Brända ben	F14303	649,0 g
Brända ben	F14304	28,5 g
Brända ben	F14305	616,6
1 sten med slipyta	F14308	>2000 g
1 sten med slipyta	F14309	>2000 g
1 sten med slipyta	F14310	>2000 g
Brända ben	F14311	52,8 g
1 bronsring	F14312	0,1 g
Förkolnade hasselnötter	F14313	0,6 g
Förkolnade hasselnötter	F14314	0,1 g
Förkolnade frön	F14315	0,3 g
1 kvartsfragment	F14316	53,9 g
4 kvartsfragment	F14317	139,4 g
Brända ben	F14318	1,0 g
Brända ben	F14319	81,6 g

Osteologisk analys

Från graven tillvaratogs sammanlagt 1511,27 g brända ben (11996 fragment) fördelade på flera olika brand- och bengropar. Sammanlagt kunde 125,34 g (140 fragment) identifieras närmare. I samtliga delanläggningar (F14301, F14303, F14304, F14305, F14311) dominerade människa. Om delanläggningarna är att betrakta som separata nedläggningar har minst fem individer gravlagts i A143. Tre av dessa var vuxna och en var i åldern 15-20 år. Minst en av de vuxna var man, resten har inte gått att könsbedömma. En av de vuxna hade kotförlitningar. Bland de framrensade benen F14319 kunde en vuxen man identifieras. Endast ett fragment av djurben, från får/get, framkom. Det brända skelettmaterialet varierade mycket i fragmenteringsgrad, från mycket smått till 5-6 cm. De största fragmenten återfanns i brandgropen F14305 och de minsta i bengropen F14304. Färgen på fragmenten varierande också; från vita-ljusbeige i bengroparna till grå- och svartfärgade samt sotiga i brandgroparna. Materialet är överlag väl bränt.

- F14301: I bengropen framkom 43,73 g brända ben (253 fragment), varav 8,53 g (3 fragment) var bestämbara till människa.
Ålder: Adult
Kön: -
MNI: 1
- F14303: I brandgropen/härden framkom 231,43 g brända ben (1216 fragment), varav 34,82 g (31 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 32,39 g (27 fragment) från människa. Ett skallfragment indikerar manligt kön.
- F14303: I lager 2/3 i brandgropen/härden framkom 82,70 g brända ben (1102 fragment), varav 5,48 g (8 fragment) var bestämbara till människa.
- F14303: I lager 5 och 6 i brandgropen/härden framkom 338,34 g brända ben (2562 fragment), varav 20,83 g (28 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 20,76 g (27 fragment) från människa.
Ålder: Adult
Kön: Man
MNI: 1
- F14304: I bengropen framkom 28,53 g brända ben (1102 fragment), varav 0,10 g (2 fragment) var bestämbara till människa.
Ålder: -
Kön: -
MNI: 1
- F14305: I brandgropen framkom 656,77 g brända ben (4914 fragment), varav 23,07 g (50 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 21,51 g (49 fragment) från människa. Åldersbedömningen av ett fingerben med den proximala epifyslinjen synlig indikerade en ålder av 15-18 (16-20) år.
Ålder: 15-20 år
Kön: -
MNI: 1
- F14311: I bengropen framkom 50,99 g brända ben (417 fragment), varav 11,84 g (6 fragment) var bestämbara till människa. På en kotkropp från en ländkota fanns spår efter förlitningar.
Ålder: Adult
Kön: -
MNI: 1
- F14318: Vid framrensningen av den norra profilen framkom 0,30 g brända ben (4 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare.
Ålder: -
Kön: -
MNI: -
- F14319: Vid rensningen i den nordöstra delen av A143:s centrum framkom 78,48 g brända ben (426 fragment), varav 18,84 g (12 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 17,01 g (11 fragment) från människa och 1,83 g (1 fragment) från får/get. Ett skallfragment indikerar manligt kön.
Ålder: Adult
Kön: Man
MNI: 1

Prover

Kolprov	KP14302	F14320	0,02 g	Togs i den östra delen av A14303
	KP14306	F14321	0,51 g	Togs i den västra delen av A14303
	KP14312	F14322	19,6 g	Togs i botten i mitten av A14303
	KP14313	F14323	Ca 1 g	Floterat från 2 mm säll-rester ur L1

Metod

Hela graven med centrum och stenrader dokumenterades i plan med lodfoto som digitaliserades. En detaljerad verbal beskrivning upprättades med skisser av centrum och stenraderna. En långsektion lades i SO-NV genom två kantstenar och centumpackningen där den var som bäst bevarad, samt längs två ekrar. Ett ca 0,5 m brett schakt skottades upp för hand. Sektionen ritades i skala 1:20, medan centrum ritades i skala 1:10. Enstaka spridda brända ben fanns i det bruna siltlagret. En metallring (F14312) fanns i den NV sektionen (omrört?). Inget som liknade anläggningar eller fynd fanns vid kantstenarna vilket också var syftet att undersöka med långsektionen. Hela SO sektionen vattensällades i 4 mm säll, medan endast ca halva NV vattensällades genom 4 mm, då inga fynd framkom.

Kantsten E: Den enda kompletta ”hörnstenspunkten” snittades i SV-NO för att undersöka ev. begravningar under stenarna. Inget framkom i sektionen som ritades i 1:10. Halva kantstenspunkten grävdes. Inget sällades. Till slut banades hela det jordlager (A412) på vilket ekergraven var anlagd av med grävmaskin. Strax NV om långsektionen framkom ytterligare en begravning A354, troligen sekundär till A143.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 tolkades A14303 som en förmodligen sekundär härd. Den var nedgrävd precis i centrum av den sexkantiga graven. Det syns tydligt på sektionsritningarna att A14303 skar genom de äldre brandlagren. På ett lodfoto syns det vidare att stenar saknades i mittställningen precis ovanför den underliggande A14303. Tyvärr togs det kol som daterades ur A14303 (jfr. kap 9.10).

L5/6 (A14305) fyllde en ganska djup och kraftig nedgrävning. Lagret förefaller inte ha varit ett brandlager (jämfört med L3) och kan möjligen tolkas som fyllning i fundamentgropen till en rest sten som togs bort när härd A14303 anlades.

Lagerbeskrivning till ritningarna

Sektion A – B, AI – BI, och C - D

- L1 Brun silt (rester av matjorden?).
- L2 Svart sotigt lager med stora kolbitar och spridda brända ben samt harts. Skörbränd och skärvig sten i A14303.
- L3 Svart sotigt lager med stora kolbitar och spridda brända ben samt harts.
- L4 Grå-gråsvart något sotigt lager med spridda brända ben.
- L5 Grå-gråsvart något sotigt lager med spridda brända ben.
- L6 Något ljusare grått lager med sprida brända ben.
- L7 Brun silt (A412).
- L8 Röd-/brunflammig grusig sand.
- L9 Röd-/brunflammig sand.
- L10 Vitbeige sand.

Sektion E – F

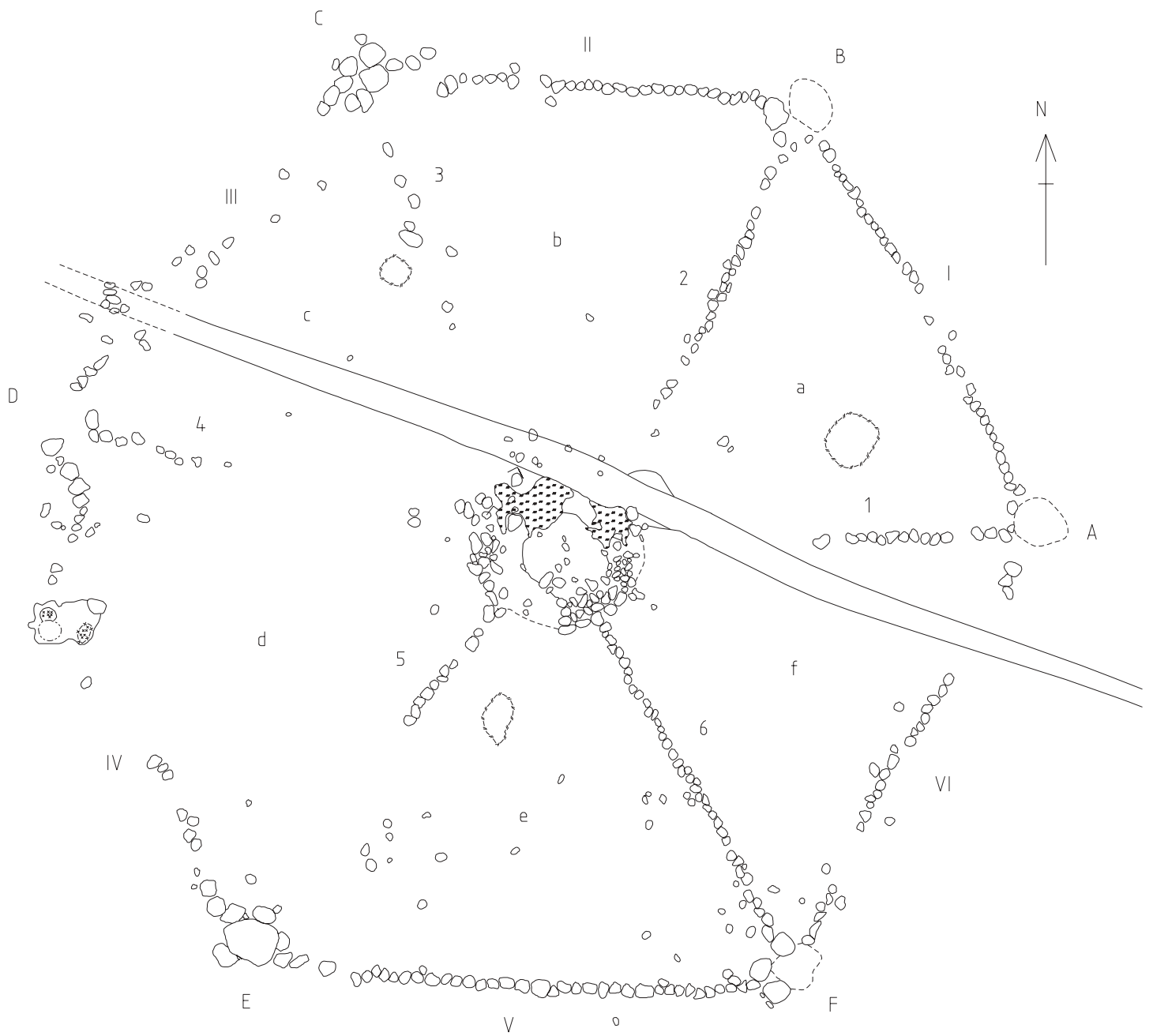
- L1 Grå – gråbrun fyllning med kolstänk och någon skärvig sten.
- L2 Svart sotig fyllning med kol och någon skärvig sten.
- L3 Brun silt (A412).
- L4 Ljus gråbrun silt.
- L5 Rödbrun flammig sandig silt.
- L6 Vit/beige silt.

Sektion G – H

- L1 Brun silt – fyllning i sentida dike.
- L2 Svart, fet fyllning med mycket kol, sot och brända ben.
- L3 Ljusbrun silt (jordlager A412)
- L4 Gul sand

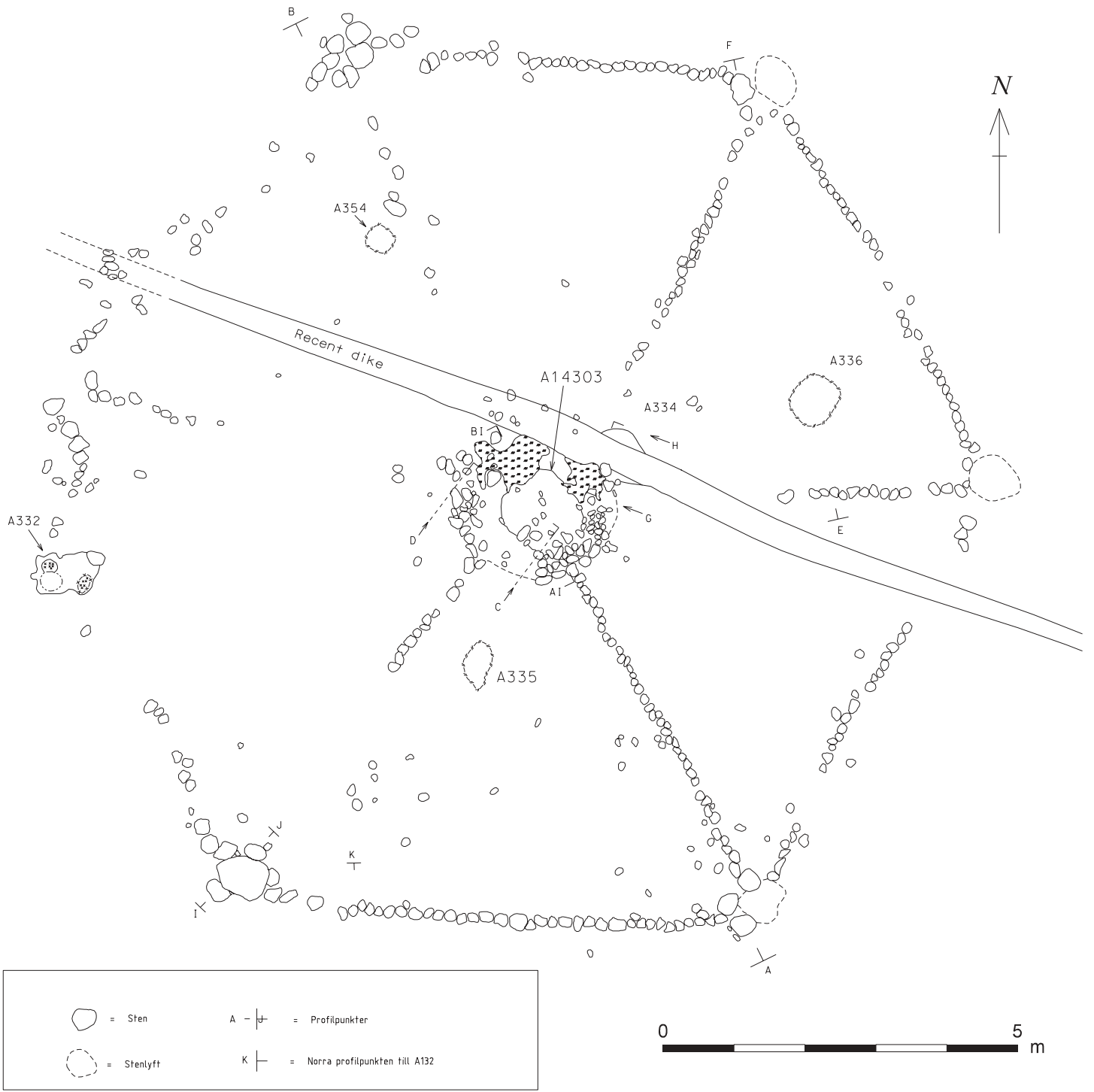
Section I – J

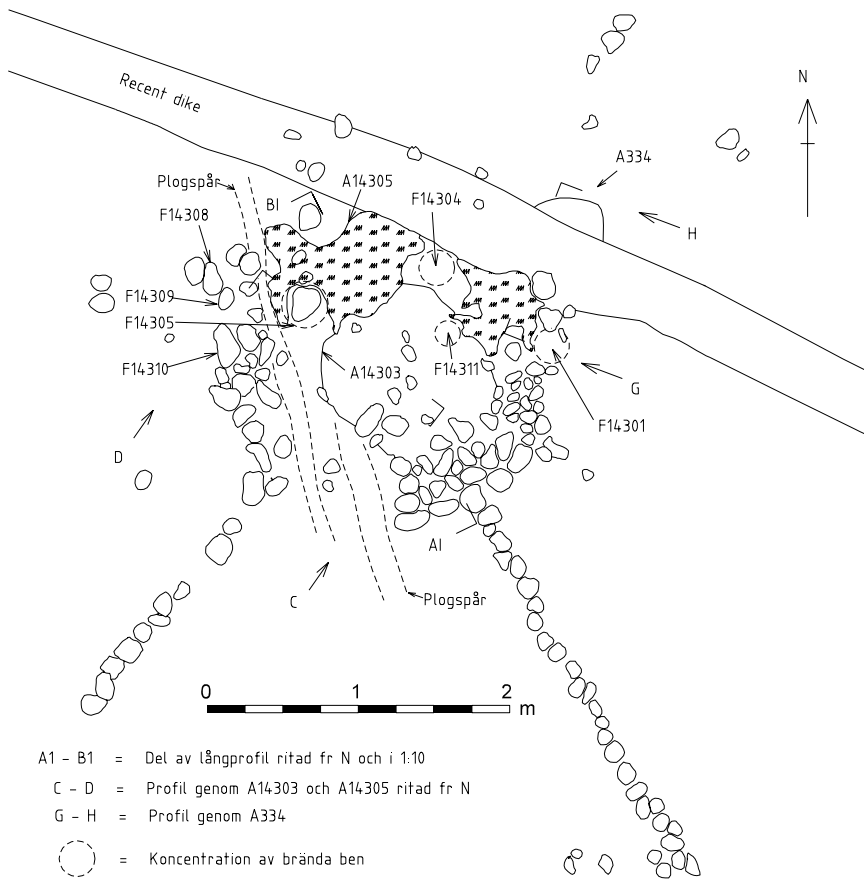
- L1 Brun silt (A412)
- L2 Rödbrun flammig sand,
- L3 Mörkrödbrun grusig sand.
- L4 Gulbrun sand.

A - F = Hörn	a - f = Triangel
I - VI = Kantkedjor	1 - 6 = Eker

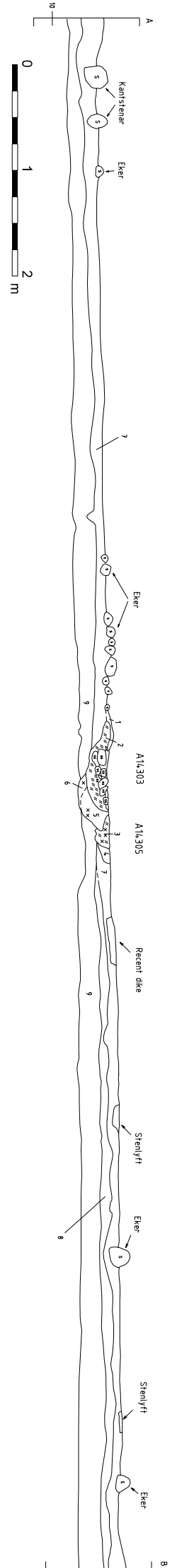
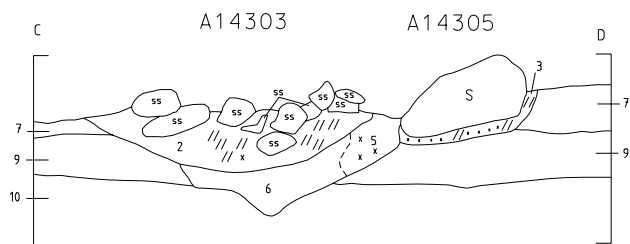
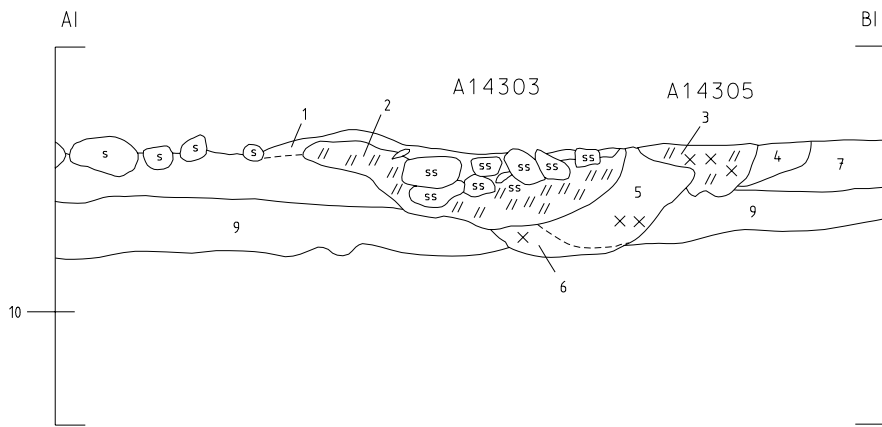
0 5 m

- A1 - B1 = Del av långprofil ritad fr N och i 1:10
- C - D = Profil genom A14303 och A14305 ritad fr N
- G - H = Profil genom A334

○ = Koncentration av brända ben

A143

Anläggning 144

Yttre gravskick: Rektangulär stensättning, 5 x 4 m.

Inre gravskick: Brandgrop (A359), rund, 0,7 m diameter. Skålad sektion, 0,32 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och påträffades vid avbaning. Den yttre konstruktionen (A144) var en rektangulär stensättning, 5 m i N-S riktning, 3,9-4,0 m i O-V riktning. Stenpackningen bestod av en stenram med rundade stenar i storleken minst 0,40 m i diameter. Varje hörn hade haft en hörn- eller klumpsten, betydligt större än övriga stenar i ramen. Endast den SV hörnstenen återstod och var 0,6 x 0,4 x 0,3 m stor. I den SO delen fanns ett stenlyft, ca 0,40 m i diameter, där en hörnsten bör ha varit placerad. I den NO delen fanns vare sig hörnsten eller stenlyft. I den NV delen fanns heller inget som avslöjade hörnstenens storlek eftersom ytan var svårt störd av staket, trädrötter m.m. Stenramen var inte intakt, endast tre-fyra stenar var bevarade i den södra delen. I den östra långsidan var åtta stenar bevarade av ramen, de flesta i den sydöstra delen. Av den norra sidan återstod fyra stenar och av den västra återstod endast två. Dessa var belägna i den sydvästra delen intill den enda återstående hörnstenen.

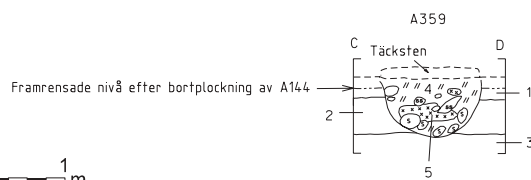
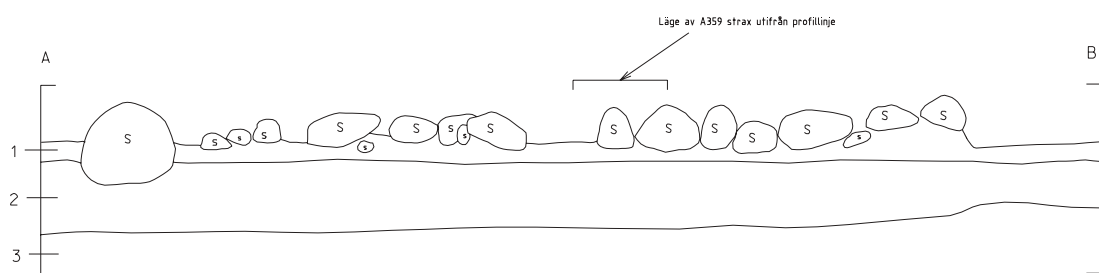
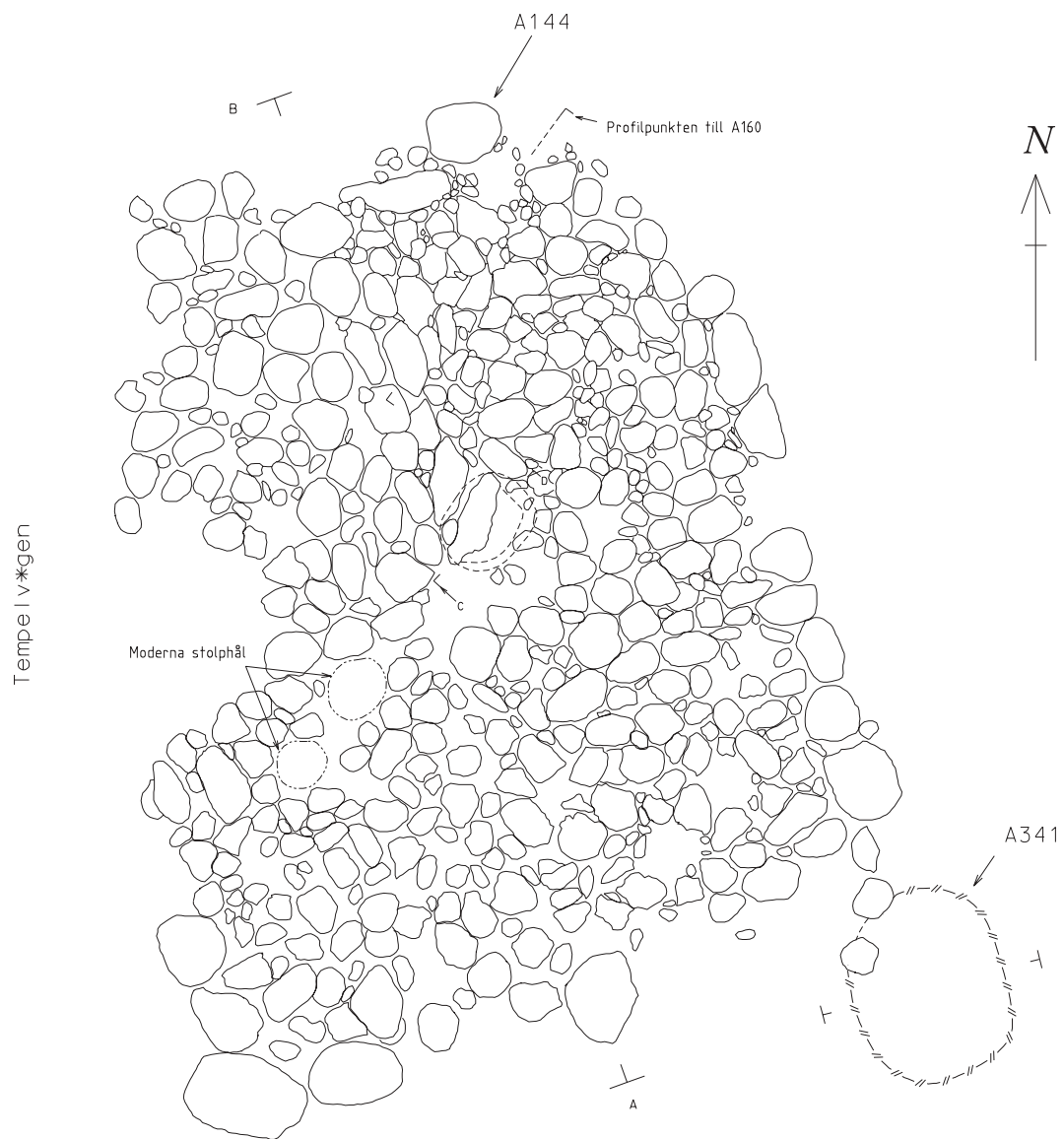
Innanför ramen fanns ett kors av stenar med längdriktningen i N-S. Den N-S linjen var lagd av stenar 0,2-0,4 m i diameter, de flesta dock runt 0,3 m i diameter. Den N-S stenraden var ca 4,5 m lång och belägen ca 2 m från anläggningens O begränsning. Den tycktes sluta med en ev. hörnsten i S, något större än övriga stenar i den södra ramdelen. Ingen motsvarande sten fanns i den N änden. I O-V riktning gick ytterligare en stenrad bestående av ca åtta stenar i storleken 0,2-0,4 m i diameter. De västligaste och de östligaste stenarna saknades. I den O delen fanns ett eller två stenlyft, ca 0,2 m i diameter. I V saknades ca 0,7 m av raden. Stenraden hade varit 3,9-4,0 m lång. I centrum och något förskjutet åt O och NO fanns inga stenar, tomrummet mätte ca 0,6 x 0,3 m (SV-NO). Korset tillsammans med ramen kan sägas ha delat upp stenpackningen i fyra enheter. Stenpackningen var enskiktad. Stenarna varierade i storlek, 0,1-0,4 m, och var främst rundade. I den NV kvadranten återstod många av de små stenarna mellan de lite större lagda stenarna. Man fick känslan av att stenpackningen varit tät och att det fina stenmaterialet fyllt luckor där det grövre stenmaterialet inte täckt marken.

Anläggning A144 innehöll brandgropen A359, de sentida stolphålen A361 och 362 samt gropen A360. Brandgropen A359 framkom strax NO om stenpackningens centrum. Anläggningen mätte ca 0,70 m i diameter och var rund. På ytan fanns spridda brända ben i ett gråbrunt humöst siltlager som också innehöll kol och sot. Ca 0,05 m ned i brandgropen fanns ett kompakt lager med tätpackad skärvig sten vilket täckte ett kompakt lager med brända ben, kol och sot. Lagret var ca 0,10 m djupt. Under benlagret fanns sex skärviga stenar i storlek 0,1-0,15 m. I anläggningen fanns inga spår av behållare. De nämnda stenarna skulle kunna tillhöra en skoning till brandgropen. För fynden, se A359.

Kommentar och tolkning

Stensättningen låg på det forntida jordlagret A412. Under rapportarbetet i november 2001 tycktes det möjligt att brandgropen A359 kan ha varit en sekundärbegravning i stensättningen. I fotodokumentationen ser man att direkt ovanpå brandgropen fanns en kantig täcksten av röd granit som skilde sig från de annars rundade stenarna i stensättningen. Det är också konstigt att brandgropen var placerad strax NO om centrum och inte mitt i. På lodfotot ser man att mittpunkten var stenfri, och såvitt man kan ana på fotografierna var fyllningen där inte lik jordlagret A412. Kan det indikera en rest sten eller mittstolpe? Ingen avvikande fyllning noterades på sektionsritningen.

Vidare bör noteras att brandgropen innehöll skärviga stenar. I form och storlek påminner den om brandgropen A341 som låg strax utanför stensättningens sydöstra hörn.

Lagerbeskrivning:

- 1 = Brun silt (jordlager A412)
- 2 = Gul sand
- 3 = Vit sand med järnutfällning
- 4 = Brungrå humös silt med kol, sot och spridda br. ben
- 5 = Kompakt bentlager

Anläggning 151

Yttre gravskick: Friliggande stencirkel, ca 18 m i diameter.
Inre gravskick: Ingen identifierbar gravgömma. Däremot påträffades ett stolphål (A170) i anläggningens centrum.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen vid UO:s nordligaste kant och framkom vid avbaning. Den friliggande stencirkeln har troligen mätt ca 18 m i diameter. Endast ca 3/4 av anläggningens yta var belägen inom UO, då resten låg utanför UO. Den O sidan hade en 20,6 m lång bevarad enkel och enskiktad stenrad. Stenmaterialet var noga utvalt, med rundade stenar i homogen storlek, ca 0,15-0,30 m i diameter. Den västra sidan av stencirkeln kvarlåg inte eftersom den förstörts av sentida jordbruk. En ansamling med sten belägen i den V delen av anläggningen, betecknad A149, kan vara stenar från den V kantkedjan eller från ett stort stenlagt centrum av A151. I centrum av A151 återstod ingen identifierbar gravgömma, men däremot ett stolphål utan skoning, 0,40 m i diameter och 0,50 m djupt, med U-formad sektion. Fyllningen i stolphålet var flammig grå sandig silt. Ytterligare anläggningar belägna inom A151 var redan den redan nämnda stensamlingen A149, samt härdarna A148 och A174. Troligen var dessa sekundära anläggningar. Inga fynd framkom.

Metod

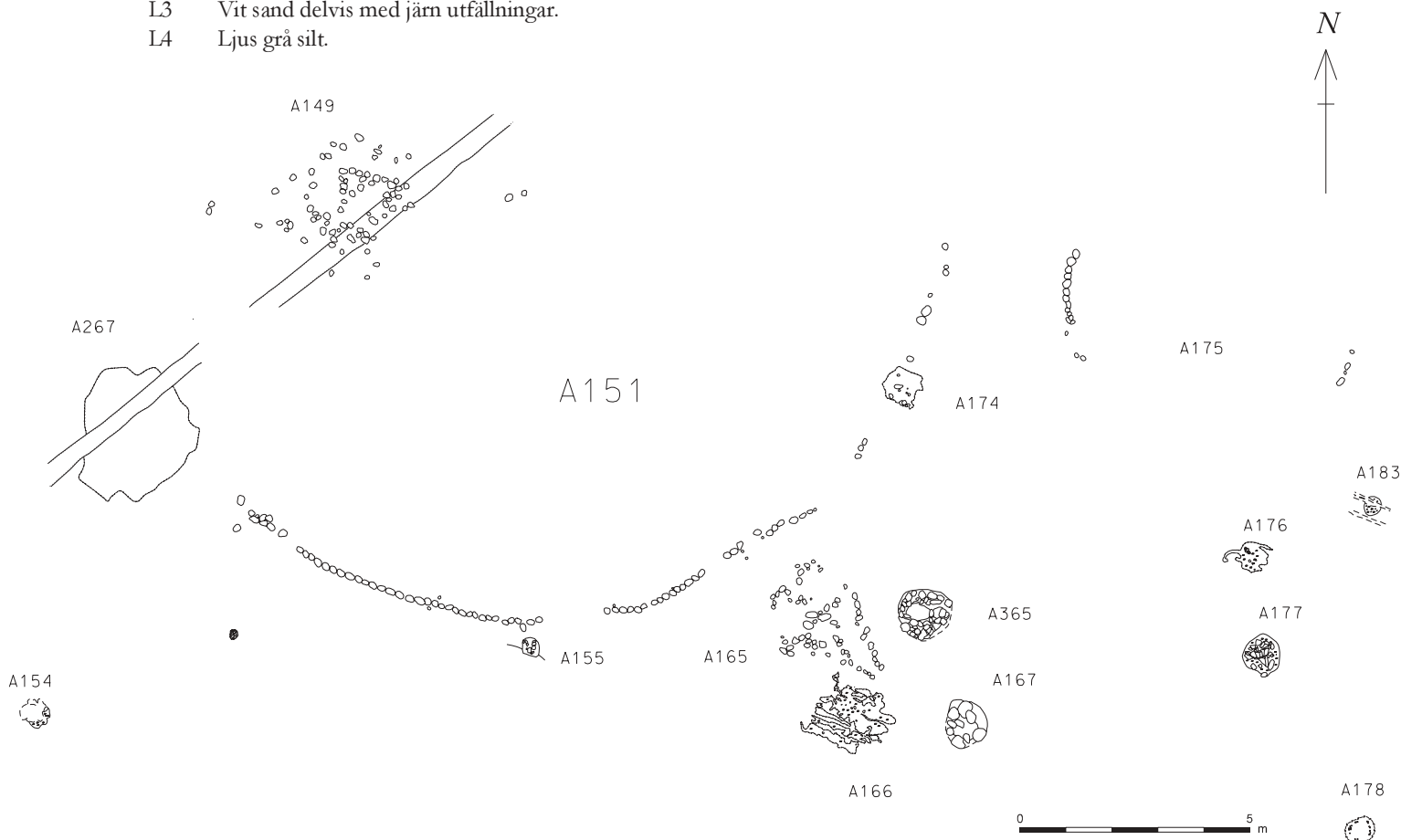
En del av stencirkeln var känd sedan utredningen och förundersökningen. Resten av anläggningen avtäcktes med grävmaskin. Stencirkeln rensades sedan fram för hand. Pga. anläggningens stora dimensioner kunde den inte lod fotograferas i sin helhet, utan stencirkeln fotograferades bit för bit och klipptes ihop till en översiktsbild. En längsektion lades genom anläggningens centrum, varvid ett ca 0,50 m schakt skottades upp. Långsektionen dokumenterades i skala 1:20. Stencirkelns södra del banades av med schaktmaskin för att se om den hyste ytterligare anläggningar. Inga sådana påträffades dock. Inga prover togs.

Kommentar och tolkning

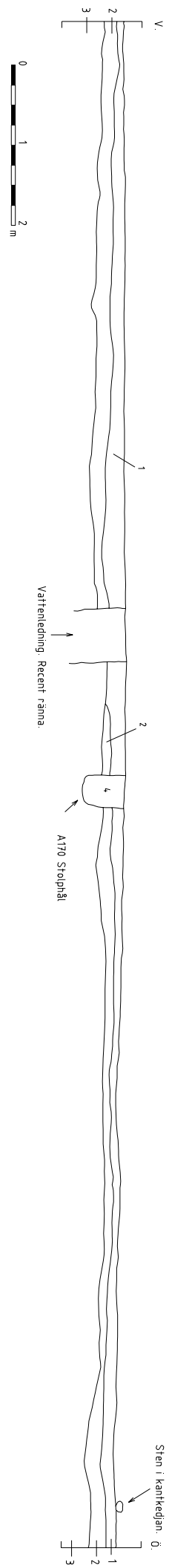
Stencirkeln var huvudsakligen lagd på jordlagret A412. På östra sidan försvann kretsen ner i marken. På ett översiktsfoto syns det tydligt att här fanns en grop A391, icke dokumenterad i fält, med väldigt mörk grå fyllning. Den enda förklaringen är att A391 var äldre än stencirkeln, och att stenarna hade sjunkit ner när gropens fyllning satt sig.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Brun grå silt.
- L2 Gul sand.
- L3 Vit sand delvis med järn utfällningar.
- L4 Ljus grå silt.

A151. Rund friliggande kantkedja

Anläggning 152

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebengrop.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 2,5 m utanför och SV om stencirkeln A151. Den påträffades vid avbaning. I plan syntes en krossad kruka fylld med brända ben utan sot- och kollager runt omkring. Krukan (F15202) mätte 0,19 x 0,21 m i plan och var rund. Benen (F15201) såg rengjorda ut. En plogfåra med sotsvart fyllning och enstaka ben (F15204) fanns söder om krukan. En liten sotfläck med enstaka brända ben (F15203) fanns norr om krukan. Vid sektionsgrävningen framkom det att krukan endast var ca 0,1 m djup. Troligen återstod bara botten, medan resten skadats av plogen eller i samband med avbaningen. Pga. krukans skick gipsades den och togs in som preparat för senare utgrävning. Den sotiga fyllningen norr om krukan var endast ett par cm djup och hade en nitbricka av järn i botten. Ett brunt siltlager (A412) omgav krukan men ingen nedgrävningskant kunde ses i sektionen. Gropen måste alltså ha grävts exakt så stor som krukan var. Inga prover togs.

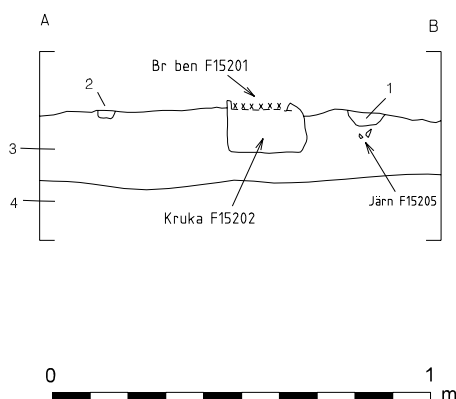
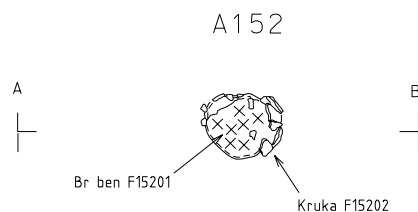
Fynd

Brända ben	F15201	648,2 g	Från krukan
Kruka	F15802		
Brända ben	F15203	2,0 g	L1
Brända ben	F15204	1,0 g	L2
Nitbricka, järn	F15205	5,2 g	På botten av L1.
Brända ben	F15206	3,5 g	Från rensning.
Brända ben	F15207	0,9 g	L3

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Sotsvart fläck.
- L2 Sotig plogfåra
- L3 Brun silt med enstaka kolstänk och små smutsiga brända ben (A412).
- L4 Grå/gul sandig silt

z →

Anläggning 153

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, rund, 0,5 m diameter. Lätt skålad sektion, 0,07 m djup från ytan av den forntida jordlagret.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 0,8 m NO om den sexkantiga ekergravnen A143. Den framkom vid avbaning som en rund nedgrävning 0,5 m i diameter och ca 0,07 m djup. Gropen visade sig innehålla kol, sot och spridda brända ben. Fyllningen var av svart silt. Anläggningens kanter i plan och sektion var något diffusa (ca 0,10 m på var sida i sektionen). Ingen synlig behållare fanns.

Fynd

Parnit, brons	F15301	2,6 g	
Brända ben	F15202	798,0 g	
Brända ben	F15303	90,3 g	Sorterat från 2 mm såll.

Prover

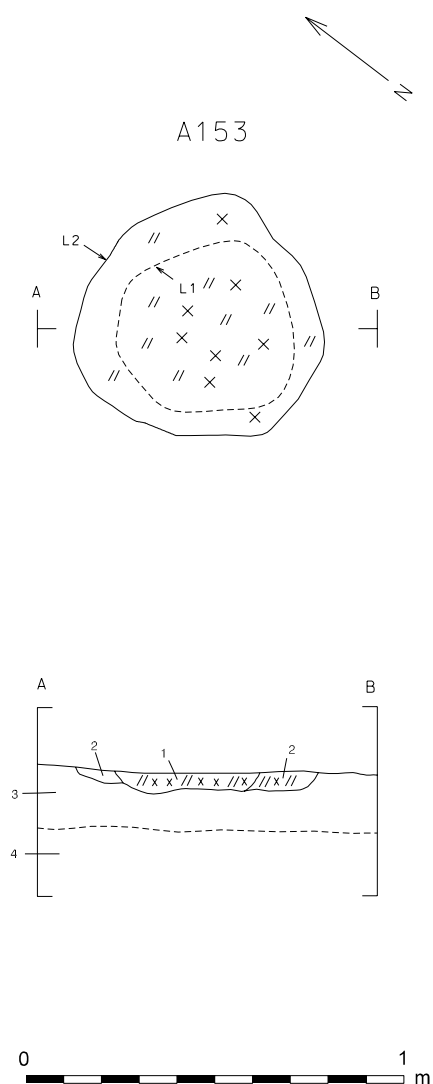
Kolprov	KP15301	F15304	0,08 g L1 togs i fält.
	KP15302	F15305	Ca 3 g Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Kommentar och tolkning

På sektionen syns det att brandgrop var nedgrävd i jordlager A412, dock inte ner till den sterila sanden.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Svart fet silt med inslag av större kolbitar och massor av brända ben.
- L2 Diffusion av L1
- L3 Brun silt (A412)
- L4 Gul sandig silt.

Anläggning 154

Yttre gravskick: Flatmarksgrav (möjligen en rest sten).

Inre gravskick: Brandgrop, rund (?), 0,60 m diameter. Skålåd sektion, 0,15 m djup från ytan av den forntida jordlagret.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen ca 1,8 m norr om den sexkantiga ekergraven. Den framkom vid avbaning. Efter rensning syntes det i plan att anläggningen var svårt störd av båda plog och stenlyft. I den västra delen fanns ett stenlyft med skarpa kanter, avlångt ca 0,40 x 0,25 m. I ytan även en sten ca 0,1 m diameter, verkar ha lutat åt vänster. 0,05-0,10 m under rensningsnivån framträdde under stenlyftet resterna av en rund brandgrop, ca 0,16 m i diameter. Fyllningen var sotsvart silt med inslag av kol och rikligt med brända ben, ingen synlig behållare. Sektionen var oregelbundet skålåd. Anläggningen var belägen i det bruna jordlagret A412.

Fynd

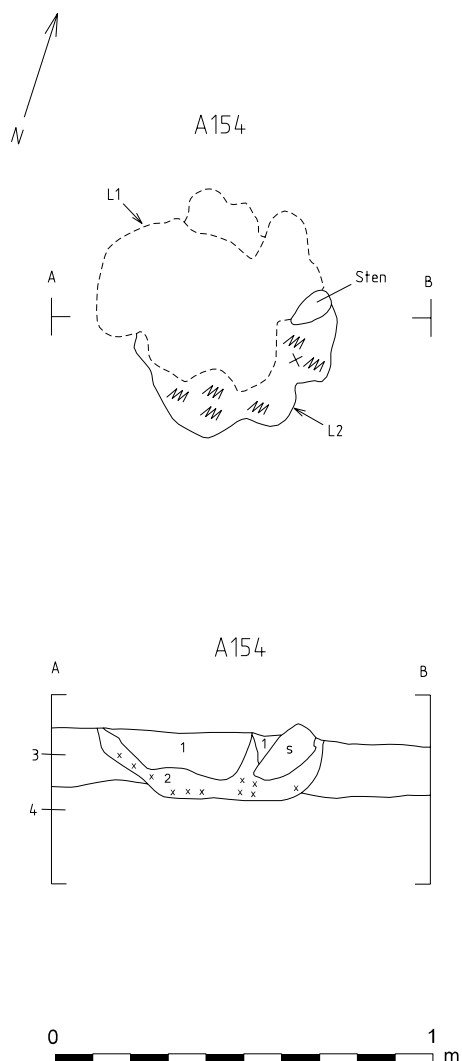
Hasselnötsskal	F15402	1,6 g	L2	
Brända ben	F15403	1 085,0 g	L2	
Brända ben	F15404	8,3 g	L1	
Brända ben	F15405	152,7 g	L2	sorterat från 2 mm såll.
1 kvartsfragment	F15406	4,2 g	L2	

Prover

Kolprov KP15401 F154070,80 g L2. Togs i fält.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Kompakt brun silt (stenlyft?)
- L2 Sotsvart silt med kol och mycket brända ben
- L3 Gråbrun silt (A412)
- L4 Brunorange sandig silt.

Anläggning 158

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebrandgrop, rund, 0,34 x 0,36 m. U-formad sektion, 0,19 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 3 m öster om den sexkantiga ekergraven. Den framkom vid den första avbaningen och var nedgrävd i jordlagret A412. Anläggningen avtecknade sig tydligt mot den omgivande gula sanden som en rundad sotsvart fläck 0,34 x 0,36 m med brända ben och keramik på ytan. Något som såg ut som en plogfåra gick genom dess N sida. Redan på 0,03 m djup från rensningsnivån syntes tydliga rester av en kruka (F15801). Den är tjock, har grov magring och är väldigt smulig, varför det var svårt att pensla fram den. I NV delen var det bara smuliga rester kvar, medan det i den SO delen fanns hela kärldelar. I övrigt saknades keramikskärvor. På denna nivå ritades sektionen och sedan grävdes den andra halvan ned för att försöka se hur hel krukans var. På ca 0,07 m djup från rensningsnivån framkom en hel kruka, ca 0,16 m hög. En tydlig nedgrävningsskant för krukans kunde ses, dock utan kol och sot. Det översta lagret L1 hade diffunderat ut från krukans innehåll, som bestod av en något sotig fyllning med brända ben.

Fynd

Keramik	F15801	
Keramik	F15802	54,0 g L1
Brända ben	F15803	12,0 g L1
Brända ben	F15804	I krukans F15801
Keramik	F15805	5,2 g I krukans F15801
Pärsmälta	F15806	1,5 g I krukans F15801

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: -

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 390,39 g brända ben (2371 fragment). Sammanlagt kunde 83,08 g (43 fragment) identifieras närmare. Skelettmaterialet kom dels från urnans innehåll och dels från den omgivande fyllningen. Ben från människa dominerade materialet, endast ett djurbensfragment påträffades och det var en tredje falang från en björn. Benen från lager 1 var små, sotiga och grå-svartfärgade. Benfragmenten från urnan var stora, upp till 8 cm, och något porösa. Färgen var vit-blå-svart vilket kan tyda på ofullständig förbränning.

F15803: I lager 1 framkom 11,80 g brända ben (117 fragment), varav 2,12 g (5 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 1,87 g (4 fragment) från människa och 0,25 g (1 fragment) från björn.

F15804: Urnans innehåll bestod av 378,59 g brända ben (2254 fragment), varav 80,96 g (38 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 77,44 g (33 fragment) från människa. I överkäken satt en nedsliten kindtand och på ett skallfragment har sömmen helt vuxit igen.

Prover

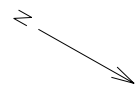
Kolprov	KP15801	F15807	0,39 g	Togs i krukans
	KP15802	F15808	0,20 g	Inmätt
	KP15803	F15809	Ca 1 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Metod

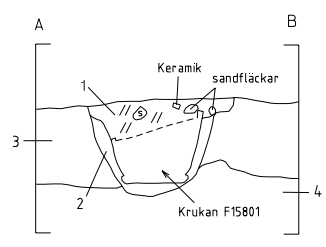
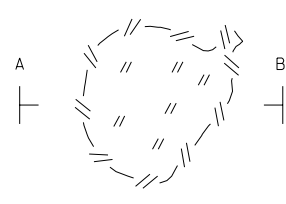
Sektionen lades i NV-SO riktning och den NO sidan grävdes ut först. Hela sektionen grävdes ned efter en planrensning varpå krukans frilades och togs in som gipspreparat. Fyllningarna separerades och sållades var för sig i 2 mm såll.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Mörkbrun-svart något sotig fyllning med brända ben från krukans.
- L2 Ljusbrun sandig silt I nedgrävningen för krukans.
- L3 Brungul sand (A412).
- L4 Gulbeige sand.

A158

Anläggning 159

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebengrop, fyrkantig, 0,35 m (O-V) x 0,30 m (N-S).

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 5 m öster om den sexkantiga ekergraven A143. Den påträffades vid avbaning. Strax S om anläggningen gick en sentida ränna. I plan var anläggningen fyrkantig. I den S delen av anläggningen fanns en oval koncentration (0,25 x 0,20 m) av brända ben utan kol eller sot (F15902), troligen resten av en urna. A159 skar västra kanten av den sotsvarta A398.

Fynd

Remsölja, brons	F15901	3,9 g
Brända ben	F15902	14,5 g

Prover

Kolprov	KP15901	F15903	0,3 g	Togs i fält (kanske från A398)
---------	---------	--------	-------	--------------------------------

Metod

Anläggningen snittades i O-V riktning. Fyllningen vattensållades genom 2 mm maska.

Kommentar och tolkning

Tyvärr upptäcktes det inte att A159 och A398 var två skilda anläggningar förrän under rapportarbetet vinter 2001-2002. Sektionen genom A159 var faktiskt lagd genom den äldre svarta anläggningen. Vidare är det osäkert varifrån KP15903 kom. Att de brända benen (F15902) kom från A159 verkar säkert eftersom de beskrevs som en ren bensamling och syns i fotodokumentationen. Om A398 hade någonting att göra med brandgrav A159 kan inte sägas. En möjlig tolkning är dock att A398 var rester efter likbålet, och att A159 var nedgrävd på samma plats.

Anläggning 160

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebrandgrop/lager, rund (?), 0,40 m diameter. Tjocklek 0,06 m.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 3 m norröster om brandgraven A159. Den framkom vid schaktning och syns lagt på / nedgrävd i jordlagret (A412) men var svårt skadad. Endast ca en tredjedel av anläggningen fanns kvar. Anläggningen skadades vid avbaningen men var sedan tidigare störd genom plog (ett antal plogspår som gick genom anläggningen). Den återstående delen, den sydöstra, var in situ. I denna del stod resten av en kruka, nedgrävd i en grop med kol och sot, endast krukbottnen och några kantbitar återstod. I och runt omkring krukans fanns brända ben. C 0,03-0,04 m nedanför rensningsnivå gick det att urskilja den nedgrävning till kruka som funnits. Denna var troligen ca 0,35-0,40 m i diameter. Krukans tros ha stått i mitten och varit ca 0,15-0,18 m i diameter. Det som återstod av krukans var alltså botten och den var mkt porös. Krukskärvorna och de brända benen och ytterligare fynd togs om hand. Keramiken var magrad med sandkorn och ca 0,07-0,08 m i tjocklek.

Fynd

Järnten	F16001	6,2 g	
Keramik	F16002	400,0 g	Inkl större del av kärl
Brända ben	F16003	56,9 g	

Prover

Kolprov	KP16001	F16004	0,14 g	
	KP16002	F16005	Ca16 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Metod

Anläggningen finrensades och fotograferades. Den återstående fyllningen sållades genom 2 och 4 mm såll. Ingen sektion ritades.

Anläggning 165

Yttre gravskick: Tresidig? stensättning med ca 3 m långa sidor.

Inre gravskick: Ingen identifierbar gravgömma.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och framkom vid avbaning. I plan var den svårt skadad av plöjning. Det som återstod var en gles tresidig stenpackning med lätt konkava sidor, ca 3 m långa. De flesta av stenarna låg inte in situ. Stenmaterialet var homogent: rundade stenar i storleken 0,1-0,3 m. Ingen identifierbar gravgömma påträffades. Stenarna i centrum verkade samla sig i en krans med ca 0,75 m diameter, kring ett stenfritt område.

Fynd

Brända ben F16501 0,8 g

7 kvartsfragment F16502 1,6 g

Metod

Ett 0,4 m brett schakt togs upp genom anläggningen i O-V riktning.

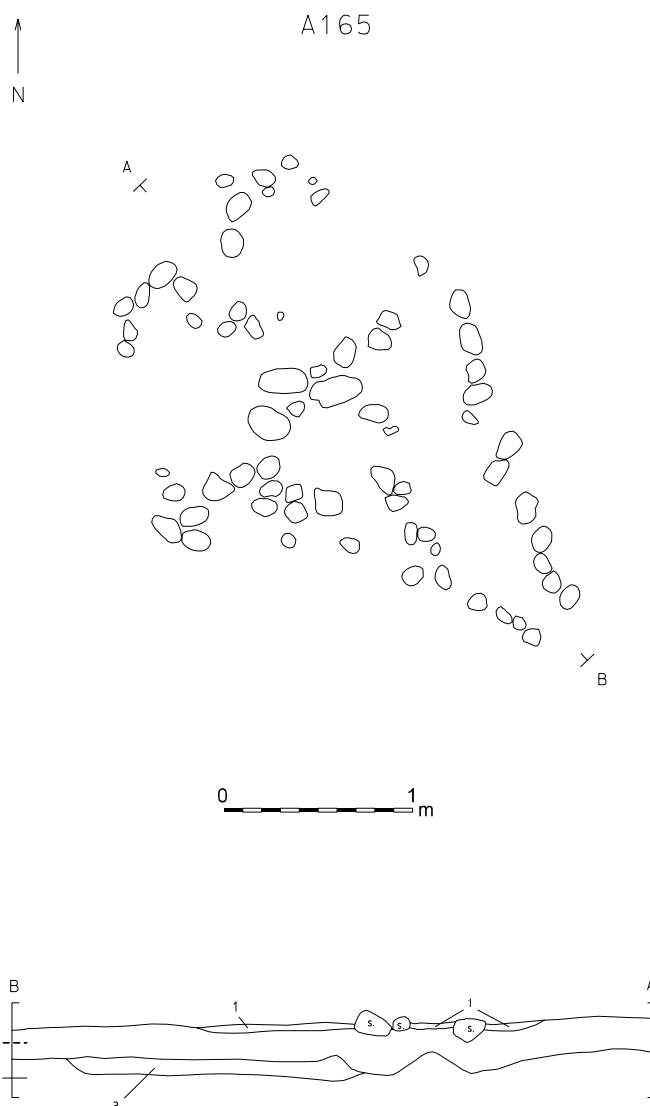
Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Brungrå humös silt.

L2 Gulbrun silt med inslag av kol (A412).

L3 Orangegul silt.

L4 Brunnit silt, kompakta delar och jämfällningar.

Anläggning 166

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, 2,5 (V-O) x 1,50 m (N-S). Skälad sektion: 0,15 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och framkom vid avbaning. Den låg intill sydöstra hörnet på den tresidiga stensättningen A165. Före undersökning mätte anläggningen ca 2,5 m i V-O riktning och 1,5 m i N-S riktning. Den var svårt skadad av plöjning och ett antal plogfårar, ca 0,02-0,03 m djupa och ca 0,05 m breda, korsade anläggningen i V-O riktning. I sektionen var anläggningen ca 0,15 m djup.

Den kol- och sotbemängda siltfyllningen innehöll rikligt med spridda brända ben, med en eventuell koncentration mot mitten av anläggningen. Varken hartstättning eller keramik från någon behållare påträffades.

Ca 0,9 m från anläggningens N del fanns ett lager med kompakt kol- och sotfyllning samt brända ben. Inga spår efter någon behållare fanns här heller. Anläggningen var troligen en brandgrop som blivit utplöjd till den utbredning som syntes vid undersökningen. Pärlan, glasbiten, järnföremålet och slaggen liknar enligt Martin Rundkvist inte gravfynd från järnåldern. Förmodligen rör det sig om inblandning av sentida sopor (jfr. grav 235).

Fynd

1 svart glaspärla	F16601	0,4 g
1 järnnit	F16602	3,5 g
1 järnnit	F16603	1,8 g
1 kvartsfragment	F16604	44,3 g
1 järnföremål, obestämt	F16606	5,0 g
7 järnnitar	F16607	35,7 g
2 slaggfragment	F16608	4,4 g
7 fragment av järnnitar	F16609	17,3 g
12 fragment av järnnitar	F16610	5,7 g
1 glasbit	F16611	0,4 g
17 kvartsfragment	F16612	205,5 g
Brända ben	F16613	62,7 g

Prover

Kolprov KP16601 F16614

Metod

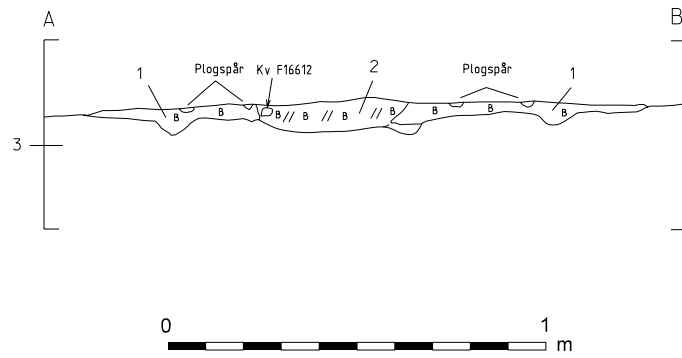
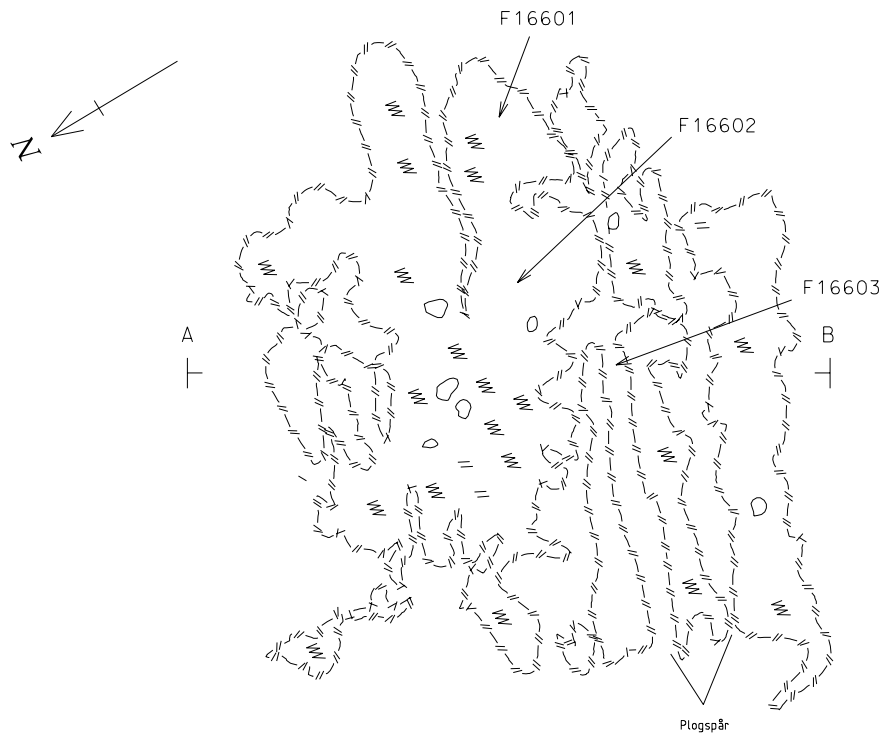
Ett snitt lades i N-S riktning genom anläggningens centrum och den V delen grävdes ned till botten, därefter den O delen. Fyllningen sållades genom 2 mm maska.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 syntes det på sektionen att anläggningen verkligen var en söderplöjd brandgrop, nedgrävd genom det forntida matjordslagret (A412) och bara 0,03 m ner i den sterila sanden.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Brunt Sandigt lager med mycket sot och kol (A412).
- L2 Kompact kol / sotlager i centrum av graven.
- L3 Brungul sand.

Anläggning 175

Yttre gravskick: Friliggande stencirkel, ca 6 m diameter (rekonstruerad).

Inre gravskick: Ingen identifierbar gravgömma.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen vid UO:s nordöstra kant. Den framkom vid första avbaningen och låg på jordlagret A412. Anläggningen påträffades vid förundersökningen, kallades A235 och tolkades som att den hörde ihop med friliggande stencirkeln A151. Anläggningen bestod av en friliggande enkel stencirkel, ca 6 m i diameter. Stencirkelns O och S del var skadade av plöjning. Dess N hälft var belägen utanför UO. Resterna av stencirkeln bestod av rundade stenar i homogen storlek, 0,1-0,2 m i diameter. Anläggningen innehöll inte någon identifierbar gravgömma. I centrum fanns dock en oregelbunden svag färgning (A335), ca 0,5 x 0,4 m stor och ca 0,02 m djup. Eventuellt var detta en rest av en gravgömma.

Metod

Anläggningen snittades i O-V riktning. Ingen sektion ritades. Inga fynd gjordes och inga prover togs. Se A151 för plan.

Anläggning 176

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebrandgrop, rund, 0,5 m diameter. Lätt skålad sektion, 0,08 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s nordöstra del och utanför området med det bevarade jordlagret (A412). Den framkom vid den första avbaningen. I plan mätte anläggningen ca 0,50 m i diameter. Den var skadad av 2-3 tydliga 0,05 m breda och ca 0,03 m djupa plogfår. Dessa hade dragit med sig fyllning ut från graven.

I plan kunde man skönja en rund koncentration av ben, ca 0,15 m i diameter, i den NV delen av anläggningen. Dessa ben samlades ihop i en separat påse (F17606).

Ca 0,03 m ned i anläggningen framträdde en nedgrävning, ca 0,40 m i diameter och ca 0,08 m djup. I nedgrävningen fanns delar av en hel hartstättningsring (F17609) med ben (F17608) inuti. Koncentrationen på toppen (F17606) med brända ben härrörde troligen från samma ansamling. Både i och runt om hartstättningsringen fanns brända ben, kol, sot och gravgåvor. Troligen hade dessa legat tillsammans i anläggningen men eftersom den var plogskadad återstod endast dess botten. Gravgåvor och brända ben hade dragits ut från centrum av urnebrandgropen. De brända benen är anmärkningsvärt stora.

Metod

Ett snitt lades genom anläggningen i N-S riktning varvid den östra delen grävdes ned först. Fyllningen vattensållades genom 4 mm maska.

Fynd

1 bronsnit	F17601	0,2 g
1 pärla	F17602	0,7 g
1 Nitbricka, järn	F17603	2,2 g
1 bronsnit	F17604	0,7 g
1 hakeplatta till agraff	F17605	1,2 g
Brända ben	F17606	Utgår.
1 agraffknapp, brons	F17607	7,7 g
Brända ben	F17608	10,7 g
70 hartsfragment	F17609	10,1 g
1 silversmälta	F17610	1,8 g
16 kamfragment	F17611	7,7 g
1 krampa, fragment	F17612	1,1 g
2 gula pärlor	F17613	0,6 g
3 keramikfragment	F17614	23,0 g
Brända ben	F17615	105,0 g
Brända ben	F17616	19,9 g
Brända ben	F17617	140,9 g
3 kvartsfragment	F17618	2,9 g
Brända ben	F17619	6,8 g

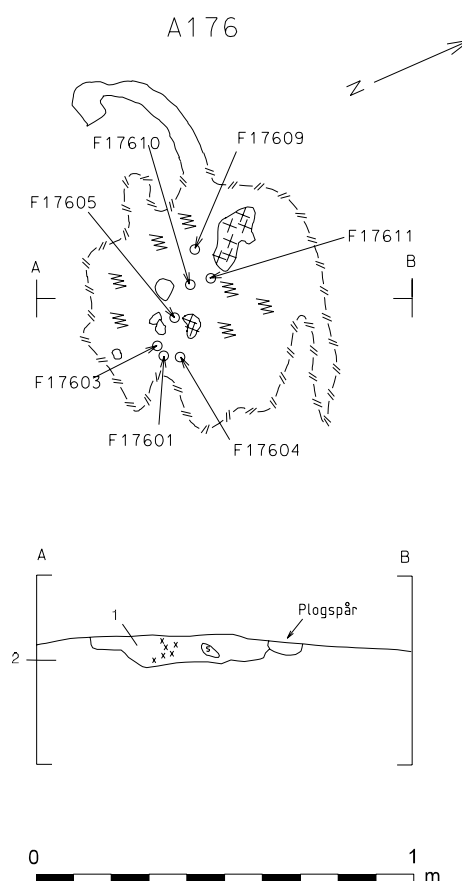
Prover

Kolprov KP17601 F176200,08 g Togs i fält

Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Svart fet silt med inslag av kolbitar.

L2 Orangegul sand.

Anläggning 178

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, rund, 0,60 m diameter. Skålad sektion: 0,13 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s nordöstra del, utanför området med bevarat jordlager (A412). Den låg ca 4 m SO om härd A177 och framkom vid den första avbaningen. Enstaka brända ben på ytan, med en viss koncentration i väster. Rikligt med brända ben i ett lager (L2) ca 0,05 m ned i anläggningen. Fem olika koncentrationer av ben kunde urskiljas och tillvaratogs i separata påsar. Rikligt med kol, särskilt i centrum av benlagret. Brandgropen var inte förstörd av plöjning utan benen låg väl samlade.

Fynd

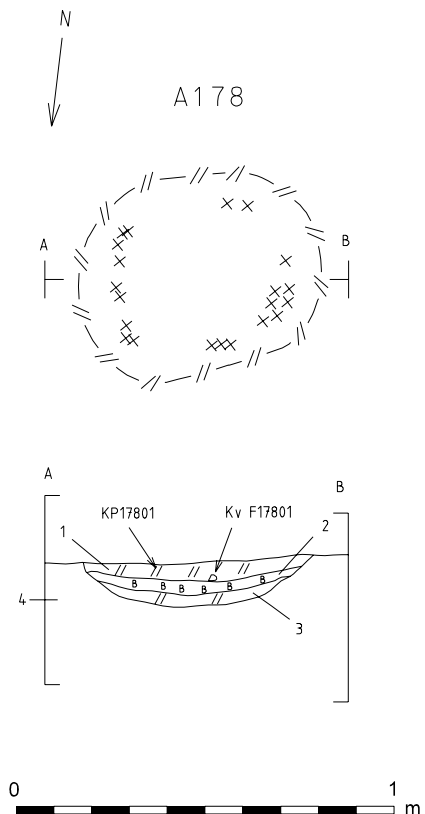
1 kvartsfragment	F17801	48,1 g	L1
Brända ben	F17802	8,0 g	L2 konc. 1
Brända ben	F17803	16,2 g	L2 konc. 2
Brända ben	F17804	10,2 g	L2 konc. 3
Brända ben	F17805	9,8 g	L2 konc. 4
Brända ben	F17806	8,5 g	L2 konc. 5
Brända ben	F17807	133,4 g	L1
Brända ben	F17808	360,0 g	L3

Prover

Kolprov	KP17801	F17809	0,43 g	L1 Togs i fält
Jordprov	MP17801	L2	Ca 2 liter	Ej analyserat

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Kompakt kol- och sotlager.
- L2 Lager med rikliga brända ben (syns tydligt i sektionen).
- L3 Kompakt kol- och sotlager.
- L4 Brungul sand.

Anläggning 183

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop(?), rund, 0,60 m diameter. Skålåd sektion: 0,10 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s nordöstra del, utanför området med bevarat jordlager (A412) och ca 3 m NO om brandgrav A177. Den framkom vid den första avbaningen. Enstaka ben på ytan och i sektion. Fyllningen innehöll rikligt med kol och sot.

Fynd

Brända ben Förkomna

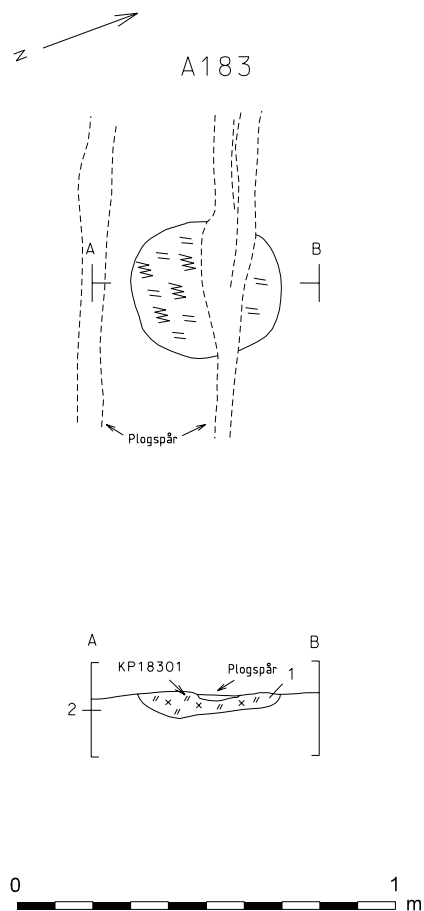
Prover

Kolprov	KP18301	F18301	0,21 g	Togs i fält
	KP18302	F18302	ca 20 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Riktigt kol / sotlager med enstaka brända ben

L2 Brungul sand.

Anläggning 235

Yttre gravskick: Oregelbundenstensättning, okänd storlek, kanske urspr. markerad med en rest stolpe.

Inre gravskick: Urnebrandgrop/lager, 1,7 x 1,0 m, 0,05 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i mitten av UO:s norra del. Den påträffades vid avbaning och låg utanför området med bevarat jordlager (A412). Anläggningen var en oregelbunden, närmast trekantig, mörkfärgning ca 1,70 m i O-V och ca 1,00 m i N-S. Den N delen var störd av en O-V-orienterad plogfåra. I SO hörnet återstod fem rundovalastenar i storlek ca 0,15-0,25 m. Flera runda brungrå färgningar i anläggningen kan tolkas som stenlyft. I sektionen var anläggningen oregelbunden/flack och fyllningen bestod av ett kol- och sotbemängt siltlager med spridda brända ben och gravgåvor.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i nov 2001 syntes ett stolphål (A382) i sektionen. Begränsningen mellan brandlagret och stolphålsfyllningen är ritad som diffus på sektionssritningen. A382 syns i fotodokumentationen. Den kan ha varit en senare anläggning eller möjligen spår av en rest stolpe som markeratstensättningen.

Vidare syntes det att anläggningen var lagt på eller grävde genom ett grått siltlager (A395). Det verkade ligga i en grund nedgrävning eller svacka, och liknade jordlager A412. Det kan ha varit botten på det naturliga jordlagret men dokumenterades inte i fält.

Den orangea pärlan, knappen, blykulan och slaggen liknar enligt Martin Rundkvist inte gravfynd från järnåldern. Förmodligen rör det sig om inblandning av sentida sopor (jfr. grav 166).

Metod

Anläggningen snittades i O-V riktning.

Fynd

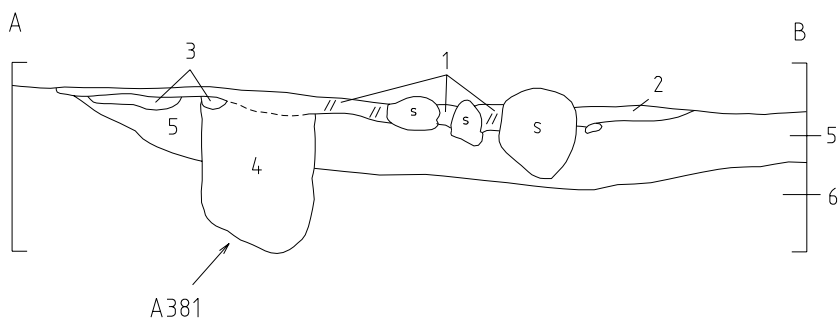
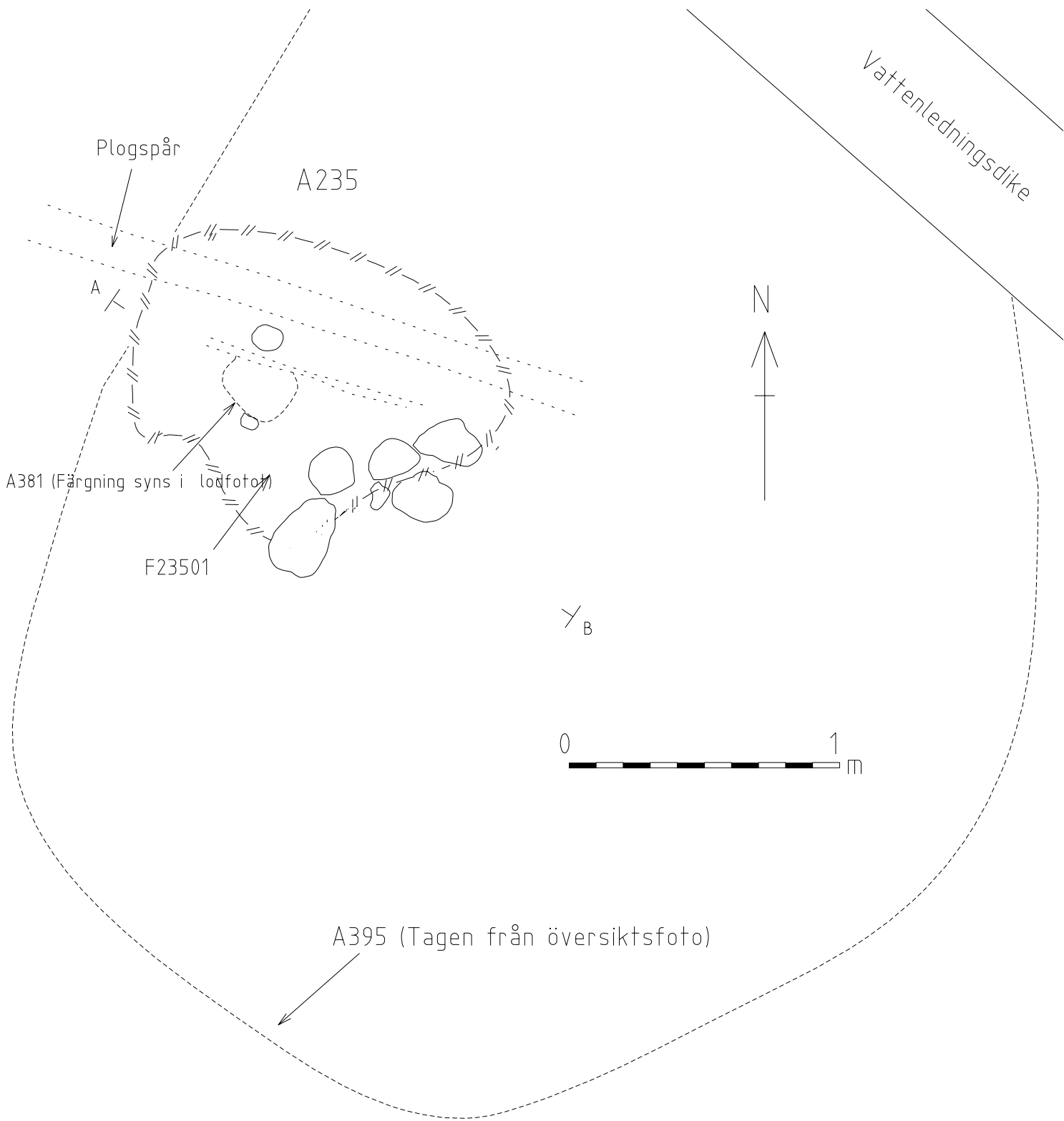
1 järnknapp	F23501	1,6 g	
1 orange pärla av glas	F23502	0,1 g	
1 bronsten	F23503	0,2 g	
5 slaggfragment	F23504	2,8 g	
1 blykula	F23505	1,5 g	
6 keramikfragment	F23507	3,5 g	
Brända ben	F23508	165,2 g	Sorterat från 2 mm såll
1 bronsfragment	F23509	0,1 g	
12 slaggfragment	F23510	2,4 g	
44 hartsfragment	F23511	15,1 g	
2 järnstift	F23512	0,8 g	
11 kamfragment	F23513	0,8 g	
1 kamfragment + nit	F23514	0,5 g	
1 pärla	F23515	0,3 g	
1 järnstift	F23516	0,3 g	

Prover

Kolprov KP23501 F23517 Ca85 g Floterat från osorterat 2 mm material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Sand med inslag av kol och sot.
- L2 Gråbrun fyllning.
- L3 Ljusgrå sand.
- L4 Brungrå silt.
- L5 Flämnigt gråbrunt siltlager.
- L6 Brungrå silt.

Anläggning 236

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, oval, 0,80 x 0,50 m. Skålåd sektion, 0,23 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del. Den påträffades vid avbänning och var nedgrävd i jordlagret A412. I plan var anläggningen oregelbundet oval (0,5 m i N-S och 0,8 m i O-V). I O-V riktning gick flera plogfårar som skadat anläggningen. I sektionen var anläggningen skålåd och fyllningen bestod av kol- och sotbemängd silt. Spridda brända ben utan några koncentrationer.

Metod

Snittet i O-V riktning. Anläggningen ritades på samma sektionsritning som A337.

Fynd

1 gjuten bronspärla	F23601	2,1 g	
Dräktnål, fragment	F23602	1,1 g	
1 järnnit	F23603	6,9 g	
1 röd pärla	F23604	0,7 g	
1 röd pärla	F23605	0,4 g	
1 gul pärla	F23606	0,2 g	
1 kamfragment med nit	F23507	0,7 g	
1 kamfragment med nit	F23608	1,2 g	
1 trind bronsring	F23619	0,4 g	
5 kamfragment	F23610	0,4 g	
1 järnnit	F23611		
18 hasselnötsfragment	F23612	1,0 g	Förkolnade
Brända ben	F23613	668,3 g	
2 kamnitar, brons	F23614	0,1 g	Sorterat från 2 mm såll
2 kamnitar, järn	F23615	0,4 g	Sorterat från 2 mm såll
32 kamfragment	F23616	1,4 g	Sorterat från 2 mm såll
2 kamnitar, brons	F23617	0,4 g	Sorterat från 2 mm såll
Hasselnötsskal	F23618	1,9 g	Sorterat från 2 mm såll

Prover

Kolprov	KP23601	F23619	0,36 g	Togs i fält
	KP23602	F23620	Ca 114 g	Floterat från osorterat 2 mm material i nov. 2001

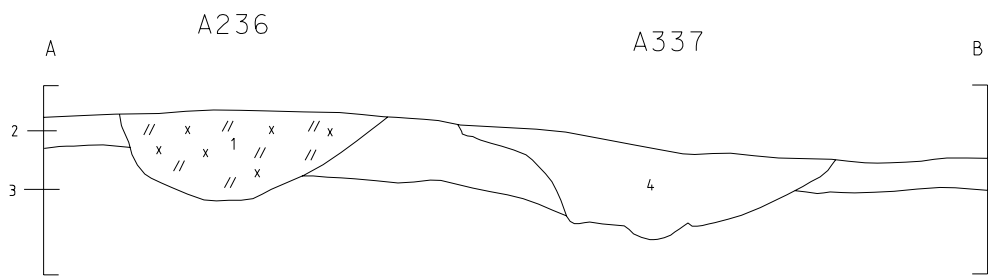
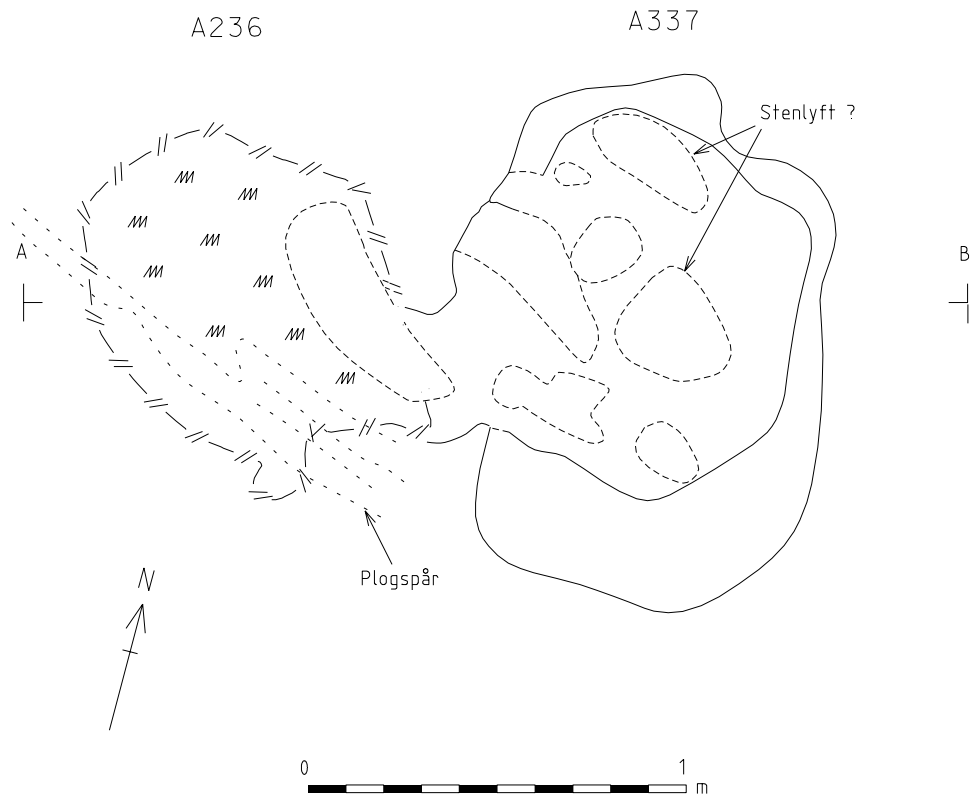
Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Kolbemängd sotig silt.

L2 Brun silt (A412).

L3 Orangegul sand

L4 Mörkbrun/grå silt.

Anläggning 252

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, rundad, 0,70 x 0,60 m. Skålad sektion, 0,10 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i norra delen av utgrävningen, ca 3 m SO om den sexkantiga ekergraven A143. Den påträffades vid den första schaktningen ca 0,4 m under marknivå. Anläggningen svårt skadad av plogen, särskilt dess V del. Den var en sotig fläck, ca 0,6-0,7 m i diameter, med enstaka stenar. Brandgropens fyllning bestod av kol, sot, brända ben och gravgåvor. Inga rester av någon behållare påträffades.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet syntes i fotodokumentationen att brandgropen måste varit nedgrävd i jordlagret A412.

Metod

Snitt i N-S riktning. Den V delen tömdes först. Anläggningen handritades och fyllningen sållades genom 2 och 4 mm vattensåll.

Fynd

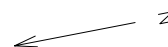
Dräktnål, fragment	F25201	10, g	
2 bronsagraffer	F25201	8,0 g	
1 kvartsfragment	F25204		Förkommet
7 brons + järnfragment	F25205	2,7 g	
1 kamfragment	F25206	1,9 g	
Dräktnål, fragment	F25207	0,4 g	
Dräktnål, fragment	F25208	1,7 g	
Brända ben	F25209	94,4 g	
7 kamfragment	F25210	0,2 g	
Brända ben	F25211	74,8 g	Sorterat från 2 mm.
1 agraffstjälk	F25212	0,2 g	Sorterat från 2 mm

Prover

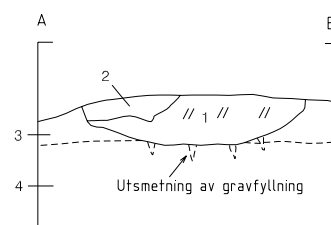
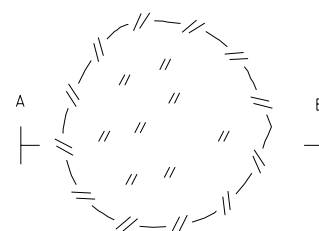
Kolprov	KP25203	F25213	0,43 g	Togs i fält
	KP25202	F25214	Ca 29 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Svart silt med kol och sot
- L2 Brungrå silt blandad med sotsvart brandlager – plogspår.
- L3 Brun silt (j.A412)

A 252

Anläggning 263

Yttre gravskick: Rund (?)stensättning, 5 m diameter. Möjligen urspr. bara yttre friliggande kantkedja. Möjligen urspr. klumpsten eller gravklot över A370.
Inre gravskick: Två brandlager, okänd utbredning, 0,05 m tjocka. Eventuellt tillhörde urnebengrop A370 denna anläggning.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 7 m norr om stolpkrets 2. Den påträffades vid avbaning och låg på jordlagret A412. Anläggningen var svårt skadad av plöjning. Av den yttre konstruktionen återstod endast en bråkdel: en krökt 2,8 m lång stenrad i NV och en 0,8 m lång rad i SO. Troligen har gravöverbyggnaden urspr. varit en rund enskiktadstensättning.

De kvarliggande stenarna var rundade, ca 0,2 m store. Understensättningen framkom två icke sammanhängande brandlager som innehöll spridda brända ben, kol och sot. I centrum av anläggningen under dessa lager framkom en urnebengrop (A370). Den visade sig som en ljus färgning (0,45 m i diameter) och innehöll en oval hartsättningsring (0,1-0,15 m i diameter) fylld med rengjorda brända ben. Endast botten återstod av urnebengropen.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 upptäcktes det att stenen i centrum av A263 måste ha legat precis ovanpå urnebengropen A370. A263:s sektionsritning nådde tyvärr inte botten av stenen. När man jämför sektionerna och fotodokumentationer ser man i A263:s sektion en mindre sten under den större i NV. I A370 fanns två mindre stenar i södra kanten av nedgrävningen. Det är därför möjligt att den större stenen i A263 var en täcksten till A370 eller möjligen ett gravklot vilande på en ring av mindre rundade stenar. Eftersom bara delar av kantkedjan var bevarad, men inga mindre stenar i mitten utom gravklot/täckstenen, är det också möjligt att graven ursprungligen har bestått av en friliggande kantkedja som omgav en urnebengrop med gravklot / täcksten, samt omgivande brandlager.

Metod

Anläggningen snittades i SO-NV riktning. Brandlagren vattensållades genom 2 mm maska.

Fynd

4 bronsmältor	F26301	2,1 g
Spänneål, brons	F26302	1,3 g
2 bronsmältor	F26303	0,5 g
Dräknål + agraff	F26304	1,4 g
Pärda	F26305	0,1 g
1 vit pärla	F26306	0,2 g
2 förkolnade hasselnötter	F26307	0,1 g
10 förkolnade fröer?	F26308	0,1 g
Brända ben	F26309	96,7 g
16 kamfragment	F26310	6,7 g
Brända ben	F26311	1,6 g
1 kvartsfragment	F26312	6,6 g
1 glasflisa, grön	F26313	0,0 g
2 fragment av bronsnitar	F26314	0,1 g
5 hartsfragment	F26315	1,5 g
6 bronsmältor	F26316	1,5 g
3 bronsmältor	F26317	0,6 g
1 bronsfragment	F26318	0,0 g
Bennål, 3 fragment	F26319	2,5 g
Bennål, 8 fragment	F26320	5,6 g

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: -

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 198,39 g brända ben (1918 fragment). Sammanlagt kunde 17,91 g (50 fragment) identifieras närmare. Ben från människa dominerade det brända skelettmaterialet, medan djurben endast representerades av ett fåtal fragment; fyra björnklor och ett fragment från svin. De brända benen var till övervägande del små, de största fragmenten var 2-3 cm stora. Fragmenten var grå till färgen och välbrända. I övrigt påträffades artefakter såsom en benspets, glas, en pärla, smälta metalldroppar och keramik.

F26309: I den högra (östra?) koncentrationen framkom 197,88 g brända ben (1913 fragment), varav 17,91 g (50 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 12,33 g (45 fragment) från människa, 4,69 g (4 fragment) från björn och 0,95 g (1 fragment) från svin. I övrigt påträffades en benspets, glas, en pärla, smälta metalldroppar och keramik.

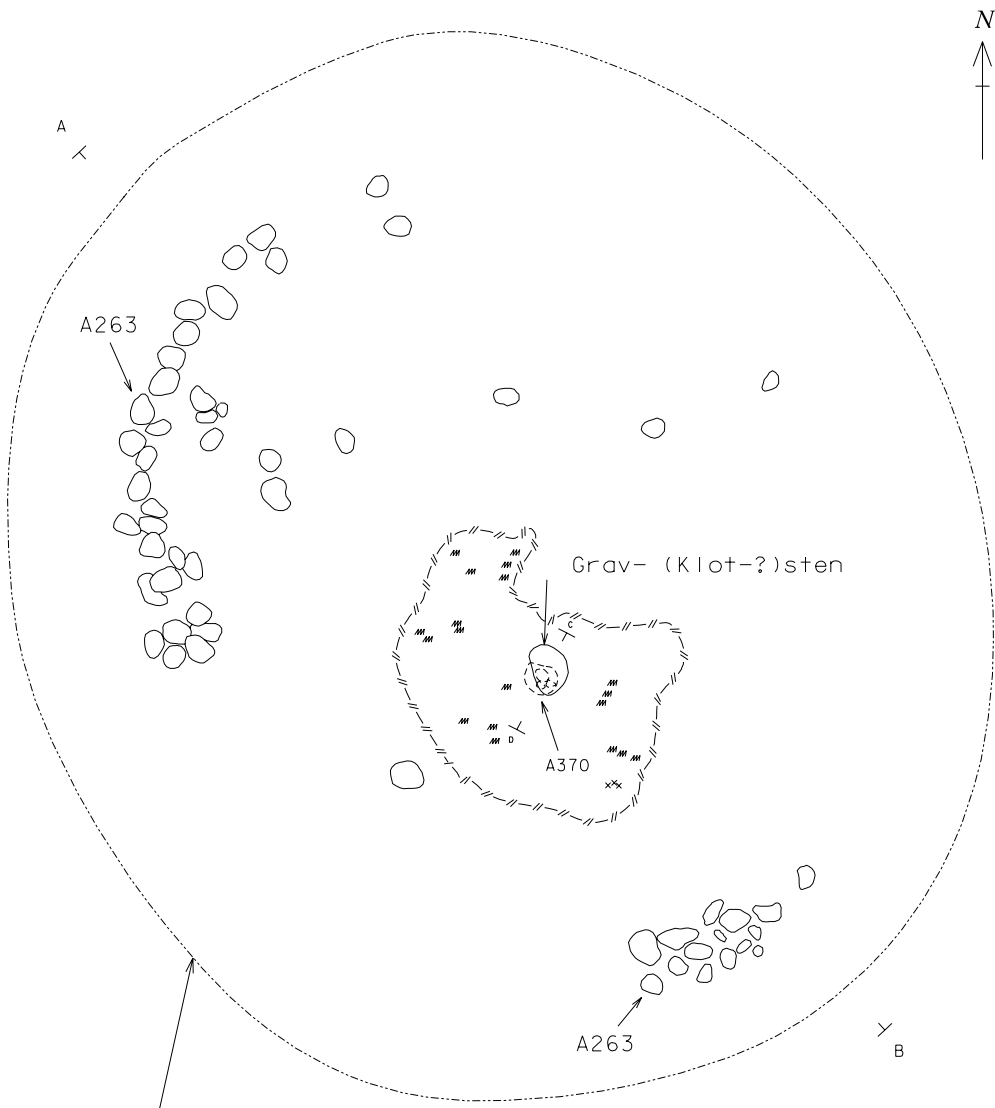
F26311: I den vänstra (västra?) koncentrationen framkom 0,51 g brända ben (5 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare.

Prover

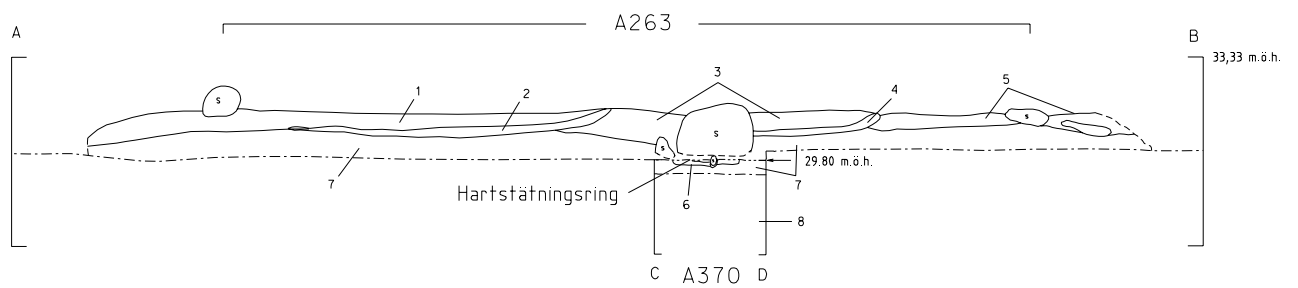
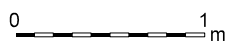
Kolprov	KP26304	F26321	0,09 g	Togs i fält.
	KP26305	F26322	Ca 62 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Brun silt.
L2 kol sot och ben.
L3 Brun silt.
L4 Kol sot och ben.
L5 Brun silt.
L6 Vitbrun silt.
L7 Gulgrå sand (A412?).
L8 Gulvit silt.

Yta av lämnade övertäckande jordlager (A412)

Anläggning 266

Yttre gravskick: Rundoval stensättning, svårt skadad, 4 x 3 m.

Inre gravskick: Ingen identifierbar gravgömma.

Fältbeskrivning

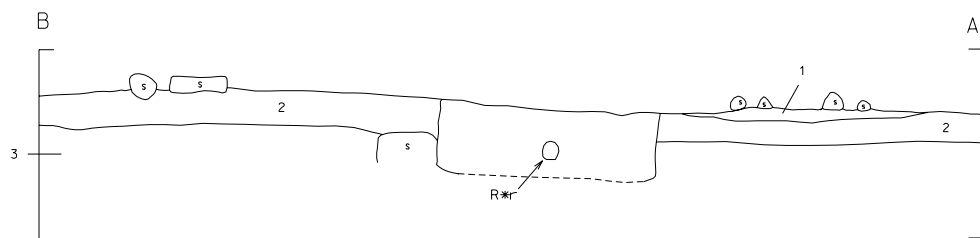
Anläggningen var belägen omedelbart norr om prästgårdens infart och påträffades vid schaktning ca 0,4 m under marknivån. I plan mätte graven ca 4 m i N-S riktning och ca 3 m i O-V riktning. Stenpackningen var skadad och tros ha varit enskiktad med både rundade och skarpkantade stenar, ca 0,1-0,4 m i diameter. Stenmaterialet föreföll inte vara lika noga utvalt och homogent som i andra gravar på Åbygravfältet. Graven var störd av ett ca 1,4 m brett kabelschakt samt ett ca 0,3 m brett kabelschakt i SV-NO riktning. Ingen gravgömma påträffades vilket kan bero på att schaktet skar gravens centrum. Inga fynd gjordes och inga prover togs.

Metod

Genom anläggningen togs ett ca 0,3 m brett schakt upp i N-S riktning för att få fram en sektion, sektionen ritades och delar av det grävda schaktets innehåll sållades genom 2 och 4 mm maska.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Beskrivning saknas.
- L2 Brunrå silt (jordlager A412).
- L3 Rödorange sand.

Anläggning 332

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: (Urne?) Brandgrop, oval, 1,4 x 1,0 m. Skålad sektion, : 0,12 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och framkom vid avbaning strax väster om den sexkantiga ekergraven A143. Anläggningen var svårt skadad då en sentida gjuten staketstolpe satts ned i dess V del. Vid borttagandet av denna återstod en anläggning med mycket lös sand och diffus avgränsning. Anläggningen uppvisade också plogspår. Ett antal metallföremål samt en hartsbit som rensades fram inmättes och fick separata fyndnummer. En nedgrävning kunde urskiljas. Anläggningen tolkades som en brandgrop. Det fanns dock en benkoncentration F33213 i plan som skulle kunna representera en benbehållare. Anläggningen innehöll ett stort antal krampor, nitar osv. I sektionen syntes det att graven var nedgrävd i jordlagret A412 men inte hela vägen ner till steril sand.

Metod

Anläggningen snittades i O-V riktning. Södra hälften grävdes ut och sektion ritades. Allt sållades genom 2 mm maska.

Fynd

1 rembeslag, järn	F33201	8,3 g	
1 järnspik	F33202	15,4 g	
1 järnnit	F33203	7,6 g	
1 järnkrampa	F33204	7,4 g	
1 järnnit	F33205	6,0 g	
1 järnnit	F33206	7,1 g	
1 järnkrampa + 1 nit	F33207	17,8 g	
1 järnkrampa	F33208	6,1 g	
1 järnkrampa	F33209	18,3 g	
1 järnnit	F33210	9,9 g	
1 järnnit	F33211	6,2 g	
Harts	F33212		Förkommet
Brända ben	F33213	279,4 g	
Brända ben	F33214	18,3 g	
1 parnit, järn	F33215	17,6 g	
1 järnkrampa	F33216	4,1 g	
2 järnkrampor	F33217	15,5 g	
3 järnkrampor	F33218	17,4 g	
3 järnnitar	F33219	9,9 g	
2 järnnitar	F33220	7,5 g	
1 järnnit	F33221	5,8 g	
1 remsölja, järn	F33222	10,7 g	
16 järnnitar	F33223	139,0 g	
1 järnkrampa, fragment	F33224	2,0 g	
3 järnfragment	F33225	2,7 g	
2 hasselnötsfragment	F33226	0,1 g	
1 förkolnat frö?	F33227	0,1 g	Förkommet
Brända ben	F33228	184,5 g	
Brända ben	F33229	543,6 g	
2 hartsfragment	F33230	0,8 g	
2 keramikfragment	F33231	3,0 g	
12 järnnitar	F33232	25,4 g	
39 järnnitar, fragment	F33233	9,4 g	

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: -

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 1008,03 g brända ben (7570 fragment). Sammanlagt kunde 92,34 g (121 fragment) identifieras närmare. Ben från människa dominerade, men ett flertal djurarter fanns representerade; nötk (4,08 g/1 fragment), björn (3,58 g/5 fragment), får/get (3,17 g/9 fragment), svin (0,53 g/1 fragment) och fågel (0,08 g/1 fragment). Benen från björn utgjordes av tredjelederna. Fragmenten var av olika storlek: de största var ca 4 cm och återfanns i F33213, F33228 och F33229. Dessa ben hade dessutom en varierande färgskala i vit, ljusbrun, grå och svart med inslag av sot, vilket kan tyda på en ofullständig förbränning. De resterande benen var mindre i storlek och ljusbruna till färgen. I övrigt påträffades artefakter såsom bitar av järn, slagg, bränd lera och hasselnötsskal.

F33213: 279,35 g brända ben (1290 fragment), varav 32,98 g (17 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 27,98 g (14 fragment) från människa, 4,08 g (1 fragment) från nötk och 0,91 g (1 fragment) från björn.

F33214: 15,73 g brända ben (122 fragment), varav 1,08 g (1 fragment) var bestämbar till får/get.

F33228: 169,34 g brända ben (763 fragment), varav 16,27 g (23 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 14,26 g (17 fragment) från människa och 0,59 g (3 fragment) från får/get.

F33229: 543,61 g brända ben (5395 fragment), varav 42,01 g (80 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 36,78 g (62 fragment) från människa, 2,67 g (4 fragment) från björn, 1,50 g (5 fragment) från får/get, 0,53 g (1 fragment) från svin och 0,08 g (1 fragment) från fågel. I övrigt påträffades bitar av järn, slagg, bränd lera och hasselnötsskal i materialet.

Prover

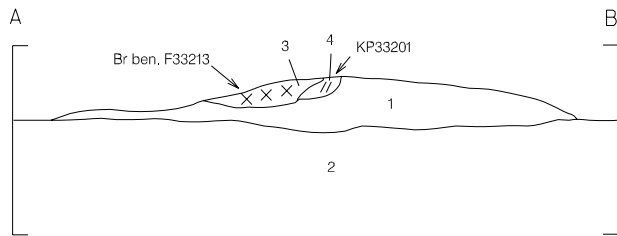
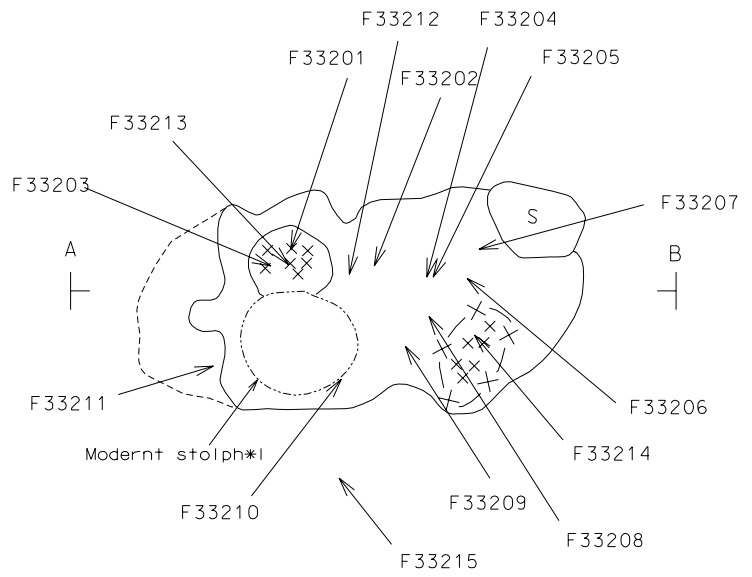
Kolprov	KP33201	F332340,16 g
	KP33202	F33235Ca 4 g Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001
	KP33203	F33236Ca 1 g Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Siltaktig fyllning med kol och sot (A412).
L2 Gul sand.
L3 Beskrivning saknas.
L4 Beskrivning saknas.

A332

Anläggning 333

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, rund (?), 0,75 m diameter (rekonstruerad). Lätt skålad sektion, 0,07 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och framkom vid avbanning. Den låg ca 4 m väster om härden A279. Den S halvan av anläggningen hade kapats av ett sentida vattenledningsdike så att endast den N delen återstod. Den ursprungliga diametern tros ha varit ca 0,75 m. Anläggningen var troligen en gång rund i plan. Enstaka ben låg spridda över hela ytan. Det redan befintliga snittet av den sentida rännan i NV-SO användes som sektion för anläggningen. Den var ca 0,07 m djup. Botten var oregelbundet skålformad. Fyllningen bestod av kol- och sotbemängd silt med brända ben utan någon särskild koncentration.

Kommentar och tolkning

Anläggningen låg att döma av fotografierna på gränsen av området med bevarat brunt jordlager (A412), men detta dokumenterades inte i sektion. Botten av brandgropen har tolkats som sammanfallande med den sterila sandens yta.

Metod

Den N delen togs ned och fyllningen vattensällades genom 2 mm maska.

Fynd

1 järnkrampa, fragment F33302

Brända ben F33303 60,9 g

Prover

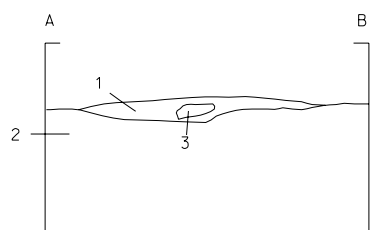
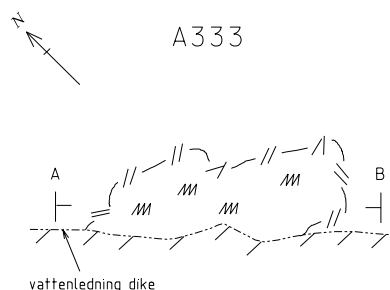
Kolprov KP33301 F33304 0,46 g Togs i fält

Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Sot och kol i brungrå silt

L2 Ljussgul sand

L3 Gulvit sandlins

Anläggning 334

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, oval, 0,65 x 0,55 m. Skålad sektion: 0,14 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen ingick i A143 men fick ett eget anl.-nr. eftersom den var tydligt avgränsad från A143:s centrum och låg precis utanför det NO brandlagret. Anläggningen snittades med ett separat snitt i N-S riktning. I plan var den svagt oval, 0,68 x 0,55 m, med ett svagt sotigt lager med brända ben. Rakt över anläggningen i O-V riktning gick en sentida ränna med en något oregelbunden avgränsning (spadgrävd). Rännan var 0,42-0,52 m bred (L1). Sektionen var skålformad med ett lager av mycket svart och fet fyllning (L2) med mycket kol och spridda brända ben, samt en koncentration av ben som utgjorde ett eget lager (se sektionsritningen). Inga spår av någon behållare. Se A143 för planritning.

Metod

Sektion i N-S. Halva O delen grävdes ned till botten och sektionen ritades i 1:10, varpå V halvan grävdes. Fyllningen sållades i 2 mm vattensäll.

Fynd

Remsölja, järn	F33401	15,1 g	Ur den sentida rännan L1
Brända ben	F33402	297,7 g	L2
Brända ben	F33403	43,4 g	Sorterat ur 2 mm-material i nov. 2001

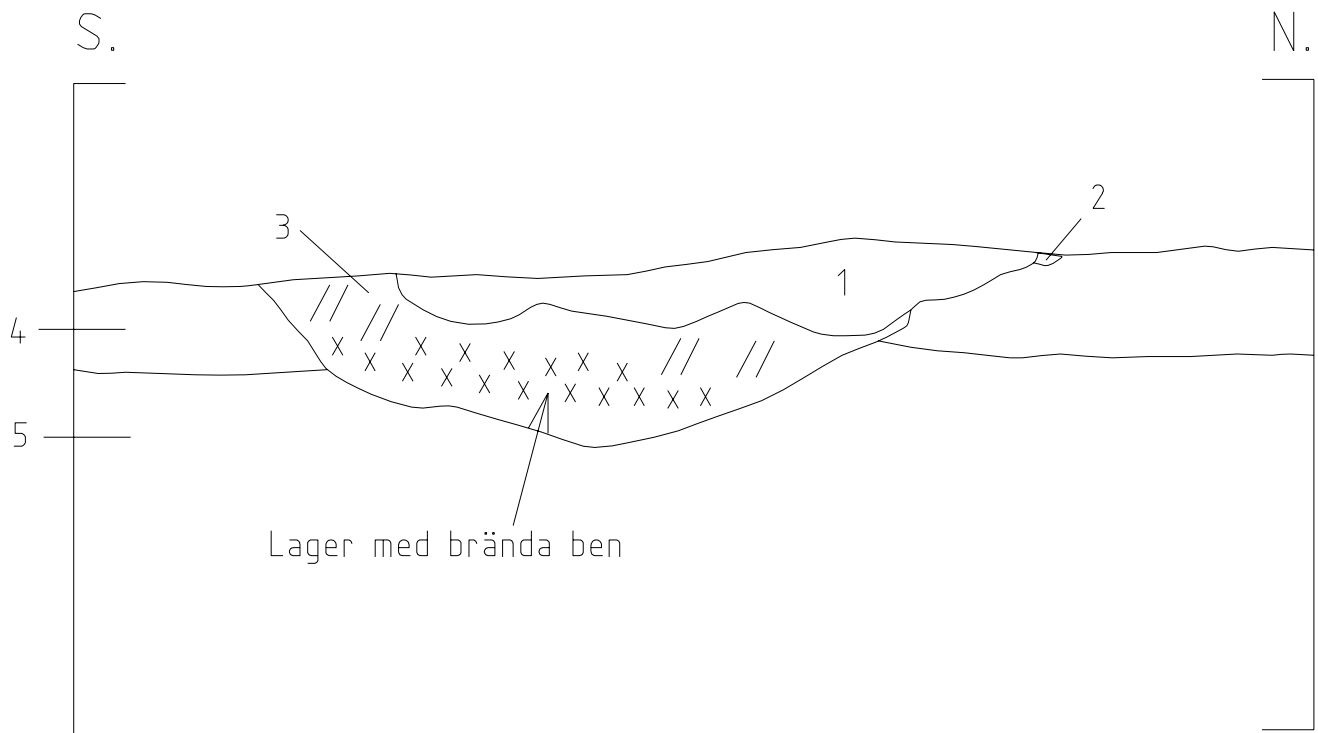
Prover

Kolprov	KP33401	F33404	1,52 g	Taget i botten av brandgropens fyllning.
	KP33402	F33405	Ca 18 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

L1	Brun silt – fyllning i sentida dike.
L2	Svart, fet fyllning med mycket kol, sot och brända ben.
L3	Ljusbrun silt (jordlager A412)
L4	Gul sand

A334

Anläggning 341

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop, oval, 1,0 x 0,8 m. Skålad sektion, 0,45 m djup (0,35 m från sterilens yta).

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och framkom vid avbaning strax utanför A144:s sydöstra hörn. Den var oval med spridda brända ben på ytan. Fyllningen var sot- och kolbemängd gråsvart silt. Anläggningen var skadad av två plogfårar (L1) i N-S riktning, ca 0,2 respektive 0,1 m breda samt ca 0,08 m djupa. I sektionen var anläggningen oregelbundet skålformad. Anläggningen var störd av flera djurgångar (L3). I gravfyllningen (L2) fanns spridda brända ben utan någon koncentration. Inga spår av någon behållare. Se A144 för planritning.

Kommentar och tolkning

På sektionsritningen syns det att brandgropen var nedgrävd genom jordlagret A412. I form och storlek påminner A341 om brandgropen A359. Båda var också lagda i eller bredvid den rektangulära stenpackningen A144.

Metod

Ett snitt i V-O riktning och fyllningen vattensållades genom 2 mm maska.

Fynd

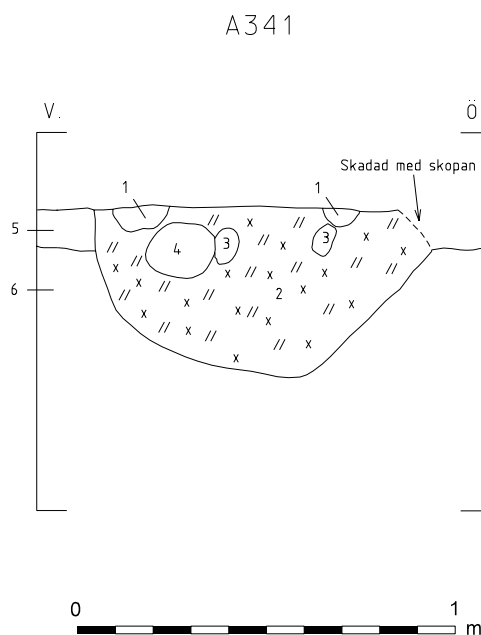
Brända ben	F34101	358,5 g
1 järnten	F34102	0,1 g
1 fragment järnbleck	F34103	0,1 g
1 järnknapp	F34104	0,7 g
2 fröer	F34105	0,0

Prover

Kolprov	KP34101	F34106	0,4 g	Togs i fält
	KP34102	F34107	Ca 80 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Plogfåra
- L2 Kol och sot med brända ben
- L3 Djurgångar
- L4 Sandlins
- L5 Brungul silt (jordlager A412)
- L6 Gul sand

Anläggning 351

Yttre gravskick: Rest stolpe A353 markerade graven.

Inre gravskick: Skelettgrav, oval, 2,16 x 0,64 m. Rektangulär sektion, 0,37 m djup (0,27 m från sterilens yta).

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 4 m norr om den skadade stensättningen A266. Den framkom i samband med handrensning av en större yta. I plan framträdde graven som en avlång fyllning av gul sand (L2, på sektionen), återförd i samband med igenfyllningen av graven, blandad med grå silt som skiljde sig från omgivande lager. Inga stenar fanns i gravfyllningen. Nedgrävningen var gjord genom jordlager A412. Ett snitt gjordes i N-S riktning genom ett stolphål som framträdde i plan och som var nedgrävt endast i L2 av skelettgraven. Stolpen kan tolkas som en gravmarkering. Ca 0,25 m ned fanns en annan fyllning, L3, vari skelettet låg. Denna fyllning bestod av mörkgrå silt blandad med sotsvart silt som också innehöll träkol. Kanske kan man se färgningarna i detta lager som rester av den förmultnade kroppen, textilier etc. Nedgrävningens botten var plan och stora delar av skelettet var bevarat. Det låg på rygg i OSO-VNV med huvudet åt OSO och ansiktet vänt åt N.

Metod

Fyllningen i nedgrävningen sållades i 2 och 4 mm såll men inga fynd framkom. De återstående delarna av skelettet togs in i gipsat preparat.

Fynd

1 oval sten F35101 34,0 g Placerad vid vänstra knät.

1 oval sten F15302 52,0 g Placerad vid vänstra knät

1 benföremål F35103

Rektangulärt med ett borrat hål, placerat över magtrakten på skelettet. Mycket nedbrutet, förkommet.

Skelettdelar F15303-F15331

Osteologisk analys

Ålder: 25-35 år

Kön: Man

MNI: 1

Benen var mycket fuktsumliga och svårhanterliga i fält varför de gipsades in och togs in som preparat. Vid analysen hade benen torkat men var fortfarande mycket sköra. Inga mätningar kunde göras eftersom inga hela ben fanns bevarade. Den sammanlagda benmängden var 792,44 g (134 fragment). Det som återstod av skelettet var kraniet, några ländkotor, delar av höftbenen, lårbenen, sken- och vadben samt delar av fotrotsbenen. På kraniet var den vänstra sidan intryckt och inte många ben från denna sida fanns bevarade. Flera av tänderna i över- och underkäken satt kvar och åldersbedömning kunde därmed göras utifrån tandslitage. Detta indikerade en ålder på 25-35 år. Slitage var någorlunda jämt på båda sidor. Det gick också att könsbedöma kraniet som manligt utifrån vårtskottet. På kraniet, mellan os occipitale och os parietale, observerades fyra suturalben.

Prover

Kolprov KP35104 F15332 1,7 g L3 vid fötterna Vedartsanalyserat

Jordprov MP35101 Ca 2 liter L3 vid fötterna Ej analyserat

MP35102 Ca 2 liter L3 bakom huvudet Ej analyserat

MP35103 Ca 2 liter L3 kroppens mitt Ej analyserat

Lagerbeskrivning till sektionen

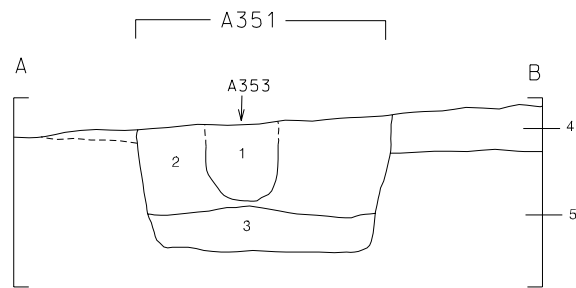
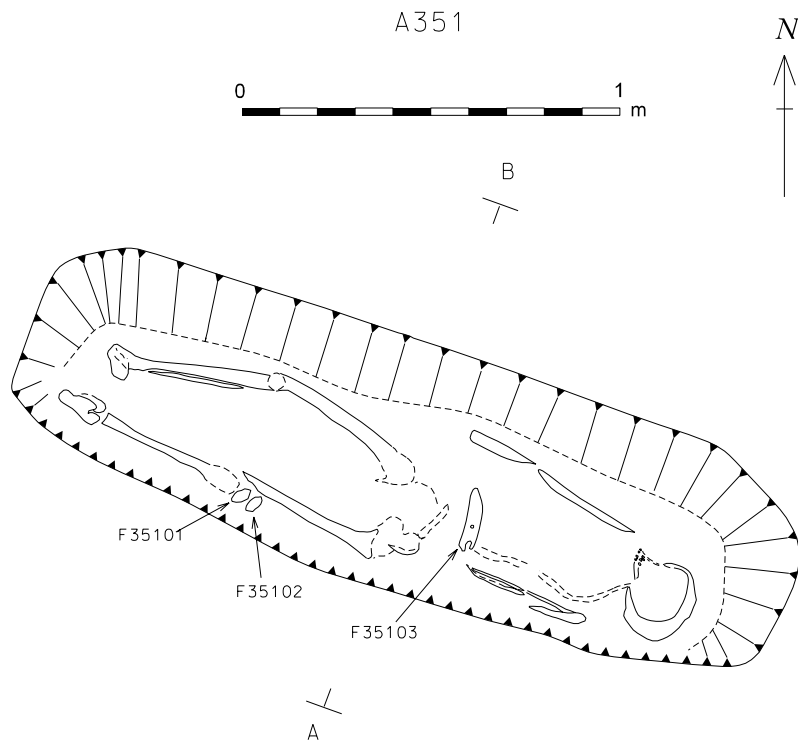
L1 Ljusgrå silt.

L2 Grå silt blandat med gul sand.

L3 Mörkgrå / svart humös silt, med lokalerad ytor med sot och mer inslag av träkol fleckor.

L4 Brun silt (A412).

L5 Gul sand.

Anläggning 352

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Urnebrandgrop (?), oval, 1,0 x 0,8 m. Raka sidor, plan botten: 0,10 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 5 m norr om den skadade stensättningen A266. Den framkom vid avbaning. Anläggningen mätte ca 1,0 m i NO-SV riktning och ca 0,8 m i SO-NV. Formen var oval och på ytan uppvisade anläggningen grå/brun/svart-flammig silt. Den var ca 0,1 m djup. De översta 0,05 m var väl avgränsade. Runt om och under detta lager var lagret diffust och hade karaktär av diffunderad fyllning. Spridda brända ben, keramik och brända hasselnötter påträffades.

Kommentar och tolkning

A352 skars i öster av A396 som var en grop eller igenfyllning av härdgropen A382. A396 skars av gropen A399 i öst – se sektionen.

Metod

Anläggningen rensades fram för hand. Ett snitt lades i V-O riktning gemensamt med A382. Den N delen tömdes först, därefter den S. Fyllningen sällades genom 2 mm maska.

Fynd

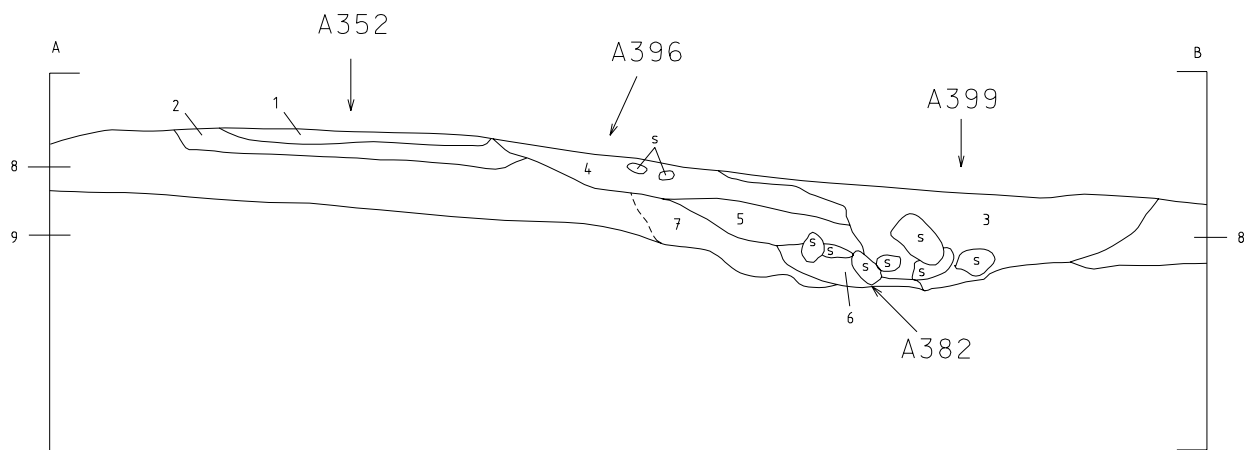
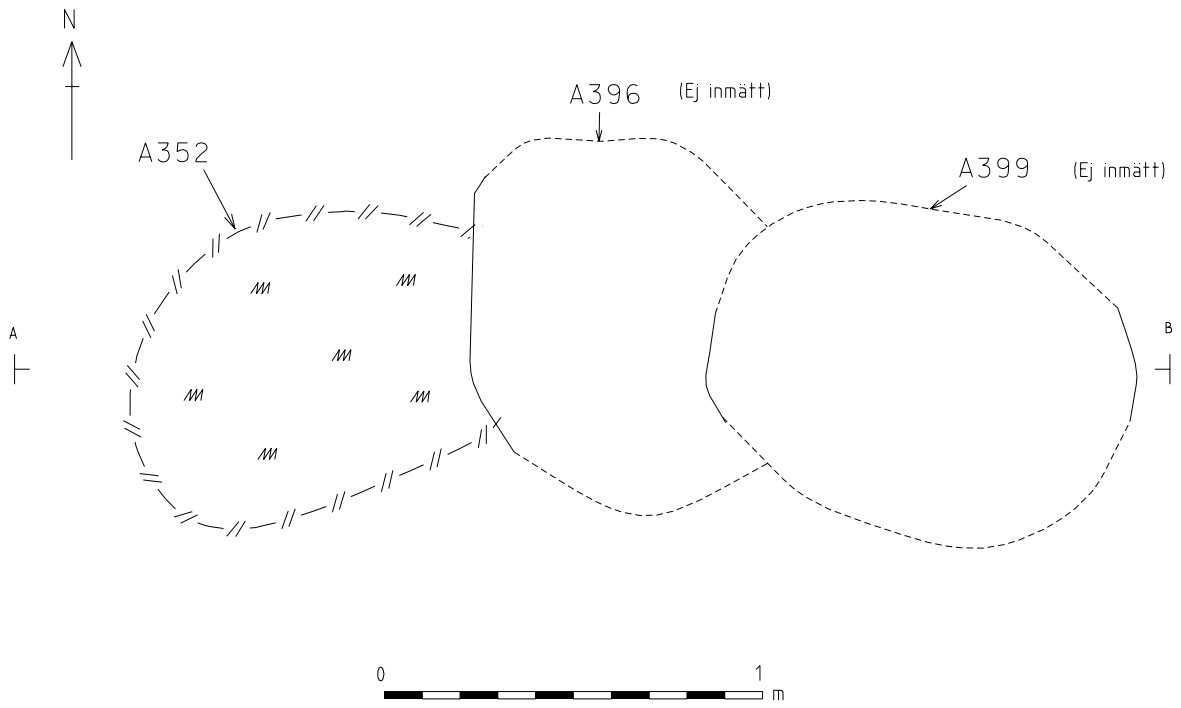
15 keramikfragment	F35201	32,9 g	
Brända ben	F35202	82,7 g	
Brända ben	F35203	62,1 g	Sorterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001
5 glimmerhaltiga gruskorn	F35204	1,6 g	

Prover

Kolprov	KP35201	F35205	0,13 g	L1 togs i fält
	KP35202	F35206	Ca14 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Svart silt
- L2 Brungrå silt
- L3 Grå silt (fyllning i A399)
- L4 Gråsvart silt med rikligt inslag av skärvsten (övre fyllningen i A396)
- L5 Flammig gråsvart silt (bottenfyllning i A396)
- L6 Lins under stenar – svart silt med inslag av större kolbitar (härd A382, fyllning)
- L7 Gulgrå silt som skiftade mot rosa – bränd sand?
- L8 Gulgrå silt (jordlager A412)
- L9 Vitgul sand

Anläggning 354

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop med benlager, rund, 0,40 m diameter, fyrkantig sektion, 0,20 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen framkom i samband med att den färdigundersökta A143 banades av. Den framkom i norra delen av A143. I plan var anläggningen närmast rund, ca 0,40 m i diameter. Sektionen var U-formad, närmast fyrkantig. Ca 0,05 m ned från rensningsnivå och nedåt fanns spridda brända ben i den kol- och sotbemängda siltfyllningen. Ett skålformat lager med mycket brända ben och en del kol och sot fanns i botten av anläggningen och en bit upp på sidorna. Inga spår av någon behållare. Enstaka småstenar ca 0,01-0,03 m i diameter i fyllningen. Troligen var anläggningen sekundär eftersom alla andra begravningar inom ekergravens gränser var belägna nära centrum.

Kommentar och tolkning

På lodfotot ser med tydligt A354:s runda svarta fyllning nedgrävd genom jordlager A412. Övre skiktet av brandgraven schaktades tydligen bort.

Fynd

1 bränd tand	F35401	2,0 g	
1 remsölja, brons	F35402	6,0 g	
57 fragment av hasselnötsskal	F35403	3,0 g	
Brända ben	F35404	1415,0 g	
1 kamfragment	F35405	3,0 g	
5 kamfragment	F35406	2,6 g	Ur F35404

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: Kvinna

MNI: 1

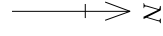
Från graven tillvaratogs sammanlagt 1477,67 g brända ben (12835 fragment), varav 186,07 g (201 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom en övervägande del från människa (169,69 g/175 fragment) och en mycket liten del från djur, närmare bestämt från får/get (1,06 g/2 fragment). Att döma av ett skallfragment var den gravlagda en kvinna. På andra halskotan observerades extra benbildning på dens. Benfragmenten var av blandad storlek, de största fragmenten var ca 5 cm stora. Benen var välbrända och ljusgrå till färgen utan inslag av sot. I övrigt påträffades kamfragment och hasselnötsskal i materialet.

Prover

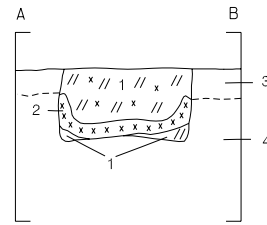
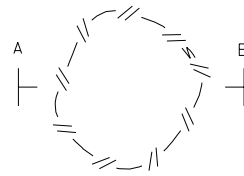
Kolprov	KP35401	F35407	0,08 g	Togs i fält
	KP35402	F35408	Ca10 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Svart silt med mycket kol och sot samt brända ben
- L2 Lager av brända ben
- L3 Brungul silt (B-jordhorisont av A412)

A354

Anläggning 359

Yttre gravskick: Rektangulär stensättning A144, 5 x 4 m.

Inre gravskick: Brandgrop med locksten, rund, 0,7 m diameter. Skålåd sektion, 0,27 m djup (0,22 m från den sterila sandens yta).

Fältbeskrivning

Brandgropen A359 framkom strax NO om centrum av stenpackningen A144. Den var rund och mätte ca 0,7 m i diameter. På ytan fanns spridda brända ben i ett gråbrunt humöst siltlager (L2) som också innehöll kol och sot. Ca 0,05 m ned i brandgropen fanns ett kompakt lager med tätpackad skärvig sten som täckte ett kompakt lager (L4) med brända ben, kol och sot. Benlagret var ca 0,1 m djupt. Under det fanns sex skärviga stenar i storlek 0,1-0,15 m. Inga spår av någon behållare, men de redan nämnda stenarna skulle kunna tillhöra en stensättning till brandgropen.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 tycktes det möjligt att brandgropen A359 kan ha varit en sekundärbegravning i den rektangulära stensättningen A144. I fotodokumentationen ser man att det ovanpå brandgropen fanns en kantig täcksten som skilde sig från de annars rundade stenarna i stensättningen. Det är också konstigt att brandgropen var placerad strax NO om centrum och inte i mitten. På lodfotot ser man att mittpunkten var stenfri, och att döma av övriga foton var fyllningen i denna glugg olik jordlagret A412 som stensättningen låg på. Kan det indikera en rest sten eller mittstolpe? Ingen avvikande fyllning noterades på sektionsritningen. I form och storlek påminner brandgropen om A341 som låg strax utanför A144:s sydöstra hörn.

Metod

Dokumenterad i plan efter det att stensättningen A144 tagit bort, sedan snitt i O-V, och fyllningen vattensällades genom 2 mm maska.

Fynd

Brända ben F359012 203,0 g

Prover

Kolprov KP35901 F359020,16 g L2 togs i fält
KP35902 F35903Ca 6 g Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Brun silt (jordlager A412)
- L2 Brungrå humös silt med kol, sot och spridda brända ben
- L3 Sandlins (djurgång?)
- L4 Kompakt benlager
- L5 Gul sand
- L6 Vit sand med järnutfällningar

Anläggning 360

Yttre gravskick: Flatmarksgrav.

Inre gravskick: Brandgrop? Oval, 0,15, x 0,7 m. Oregelbunden sektion, 0,24 m djup, inte helt framgrävd.

Fältbeskrivning

Anläggningen framkom under stenpackning A144, i den NO kvadranten. Den bestod av ett ovalt (O-V riktning) ca 0,7 x 1,5 m stort brandlager vilket var ca 0,24 m tjockt. Brandlagret bestod av gråbrun silt med rikligt inslag av kol och sot. Den gick delvis in under den NO delen av A144. Anläggningen är en mycket osäker grav då endast tre brända ben påträffades.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 syntes det i fotodokumentationen av A144 att ingen indikation av A360 kunde urskiljas innan stenpackningen borttogs. Brandgropen A360 syns först på ett foto där kantkedjan är det enda som återstår av A144. Det är tydligt att anläggningen var nedgrävd i jordlagret A412 men det finns inte på sektionsritningen. Anläggningens NO del blev heller inte framrensad till fullo och saknas därför på sektionsritningen. Anläggningen mättes inte in.

Metod

Anläggningen snittades i NV-SO

Fynd

3 brända benfragment F36001 1,0 g

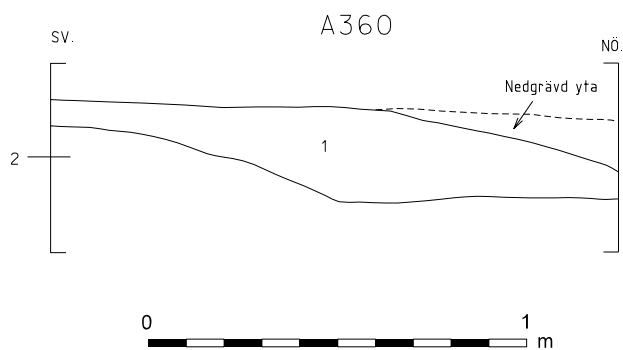
Prover

Kolprov KP3601 F360020,56 g Togs i fält

Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Grå silt med rikligt inslag av kol och sot

L2 Gul sand

Anläggning 370

Yttre gravskick: Tillhör förmodligen stensättning A263.

Inre gravskick: Urnebengrop, rund, 0,45 m diameter. Endast plan botten kvar, 0,03 djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och framkom vid den andra avbaningen. Den låg strax under A263 och framträdde som en rund ca 0,45 m ljus färgning, där två små stenar ca 0,10 m i diameter låg bredvid en koncentration av tvättade brända ben. De brända benen låg inom en hartstättningsring som troligen har tillhört en svepask ca 0,10-0,15 m i diameter. Urnan hade placerats i en nedgrävning. Allt som återstod av nedgrävningen och urnan var botten, vilken var ca 0,03 m djup. Inga prover togs. Se A263 för plan- och sektionsritningar.

Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 upptäcktes det att en sten i centrum av A263 måste ha legat precis ovanpå A370. Tyvärr snittades A263 inte ordentligt och sektionsritningen var inte slutförd till botten av stenen. När man jämför sektionerna och fotodokumentationen ser man i A263:s sektion en mindre sten under den större till NV. I A370 fanns två mindre stenar på den södra kanten av nedgrävningen. Det är därför möjligt att den större stenen i A263 varit en täcksten eller ett gravklot som vilat på en ring av mindre rundade stenar.

Metod

Anläggningen fotograferades med digital kamera och mättes in i plan. Anläggningen snittades i N-S riktning, västra delen tömdes först. Fyllningen sållades i 2 och 4 mm såll.

Fynd

Hartstättningsring	F37001	6,7 g	55 fragment
Brända ben	F37002	297,0 g	

Anläggning 375

Yttre gravskick: Oregelbunden till rund stensättning (toppig?), 3,0 m diameter.
Inre gravskick: Brandlager/grop, rund, 1,0 m diameter, lätt skålad sektion, 0,20 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen under prästgårdens infart och framkom vid sökschaktningen där. Rund gles enskiktad stenpackning, ca 3 m i diameter, med rundade stenar i storleken 0,15-0,4 m. Eventuellt ingick två cirklar av stenar (den yttre 3 m i diameter, den inre ca 1,6 m i diameter). Centrum skadat, ca 1 m i diameter, utan sten och med flammig yta. Bara inom den inre stenkretsen fanns ett brandlager med spridda brända ben och bålmörja. I centrum en brandgrop med spridda brända ben samt rikligt med kol och sot. Inga spår av keramik eller harts.

Fynd

1 blå pärla	F37501	0,6 g
1 grön pärla	F37502	0,7 g
Brända ben	F37503	36,2 g

Prover

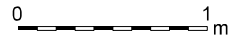
Kolprov	KP37501	F37504	0,22 g
---------	---------	--------	--------

Metod

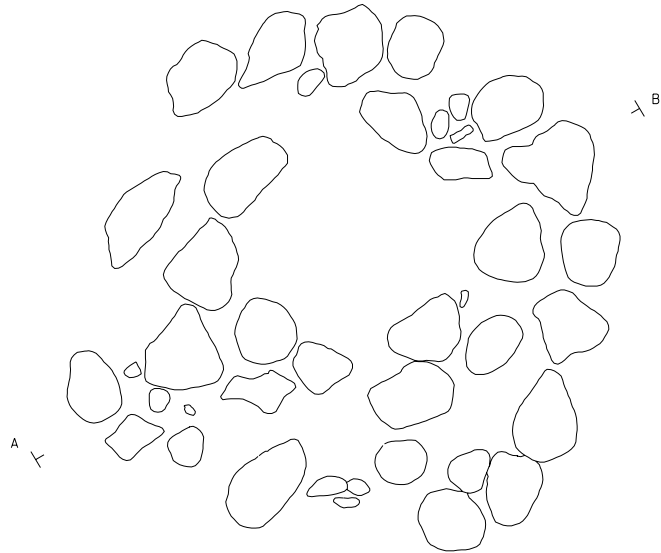
Anläggningen rensades fram för hand och fotograferades i lod. Vid rensningen framkom en glasflusspärla F37501. Genom anläggningen lades ett snitt i nord-sydlig riktning och anläggningens östra del grävdes ned till sterilen, varefter en sektion i skala 1:20 ritades. Fyllningen i anläggningen sållades i 2 och 4 mm såll.

Lagerbeskrivning till sektionen

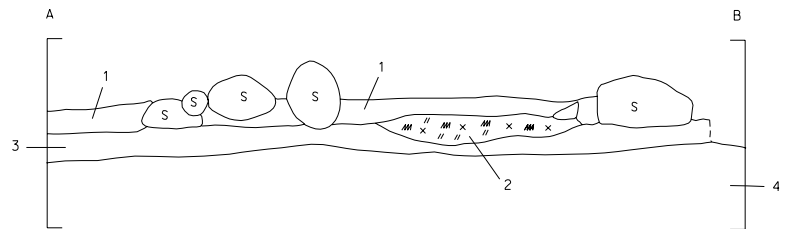
L1	Gråbrun silt (Matjordsrester).
L2	Sotigt lager delvis under stenarna, innehållande brände ben.
L3	Flämnigt gråbrunt silt lager (A412).
L4	Gul sand.

A375

A375

Anläggning 376

- Yttre gravskick: (A376.I) Rund stensättning med friliggande kantkedja, 2,0 m diameter. Därtill den friliggande stolpkrets 2 med nio stolphål, 14 m diameter (A376.II).
- Inre gravskick: (A376.I) Brandlager, runt, 1,60 m diameter, 0,10 m tjockt. Sekundär urnebrandgrop (A376.II), rund (?), 0,25 m i diameter. U-formad sektion, 0,12 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen intill ett av den norra alléradens träd och var genomstungen med rötter därifrån. Den var inte synlig i markytan utan påträffades i samband med avbaning. Överbyggnaden var en rund stensättning med 1,9-2 m diameter. Den bestod av en enkel yttre kantkedja med rundade stenar i storlek 0,2-0,35 m. Stensättningens diameter utan kantkedja mätte 1,6 m. Packningen var enskiktad och bestod av tätt ställda stenar varav många stod på högkant. Stenarna var rundade, 0,1-0,3 m stora, majoriteten 0,1-0,2 m. Man fick också ett intryck av att anläggningens mitt var välvd. Sentida ingrepp och trädrötter hade skadat stenpackningen som framgår av planen. Den sydöstra delen av den friliggande kantkedjan var skadad och det fattades enstaka stenar. På en yta om 0,8 m i anläggningens centrum eller något söder därom fattades stenar, kanske till följd av plöjning. Under stenpackningen fanns ett brandlager med kol, sot och brända ben, ca 0,04 m tjockt. Detta lager gick in under den friliggande kantkedjan. Gravgömman var en urnebrandgrop i centrum av stensättningen. Ca 0,25 m från rensningsnivå fanns en hartstättningsring, inmätt som F37603, belägen ca 1 m från stensättningen södra kant och ca 0,8 m från dess norra.

Fynd

Trind bronsring	F37601	0,8 g	
1 stentrissa, frag.	F37602	6,0 g	Täljsten?
Hartstättningsring	F37603	32,6 g	42 fragment
Brända ben	F37604	710,5 g	
Brända ben	F37605	25,9 g	
12 bronssmältor	F37606	2,8 g	
1 järnkrampa, frag.	F37607	0,3 g	
Glaskross	F37608	0,1 g	
44 kamfragment	F37609	7,0 g	
3 kamfragment	F37610	2,2 g	
33 hasselnötsskalsfrag.	F37611	0,9 g	Förkolnade.
2 förkolnade fröer	F37612	0,0 g	
1 förkolnade fröer	F37613	0,0 g	

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: -

MNI: 1

Från graven tillvaratogs sammanlagt 736,41 g brända ben (6812 fragment). Sammanlagt kunde 106,41 g (140 fragment) identifieras närmare. I det brända materialet fanns sammanlagt 71,82 g (71 fragment) från människa och 29,97 g (48 fragment) från djur. Bland djuren dominerade, enligt antalet fragment, får/get och därefter björn, hund, svin och nöt, häst eller får/get. Rester av minst två får/getter fanns i materialet. Skelettfragmenten från F37604 var av blandad storlek, det största ca 5 cm. Fragmenten från F37604 var dock mycket små. Överlag hade fragmenten en varierande färgskala från vit, ljusbrun, blå, grå till svart utan sot, vilket kan tyda på en ofullständig förbränning. I övrigt påträffades kamfragment, hasselnötsskal, smälta metalldroppar och bitar av järn, keramik och glas i materialet.

F37604: I brandlagret framkom 710,51 g brända ben (6012 fragment), varav 106,41 g (140 fragment) var bestämbara. Av de bestämbara benen kom 71,82 g (71 fragment) från människa, 15,55 g (9 fragment) från björn, 8,92 g (32 fragment) från får/get, 5,16 g (1 fragment) från svin, 0,27 g (4 fragment) från hund och 0,07 g (2 tandfragment) från nöt/häst/får/get. På ett av fingerbenen från människa noterades en mindre benbildning. Bland djurarterna fanns minst två får/getter då två vänster fotrotsben av samma sort hittades. I övrigt påträffades kamfragment, hasselnötsskal, smälta metalldroppar och bitar av järn, keramik och glas.

F37605: I urnebrandgropen framkom 25,90 g brända ben (800 fragment). Inget av det brända materialet kunde identifieras närmare. I övrigt påträffades tre kamfragment.

Prover

Kolprov	KP37601	F37614	4,2	Vedartsanalyserat
	KP37602	F37615	Ca 127 g	Floterat från osorterat 2 mm-material i nov. 2001

Metod

Anläggningen rensades fram för hand samt fotograferades och mättes in i plan. En sektion lades sedan i N-S riktning. Den östra delen av anläggningen tömdes först. Sektionen ritades för hand. Urnebrandgropens hartstättningsring fotograferades och mättes in. Därefter togs även den västra delen av anläggningen ned. Allt sållades i 2 och 4 mm såll, efter hand endast 4 mm eftersom anläggningen innehöll så mycket rötter vilket omöjliggjorde sållning i 2 mm såll. Brandlagret och urnebrandgropen sållades var för sig och fynden åtskiljdes.

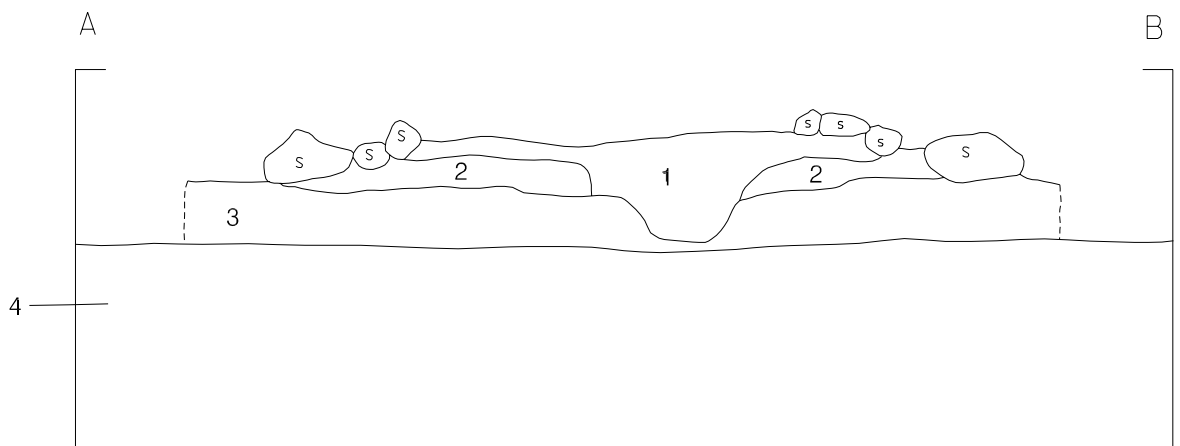
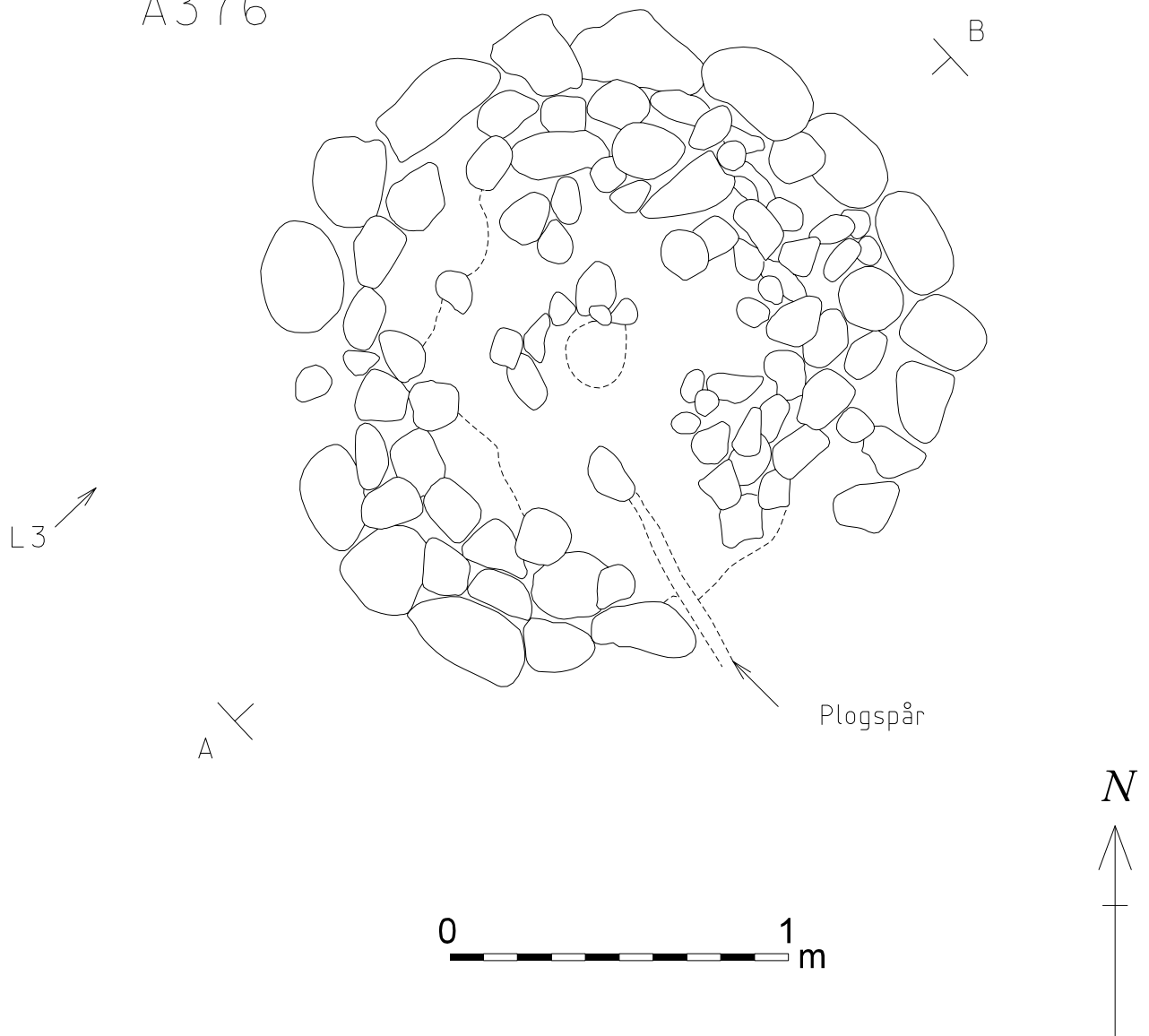
Kommentar och tolkning

Under rapportarbetet i november 2001 upptäcktes att urnebrandgropen (A376.II) enligt sektionsritning verkar ha skurit genom ett omgivande brandlager (A376.I). Den tolkades därför som en sekundärbegravning i samband med konstruktionen av stolpkrets 2. Fotodokumentation av sektionen saknas.

Lagerbeskrivning till sektionen

- L1 Flammig svart silt med kol, sot och spridda brända ben.
- L2 Svartbrun silt.
- L3 Brungrå silt (jordlager A412).
- L4 Brungul sand.

A376

Anläggning 380

Yttre gravskick: Kanske stolpmarkerad (A383).

Inre gravskick: Skelettgrav, oval, 1,70 x 0,50 m. U-formad sektion, 0,18 m djup.

Fältbeskrivning

Anläggningen var belägen i UO:s norra del ca 4 m norr om skelettgraven A351. Under den andra avbaningen av matjordslagret upptäcktes en oval mörkfärgning, orienterad i NO-SV, ca 1,7 x 1,3 m, mot gul sand. På ytan syntes ca sex spridda skadade obrända ben. Ett par cm grävdes ned, sedan upprättades för hand en plan där de synliga benen ritades in, varefter de mättes in och togs bort för att kunna gå ner i plan. De obrända benen F38001-38003 låg på 30,03 m.ö.h, F38004-38006 på 30,12 m.ö.h. Två stolphål (A383, A384) ritades på samma plan. Vidare grävning visade att den döde begravts på rygg med böjda knän som stack upp.

På nivån 29,92 m.ö.h. gjordes en skiss av graven som nu var framrensad så gott det gick. Även lodfoto togs. Skelettet saknade huvud och vid bröstet låg benen lite huller om buller, vilket gav ett stort intryck, kanske beroende på plöjning eller djurgångar. De först påträffade benen är ganska välbevarade medan andra främst i bröstregionen smulades sönder. Osteologisk bedömning gjordes i fält innan benen togs upp. Fyllningen bestod av grå sandig silt. Nedgrävningen i NO delen var ca 0,18 m djup. Det ena stolphålet, A384, utgick medan A383 blev tydligt. Det låg precis NV om nedgrävningen och var kanske spår av en gravmarkering.

Tolkning

Huvudlös skelettgrav på rygg med böjda knän, orienterad NO-SV, med överkroppen åt NO. Begravningen ger ett slarvigt intryck då schaktet var kortare än kroppen. Avsaknaden av kranium och störningarna i bröstregionen kan bero på sekundära ingrepp. Då inga rester alls påträffades av kraniet, vågar man dock kanske tänka sig att kroppen var huvudlös vid begravningen.

Fynd

Obränt ben F38001-38028

Osteologisk analys

Ålder: Adult

Kön: Man

MNI: 1

Graven innehöll ett skelett utan huvud, nedlagd på rygg i NO-SV riktning. Benen var böjda och knäna pekade således snett uppåt. Skelettet var fuktmsuligt. Inga mätningar kunde göras eftersom inga hela ben fanns bevarade. Mycket av den osteologiska bedömningen gjordes i fält vid upptagningen. Den sammanlagda benmängden var 726,35 g (169 fragment). Det som återstod av skelettet var delar av skulderbladen, fragment av handrotsben och mellanhandsben från vänster sida, några fragment av revben från höger sida, bröst- och ländkotor, korsbenet, höftbenen, lårbenen, sken- och vadbenen samt delar av fotrotsbenen. Att döma av bäckenet var den gravlagde en man. Samma ben tillät ingen åldersbedömning men indikerar ändå en vuxen individ. På det högra lårbenet noterades kraftiga muskelfästen och på flera av bröstkotorna fanns extra benbildningar på kotbågen.

Prover

Kolprov KP38002 F38029 0,11 g Togs vid ryggradens mitt på höger sida.

Jordprov MP38001 Togs i den grå fyllningen mellan benen, z 29,86.

Metod

Graven grävdes i plan med ett snitt lagt över stolphålen. Fyllningen vattensällades genom 2 mm maska.

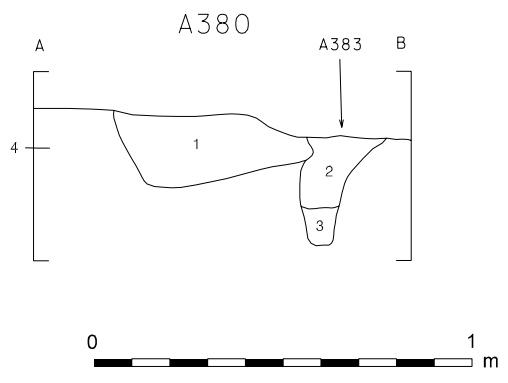
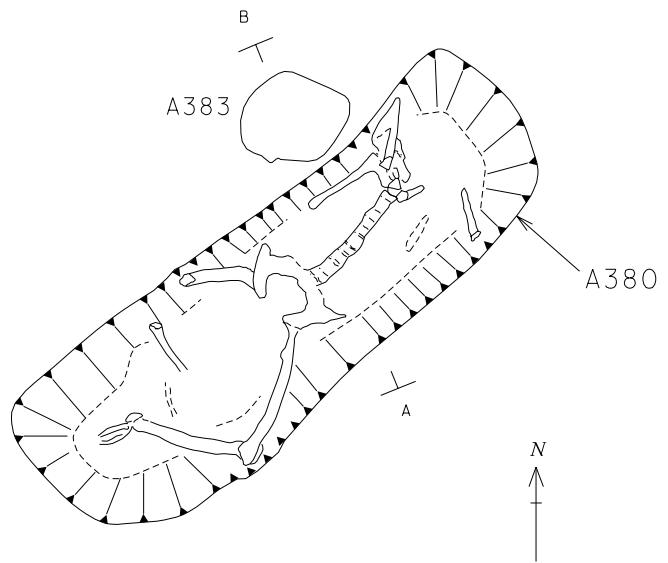
Lagerbeskrivning till sektionen

L1 Grå sand.

L2 Gråsvart fyllning med kolstänk.

L3 Brungrå fyllning.

L4 Gul sand.

9.2 Anläggningsbeskrivningar: Gropar

Anläggning 18

Belägen i UO:s södra del, ca 2 m söder om mittpunkten mellan de stora stenskodda stolphålen A8 och A52. Den framkom efter första avbaningen under jordlagret A409. Rund i plan, 0,70 m i diameter. Perfekt skålad sektion, 0,40 m djup. Fyllning av ren grå sandig silt. Fynden låg bredvid varandra på gropens botten.

Fynd

Obränt ben F5201 Stort djurben av ko eller häst.
(Mal?)sten F5202

Metod

Hela anläggningen grävdes i plan och fyllning sållades genom 4 mm maska. Inga prover togs.

Kommentar

Fyllningen var identisk med kulturlagret och gropen tycks ha igenfyllts (med jord, ej sand) direkt efter det att den grävts.

Anläggning 125

Anläggningen var belägen i UO:s södra del ca 1,5 m söder om stolphål A8, och framkom under jordlager A409. Oval i plan: 1,10 x 0,60 m. Lätt trattformad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av grå silt med enstaka kolstänk. I botten fanns en mindre sten ca 0,08 x 0,10 m.

Inga fynd. Anläggningen snittades, halva fyllningen vattensållades (4 mm). Inga prover togs.

Anläggning 161

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 3m NÖ om brandgrav A160. I plan framträdde A161 som tre stenar som låg på ett avgränsat lager av gråbrun flammig silt. Två kantiga tillhuggna stenar (0,4m x 0,2m och 0,7m x 0,15m), samt en oval sten, ca. 0,2m i diameter. Den ena stora stenen kan ha fungerat som täck- och locksten. Fyllningslagret under stenarna var ca. 0,02-0,03m x 0,30m fullt av svart silt, kol, sot. Enstaka brända ben, inget spår av behållare.

Metod

Ett snitt i Ö-V riktning, södra delen grävdes först, där efter den norra halvan. Fyllningen vattensållades (2 & 4mm).

Fynd

Bränt ben F16101 0,1 g
Kvarts F16102 Utgått

Kommentar

Anläggningen inmättes och grävdes som en brandgrav men utgick. Under rapportarbetet upptäcktes det att i sektionen och fotodokumentationen, syns det att A161 skar i ett grått silflager (A392), och det verkar troligt att det rör sig om en nedgrävning.

Lager beskrivning till sektionen

L1 Gråbrun flammig silt med inslag av kol.
L2 Sot och kolbemängd silt, strax under stenen.
L3 Brungrå silt.
L4 Gulbrun silt.

Anläggning 261

Anläggningen var belägen i sydvästra hörnet av UO:s norra del. Den framkom efter första avbaningen och syntes nedgrävd i jordlagret A412. Oval i plan: 0,70 x 0,50 m. Skålad sektion, endast ca 0,15 m djup. Fyllningen var grå silt med inslag av enstaka kolstänk.

Inga fynd. Anläggningen snittades, halva fyllningen vattensållades (4 mm). Inga prover togs.

Anläggning 262

Anläggningen var belägen i det sydvästra hörnet av UO:s norra del. Den framkom vid första avbaningen och syntes nedgrävd i underliggande sand. Rund i plan: 0,70 m i diameter. Rundad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med enstaka stenar ca 0,05-0,1 m i diameter.

Inga fynd. Anläggningen snittades, halva fyllningen vattensållades (4 mm). Inga prover togs.

Anläggning 267

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och hittades redan vid förundersökningen (A61/62). Den grävdes då inte ut men tolkades preliminärt som ett grophus.

Fältbeskrivning vid slutundersökningen

Rund grop med mittdel och grund kant av olika karaktär. En sentida nedgrävning för en vattenledning gick genom den strax norr om centrum.

Metod

Östra sidan tömdes och sektion ritades. Ytan avsöktes med metalldetektor.

Kommentar

Beskrivningarna från förundersökningen och slutundersökningen stämmer inte överens. Utifrån fotodokumentationen (FU och SU) och FU:s lagerbeskrivning kan följande sägas. Vid FU tömdes rännan och sektionen ritades. Då iakttogs bara en fyllningen i gropen (L1) och den grunda kanten tolkades som material utdraget från L1. Sektionsritningen från SU visar tre olika lager. På planfotona var L2 ljus beige, lerig silt (?). Ingen beskrivning kan ges för L3.

Tyvärre undersöktes inte anläggningen på ett sätt möjliggör någon vidare tolkning. I sektionen ser den ut som ett klassiskt grophus med upphöjd golvnivå: bottenlagret skulle i så fall kunna vara vattenavsatt silt från övergivandefasen och L1 senare fyllnadsmaterial. Efter FU daterades kol av granved från L1 till 1170-1400 cal AD (2 ó, 735±70 BP, Ua-13483).

Lagerbeskrivning till sektionen

L1	Mörkgråbrun, homogen fyllning med inslag av sot och kol.	
L2	Flamigt lager med gul sand och gråbrun silt.	
L3	Gråbrun silt med inslag av kol och sot i en smärre mängd.	
L4	Orange/gul sand	
L5	Vit	sand

Anläggning 308

Anläggningen var belägen i UO:s södra del ca 2 m söder om härd A20. Den framkom under jordlager A409 efter den andra avbanningen. Oval i plan: 1,10 m (SV–NO) x 0,52 m (NV–SO), med en något diffus avgränsning. Skålformad i sektionen: 0,24 m djup, och störd av djurgångar. Fyllningen bestod av gråbrun fläckig sandig silt med enstaka större kolbitar i toppen. Gropens botten verkade eldpåverkad.

Inga fynd. Anläggningen snittades, halva fyllningen vattensällades (4 mm). Inga prover togs.

Anläggning 337

Gropen var belägen i UO:s norra del intill brandgraven A236. Den framkom vid första avbanningen och syntes nedgrävd genom jordlagret A412. Anläggningen förmodades vara en grav pga. enstaka små stenlyft i ytan. Fyllningen var sotig och blandad med omgivande sand men saknade spår av ben och artefakter.

Fynd: Inga.

Inga fynd. Anläggningen snittades, halva fyllningen vattensällades (4 mm). Inga prover togs.

Kommentar

Under rapportarbetet i november 2001 syntes det på fotona och sektionsritningen att anläggning varit rektangulär med rundade hörn: ca 1,25 m NV-SO x 0,80 m SV-NO. Sektionen var oregelbunden till lätt tratt-formad: 0,25 m djup. Fyllningen bestod av två distinkta lager. Ett övre lager av gråbrun silt (verkar vara avsatt i tunna lager), blandat med ren gul sand, låg på gropens västra sida (som var skarpare och brantare än den östra). På gropens botten och på dess lätt sluttande östra sida syntes ett ca 0,05 m tjockt mörkgrått till svart silt(?)lager. Blandat med det understa lagret, och särskilt mellan gropens två lager, syntes små linser av starkt orangefärgad silt(?). På fotot såg det ut som eldpåverkan.

Gropens bottenlager verkar ha varit eldpåverkad. Gropen har vid ett tillfälle blivit rensad på sitt innehåll och igenfylld med jord och steril sand. Den kan inte dateras men, ingenting tyder på att den var sentida.

Anläggning 339

Anläggningen var belägen i den västra delen av UO:s norra del. Den framkom under jordlagret A412 på botten av att 0,50 m brett schakt som grävdes för hand för en långsektion genom brandgraven A132. Rund i plan: 0,70 m i diameter. Skålad sektion: 0,28 m djup. Fyllningen bestod av ren ljusgrå silt (påminner mycket om kulturlager 12, dock något ljusare).

Inga fynd. Anläggningen grävdes i plan, sektionen ritades som en del av långsektionen genom brandgraven A132. Halva fyllningen sällades genom 4 mm maska. Inga prover togs.

Anläggning 328

Anläggningen var belägen i UO:s sydvästra del. Den framkom under bortrensning av jordlager A409. Oval i plan: 1,10 x 0,80 m. Skälad i sektionen: 0,19 m djup. Fyllningen bestod av grå silt med inslag av kol.

Inga fynd. Anläggningen snittades, halva fyllningen vattensällades (4 mm). Inga prover togs.

Anläggning 365

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, strax väster om den tresidiga stensättningen A165. Den framkom under sökschaktning i jordlagret A412 och upptäcktes först som en rund stenpackning, ca 1,2 m i diameter, vid gränsen mellan den orange B-jordhorisonten och den vita sanden. Stenarna var lagda i ringar med en glugg i centrum. De var rundade, mellan 0,10 och 0,30 m stora, och stenpackningen var enskiktad. Under stenpackningen fanns en nedgrävning fylld med ren sand. Den hade raka sidor, var 0,80 m djup från den vita sandens yta, och hade plan botten. I den stenfria gluggen fanns en ljusgrå siltfyllning, ca 0,10 m djup. På botten av gropen fanns ett lager av gråvit fin sandig silt med enstaka kolbitar. I övrigt bestod fyllningen av gulvit sand.

Inga fynd. Inga prover togs.

Under rapportarbetet i november 2001 upptäcktes att anläggningen syntes på översiktsfotografierna som ett område med ren gul sand omgiven av jordlager A412. Det syntes också att A365 skurits av den stora gropen A391 med svart siltfyllning.

Anläggning 391

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och bestod av en stor nedgräv sten. Tyvärr blev anläggningen varken inmätt, dokumenterad eller undersökt i fält eftersom tolkningen var att det bara var en sten som någon bonde grävt ned för att bli av med den. Anläggningen schaktades bort vid sökschaktning i jordlagret A412. Under rapportarbetet i november 2001 återupptäcktes anläggningen. Beskrivningen var gjord efter minnet, ett översiktsfoto samt ett makroprov som togs efter utgrävningens slut.

Gropen var rund, ca 4 m i diameter. Eftersom stenen vars topp syns på fotot var placerad på gropens botten var den ca 0,80 m djup. Fyllningen bestod av väldigt humös svart silt. Inga brända ben eller större kolbitar syntes i makroprovet. Fyllningen kändes nästan som aska, med en glans av finfördelad kiseldioxid.

På översiktsfotot kan man se A391:s svarta fyllning avteckna sig mot det omgivande jordlagret A412 och fortsätta under den friliggande stencirkeln A151. Detta noterades i fält, men inga tolkning lades fram. En rimlig förklaring var att gropen var äldre än stencirkeln. Stenarna var utlagda på den humösa fyllningen hade sjunkit när fyllningen satte sig.

Av fotot att döma hade gropen också en relation till A365. Det verkar som gropen skar genom A365:s översta sandfyllning.

Förmodligen var A391 en förhistorisk anläggning, men vad närmare bestämt var svårt att säga. En stor rund grop med en jättelik rund sten placerade på botten. Kort därefter fylldes den igen med en sotig och starkt humös siltig fyllning. Se A151 för plan.

Makroprov MP39101 Ca 4 liter Oanalyserat.

Anläggning 396

Anläggning identifierades under rapportarbetet. I sektionen genom brandgraven A352 och hård A382 (som skar A352 på dess östra sida), se man att även härden skurits av en grop, A399. Fyllningen bestod av ljusgrå silt. Anläggningen mättes inte in i plan. Se A352 för sektionssritning.

Anläggning 399

Anläggning identifierades under rapportarbetet. I profilen genom brandgraven A352 och hård A382, och grop A396, se man att A399 skar i den sidan. Fyllningen bestod av grå silt. Anläggningen mättes inte in i plan. Se A352 för profilritning.

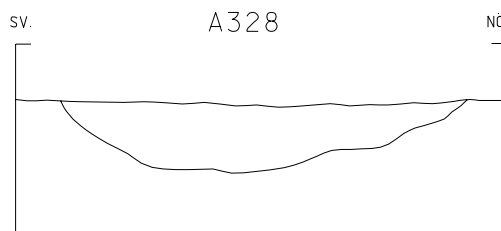
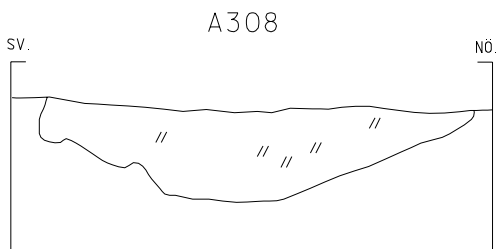
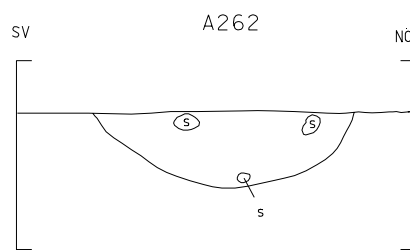
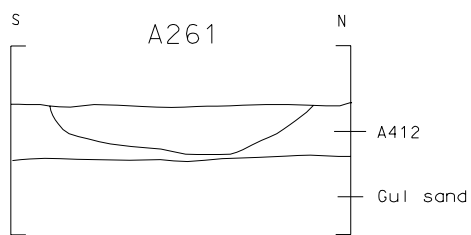
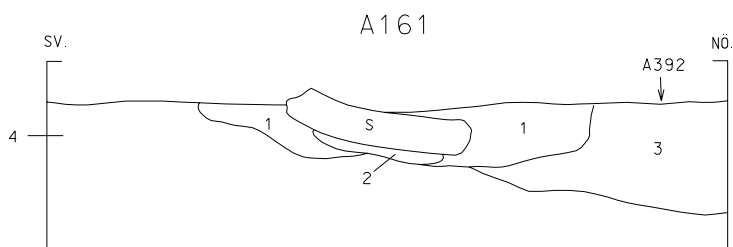
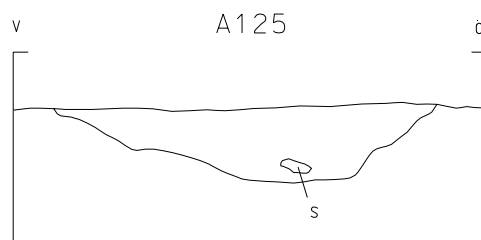
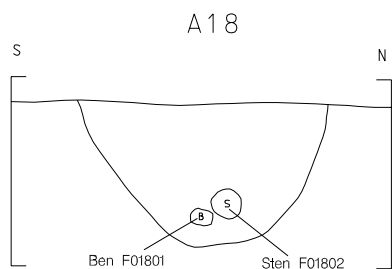

Fig. 9.2.1. Profiler över groparna A18, 125, 161, 261, 262, 208, 328. Skala 1:20

9.3 Anläggningsbeskrivningar: Härdar

Anläggning 1

Anläggningen var belägen i UO:s södra del och syntes tydligt efter avbanning av matjorden. Den var nedgrävd i jordlagret A410 och skar ett sotlager synligt i långsektionen. Rund i plan: 0,37 x 0,35 m. Skålformad i sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av sotsvart silt med skörbränd sten, ca 2 kg. Inga fynd.

Kolprov KP00101 F101 0,83 g

Lagerbeskrivning till profilen

- L1 Svart sotig silt med inslag av kol
- L2 Brun silt (Colluvium A405)
- L3 Gråsvart sotig silt.
- L4 Brun silt (A410).
- L5 Gulbrun sand.

Anläggning 7

Anläggningen var belägen i UO:s södra del ca 1 m NV om stolphål A8. Den syntes tydligt efter avbanning av matjorden och var nedgrävd i jordlager A409. Rund i plan: 0,70 m i diameter. Skålad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av en tät packning med skörbränd sten (30-35 kg). Det fanns stenar i hela fyllningen. Under stenarna fanns ett fett och sotigt kollager som gick upp under och mellan stenarna. Inga fynd. Se stolphål A8 för sektionen.

Kolprov KP00701 F701 0,27 g

Anläggning 20

Anläggningen var belägen i UO:s södra del och syntes tydligt efter avbanning av matjorden. Nedgrävd i jordlager A409. Oval i plan: 0,70 x 0,80 m. Oregelbunden till skålad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av sotsvart silt, rikligt med kol samt skörbränd sten. Enstaka brända ben i ytan.

Prov: Kolprov KP02001 F201 0,73 g

Anläggning 134

Anläggningen var belägen i UO:s södra del nära härdarna A135 och A306, ca 2 m norr om skelettgraven A65. Den låg utanför området med bevarat kulturlager och syntes nedgrävd i den sterila sanden. Rund i plan: 0,60 m i diameter. Skålad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av sotsvart silt samt skörbrända stenar mindre än 0,1 meter i diameter. Inga fynd. Inga prover togs

Anläggning 135

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, nära härdarna A134 och A306, ca 2 m norr om A65. Den låg utanför området med bevarat kulturlager och syntes nedgrävd i den sterila sanden. Rund i plan: 0,50 m i diameter. Skålad sektion: 0,08 m djup. Fyllningen bestod av sotsvart silt blandad med matjord samt många skörbrända stenar, mindre än 0,1 meter i diameter. Inga fynd. Inga prover togs.

Anläggning 145

Anläggningen var belägen i UO:s nordvästra hörn nära härden A146. Den framkom efter matjordsavbanning och var nedgrävd i jordlagret A412, men inte i steril sanden. Svagt oval i plan: 0,60 x 0,40 m. Skålad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av sot- och kolbemängd gråsvart silt. 3-4 kg skörbränd sten spridd i fyllningen. Inga fynd. Inga prover togs.

Anläggning 146

Anläggningen var belägen i UO:s nordvästra hörn nära härd A145. Den framkom efter matjordsavbanning och var nedgrävd i jordlager A412. Svagt oval till rund i plan: 0,30 x 0,25 m. Skålad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av svart kol- och sotbemängd silt. Ca 1 kg skörbränd sten spridd i fyllningen. Inga fynd.

Kolprov KP14601 F146010,36 g

Anläggning 148

Anläggningen var belägen längst i norr och delvis utanför schaktkanten. Den var belägen i matjorden. Oval i plan: 1,25 x 1,00 m (men ej helt avtäckt). Skålad i sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av kol- och sotbemängd silt. I fyllningen fanns också ca 20 kg skörbränd sten som fördelade sig närmast som en packning i fyllningens mittersta del. Inga fynd.

Kolprov KP14801 F148010,02 g

Anläggning 155

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och ca 0,30 m söder om A151:s friliggande stencirkel. Den framkom efter matjord-savbaning och var nedgrävd i jordlager A412 (men ej ner till den sterila sanden). Rund i plan: 0,4 m i diameter. Skålad sektion: 0,05 m djup.

Fyllningen bestod av humös svartgrå silt med ca 2 kg skörbränd sten. Snittet lades genom A151:s stencirkel men anläggningarnas inbördes stratigrafiska förhållande kunde inte utläsas. Inga fynd. Inga prover togs

Att döma av fotodokumentationen och sektionsritningen tycks härden ha skurit genom ett tunt lager av grå silt (A494) som inte iaktogs i fält.

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Humös svart silt.

L2 Gråbrun humös silt (fyllning i A392).

L3 Brungrån silt (A412).

L4 Gulvit flammig silt.

Anläggning 174

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och i östra delen av den friliggande stencirkeln A151. Rund i plan: 0,90 m i diameter. Oregelbundet skålad i sektion: 0,20 m. Fyllningen bestod av sotsvart silt med ca 3 kg skörbrända stenar. Inga fynd. Härden var troligen sekundär i förhållande till A151 eftersom den var belägen i en lucka i stencirkeln.

Kolprov KP17401 F1740117,83 g

Makroprov MP17401

Anläggning 177

Anläggningen var belägen i UO:s norra del och ca 1,5 m söder om brandgraven A176. Den var belägen utanför området med bevarat jordlager A412 och var nedgrävd i den sterila sanden. Oval i plan: 0,80 x 0,70 m. Skålad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av svart fet silt med inslag av större kolbitar. Starkt eldpåverkade stenar ca 0,1-0,25 meter i diameter koncentrerade sig till mitten av anläggningen. Flera av stenar föll sönder vid upptagningen. Ca 20 kg skörbränd sten. Inga fynd.

Kolprov KP 17701 F177010,4 g

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Brun silt i plogspår.

L2 Svart fet silt med inslag av större kolbitar, särskilt i den övre delen.

L3 Grå silt.

Anläggning 279

Anläggningen var belägen mitt i UO:s norra del och utanför området med bevarat jordlager A412. Rund i plan: 0,8 m i diameter, och i sektionen var den skålad: 0,07-0,10 m djup och diffus nedåt (eventuell djurgång?). Fyllningen var gråsvart silt med inslag av större kolbitar. Fyllningen innehöll skärvig eldpåverkad sten.

Kolprov KP27901 F279010,34 g

Anläggning 306

Anläggningen var belägen i UO:s södra del nära härdarna A134 och A135 samt ca 3 m norr om A65. Den låg utanför området med bevarat jordlager A409 och var nedgrävd i den sterila sanden. Oval i plan: 0,70 x 0,40 m. Skålad sektion: 0,07 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt med kol och sot. Skörbrända stenar, ca 1 kg. Inga fynd.

Kolprov KP30601 F30601

Makroprov MP30601

Anläggning 319

Anläggningen var belägen i UO:s södra del. Den låg delvis utanför schaktkanten ca 1,5 m väster om brandgraven A17. Den framkom med bortrensning av det colluviella sandlagret A406. Svagt oval i plan: 0,70 x 0,65 m (ej helt avtäckt). Lätt skålad i sektion: 0,22 m djup. Fyllningen bestod av sotsvart silt med inslag av kol och mycket skärvig sten. Härden var anlagd på sand som blivit eldpåverkad. Mycket skärvig sten över hela ytan, ca 42 liter.

Kolprov KP31901 F319010,62 g

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Svart sotig fyllning med inslag av kol, mkt skärvig sten

L2 Rödrosa saband (bränd sand?)

Anläggning 331

Anläggningen var belägen i UO:s södra del ca 0,20 m från schaktkanten bredvid prästgårdens infart. Rund i plan. Ej synlig efter första avbaningen, låg dold under jordlager A409. Den framkom vid bortrensningen av detta lager. Rund i plan: 0,80 m i diameter. Oregelbunden trattformad sektion: max 0,37 m djup.

Sektionen var i övre delen ner till 0,22 m oregelbundet skålad. I mitten och därunder fanns en U-formad nedgrävning: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt med rikligt med kol och sot i den övre skålformade delen. Under detta lager finns ett fett kol- och sotlager längst ned i anläggningens smala bottendel. Skörbränd sten ca 40 kg.

Fynd

Brända ben F33101 19,1 g Djurben av ko eller häst.

Kolprov KP33101 F33102 Togs i fält L2

Makroprov MP33101 Ca 2 liter L2

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Gråbrun silt, rikligt med kol / sot och skärvig sten.

L2 Fett kol- och sotlager.

Anläggning 336

Härden var placerad i A143:s triangel A. På ytan fem större stenar varav tre skärviga, koncentrerade till anläggningens S sida. Anläggningen var nedgrävd i jordlager A412, men inte i den sterila sanden. Den avtecknade sig mot det omgivande bruna lagret som ett gråbrunt siltlager med kolstänk. Kanterna något diffusa. Anläggningen såg ut att vara utdragen åt N. Rund i plan: 0,56 m. Skålad med ett svart ca 0,08 m djupt sotigt lager (L2) i botten. Ovanpå detta fanns en ca 0,08 m djup fyllning av gråbrun silt med kolstänk (L1) som innehöll ca 10 liter skärvig sten.

En långsektion i N-S riktning lades genom en eker och en kantstenspunkt i syfte att se hur härden låg i förhållande till A143. Halva fyllningen från härden vattensällades genom 2 mm maska. Det kunde inte avgöras huruvida härden var sekundär i förhållande till A143 eller ej. Se A143 för sektionen.

Kolprov KP33601 F33601 3,1 g L2

Makroprov MP33602 Ca 2 liter L?

Anläggning 363

I botten av A65 framkom en hårdliknande anläggning med mycket kol samt skärvig och skörbränd sten. Härden låg i SO-kvadrantens mitt på 1,02 m djup från V-O sektionssnöret. Det fanns även en hel del ljus sand på ytan. I plan var den rund: 0,75 x 0,70 m. En sektion lades i NV-SO. Sektionen var skålad (0,14 m djup) och mycket grå sand var inblandad i det svarta kol- och sotlagret. Oregelbunden botten. Ca 10 liter sten. Se även A65.

Kolprov KP 36301 F36301 5,4 g Vedartsanalyserat och 14C-daterat

Makroprov MP36302 Ca 2 liter Analyserat

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Gråbrun silt (L4 i A65).

L2 Svart sotig fyllning med mkt kol och skärvig sten.

L3 Grå sand med kolstänk.

Anläggning 382

Anläggningen var belägen mitt i UO:s västra del, strax intill brandgraven A352 och skelettgraven A351. Ursprungligen rund i plan: 1,5 m i diameter. Skålad sektion: 0,30 m djup. Toppfyllningen i härden var grå silt (A396). Därunder framkom en packning med skärvig sten, ca 40 kg. Själva härdfyllningen L6 var kol- och sotbemängd med stort inslag av skärvig sten och kolbitar. Till väster överlagrade anläggningen brandgraven A352. Inga fynd förutom skärviga stenar. Av sektionsritningen att döma tycks härden ha varit bortgrävd i öster av en nedgrävning, A399. Se grav A352 för sektionen.

Kolprov	KP38201	F382012,4 g	L6 på sektionsritning
Makroprov	MP38203	Ca 2 liter	L6 på sektionsritning

Anläggning 398

Anläggningen upptäcktes under rapportarbetet i november 2001. Det syntes i fotodokumentationen av brandgraven A159 att den skar en äldre sotig anläggning, A399, som i brist på bättre beteckning har tolkats som en härd. Rund i plan: 0,60 m, med skålad sektion: 0,10 m djup. Fyllning av sotsvart silt och enstaka små brända stenar. Det är möjligt att A399 utgjorde rester av bålplatsen till brandgraven A159.

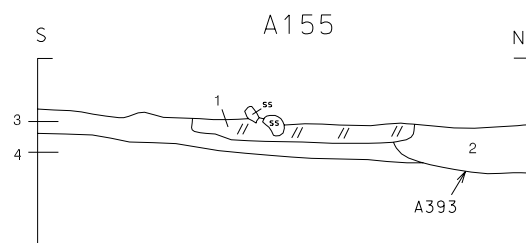
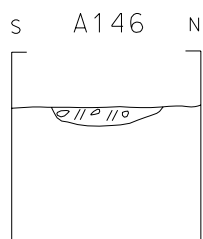
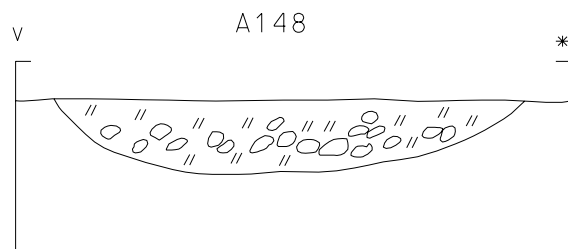
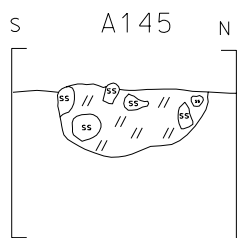
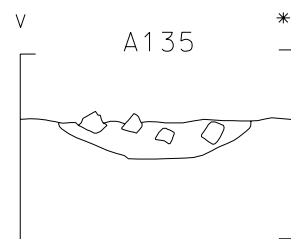
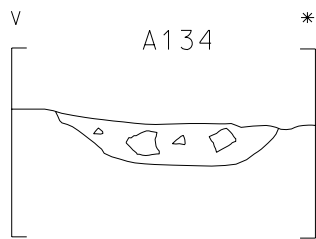
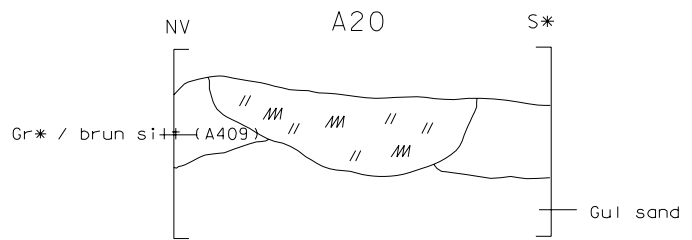
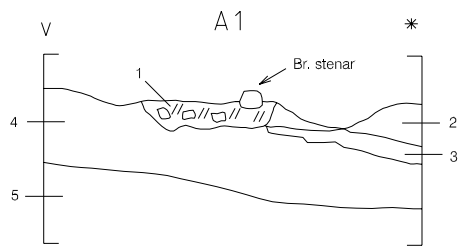

Fig. 9.3.1. Profiler över hämnarna A1, 20, 134, 135, 145, 146, 148, 155. Skala 1:20

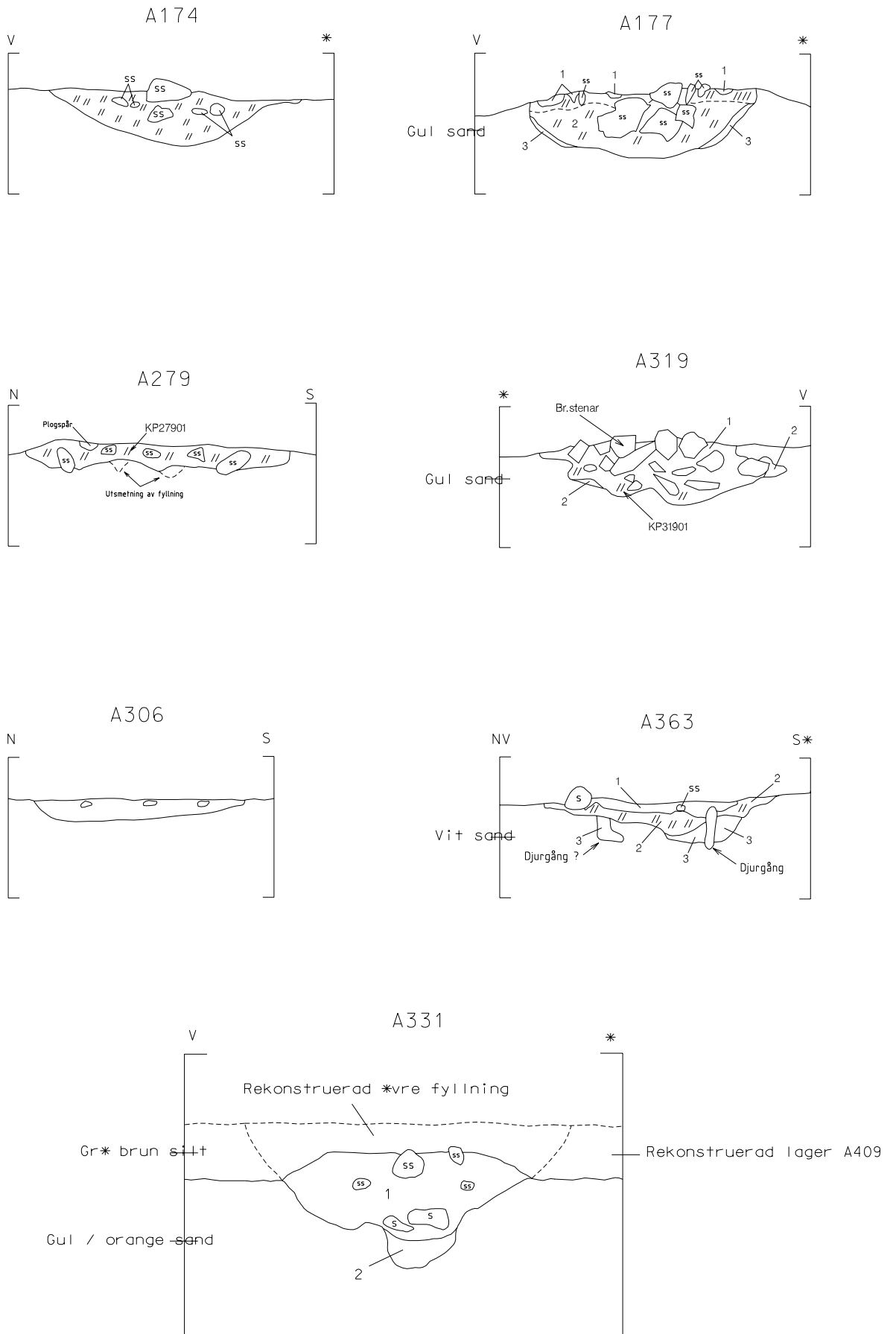

Fig. 9.3.2. Profiler över hämnarna A174, 177, 279, 319, 306, 331, 363. Skala 1:20.

9.4 Anläggningsbeskrivningar: Stolphål

Anläggning 8

Belägen i UO:s södra del, framkom efter den första avbanningen och syntes nedgrävd genom jordlager A409. Anläggningen var rund i plan: 0,80 m i diameter. I sektion var stolphålet U-format, med spikraka sidor som rundade av till en plan botten: 1,10 m djup från toppen av lager A409. Fyllningen bestod av primär (skoning av stenar och sand) och sekundär fyllning i mitten av stenkransen.

Stenskoningen var lagd tätt intill stolphålets nedgrävningskant och avgränsade en fyrkantig yta i mitten med 0,40 m i diameter. Stenarna var stora (0,10-0,30 m) och lagda i tre skift. Många stod på högkant. De största stenarna fanns högst upp. Sammanlagt fanns det fyra stenar i storleken 0,40 x 0,30 x 0,20 m, samt tre av huvudstorlek och 36 av knytnävsstorlek. Den primära fyllningen runt stenskoningen bestod av ren orange grovsand. Stenskoningen fortsatte bara ned till ett djup av ca 0,40 m. De nedre 0,70 m av primär fyllning bestod bara av ren orange sand med enstaka stora rundade stenar (0,10-0,20 m).

Den sekundära fyllningen bestod av tre lager: de översta 0,15 m bestod av fet, gråsvart sotig silt med inslag av träkol. Under det fanns ett 0,03 m tunt lager av sotblandad grov sand. De nedersta ca 0,92 m av den sekundära fyllningen bestod av en homogen mellangrå sandig silt med enstaka kolfragment. Bottenfyllningen blev mer och mer humös och gråaktig ju längre ner man kom.

Detta stenskodda stolphål utgjorde södra hörnet i det femsidiga gravmonumentet, stolpkrets 1.

Metod

Detta var det första jättelika stolphålet som grävdes ut, och tockades i förstone som en stensatt grav. Anläggningen snittades och norra hälften grävdes ner 0,20 m i steril sand. Den övre stenskoningen lämnades på plats och fotograferades. Den mitre sekundärfyllningen grävdes ur och sektionen ritades. Undersökningen återupptogs när det stod klart att anläggningen inte var färdigutgrävd. Resten av stolphålet grävdes stratigrafiskt och en kompletterande sektion ritades.

Fynd

I sekundärfyllningens översta lager fanns en obränd hästtand (F00801)

Makroprov MP00801 Ca 2 liter L00801 på sektionsritningen.

Togs under den stratigrafiska undersökningen från bottendelen av den primära orange sandfyllningen. Ej analyserat.

Lagerbeskrivning till profilen (A8 och härd A7)

L1 Sotblandad silt (A7)

L2 Fett sotlager med inslag av kol (A7)

L3 Ljus grå silt (A8)

L4 Orange sand (A8)

Anläggning 19

Anläggningen framkom under bortrensning av jordlager A409. Den låg ca 1 m S om stolphål A54. Rund i plan: 0,20 m i diameter. U-formad sektion: 0,35 m djup. Fyllningen bestod av mörkt gråbrun silt, rikligt med kol och sot.

Anläggning 28

Belägen i UO:s södra del, framkom i botten av ett förundersökningsschakt (1002) som tömdes under slutundersökningen. Rund i plan: 0,15 m i diameter. V-formad sektion: 0,17 m djup. Enstaka kolstänk på ytan och i fyllningen.

Anläggning 35

Belägen i UO:s södra del, framkom i närheten av det stora stenskodda stolphålet A37. Rund i plan: 0,15 m i diameter. Skålad i sektionen: 0,12 m djup. Fyllningen bestod av mörkgrå silt med sotiga fläckar och inslag av kolstänk. Det påminde om stolphål A38 som låg ca 2 m åt nordöst, lika långt ifrån och mitt emot stolphål A37.

Anläggning 37

Anläggningen var belägen i UO:s södra del och framkom redan under förundersökningen (A214 vid förundersökningen). Rund i plan med stenkrans: 0,80 m i diameter. U-formad sektion med raka sidor och plan botten: 0,78 m djup från sterilens yta.

Fyllningen bestod av primär stolpstödsfyllning och sekundär stolphålsfyllning. Primärfyllningen innehöll tre lager med sten i skoningen. De största stenarna var i den övre delen av stolphålet. Stolphålet innehöll 37 stenar: en var 0,40 x 0,30 x 0,20 m, elva i huvudstorlek och 25 i knytnävsstorlek. Dessa var runda till ovala. Den nedersta halvmetern var inte skodd med stenar. Jorden kring stenarna var orange (oxiderad/jämfärgad) sand.

I sektionen framstod sekundärfyllningen som ett mittparti. Den var 0,40 m i diameter, med raka sidor och en plan botten som verkade ligga lägre än botten på själva nedgrävningen. Fyllningen var mellanbrun till mörkgrå starkt sandig silt. Den blev mer och mer sandig ju högre upp man kom.

Detta stenskodda stolphål utgjorde nordvästra hörnet i det femsidiga gravmonumentet, stolpkrets 1.

Metod

Stolphålet snittades ordentligt, med en stor låda nergrävd kring anläggningen på södra sidan. Alla fyllningar lämnades fristående och fotograferades. Sedan grävdes halva anläggningen bort och sektionen dokumenterades. Alla fyllningar vattensållades (4 mm) till hälften.

Prover

MP03702	Ca 4 liter
MP03704	Ca 2 liter
MP03701	Ca 2 liter

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljus grå silt

L2 Orange sand

Anläggning 38

Anläggningen var belägen i UO:s södra del och framkom efter bortrensning av jordlager A409. Den låg ca 2 m öster om det stora stolphålet A37. Rund i plan: 0,14 m i diameter. U-formad sektion: 0,16 m djup. Fyllningen bestod av mörkgrå silt och var rik på träkol, samma konsistens som kulturlagret, och påminde om stolphål A35, 4 m västerut.

Anläggning 46

Belägen i UO:s södra del, framkom mitt emellan de stora stenskodda stolphålen A52 och A140 samt bredvid stolphål A47. Den framkom efter bortrensning av jordlager A409. Rund i plan: 0,50 x 0,46 m. Skålad sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med inslag av kol och sot.

Anläggning 47

Anläggningen var belägen i UO:s södra del bredvid stolphål A45. Den framkom efter bortrensning av jordlager A409. Rund i plan: 0,44 m i diameter. U-formad sektion: 0,40 m djup. Fyllningen var svartbrun silt med inslag av kolfragment.

Anläggning 49

Belägen i UO:s södra del, ca 2 m norr om det stora stolphålet A52. Den framkom efter bortrensning av jordlager A409. Oval i plan: 0,35 x 0,20 m. Skålad sektion: 0,15 m djup. Fyllning av gråbrun silt med litet inslag av kol och sot. Otydligt avgränsat.

Anläggning 50

Anläggningen var belägen i UO:s södra del ca 1 m nordväst om det stora stolphålet A52. Den framkom efter bortrensning av jordlager A409. Oval i plan: 0,24 x 0,20 m. U-formad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av brunsvart silt med enstaka stenar.

Anläggning 52

Belägen i västra halvan av UO:s södra del, framkom efter matjordsavbaning. Anläggningen syntes nedgrävd genom jordlager A409, men för att underlätta undersökning rensades omkringliggande kulturlager bort. Rund i plan: 0,84 m i diameter, med en krans av fyra stora rundade stenar (0,4 x 0,3 x 0,3 m). Centrum av stolphålets topp var fyrkantigt och ca 0,4 m i diameter. I sektion var stolphålet 0,98 m djupt (från sandens yta) och U-format, med spikraka sidor som krökte sig regelbundet till en plan botten. Stolphålet var nedgrävt genom ett kompakt järnutfällningslager och 0,40 m ned i den kompakta vita sanden (C-jordhorisonten).

Fyllningen i stolphålet bestod av primär stödfyllning med stenskonig och sekundär stolphålsfyllning. Skoningen bestod av fyra lager med stenar. Dessa var 63 till antalet, varav 36 i huvudstorlek och 27 i knytnävsstorlek. Skoningens stenar skildes åt av orange (oxiderad/jämfärgad) ren sand (primärfyllningen). Sekundärfyllningen bestod av följande lager:

L1: De översta 0,12 m var mellanbrun, väldigt humös sandig matjord med moderna röda tegelfragment. Ganska tydlig nedre gräns till L2.

L2: 0,12-0,20 m från ytan. Mörkgrå silt, måttligt med små kolbitar. Några småstenar (<0,05 m) samt två större stenar (0,10 m), tolkade som stenskonig som rasat. Djurgång eller rotsår av ren gul sand i fyllningens mitt. Diffus nedre gräns till L3.

L3: 0,20-1,10 m från ytan. Ljusgrå väldig sandig silt. Homogen till färg och konsistens.

Detta stenskodda stolphål utgjorde östra hörnet i det femsidiga gravmonumentet, stolpkrets 1.

Metod

Grävd i stratigrafisk ordning i plan. Alla fyllning vattensållades genom 4 mm maska. Sektionen ritades under grävandets gång.

Prover

Kolprov	KP05201	F5201	0,03 g	L3	
Makroprov	MP05203	Ca 2 liter		L3	Ej analyserat

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Brun sandig silt

L2 Mörkgrå silt

L3 Ljusgrå silt

L4 Orange sand

Anläggning 53

Anläggningen var belägen i västra hälften av UO:s södra del, ca 1 m väster om stolphålet A52. Den framkom efter bortrensning av jordlager A409. Rund i plan: 0,50 m i diameter. U-formad sektion, 0,50 m djup, lite förskjutet åt öster. Fyllningen bestod av tre lager:

L1: 0,0-0,04 m från ytan gråbrun sand med inslag av kol.

L2: 0,04-0,26 m från ytan homogen mörkt gråbrun silt med enstaka småstenar (<0,05 m).

L3: 0,26-0,50 m från ytan, men framför allt på stolphålets östra sida, en botten fyllning av sot svart silt.

Gränserna mellan alla tre lagren diffusa. Sentida störning, ev. sorkhål, i botten av anläggningen.

Anläggning 54

Belägen i UO:s södra del mitt emellan de stora stenskodda stolphålen A52 och A8, samt ca 1 m SV om stolphålet A55. Den framkom efter bortrensning av jordlager A409. Oval i plan: 0,78 x 0,66 m. Oregelbunden sektion: 0,28 m djup. Fyllningen bestod av brun silt med enstaka kolstänk. Det är möjligt, att döma av sektionsritningen, att anläggningen egentligen bestod av två stolphål bredvid varandra.

Anläggning 55

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 2 m söder om det stora stenskodda stolphålet A52, samt ca 1 m NV om stolphålet A54. Rund i plan: 0,38 m i diameter. U-formad sektion: 0,34 m djup. Fyllning av brun silt.

Anläggning 60

Belägen mitt i UO:s södra del utanför området med bevarat jordlager A409. Oval i plan: 0,50 x 0,40 m. Skålförmad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med enstaka kolstänk på ytan.

Fynd

Obrända ben av nöt (skallben, käke och tänder) F6001

Anläggning 61

Anläggningen framkom på sydvästra sidan av skelettgraven A65 och kallades A218 vid förundersökningen. Rund i plan: 0,22 m. U-formad i sektion: 0,30 m djup. Norra sidan i sektionen utdragen pga. djurgångar. Fyllningen bestod av gråbrun flammig silt.

Anläggning 62

Anläggningen framkom på sydöstra kanten av skelettgraven A65 och kallades A220 vid förundersökningen. Oval i plan: 0,22 x 0,18 m. Skålad sektion: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Anläggning 63

Anläggningen framkom mitt i UO:s södra del på sydöstra kanten av skelettgraven A65, och kallades A221 vid förundersökningen. Rund i plan: 0,17 m i diameter. Skålad sektion: 0,04 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Anläggning 67

Belägen i UO:s södra del ca 2 m öster om A65, utanför området med bevarat jordlager A409. Rund i plan: 0,25 m i diameter. U-formad sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Anläggning 69

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 2 m öster om A65 och utanför området med bevarat jordlager A409. Rund i plan: 0,15 m i diameter. V-formad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt. Inget kol eller sot.

Anläggning 70

Belägen i UO:s södra del, ca 2 m öster om A65 och utanför området med bevarat jordlager A409. Rund i plan: 0,40 m i diameter. U-formad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt. Inget kol eller sot.

Anläggning 72

Belägen i UO:s södra del, ca 1 m sydost om stolphål A70. Rund i sektion: 0,18 m i diameter. U-formad sektion: 0,20 m. Diffus avgränsning både i plan och sektion. Fyllningen bestod av mörkbrun silt, inget kol, ingen stenskonig.

Anläggning 74

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 2 m NO om stolphål A70. Rund i plan: 0,14 m i diameter. I sektionen lutade stolphålet åt S. 0,20 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Anläggning 75

Under fältarbetet avskrevs A75, men att döma av dess placering mitt emellan stolphålen A70 och A83 kan den mycket väl ha ingått i stolpraden längs prästgårdens infart.

Anläggning 76

Anläggningen var belägen mitt i UO:s södra del, på södra kanten av A65, och utanför området med bevarat kulturlager. Rund i plan: 0,26 m i diameter. Skålad sektion: 0,07 m djup. Fyllningen bestod av brungrå sand, tydligt avgränsad.

Anläggning 79

Anläggningen var belägen i UO:s södra del, ca 4 m NO om stolphål A52, och utanför området med bevarat jordlager A409. Oval i plan: 0,40 x 0,33 m. Skålad i sektionen: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt, på ytan kol- och sotstänk.

Anläggning 83

Anläggningen var belägen i UO:s sydöstra del. Rund i plan: 0,30 m i diameter. U-formad sektion: 0,14 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt med inslag av kol. Diffus avgränsning.

Anläggning 84

Anläggningen var belägen i UO:s sydöstra del. Rund i plan: 0,30 m i diameter. Skålad sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt samt enstaka kolfragment i ytan.

Anläggning 90

Anläggningen var belägen i UO:s sydöstra del. Rund i plan: 0,15 m i diameter. Spetsig sektion: 0,30 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt.

Anläggning 91

Anläggningen var belägen i UO:s sydöstra del. Rund i plan: 0,50 m i diameter. Skålad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt med enstaka kolstänk.

Anläggning 93

Belägen i UO:s sydöstra del. Oval i plan: 0,70 x 0,40 m. Skålad sektion: 0,11 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt blandad med kolstänk.

Anläggning 95

Belägen i UO:s sydöstra del. Oval i plan: 0,60 x 0,40 m. Skålad sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt. Enstaka kolstänk på ytan.

Anläggning 97

Belägen i UO:s sydöstra del. Oval i plan: 0,36 x 0,32 m. Skålad sektion: 0,16 m djup. Fyllningen bestod av brun silt.

Anläggning 103

Belägen i UO:s sydöstra del. Svagt oval i plan: 0,24 x 0,20 m. U-formad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Anläggning 104

Belägen i UO:s sydöstra del. Svagt oval i plan: 0,18 x 0,15 m. Skålad sektion: 0,09 m djup. Fyllningen bestod av brun silt.

Anläggning 108

Belägen i UO:s sydöstra del. Oval i plan: 0,30 x 0,24 m. U-formad sektion: 0,25 m djup. Fyllningen bestod av brunröd fläckig silt.

Anläggning 110

Belägen i UO:s sydöstra del. Oval i plan: 0,44 x 0,42 m. U-formad sektion: 0,14 m djup. Fyllningen bestod av brunröd fläckig silt.

Anläggning 115

Belägen i UO:s sydöstra del. Rund i plan: 0,14 m i diameter. Skålad sektion: 0,07 m djup. Fyllningen bestod av brun silt med en sten på toppen.

Anläggning 124

Belägen i UO:s sydvästra del. Framkom vid bortrensning av colluvielagret A406 kring en samling av små stenmarkerade brandgravar. Rund i plan: 0,12 m i diameter. U-formad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun sandig silt. I sektionen syntes att anläggningen skar genom A406.

Fynd

Tegel F12401

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Gråbrun sandig silt

L2 Gulbrun sand (A406)

L3 Gul sand och brun silt – fläckigt

L4 Mörkbrun silt (A409)

L5 Rödbrun silt

Anläggning 129

Belägen i UO:s sydöstra del och utanför området med bevarat kulturlager. Svagt oval i plan: 0,54 x 0,50 m. Skålad sektion: 0,23 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Fynd

Keramik. Rödgoods? F12901 Förkommit

Anläggning 130

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 5 m norr om prästgårdens infart. Den framkom redan under den arkeologiska utredningen och kallades då A114. Rund i plan: 0,62 m i diameter. I sektionen var anläggningen U-formad: 0,62 m djup, och nedgrävd ner till C-jordhorisontens vita sand.

Fyllningen bestod av primär fyllning inkl. stenskoning och sekundär fyllning. Det fanns tre lager av rullade stenar som skoning ända ner till stolphålets botten. Stenarna var 38 till antalet, många avlånga ovala (0,25 x 0,10 x 0,05 m) och många ställda på högkant. Grov orange sand omgav stenarna.

Stolphålets sekundära fyllning bestod av mörkbrun silt blandad med grå silt. De översta 0,10 m av fyllningen inom stenskoningen var något mörkare grå och mer siltig/sotig.

En mindre rund malstenslöpare påträffades, lik de tre som hittades i stolphål A139. En tillvaratagen.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Metod

Snittad med ordentlig låda grävd på anläggningens södra sida. Fyllningen ej sållad. Inga prover togs. Andra hälftens stenskoning genomsökt efter malstenar.

Kolprov KP13001 F130100,60 g Sekundärfyllningen

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Rödbrun sand

L2 Mörkgråbrun siltig sand

L3 Grå silt med inslag av träkol

L4 Orange sand

L5 Ljus orange / vit sand

L6 Kompakt vit sand

Anläggning 136

Belägen mitt i UO:s södra del, utanför området med bevarat jordlager (A049) och ca 3 m NV om A65. Rund i plan: 0,10 m i diameter. Spetsig i sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av brun silt.

Anläggning 138 (se även A6)

Belägen i UO:s södra del, framkom efter bortrensning av colluviell sand (A406) som täckte den rektangulära stensättningen A6. Syntes mitt i den södra hälften av A6 som en krans av stenar kring en rund ren gul sandfyllning (0,40 m i diameter).

Rund i plan: 0,98 m i diameter. Bevarad i sin helhet. Från ytan av jordlager A409 var den 1,45 m djup. Genom jordlagret var stolphålets sidor starkt sluttande till raka. Strax under jordlagret, i den mjuka gulorange sterila sanden (B-jordhorisonten), var nedgrävningskanterna överhängda upp till 0,05 m. 0,35 m ned återfick kanterna vertikal riktning och fortsatte ner genom två väldigt kompakta järnutfällningslager, plus 0,60 m ner i den kompakta ljus blågrå silten (C-jordhorisonten). Stolphålets botten var plan, förutom en 0,30 m i diameter rund försänkning, ca 0,02 m djup, precis under den sekundära fyllningen. Det fanns en orange järnutfällnings krans runt bottenförsänkningen. Botten av stolphålet sammanföll med grundvattennivån.

Stolphålet innehöll primär fyllning av stolpstöd med stenskonig och sekundär fyllning i själva stolpens efterlämnade hål. Skoningen bestod av upp till sex lager med sammanlagt 55 stenar i olika storlekar. Tio ingick i skonings toppskikt, alla kantiga gnejsstenar 0,3-0,4 m i diameter (samma material som L00602 i A6). Stenarna längre ner var av rullade granit, 15 0,25-0,3 m i diameter samt 30 i knytnävsstorlek. Stenskoningen omgavs av ren orange grov sand (L13802) och ingen gräns kunde urskiljas mellan den och sanden L00604 i stensättningen A6. De nedersta 0,15 m av stolphålets primära fyllning bestod av mörkgrå sandig silt med måttligt inslag av små kolfragment (L13801).

Den sekundära fyllningen var 0,28-0,35 m i diameter och fortsatte ner till botten av stolphålet. Tre distinkta lager kunde urskiljas i den:

- L13804: Svart mycket humös silt med en svagt mörkröd/orange aura längs kanten där den låg i den svaga försänkningen på stolphålets botten.
- L13805: Spräcklig, homogen och smutsig gul sand. På vissa ställen blandad med orange sand och ljusgrå silt.
- L13806: Ren gul sand.

Anläggningen grävdes ut stratigrafiskt i samband med stensättning A6. Hälften av alla fyllningslager vattensållades genom 4 mm maska. Inga fynd framkom.

Detta stenskodda stolphål var samtida med den rektangulära stensättningen A6 och hyste ursprungligen södra portstolpen i öppningen till det femsidiga gravmonumentet, stolpkrets 1.

Makroprov	MP13801	Ca 4 Liter	L13801
	MP13802	Ca 4 Liter	L13802
	MP13803	Ca 4 Liter	L13804
	MP13804	Ca 4 Liter	L13805
	MP13805	Ca 4 Liter	L13806

Anläggning 139 (se även A6)

Belägen i UO:s södra del, framkom efter bortrensning av colluviell sand (A406) som täckte den rektangulära stensättningen A6. Syntes mitt i den norra hälften av A6 som en cirkelbåge av stenar kring en rund ren gul sandfyllning (0,40 m i diameter). Nästan rund i plan: 0,90 m N-S x 1,00 m Ö-V. Den var bevarad i sin helhet och 1,44 m djup från ytan av jordlager A409. Genom jordlagret var stolphålets sidor raka. Strax under det, i den mjuka gulorange sterila sanden (B-jordhorisonten), var nedgrävningskanterna överhängda upp till 0,10 m. Efter 0,20 m återgick nedgrävningskanterna till vertikal riktning. Botten var plan, förutom en 0,07 m försänkning i mitten som var fylld med den sekundära fyllningens bottenlager (L13904). Botten av stolphålet sammanföll med grundvattennivån.

Stolphålet innehöll primär fyllning av stolpstöd med stenskonung och sekundär fyllning i själva stolpens efterlämnade hål. Skonungen bestod av upp till fem lager med 52 stenar i olika storlekar. Sex ingick i stolphålets topp-packning, alla kantiga gnejsstenar 0,35-0,24 m (samma material som L00602 i A6). Stenarna längre ned var av rullad granit, varav sex 0,3-0,4 m i diameter, 15 stenar i huvudstorlek samt 15 i knytnävsstorlek. Stenskonungen omgavs av ren orange grov sand (L13902). Ingen gräns kunde urskiljas mellan L13902 och sandlagret L00604 i stensättningen A6. De nedersta 0,05 m av stolphålets primära fyllning bestod av mörkgrå sandig silt med måttligt inslag av små kolfragment (L13901).

Den sekundära fyllningen var 0,28-0,35 m i diameter och fortsatte till botten av stolphålet. Fyra lager kunde urskiljas i den:

- L13904: Svart starkt humös silt med en svagt mörkröd/orange aura längs kanten där den låg i den svaga försänkningen på stolphålets botten.
- L13905: Spräcklig, homogen och smutsig gul sand. På vissa ställen blandad med orange sand och ljusgrå silt. På toppen av L13905 låg en avlång sten (förmodligen från stenskonungen).
- L13906: Smutsig gul sand blandad med grå silt.
- L13907: Ren gul sand. Veldig diffus gräns mellan L13906 och L13907.

Anläggningen grävdes ut stratigrafiskt i samband med stensättning A6. Hälften av alla fyllningslager vattensållades genom 4 mm maska.

Detta stenskodda stolphål var samtida med den rektangulära stensättningen A6 och hyste ursprungligen norra portstolpen i öppningen till det femsidiga gravmonumentet, stolpkrets 1.

Fynd

3 malstenar i stenskonungen F13901-13903

Prover

Kolprov	KP13901	F139040,85 g	L13901
Makroprov	MP13901	Ca 4 liter	L13901
	MP13902	Ca 4 liter	L13902
	MP13903	Ca 4 liter	L13904
	MP13904	Ca 4 liter	L13905
	MP13905	Ca 4 liter	L13906
	MP13906	Ca 2 liter	L13907

Anläggning 140

Anläggningen var belägen i UO:s södra del. Den framkom vid första avbaningen och syntes nedgrävd genom jordlager A409. Runt i plan med stenkrans: 0,80 m i diameter. U-formad sektion med raka sidor och plan botten: 0,76 m djup från sterilens yta. Fyllningen bestod av primär fyllning med stenskonning samt sekundär stolpfyllning.

Stenskonningen bestod av en enkel krans av fyra kantsällde stora stenar (0,20 x 0,20 x 0,40 m) samt några rundade stenar i knytnävsstorlek. Orange grov sand omgav stenarna. Sekundärfyllningen bestod av mellangrå sandig silt. De översta 0,10 m sotigare. Fyllningen blev mörkare och mer siltig ju längre ner man kom. Botten av sekundärfyllningen verkade fortsätta 0,10 m nedanför stolphålets plana botten. Inga fynd gjordes.

Stolphålet snittades med en ordentlig låda grävd på den södra sidan för att få fram hela sektionen.

Detta stenskodda stolphål utgjorde östra hörnet i det femsidiga gravmonumentet, stolpkrets 1.

Makroprov MP14001 Ca 2 liter

Togs från sektionen från mitten av den sekundära fyllningen.

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Gråbrun sandig silt, ngt sotig i övre delen

L2 Rödbrun grusig sand

L3 Gulbrun sand

L4 Gulbeige sand

L5 Grå – vitbeige fläckig sand

L6 Vitbeige sand

Anläggning 157

Belägen i UO:s nordvästra hörn, ca 2 m norr om brandgraven A158. Rund i plan: 0,27 m i diameter. Rundad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av kol- och sotbemängd silt.

Anläggning 167

Belägen mitt i UO:s norra ände, ca 2 m SO om tresidiga stensättning A165. Anläggningen syntes nedgrävd genom jordlager A412. I plan var den rund. Krans av sex rundade stenar i storlek 0,15-0,40 m i diameter. Med stenkrans var anläggningen ca 1 m i diameter och enbart stolpfyllningen var 0,4-0,5 m i diameter. I anläggningens N del syntes en plogfåra och ett stenlyft. I sektionen var anläggningen U-formad: över 0,80 m djup. Stenskonningen var enskiktad, på några ställen oregelbundet tvåskiktad.

Prover

Kolprov KP16701 F167010,17 g

Makroprov MP16701 Ca 2 liter

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljus gulbrun sandig silt

L2 Parti med kolrester

L3 Mörkt parti (rester av stolpen?)

L4 Gulbrun smutsig sand

L5 Mörkgrbrun silt (A412)

L6 Brunorange sand

L7 Kompakt vit sand

Anläggning 170

Belägen i UO:s norra del i centrum av A151. Svagt oval i plan: 0,55 x 0,50 m. U-formad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av gulgrå silt.

Anläggning 193

Belägen i UO:s nordvästra del, utanför området med bevarat jordlager A412. Oval till trekantig i plan: 0,50 x 0,30 x 0,10 m. Skålad i sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av brungrå flammig silt.

Anläggning 196

Belägen i UO:s norra del ca 3 m öster om A167. Den framkom efter första avbaningen och var nedgrävd i sanden. Rund i plan: 0,10 m i diameter. Spetsig sektion: 0,27 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 197

Belägen i UO:s norra del ca 3 m öster om A167. Den framkom efter första avbaningen och var nedgrävd i sanden. Svagt oval i plan: 0,35 x 0,30 m. Rundad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 198

Belägen i UO:s norra del, ca 3 m söder om brandgraven A178. Den framkom efter första avbaningen och syntes nedgrävd i steril sand. Rund i plan: 0,30 m i diameter. Skålad sektion: 0,12 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt.

Anläggning 199

Belägen i UO:s norra del, ca 4 m söder om brandgraven A178. Den framkom efter första avbaningen, nedgrävd i sanden. Oval i plan: 0,70 x 0,50 m. Skålad i sektionen: 0,20 m djup och lutande mot öst. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 200

Belägen i UO:s norra del, ca 5 m söder om brandgraven A178. Den framkom efter första avbaningen, nedgrävd i sanden. Oval i plan: 0,70 x 0,60 m. Skålad i sektion: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av vitgrå silt.

Anläggning 201

Belägen i UO:s norra del, ca 7 m söder om brandgraven A178. Den framkom efter första avbaningen och syntes nedgrävd i sanden. Oval i plan: 0,5 x 0,4 m. Oregelbunden till skålad sektion: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 213

Belägen i UO:s nordöstra del. Ensamliggande utanför området med bevarat jordlager A412. Den framkom efter första avbaningen. Oval i plan: 0,38 x 0,22 m. Skålad sektion: 0,09 m. Fyllningen bestod av brun silt.

Anläggning 237

Belägen i mitten av UO:s norra del, mitt emellan gravarna A265 och A235. Den framkom vid första avbaningen under jordlager A412. Rund i plan: 0,15 m i diameter. U-formad sektion: 0,23 m djup. Fyllningen bestod av gråsvart silt.

Anläggning 239

Belägen i mitten av UO:s norra del, ca 3 m norr om stolphålet A237. Den framkom vid första avbaningen, under jordlager A412. Svagt oval i plan: 0,60 x 0,50 m. Skålad sektion: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av mörkbrun silt.

Anläggning 242

Belägen i mitten av UO:s norra del, framkom vid första avbaningen, under jordlager A412. Oval i plan: 0,60 x 0,40 m. Oregelbunden till skålad i sektionen: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av svartgrå silt med enstaka kolstänk.

Anläggning 243

Rund i plan: 0,30 m i diameter. U-formad i sektion: 0,50 m djup. Fyllningen bestod av brungrå flammig silt.

Lagerbeskrivning till profilen

- L1 Brungrå flammig silt
- L2 Orangegrå silt

Anläggning 244

Belägen i mitten av UO:s norra del, framkom vid första avbaningen, under jordlager A412. Oval i plan: 0,80 x 0,20/0,40 m. Skålad i sektionen: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av svartgrå silt med enstaka kolbitar.

Lagerbeskrivning till profilen

- L1 Svartgrå silt med enstaka kolbitar
- L2 Brungrå flammig silt

Anläggning 246

Belägen i mitten av UO:s norra del, framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Oval i plan: 0,50 x 0,30 m. Skålad sektion: 0,20 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 248

Belägen i mitten av UO:s norra del, framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,35 m i diameter. Rund i sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av gulvit sand.

Anläggning 253

Rund i plan: 0,18 m i diameter. U-formad till spetsig i sektion: 0,30 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med inslag av kol.

Anläggning 254

Belägen i mitten av UO:s norra del, framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,35 m i diameter. Skålad sektion: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 255

Belägen i UO:s norra del, mitt emellan den sexkantiga graven A143 och brandgraven A263. Den framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,40 m i diameter. Rundad i sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av brungrå flammig silt.

Anläggning 259

Belägen i det sydvästra hörnet av UO:s norra del, ca 1 m norr om stolphål A260. Den framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,30 m i diameter. U-formad sektion: 0,18 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 260

Belägen i det sydvästra hörnet av UO:s norra del, ca 1 m söder om stolphål A259. Den framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,20 m i diameter. U-formad sektion: 0,20 m. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 269

Belägen i den södra halvan av UO:s norra del, ca 1 m norr om stolphål A276. Den framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,30 m i diameter. Skålad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt med enstaka kolstänk.

Anläggning 270

Belägen i den södra halvan av UO:s norra del. Den framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,20 m i diameter. U-formad sektion: 0,17 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med enstaka kolstänk.

Anläggning 271

Belägen i den södra halvan av UO:s norra del. Den framkom vid första avbanningen, under jordlager A412. Rund i plan: 0,20 m i diameter. U-formad i sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med enstaka kolstänk.

Anläggning 276

Anläggningen var belägen i UO:s norra del, ca 5 m norr om prästgårdens infartsväg. Den framkom efter första avbaningen och syntes nedgrävd genom jordlager A412. Omkringliggande jordlager borttogs under andra avbaningen innan anläggningen undersöktes. I plan var den rund: 0,62 m i diameter. I sektionen U-formad: 0,48 m djup sterilens yta.

En krans av stenar var placerad tätt intill nedgrävningens kant kring stolphålets sekundära fyllning som var ca 0,3 m i diameter och ev. fyrkantig. I den N och O delen av stenkransen var stenarna stora och ovala ca 0,35 x 0,15-0,20 m i diameter. I den SV delen var stenarna mindre och fler, 0,10-0,35 m i diameter. På de större stenarna låg många mindre stenar. Skoningen (sammanlagt 33 stenar) hade fyra lager men inte bara utmed kanterna: stenar fanns i hela fyllningen och omgavs av ren orange grov sand.

Sekundärfyllningen bestod av två lager. De nedersta 0,42 m var homogen mörkbrun siltig sand. Den verkade fortsätta (sjunken?) genom stolphålets plana botten. De översta 0,20 m var en aning gråare och innehöll mera silt samt måttligt med små kolfragment.

Snittad med ordentlig låda grävd på anläggningens södra sida. Fyllningen ej sällad. Stenskoningen genomsökt efter malstenar.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Fynd

1 malstenar i stenskoningen F27601

Makroprov MP27601 Ca 2 liter L2

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Rödbrun sand

L2 Mörkgråbrun siltig sand

L3 Grå silt med inslag av träkol

L4 Orange sand

L5 Ljus Orange / vit sand

L6 Kompakt vit sand

Anläggning 309

Belägen i UO:s södra del bredvid gropen A308. Den framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Rund i plan: 0,12 m i diameter. Spetsig till U-formad sektion: 0,28 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun fläckig silt.

Anläggning 310

Belägen i UO:s södra del, ca 2 m norr om stolphålet A309. Den framkom efter andra avbaningen och under jordlager A409. Rund i plan: 0,20 m i diameter. V-formad sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av brun silt med kol- och sotstänk.

Anläggning 312

Belägen i UO:s södra del, ca 1 m öster om brandgraven A17. Den framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Svagt oval i plan: 0,35 x 0,30 m. U-formad sektion: 0,19 m djup. Fyllningen bestod av gulgrå silt med en sten.

Anläggning 315

Belägen i UO:s södra del, ca 1 m öster om brandgraven A16. Den framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Oval i sektion: 0,60 x 0,20 m. Skålad sektion: 0,05 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt.

Anläggning 323

Belägen i UO:s sydvästra hörn, framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Rund i plan: 0,30 m i diameter. U-formad sektion: 0,16 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt. Störd av djurgång.

Anläggning 324

Belägen i UO:s sydvästra hörn och framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Rund i plan: 0,15 m i diameter. U-formad i sektionen: 0,12 m djup. Fyllningen bestod av brungrå silt med rikligt med kol och sot.

Anläggning 325

Belägen i UO:s sydvästra hörn och framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Rund i plan: 0,15 m i diameter. U-formad sektion: 0,15 m djup. Fyllningen bestod av grå silt med enstaka kolstänk.

Anläggning 326

Belägen i UO:s sydvästra hörn och framkom efter andra avbaningen under jordlager A409. Rund i plan: 0,20 m i diameter. U-formad sektion: 0,10 m djup. Fyllningen bestod av grå silt med enstaka kolfragment.

Anläggning 340

Belägen i UO:s norra del och i den sexkantiga gravens (A143) norra del. Den framkom i ett sökschakt grävt genom jordlagret A412. Svagt oval i plan: 0,20 x 0,16 m. Svagt U-formad sektion: 0,07 m djup. Fyllningen bestod av gråsvart silt med kolstänk.

Anläggning 353

Belägen i UO:s norra del mitt i skelettgraven A351. Upptäcktes först i sektionen genom skelettgraven. Rund i plan: 0,18 m i diameter. U-formad sektion: 0,19 m djup. Fyllningen bestod av grå silt. Tolkad som gravmarkering.

Anläggning 361

Belägen i UO:s norra del och inom den rektangulära stensättningen A141. Rund: 0,30 m i diameter. Tolkad som sentida stolphål och ej utgrävd.

Anläggning 362

Belägen i UO:s norra del och inom den rektangulära stensättningen A141. Rund: 0,30 m i diameter. Tolkad som sentida stolphål och ej utgrävd.

Anläggning 377

Belägen mitt under prästgårdens infart, framkom under avbanning ner till steril sand, men syntes nedgrävd genom jordlager A410. I plan var stolphålet runt, ca 0,65 m i diameter. Enkel krans med stenar ca 0,2 m i diameter. U-formad sektion: 0,60 m djup från den sterila sandens yta.

Stolphålet innehöll primär fyllning inkl. stenskonung och sekundär fyllning.

Stenskonungen utgjordes av ca fyra lager stenar som fyllde hela anläggningens sidor. 30 stenar hade knytnävsstorlek och fyra var huvudstora. Orange sand omgav stenskonung. Primärfyllningen bestod av mörkbrun silt som vilade på stolphålets botten.

Snittad med ordentlig låda grävd på anläggningens södra sida. Fyllningen ej sållad. Stenskonungen genomsökt efter malstenar.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Makroprov MP37701 Ca 2 liter L2

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljusgrå silt

L2 Orange sand

L3 Gul sand

L4 Vit sand

Anläggning 378

Belägen under prästgårdens infart, ca 1 m sydväst om stolphålet A390. Rundad i plan: 0,30 x 0,28 m. Rundad sektion, lite utdragen åt NV: 0,18 m djup. Fyllningen bestod av gråsvart silt med inslag av kol.

Anläggning 379

Belägen under prästgårdens infart, ca 3 m NV om stolphål A390. Rund i plan: 0,15 m i diameter. U-formad sektion: 0,24 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun silt med kolinslag.

Anläggning 383

Belägen i UO:s norra del, i A380:s NV utkant. Framkom vid undersökning av skelettgraven A380. Oval i plan: 0,28 x 0,20 m. Oregelbundet U-formad i sektion: 0,29 m djup. Fyllningen bestod av gråsvart silt med kolstänk. Tolkad som gravmarkering.

Prover

Kolprov KP38302 F383010,27 g

Makroprov MP38301 Ca 2 liter

Anläggning 386

Anläggningen var belägen under prästgårdens infart och låg precis under den södra schaktkanten genom infartsvägen. Efter uppmätning av förhållandet mellan de första tre synliga stolphålen i stolpkrets 2 (A130, A276 och A377) och stensättning A376 misstänktes det att det fanns en stolpkrets med radien ca 7 m från stensättning A376 och med ca 5 m mellan stolphålen. Avstånden mättes ut med rullmåttband och schaktkanten grävdes bort för hand.

I plan var stolphålet runt: 0,60 m i diameter, med enstaka små ca 0,10 m stora stenar. Sektionen var fyrkantig med rundade hörn: 0,64 m djup från den sterila sandens yta.

Fyllningen bestod av primärt stolpstöd av ren orange grov sand som omgav stenskoningen. Stenarna var 45 till antalet, inkl. 5 av huvudstorlek. Vissa av de mindre rundade stenarna var kluvna i två delar. Ytterligare stenar 0,1-0,15 m i diameter i stolphålsfyllningen, inte lika organiserat utlagda som i en stenskonig. Sekundärfyllningen bestod av homogen brungul sandig silt.

Snittad med ordentlig låda grävd på anläggningens NO sida. Fyllningen ej sållad. Stenskoningen genomsökt efter malstenar.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Makroprov MP38601 Ca 2 liter L2

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljus grå silt

L2 Orange sand

L3 Gul sand

L4 Vit sand

Anläggning 387

Anläggningen var belägen intill södra sidan av prästgårdens infartsväg, och utanför UO:s avschaktade yta. Efter uppmätning av förhållandet mellan de första tre synliga stolphålen i stolpkrets 2 (A130, A276 och A377) och stensättning A376 misstänktes det att det fanns en stolpkrets med radien ca 7 m från stensättning A376 och med ca 5 m mellan stolphålen. Avstånden mättes ut med rullmåttband en kvadratmeterstor ruta grävdes för hand genom matjordslagret. Där fanns mycket riktigt ett stolphål.

I plan var anläggningen rund med en krans av stenar i storlek 0,1-0,3 m i diameter. Osystematiskt lagd stenkrans, blandade stora och små stenar.

Anläggningen undersöktes inte i sektion utan dokumenterades endast i plan pga. dess läge intill ett träd i allen.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Anläggning 388

Anläggningen var belägen under norra sidan av prästgårdens infartsväg och utanför den första avschaktade ytan. Efter uppmätning av förhållandet mellan de första tre synliga stolphålen i stolpkrets 2 (A130, A276 och A377) och stensättning A376 misstänktes det att det fanns en stolpkrets med radien ca 7 m från stensättning A376 och med ca 5 m mellan stolphålen. Avstånden mättes ut med rullmåttband och schaktkanten grävdes bort för hand.

I plan var anläggningen rundad med enstaka stenar i ytan: 0,64 m i diameter. I sektionen var anläggningen U-formad: 0,44 m djup från den sterila sandens yta. Primärfyllningen bestod av eventuellt två lager av stenskonig, med rundade stenar 0,12-0,25 m, osystematisk stenskonig i sektion. Sammanlagt fanns 30 stenar i knytnävsstorlek samt två av huvudstorlek. Stenarna omgavs av ren orange grov sand. Sekundärfyllningen bestod av gulbrun silt.

Snittad med ordentlig låda grävd på anläggningens södra sida. Fyllningen ej sållad. Stenskoningen genomsökt efter malstenar.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Prover

Kolprov taget från botten av sekundärfyllningen.

KP38801 F388010,10 g

Makroprov MP38801 Ca 2 liter L1

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljusgrå silt

L2 Orange sand

L3 Gul sand

L4 Vit sand

Anläggning 389

Anläggningen var belägen i södra schaktkanten på UO:s norra del. Efter uppmätning av förhållandet mellan de första tre synliga stolphålen i stolpkrets 2 (A130, A276 och A377) och stensättning A376 misstänktes det att det fanns en stolpkrets med radien ca 7 m från stensättning A376 och med ca 5 m mellan stolphålen. Avstånden mättes ut med rullmåttband och schaktkanten rensades upp.

De norra fyra femtedelarna av A389 var skadade av ett modern ledningsdike. I plan syntes stolphålet som tre mindre rundade stenar strax utanför dikets kant. I sektion fanns bara den södra delen av primärfyllningen kvar. Sektionen var U-formad: 0,43 m djup. I stolphålets primärfyllning fanns rundade stenar i storlek 0,15-0,3 m i diameter, osystematiskt placerade.

Snittad på sin norra sida. Dikets fyllning grävdes bort för att få fram stolphålets kvarliggande sektion. Fyllningen ej sållad. Kvarvarande stenskonig genomsökt efter malstenar.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Prover

Makroprov MP38901 Ca 2 liter L1

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljus grå silt

L2 Gul sand

L3 Vit sand

Anläggning 390

Belägen under prästgårdens infart precis under den södra schaktkanten genom infartsvägen. Efter uppmätning av förhållandet mellan de första tre synliga stolphålen i stolpkrets 2 (A130, A276 och A377) och stensättning A376 misstänktes det att det fanns en stolpkrets med radien ca 7 m från stensättning A376 och med ca 5 m mellan stolphålen. Avstånden mättes ut med rullmåttband och schaktkanten grävdes bort för hand.

I plan var stolphålet runt, 0,70 m i diameter, med en krans av rundade stenar ca 0,1-0,2 m i diameter. Oregelbunden till U-formad sektion: 0,39 m djup från den sterila sandens yta. 2-3 lager med rundad sten, 0,12-0,2 m i diameter, som kan ha varit skoning för stolpen. Sammanlagt 34 stenar, varav fyra var i huvudstorlek, 24 i knytnävsstorlek och 10 mindre. Stenarna omgavs av en primärfyllning av ren orange grov sand. Sekundärfyllningen bestod av homogen mörkgrå silt

Anläggningen snittades med en ordentlig låda grävd på dess västra sida. Fyllningen ej sållad. Stenskoningen genomsökt efter malstenar.

Detta stenskodda stolphål ingick i det niosidiga gravmonumentet, stolpkrets 2.

Makroprov MP39001 Ca 2 liter L1

Lagerbeskrivning till profilen

L1 Ljus grå silt

L2 Orange sand

L3 Gul sand

L4 Vit sand

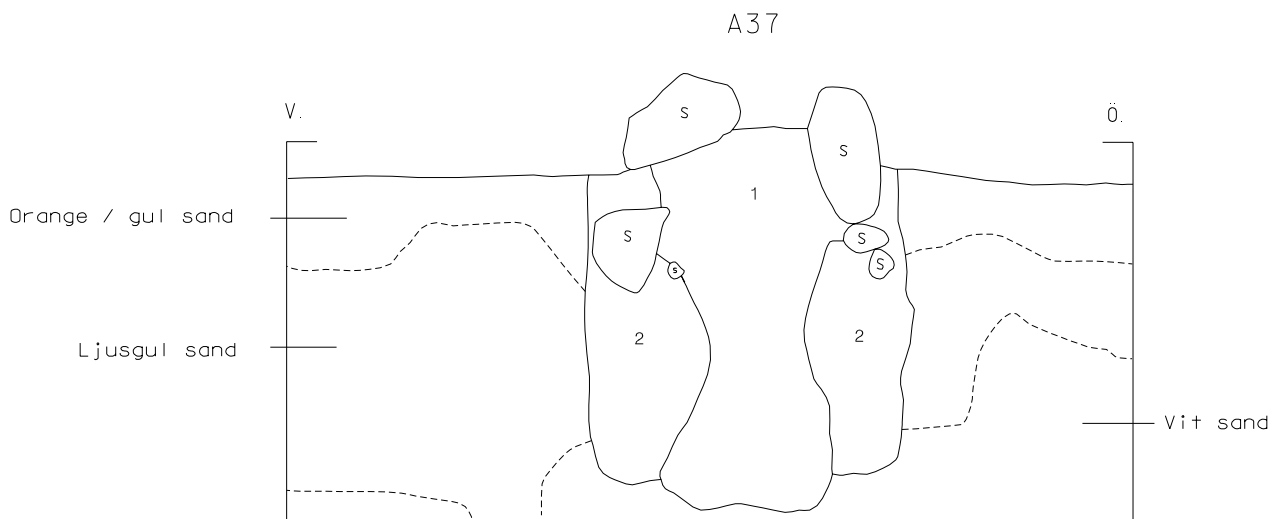
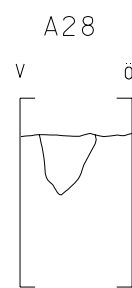
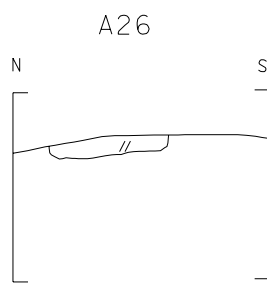
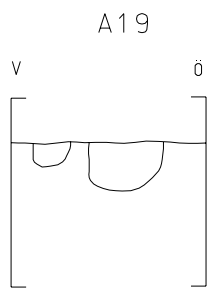
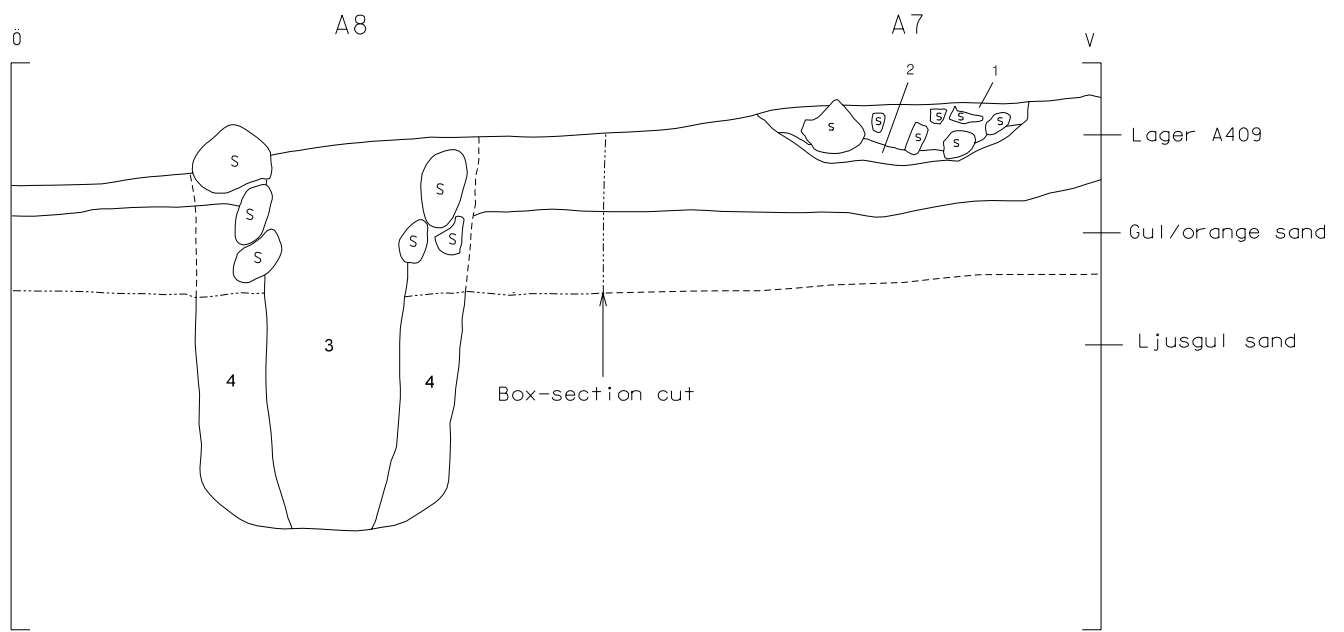

Fig. 9.4.1. Profiler över stolphälen A8 (och härd A7), A19, A26, A28, A37. Skala 1:20.

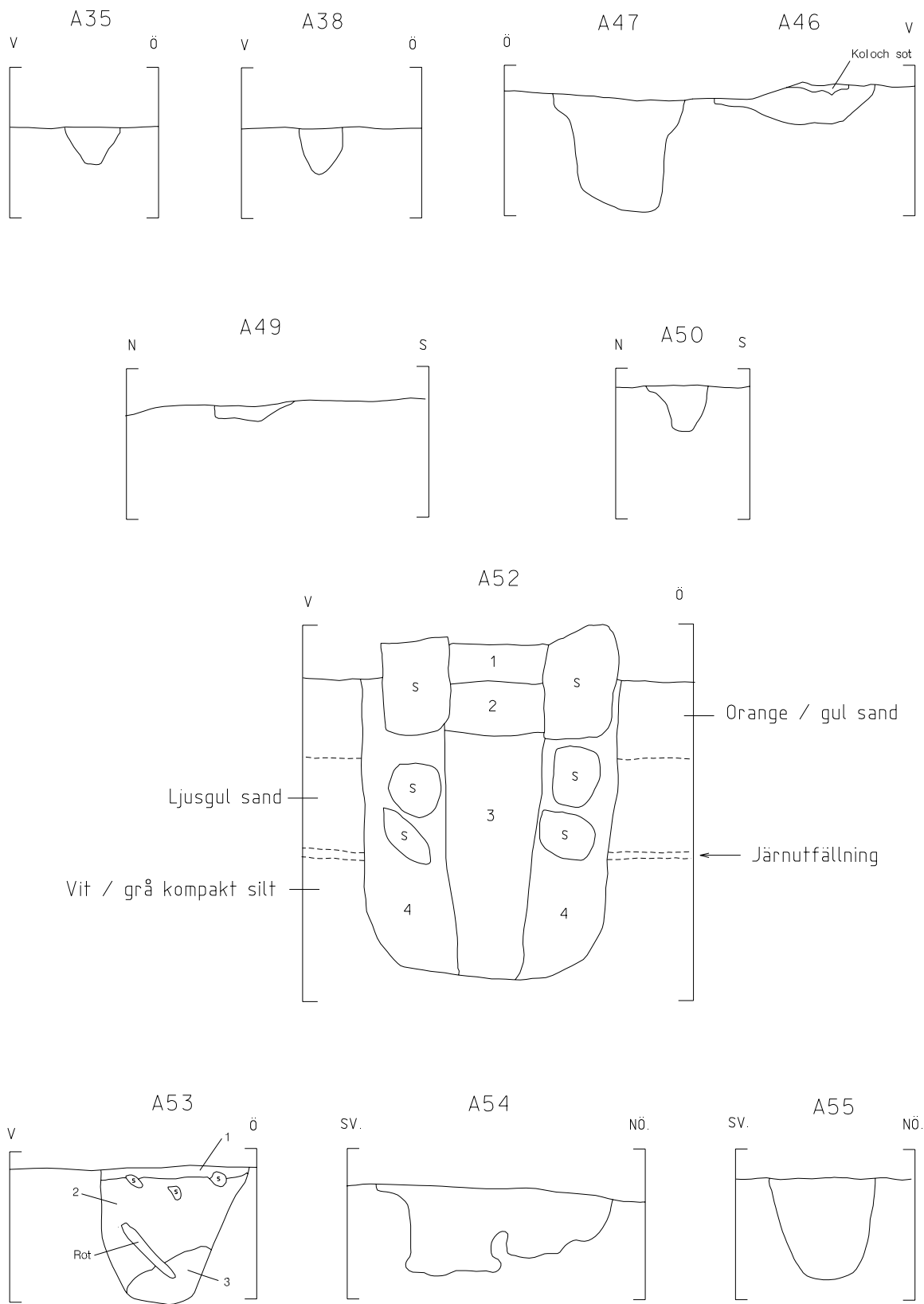

Fig. 9.4.2. Profiler över stolphälen A35, 38, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 55. Skala 1:20.

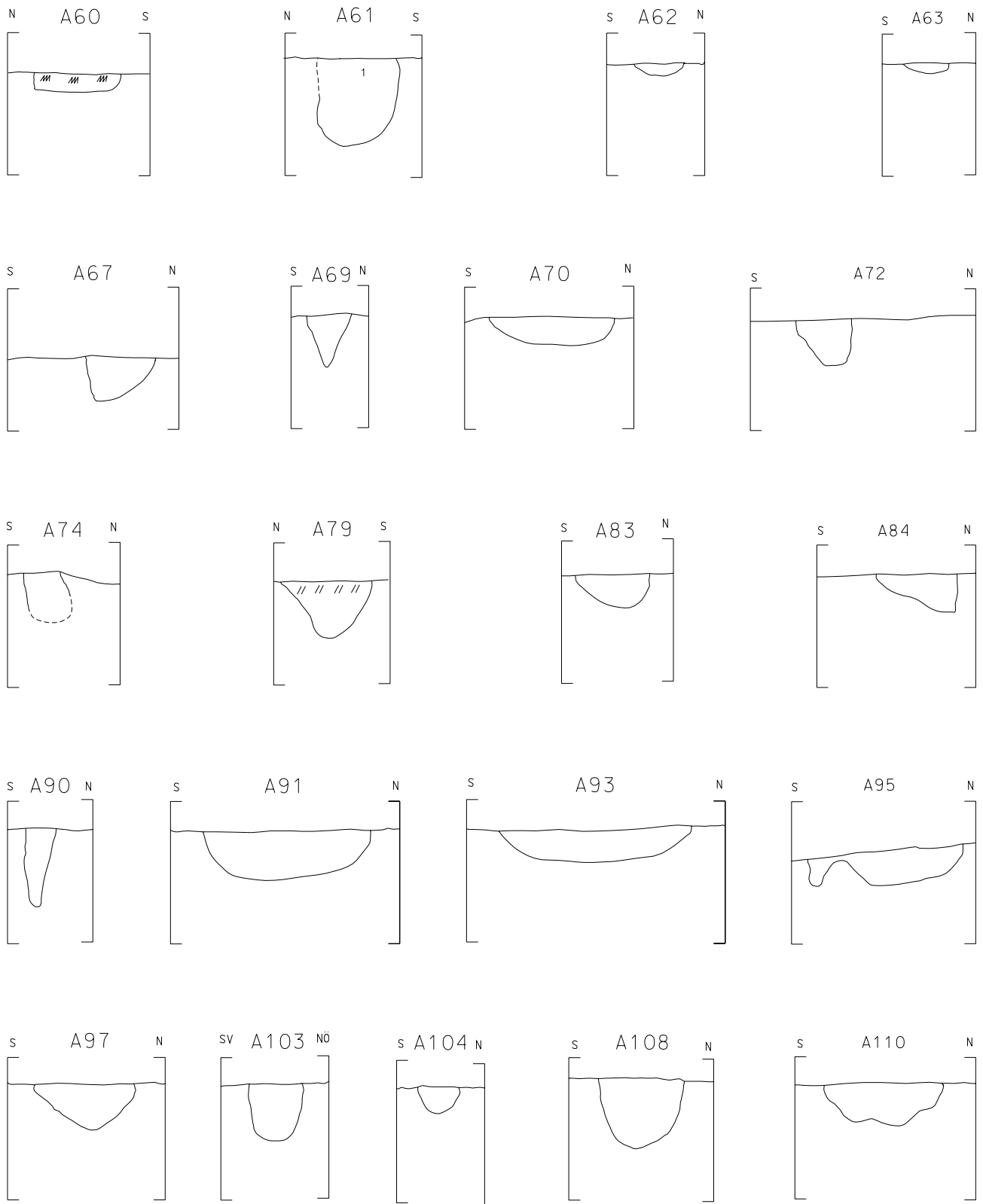

Fig. 9.4.3. Profiler över stolphälen A60, 61, 62, 63, 67, 69, 70, 72, 74, 79, 83, 84, 90, 91, 93, 95, 97, 103, 104, 108, 110. Skala 1:20.

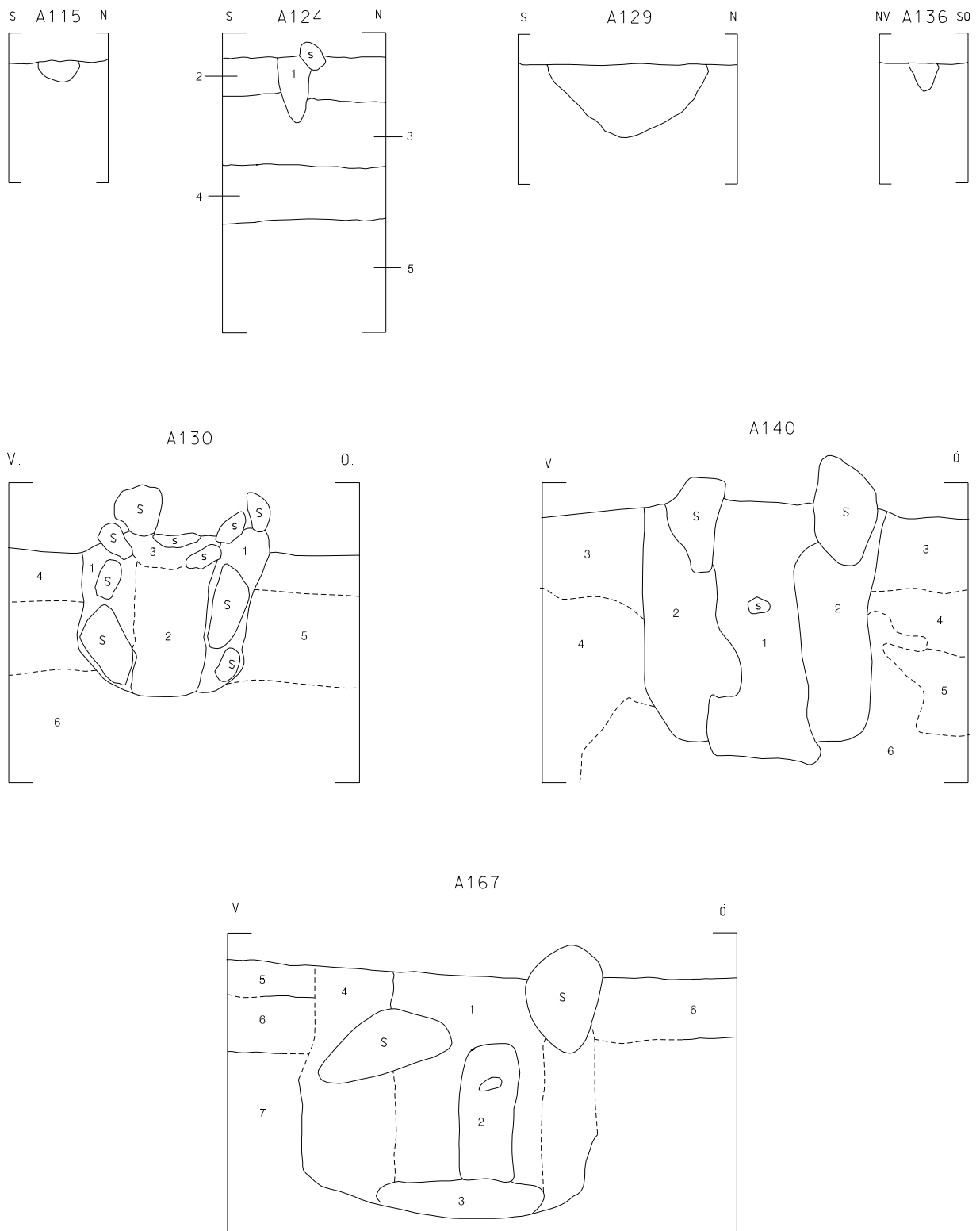

Fig. 9.4.4. Profiler över stolphälen A115, 124, 129, 136, 130, 140, 167.

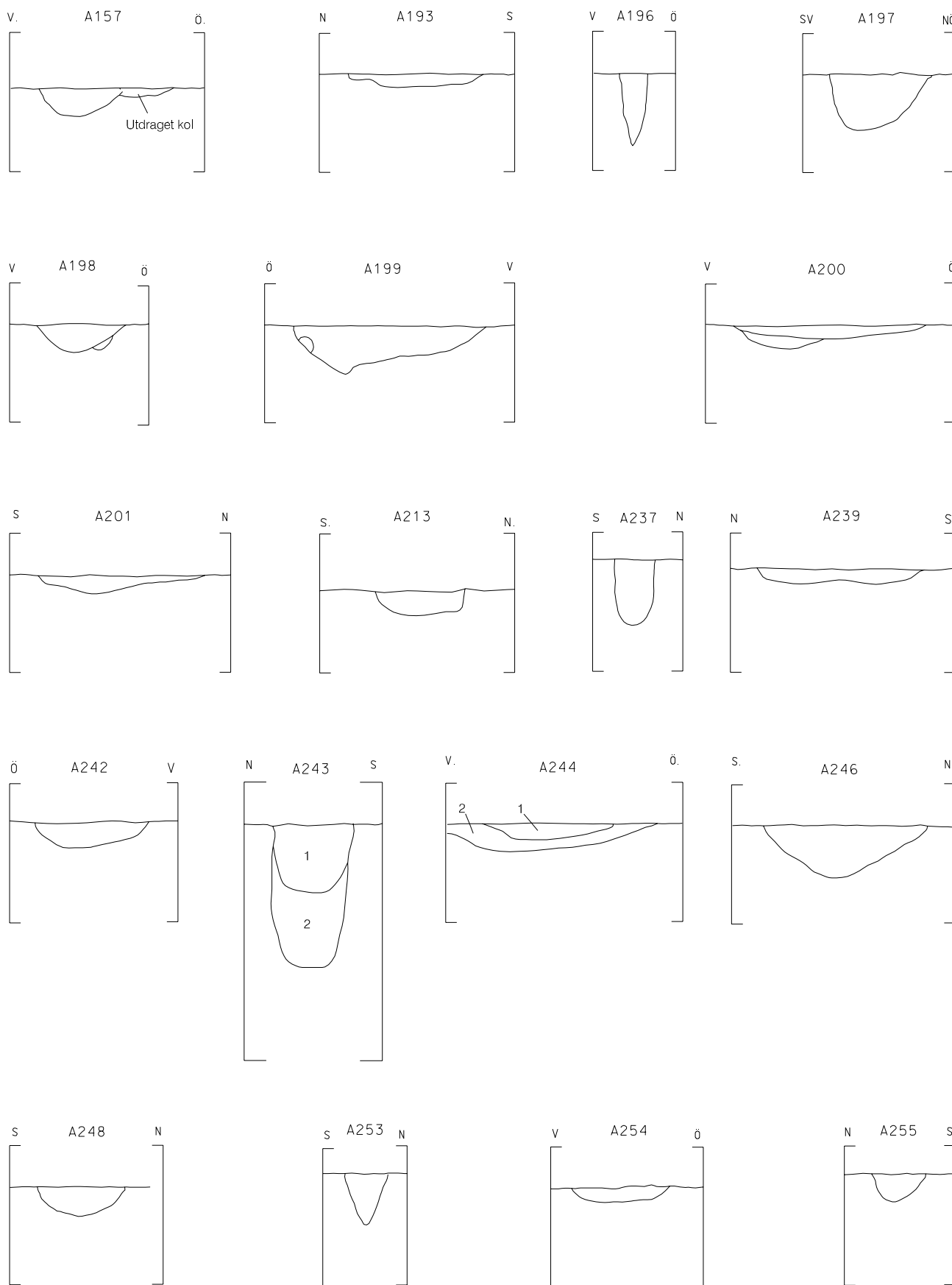

Fig. 9.4.5. Profiler över stolphälen A157, 193, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 213, 237, 239, 242, 243, 244, 246,

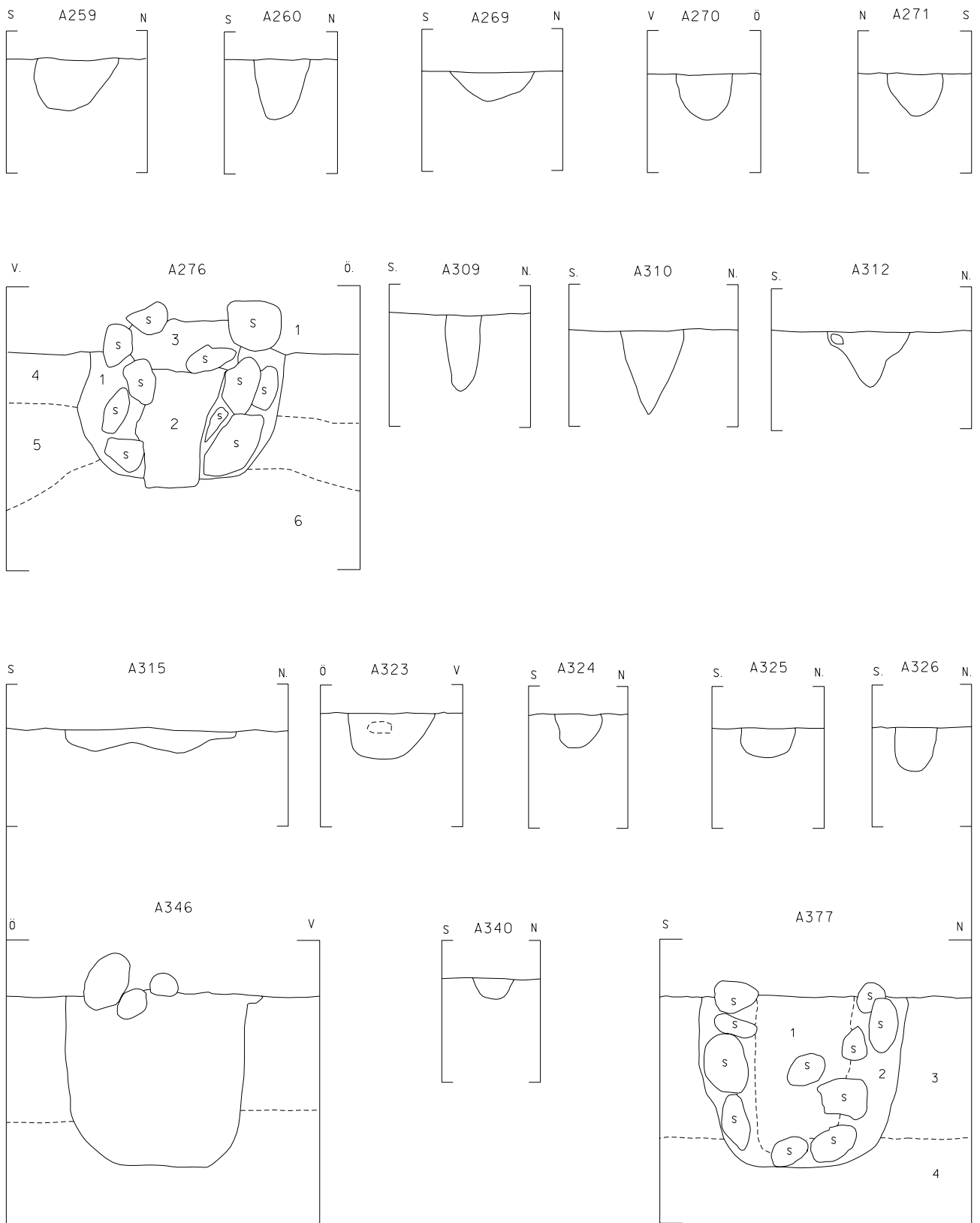

Fig. 9.4.6. Profiler över stolphälen A259, 260, 269, 270, 271, 276, 309, 310, 312, 315, 323, 324, 325, 326, 340,

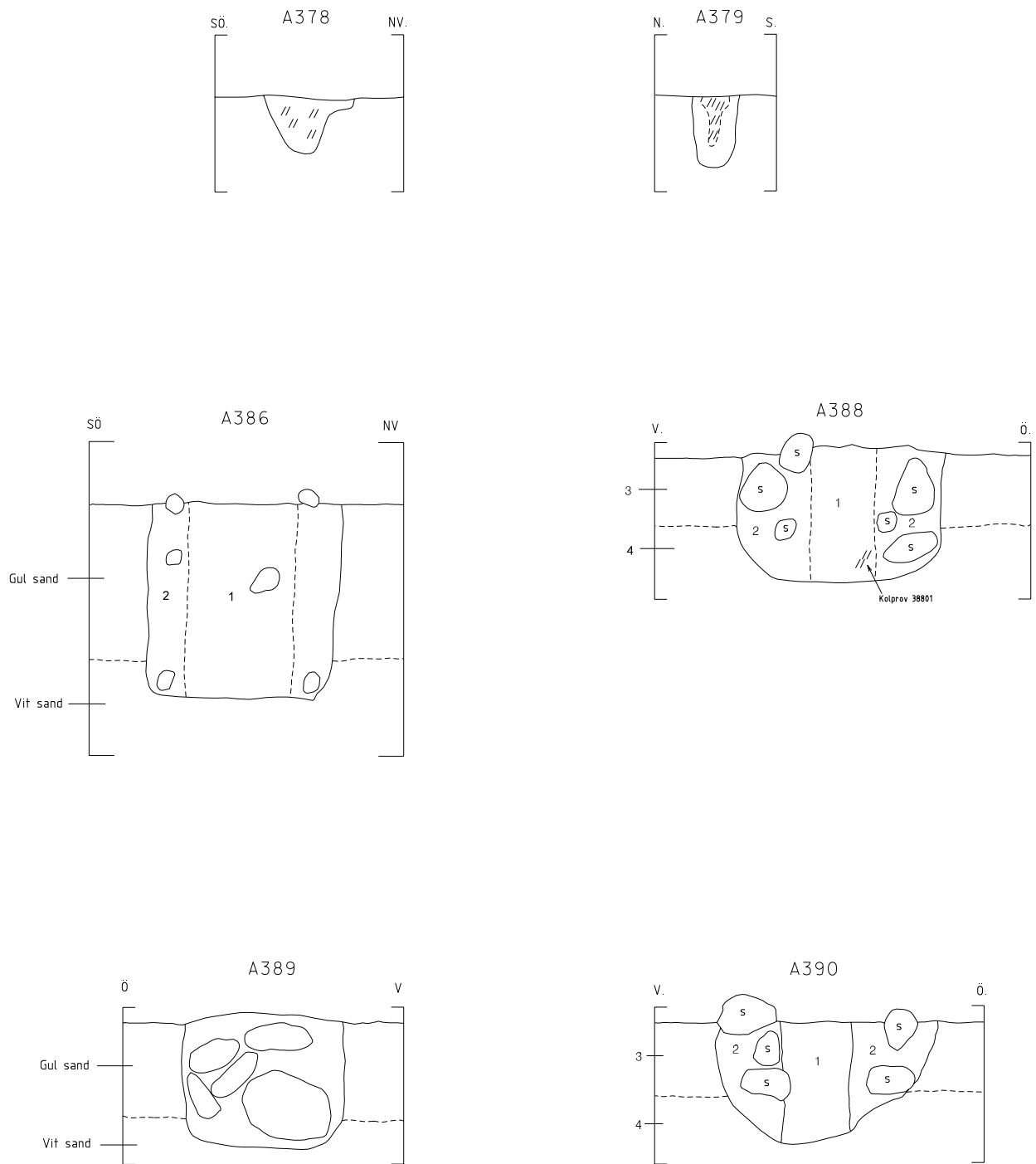

Fig. 9.4.7. Profiler över stolplåten A378, 379, 386, 388, 389, 390. Skala 1:20.

9.5 Anläggningsbeskrivningar: Övriga anläggningar

Anläggning 6

Rektangulär stensättning med kantkedja: 5 x 2,5 m, 0,20 m hög.

Stensättningen var belägen i UO:s södra del och framkom vid första avbaningen. Inmättes först som en stensamling, 0,60 m i diameter, och förmodades vara en markerad brandgrav. Under framrensningen upptäcktes det att stensättning var täckt med colluviell sand (A406), varefter den rensades fram till fulla. Stensättningen bestod av kantkedja, stenpackning, olika fyllningslager samt två stenskodda stolphål A138 och A139.

Kantkedjan (00601): Sammanlagt 21 stora kantkedjestenar bevarade in situ. På vissa ställen syntes stenlyft fyllda med matjord. Alla hörnstenar saknades samt alla kantstenar utom en (möjlig plogflyttad) på norra sidan. Om man räknar stenarna som fanns kvar och stenlyften samt utgår från den genomsnittliga stenstorleken bör det ursprungligen ha funnits totalt 31-32 stenar i kantkedjan. De flesta var jämnstora, avlänga, 0,50 x 0,40 x 0,30 m, med längdriktningen i kantkedjans riktning. Mindre stenar fanns också, ner till 0,20 x 0,25 x 0,25 m och upp till 0,60 x 0,30 x 0,30 m. De flesta stenarna bestod av grov gnejs med stora svart/vita kristaller i band. En (halv?) kluven malstensliggare av granit fanns i kantkedjans NV del. Malstenen hade rundad form, 0,30 x 0,23, x 0,24 m. Den 0,30 m långa sidan utgjorde en av malstenens kompletta sidor. Den kluvna sidan låg vänd inåt. Malstenen var grovt slipad, lika mycket på båda flata sidor, och mätte bara 0,16 m i mitten, dvs. den var slipad ca 0,04 m från vardera hållet. I stolphål A139 intill fanns tre malstenslöpare. Kantkedjan villade på ett väldigt tunt medelgrovt sandlager som syntes i den O-V längsektionen (L32 i längsektionens beskrivning).

Stenpackningen (00602): mycket omrörd av plogen. De flesta stenarna låg inte in situ utan hade samlats på inre sidan av kantkedjans östra sida. Stenarna var inte bara omrörda utan också delvis sönderdelade. En plogfåra syntes tydligt tvärs genom stenpackningens NV hörn och hade dragit med sig och spräckt stenar.

Efter framrensning syns båda stolphålen A138 och A139 genom sin sekundärfyllning av ren gul sand. Runt denna fyllning låg stenskoningskransar av gnejs (likadana som stenarna i stenpackningen), blandade med fyllningslagret L00603. Ingen tydlig nedgrävningskant på stolphålen syntes på denna nivå.

Stenarna i stenpackningen: Ca 40 gnejs. Likadana som kantstenarna, med grova svart/vita kristaller i band. De flesta var blockformade med genomsnittliga storleken 0,40 x 0,15 x 0,10 m. Många hade minst en bred, flat sida. Ca 20 mörkröd kvartsit. Tunna flisor, medelgrova kristaller. Alla var jämtjocka, 0,03-0,05 m, men de flesta var sönderdelade av plogen till ca 0,20 x 0,10 m stora stycken. 5 ljusröd sandsten. Alla 0,10 m tjocka och ca 0,15 x 0,15 m stora. Jämn yta med fina sandkristaller. Observera det tydligt valet av två helt olika stensorter. De var varandras motsatser i färg och form, textur och utseende. Efter framrensning och fotografering av stenpackningen togs den bort och nästa stratigrafiska kontext var lager L00603.

Fyllning L00603: Mellanbrun mjuk sandig silt. Ganska homogen i färgen över hela lagrets yta och omfattade hela ytan inom kantkedjan. De flesta återstående stenarna i stenpackningen låg på eller i L00603. Dessutom var L00603 väldigt omrört, med synliga plogfåror och djurgångar samt fynd av välbränt modernt tegel. L00603 var tjockast i mitten av stensättningen: max-djup 0,10 m. Tunnades ut i alla riktningar mot kantkedjan: ca 0,05 m.

Under L00603 framkom ett lager (L00604) som omfattade nästan hela stensättningens inre.

Fyllning L00604: Orange-röd grov sand med rikliga små järnutfällningar, blandat med grus. Omfattade nästan hela stensättningens inre. Tog slut ca 0,05 m från insidan av de östliga och sydliga kantstenarna. I centrum var det max 0,12 m djupt. Ingen synlig skillnad mellan L00604 och sandfyllningen kring stenskoningen i stolphålen A138 och A139. Tolkat som ett och samma lager med samma ursprung – omdeponerad steril sand. Hela L00604 sållat genom 4 mm maska. Inga fynd. Under L00604 framkom fyllning L00605.

Fyllning L00605: Låg inom kantkedjans NV hörn och fram till stolphål A139:s NV sida. L00605 var mörkgrå silt med mycket kolfragment. Lite spräckligt på vissa ställen, ibland med små ytor av ljusare grå silt samt enstaka järnutfällningar blandade med gul sand. Det var tjockast (0,08 m) mot kantkedjans insida (t.ex. vid malstenen F603). Det omfattade ca en fjärdedel av stensättningens yta. Makroprov togs. Hela L00605 sållat genom 4 mm maska. Inga fynd. Under L00605:s SO del framkom L00606.

Fyllning L00606: Stratigrafiskt belägen (om bara delvis) under L00605, utbredd över stenpackningens södra hälft samt dess NV hörn. L00606 bestod av ljus beige-brun silt med lite sand. Max 0,08 m djup vid södra änden mot kantstenarnas insida. Avtog mot stolphål A138 och A139. Vattensållat genom 4 mm maska. Inga fynd.

Metod

Efter avbaning av matjorden syntes en stensamling i den orange sanden A406. En 0,20 m bred sektionsbänk upprättades över hela slutningen, genom de första synliga stenarna i både A6 och A43 för att undersöka lagerföljden. Vid framrensning upptäcktes det att A6 var täckt med jordlager A406. Efter bortrensning av A406 syntes båda stolphålen A138 och A139. Anläggningen fotograferades från sky-lift. Med tanke på att stenpackningen kunde dölja en skelettgrav samt för att undersöka förhållandet mellan stenpackningen och de båda stolphålen undersöktes alla tre anläggningarna samtidigt och i stratigrafisk ordning. En N-S-löpande sektion ritades genom stenpackningen och båda stolphålen. Fyllningslagren i stensättningen grävdes var för sig först ut till hälften, sektionen ritades, och därefter grävdes resten av lagret ut. På det sättet avtäcktes varje lager i sin helhet innan det undersöktes, för att söka spår efter eventuella skelett, gravgömmor eller gravgåvor. Alla fyllningslager sållades genom 4 mm maska.

Fynd

Obränt sentida hästtand	F601	26,3 g	L00604
Brända ben	F602	<0,1 g	L00606
Malstensliggare	F604		

Prov

Kolprov:	KP00601	F603	8,19 g	L00605
Makroprov:	MP00601		Ca 2 liter	L00605

Lagerbeskrivning till profilerna (A6, A138, A139)

L00603	Brun sandig fin silt
L00604	Orange grovsand
L00605	Mörkgrå silt med mkt små träkol fragment
L00606	Ljus beige-brun silt
13801	Mörkgrå sandig silt med måttligt inslag av små kolfragment
13802	Orange sand
13804	Svart mycket humös silt
13805	Spräcklig, homogen och smutsig gul sand
13806	Ren gul sand
13901	Mörkgrå sandig silt med måttligt inslag av små kolfragment
13902	Orange sand
13904	Svart mycket humös silt
13905	Spräcklig, homogen och smutsig gul sand
13906	Smutsig gul sand blandad med grå silt
13907	Ren gul sand

Anläggning 392

Ej dokumenterad i fält. Rekonstruerad från översiktsfoton och sektionen genom brandgrav(?) A161. I sektionen ser man att A161 skar ett lager av grå silt, A392. Av översiktsfoton framgår att denna fyllning var ca 3 x 2 m stor. Den kan ha varit en bottendel av jordlagret A412 i en naturlig svacka. Se A161 för sektion.

Anläggning 393

Ej dokumenterad i fält. Rekonstruerad från översiktsfoton där man kan se att denna fyllning var ca 2,5 x 2,5 m stor. Den kan ha varit en bottendel av jordlagret A412 i en naturlig svacka. Notera dock att den friliggande stencirkeln A151 verkar ha sjunkit ned i A393, liksom i A391. Det kan indikera att A393 var en riktig anläggning.

Anläggning 394

Ej dokumenterad i fält. Rekonstruerad från översiktsfoton och sektionen genom härden A155. I sektionen ser man att A155 skar ett grått siltlager (A394). På översiktsfoton kan man se att denna fyllning var ca 2,5 x 2,5 m stor. Den kan ha varit en bottendel av jordlagret A412 i en naturlig svacka, men liknar A393 till utseendet. Se A155 för sektion.

Anläggning 395

Ej dokumenterad i fält. Rekonstruerad från översiktsfoton och sektionen genom brandgraven A235. I sektionen ser man att brandgraven låg på ett lager av grå silt (A395). På översiktsfoton kan man se att denna fyllning var ca 3 x 3 m stor. Det kan ha varit en bottendel av jordlagret A412 i en naturlig svacka. Se A235 för sektion.

Anläggning 397

Ej dokumenterad i fält. Rekonstruerad från översiktsfoton. Ett grått siltlager som var ca 2 x 2 m stort. Kan ha varit botten av jordlager A412 i en svacka.

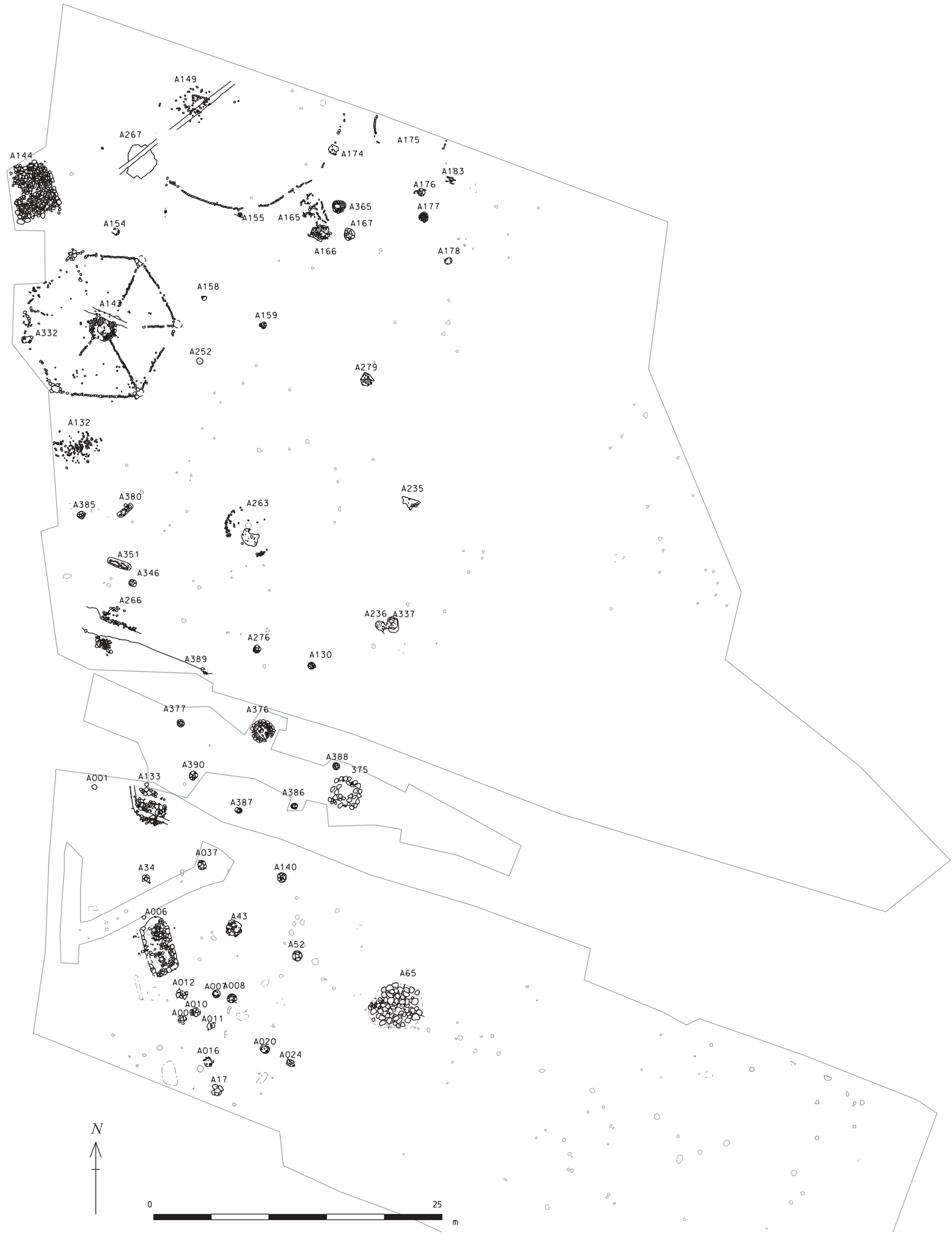

Fig. 9.13.1. Detaljerad anläggningsplan, skala: 1:300

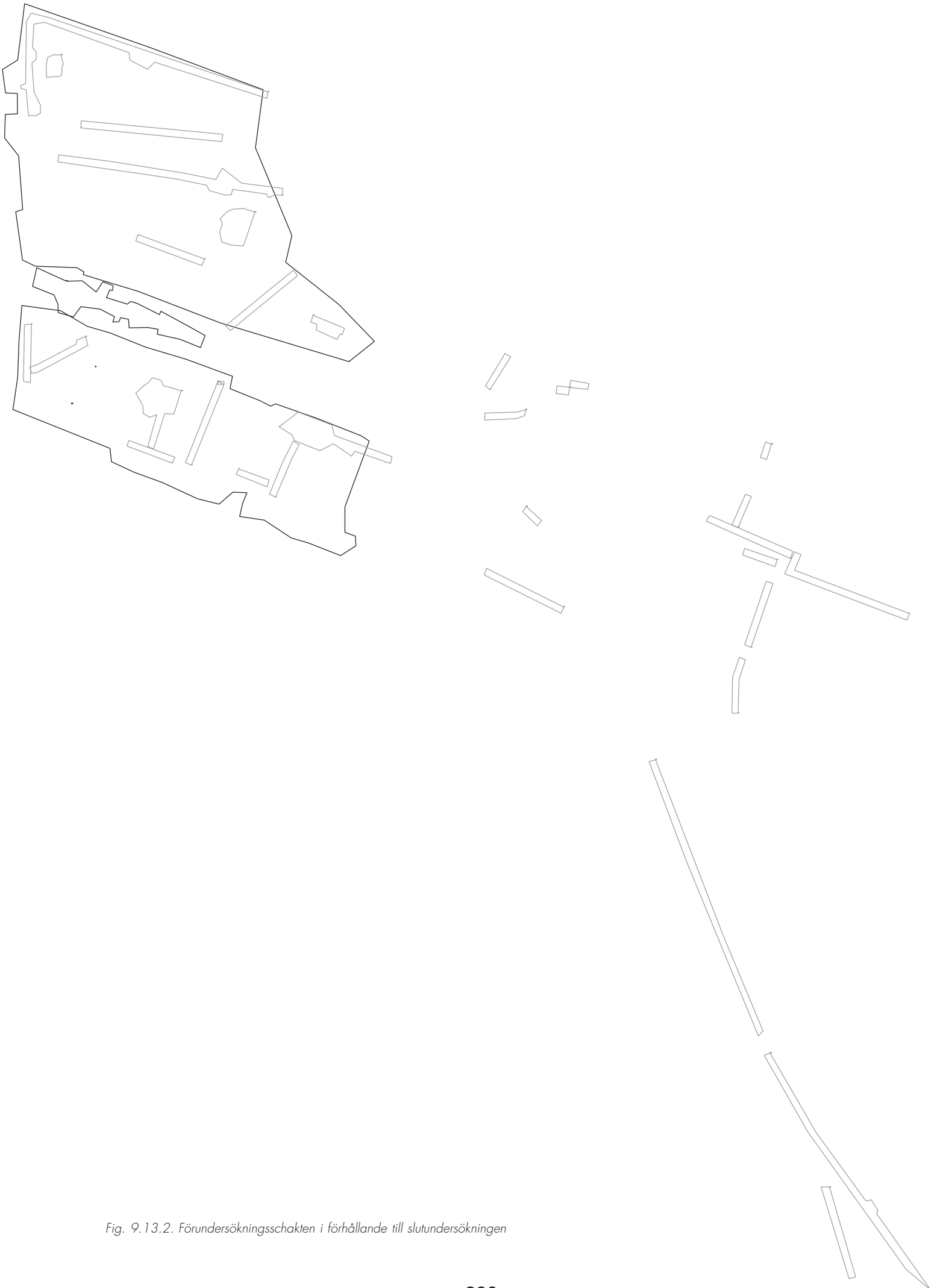

Fig. 9.13.2. Förundersökningsschakten i förhållande till slutundersökningen

9.6 Artefaktfynden: typologi, fyndkombinationer och dateringar.

Av Martin Rundkvist.

9.6.1. Inledning

Anläggningarna med artefaktfynd fördelar sig på tre grupper:

1. Ett fåtal anläggningar med enbart typologiskt anonyma stenfragment som inte låter sig datera närmare. Dessa kommer inte att diskuteras närmare här.
2. 27 järnåldersgravar, två av dem med sekundärt inblandade sentida föremål.
3. Två anläggningar med enbart sentida artefakter som inte kan dateras tidigare än senmedeltiden.

Följande artefaktkategorier har inte studerats närmare då de tenderar att vara typologiskt anonyma och därför föga upplysande: hartstätning, krossad keramik, kvarts, grönsten (endast i A10), hasselnötsskal.

Alla pärlor är, där inte annat anges, gjorda av ogenomskinlig glasfluss.

Dateringarna är gjorda enligt följande periodindelning som återger den senaste kronologiforskningens resultat.

Genusbestämningarna är gjorda efter Rundkvist ms. och Petré 1993. Statusbedömningarna är gjorda efter Rundkvist ms.

Sammanfattning av resultaten

Alla gravfyndens dateringar faller inom den yngre järnåldern, 375-1100 e.Kr. De dateringar som kan specificeras närmare inom detta tidsavsnitt ligger alla i folkvandringstidens andra hälft och vendetidens första tredjedel. Av artefaktfyndet att döma kan alla gravarna med andra ord ha anlagts under tiden 450-600 e.Kr.

Där artefaktfyndet tillåter en genusbestämning är fördelningen mellan mansgravar och kvinnogravar ojämn med nio kvinnogravar och fyra mansgravar. Detta har säkert inte att göra med den begravda populationens genusfördelning, utan beror på att folkvandringstida mansgravar ofta är klen utrustade och saknar genus-specifika artefakter i oförgängliga material.

Både bland de folkvandringstida och de vendetida gravarna märks sådana med ovanligt påkostade gravgåvor som skvallrar om mycket hög social status hos de familjer som använt gravfältet.

Per	Årtal	Ref	Nerman
Äfvt	375-450 e.Kr.	D1: Rundkvist 2002.	VI:1
Yfvt	450-540 e.Kr.	D2: Rundkvist 2002.	VI:2
Ävend	540-600 e.Kr.	SVKV1a: Høilund Nielsen 1999a, 1999b; W&G 1-2: Nørgård Jørgensen 1999; Rundkvist 2002.	VII:1
Mvend	600-680 e.Kr.	SVKV1bc: Høilund Nielsen 1999a, 1999b; W&G 3-4: Nørgård Jørgensen 1999; Rundkvist 2002.	VII:2
Yvend	680-790 e.Kr.	SVKV2ab: Høilund Nielsen 1999a, 1999b; W&G 5: Nørgård Jørgensen 1999; Rundkvist 2002.	VII:3-4

Tabell 9a. Indelning av för undersökningen aktuella perioder.

Grav	Dat	Genus	Hög status
9	ft	k	0
16	ft	-	0
24	ävend-mvend	k	1
43	yft	k	1
65	ävend	m	1
132	ft	-	1
133	yft-mvend	k	0
137	?	-	0
143	?	-	0
152	?	-	0
153	ft	m	0
158	?	-	0
159	yft	m	0
160	?	-	0
166	vend-vik	-	0
176	yft	-	1
235	?	k	0
236	ävend	k	0
252	ft	k	0
263	ft	k	0
332	vend	-	0
333	vend	-	0
334	ävend	-	0
341	?	-	0
354	yft	m	0
375	?	-	0
376	ft	k	0

Tabell 9b. Datering, genusbestämning och statusindikator för gravarna.

9.6.2. Järnåldersgravar med informativa fynd

A9, brandgrav.

Runda koboltblå glaspärlor kännetecknar Petrés (1984b:61) pärlhorisont P1 och daterar graven till fvt. Fyra pärlor bevarade i en brandgrav samt gravklot indikerar kvinnligt genus.

4 pärlor F902-903. Lätt försmälta, tre av dem sammansmälta. Alla tillplattat klotformade, ej tunnformade. 2 genomsk koboltblå. 1 röd. 1 svart.

Bronssmälta F904. Silverfärgad tennrik yta men ihålig med grönt ärg på insidan. Konservatorn har på oklara grunder bedömt smältan som del av ett nålhus av för mig okänd fason.

Gravklot F901.

A16, brandgrav.

Rund koboltblå glaspärla (Petré 1984b:61) och trind bronsring daterar till fvt. Genusneutral fyndkomb.

2 pärlor F1604-1605. 1 tillpl klotf genomsk koboltblå. 1 liten tunnf röd.

Trind bronsring F1602. Ej hålkäl. Diam 12,5 mm.

Järnten F1603. Trol nitstjälk. Diam 4 mm. Återstående l 12 mm.

A24, brandgrav.

Ringsölja daterar till ävend-mvend och indikerar kvinnligt genus. Solitt guld i en vendeltidsgrav indikerar mycket hög status och troligen en tidig datering.

Gulden F2405. Avknipsad från den rundade änden på en mångkantig ten. 0,8 g. L 8 mm, diam 3,5 mm.

Ringsölja av brons F2406. KHN typ A2e. Jfr. Waller 1996 fig. XV:36. Svårt sönderärgad. Flat med rektangulärt tvärsnitt. Punsornerad på godsidan: längs ytterkanten en rad med tätsittande små prickar, längs mitten en rad med glest placerade större punsmotiv, sönderärgade. Diam 26 mm. Rambredd 4,5 mm.

1 pärla F2403. 1 tunnf röd.

Kam F2413. 7 fragment. Förkomna.

Keramik F2408-2409. Ca 30 g.

Bronssmälta F2404. Max l 17 mm.

A43, brandgrav.

Guldhänge med brakteatögla och svärdformat remändebe slag i kombination med kam typ IIIB daterar till yfvt. Hänge indikerar kvinnligt genus.

Förmodligen har den dödas bälte i stället för sälja haft kroken i ena änden, remändebe slaget i den andra och ringen fixerad med en knut på remmen däremellan. Ringen har därmed kunnat hakas fast på kroken när man tog på sig bäl tet, varvid remänden fått dingla nedanför. Möjli gen kan kantbeslaget tyda på att ett dryckeshorn ingått i gravutrustningen. Alla fynden indikerar mycket hög status.

Guldfiligranhänget är det första kända gravfyndet av denna typ, som annars bara förekommer som depåfynd där fyndkontexten alls är känd. Bältebeslagen är närmast unika till sin utformning.

Filigranhänge av guld F4305, 4334, 4335. Jfr. Lamm 1993 med ref. 7 fragment, totalt 2,3 g. Endast huvuddelen av den grova, pärlade och ganska slitna kantråden återstår osmält. Ojämnheter på trådens insida antyder fästepunkterna för hängets inre ornament. Urspr diam ca 15,0 mm. Kantrådens tjocklek ca 1,5 mm.

8 små guldsältor F4304, 4337. Totalt ca 11 g. Guldmängden antyder att hänget ovan bör ha haft en ganska massiv ögla.

2 pärlor F4308, 4309. 1 oforml röd. 1 tillpl klotf oviss färg.

Bältekrok F4302. Punsornerat långsmalt plastiskt djurhuvud med mandelformade ögon. Vid nosen en fästetunga, avbruten i nithålet. Ovanför hjässan en profilerad krok, avbruten men komplett. Urholkad baksida med ett stukat nitstift fäst i höjd med ögonen. Inga spår av slitage. Återstående längd 40 mm. Troligen make till ringen nedan. Två saker talar för att detta inte är ett vanligt ringbeslag: a) att den långa smala fästeplattan är orienterad i krokens längdriktning och alltså inte skulle rymmas på tvären på ett smalt folkvandringstida bälte, och b) att kroken är böjd bakifrån och fram i stället för framifrån och bak som på ringbeslagen; det finns ingenting att säkra krokens ände i på beslagets framsida.

Hålkälad ring F4307. En enkel rad av tättsittande punsade små punkter på vardera sidan. Inga spår av slitage. Max diam 18 mm. Troligen make till bältekroken ovan.

Ringbeslag F4306. Försmält. Inga spår av ringen.

T-format med profilerad ögla.

Remändebe slag F4303. Spolfformat, som två sammansatta svärdformade rembeslag. Fasade kanter mot ändarna. Linjedekor: dubbla kantföljande och två dubbla tvärlinjer. Remslits med nit. Smalt nog att passera genom ringen ovan. 40 x 6,5 x 4 mm.

Kam. Brynja 1998 typ IIIB, yfvt-mvend. Sammansatt enkelsidig. Dubbla kantföljande linjer. Oregelbundet placerade 2-koncentriska punkt-cirklar längs mittlinjen. Enkel rad med glesa bronsnitar. Sammanfogad av delar från div F-nr.

Skinnskrapa. Trapetsoid. Två uppsättningar dubbla kantföljande linjer, den ena 3 mm innanför den andra. Stora 3-koncentriska punkt-cirklar. Slits och 3 rostfärgade nithål för skaftning i överkanten. Sammanfogad av delar från div F-nr.

Kantbeslag till kärl F4301, 4306, 4330. 3 fragment. Krökt öppen cylinder av slätt bronsbleck som tycks ha suttit kring kanten på ett tunnväggigt kärl eller horn av förgängligt material. Diam 6-7 mm. Kärlets mynningsdiameter ca 100 mm.

Nitbrickor av brons F4306 & 4330. 3 försmälta fragment av tjocka rektangulära nitbrickor med minst tre nithål på rad vardera. Bredd 6 mm. Max återst l 15 mm.

Bronsbleck F4323, 4327, 4330. 4 frag. Trol från kantbeslaget.

2 smältdroppar F4340. Obestämd grå metall.

Hasselnötsskal F4310. 2 fragment.

A65, skelettgrav.

Lansspetsen och skällorna daterar till ävend och indikerar manligt genus. Handtagskammar förekommer i gotländska gravar från den allra äldsta vendeltiden. Alla fynden indikerar mycket hög status.

Noteras bör att vendeltiden tycks ha börjat en generation tidigare i mansgravarna än i kvinnogravarna, d.v.s. redan ca 520 e.Kr. Den sista generationen av kvinnor som bar Stil I-ornerade smycken levde tillsammans med män som bar de första Stil II-ornerade vapnen. Först i och med andra fasen av Stil II:s utveckling övergick även smycketillverkarna till denna vendeltida ornamentikstil (Rundkvist ms.).

Lansspets F6501. Nørgård Jørgensen 1999 typ L1, ävend. Jfr VZG 554-570, per VII:1. Dubbelkonvex profil med egghörn och breddad spets.

Platt rombiskt tvärsnitt. Holken avbruten och inkomplett, med skaftrester och en tvärgående bronsnit utan prydnadsskallar. Längd från spetsen till egghörnen 210 mm. Urspr totallängd >240 mm. Bredd vid egghörnen 36 mm.

Fingerring av guld F6502. Slät bandformad ring. Lätt välvd utsida. Diam 21 mm. Bredd 3 mm. Tjocklek 0,9 mm. Vikt 2,9 g.

Fingerring av silver F6503. Slät bandformad ring gjord av en omlottlagd remsa av silverbleck. Lätt välvd utsida. Diam 22 mm. Bredd 4,5 mm. Tjocklek 1,2 mm. Vikt 2,9 g.

Sax F6501. Fint smidd fjädersax, s.k. sisare. Att döma av dimensionerna snarare en frisörsax än en färsax. Längd 210 mm, max bredd 35 mm, max tjocklek 40 mm. Hoprostad med resterna av fodralet.

Träfodral till saxen F6501. Rester fastrostade vid saxen. Försedd med fem järnnitar med välvda huvuden klädda med bronskällor. Skällornas diam 11 mm.

Handtagskam F6501. Brynja 1998 typ II, fvt. Parvis placerade nitar sammanhållna av svårt anfrätta rester av kammen. Funnen intill saxen.

Kniv F6501. Hoprostad med rester av träskaft och träslida samt textil. Funnen intill saxen. Totallängd 131 mm. Bladlängd 78 mm. Max bladbredd 21 mm.

Kniv F6501. Totallängd 210 mm. Bladlängd ca 130 mm. Max bladbredd 28 mm.

Funnen intill lansspetsen.

Kniv F6504. Sönderrostad. Mått enligt röntgenfoto. Totallängd ca 170 mm. Max bladbredd ca 21 mm.

Textilfragment F6501. Grov yllekypert. Fastrostade på kniven som låg intill saxen.

150 kvartsfragment F6506. 700 g. Fin vit kvarts.

A132, brandgrav.

Remändebeslag och agraffknapp daterar till fvt. Genusneutral fyndkomb. Guld indikerar hög status.

Fingerring av guld F13203. Slät bandformad ring med skarpa kanter och spår efter tillhamringen. Diam 18 mm. Bredd 2,5 mm. Tjocklek 0,75 mm. Vikt 1,2 g.

Agraffknapp F13208. Fragment. Minst ett par. Enkla plattskalliga knappar, endast en bevarad, antalet per sida ovisst.

Remändebeslag F13207. Jfr. Rundkvist 2002,

Bhr 1967:12, fig. 11:20. Knivformat, asymmetriskt. Ser ut som ett svärdformat remändebeslag som sågats av snett, men den urholkade baksidans kanter visar att beslaget gjutits med denna fasen. Fasade kanter mot spetsen. 4 dubbla tvärgående linjer vid basen. Remslits med enkel nit. 37 x 9 x 3,5 mm.

2 remändebeslag F13208. Jfr. Petré 1984a, A153. Waller 1996 fig. XXXI:115. De två beslagen snarlika varandra men inte identiska. Spetsiga, uppnosiga, fasade kanter mot spetsen. Remslits med enkel nit. 21,5 x 8 mm & urspr 24 x 10 mm.

Kam F13216. Sammansatt. Fyra pyttesmå bitar av greppskena, obestämbart typ. Två kantföljande linjer. En synlig punktcirkel intill kantlinjen.

Kniv F13201. Komplet. Både tånge och spets ligger i bladets mittlinje. Bladlängd 77 mm. Totallängd 135 mm. Max bladbredd 22 mm.

Järnbeslag F13204. Rektangulärt, avbrutet i ena änden, i den andra en avbruten nit. Lätt välvt utom i änden med niten. Återstående mått 95 x 25 mm.

Hartstätning. 15 g.

5 prydnadsnitar av järn F13205-13206, 13208.

Tunt runt lätt välvt huvud med smal stjälk. Huvud diam 13 mm. Max återstående längd 17 mm. Två saknar huvud, alla saknar bricka.

Järnnit F13202. Skadat huvud, saknar bricka, grov stjälk. Återstående längd 17 mm.

Fragment av bronsbleck F13214. 8 pyttesmå fragment.

Bronssmälta F13215. Pytteliten, krökt.

Bränd lera. 1,6 g.

<=12 björnfalanger.

A133, brandgrav.

Kammen daterar till yfvt, ävend eller mvend. Tre pärlor indikerar kvinnligt genus.

3 pärlor F13323. 2 avlång med femsidigt tvärsnitt gul. 1 avlång cylindrisk röd.

Kam F13317, 13331-13340. Brynja 1998 typ IIIB, yfvt-mvend. Sammansatt enkelsidig. Tredubbla kantföljande linjer. Stora 2-koncentriska punktcirklar på rad längs greppskenas mitt. Järnnitar.

Kamfodral F13317, 13331-13340. Långa smala stavar med rektangulärt tvärsnitt samt dubbla eller tredubbla kantföljande linjer längs båda kanterna på ena sidan. Kantbitarna ornerade på samma sätt på båda sidor samt snett avskurna i

ändarna. Skivan försedd med tredubbla liner både längs kanterna och tvärs över. Järnnitar.

Kruka. Kanten skadad av en sten, men rekonstruerbar i sin helhet. Lätt utsvängd mynning. Antydning till hals och skuldra. Avsmalnande nedåt. Plan botten. 195 mm hög. Mynningsdiameter ca 230 mm. Grovmagrat, tjockt, dåligt bränt och skört gods.

2 bronsnitar F13326, 13328. Pyttesmå med välvda huvuden.

Järnnit F13330. 23 mm lång stjälk som är stor nog att tillhöra en klinknit.

A137, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

Pärlla. 1 tunnf vit.

Keramik. 26,5 g.

A143, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

Pärldmälta F14315. Mindre än en pärla, obestämbar färg.

Ring av rullat bronsbleck F14312. Diam 6,5 mm.

3 kvartsfragment F14316-14317. 190 g.

Hasselnötsskal F14313-14314. 21 fragment.

3 gråstenar. Ca 2 kg vardera. Med släta ytor, dock oklart hur dessa uppkommit. Man kan ha valt ut stenar med naturligt släta ytor för byggandet av graven.

A152, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

Nitbricka av järn F15205. Från klinknit.

Kruka F15202. Övre större delen bortplöjd, resten rekonstruerbar. Avsmalnande nedåt. Plan botten. Grovmagrat, tjockt, dåligt bränt och skört gods.

A153, brandgrav.

Parnit av brons daterar till fvt och indikerar manligt genus.

Parnit av brons F15301. Gjuten rektangulär platta med fasade kanter och två breda kantföljande linjer längs långsidorna. Fäst med två nitstift vid en något mindre rektangulär nitbricka med kantföljande linjer längs långsidorna av punsade 2-koncentriska cirklar utan mittpunkt. 14,5 x 12,5 mm. Mellanrum 3 mm.

A158, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

Pärldmälta F15806. Stor som två pärlor. Obestämbar färg.

Kruka F15801-15802, 15805. Övre hälften bortplöjd, resten rekonstruerbar. Avsmalnande nedåt. Lätt utsvängd bottenkant. Plan botten. Grovmagrat, tjockt, dåligt bränt och skört gods.

1 björnfalang.

A159, brandgrav.

Söljan daterar till yfvt och indikerar manligt genus.

Remsölja av brons F15901. Liten sköldtorsölja med hög ram. Ingen dekor. Triangulär fästeplatta av bleck med en nit för tornen och en som remfäste. Total l 23 mm. Ramens bredd 17 mm. Torneskölden 7 x 7 mm.

A160, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

Järnten F16001. Rektangulärt tvärsnitt. Liknar en knivtånge.

Kruka F16002. Svårt skadad. Grovmagrat, tjockt, dåligt bränt och skört gods.

A166, brandgrav.

Elva nitar daterar till vend eller vik. Genusneutral fyndkomb. Pärlan, glasbiten, järnföremålet och slaggen liknar inga gravfynd från järnåldern som jag känner till. Förmodligen rör det sig om inblandning av sentida sopor (jfr. grav 235).

Glasbit F16611. Färglös. Rundad på ena sidan, avslagen från ett föremål som verkar vara för stort för att vara en pärla.

Pärlla F16601. 1 mångfacetterad klotf med ekvatorlinje, diam 6,8 mm, blanksvart.

>=11 järnnitar F16602-16603, 16607, 16609-16610. Klinknitar. Fragmenterade. Virkets tjocklek 20-25 mm.

Järnföremål F16606. Vinkelrätt bockad järnten med ena änden inrullad i en remsa av järnbleck. Föremålet ser ut som en liten vev. L 41 mm.

Slagg F16608. 4,4 g. Grå, bubblig, lätt.

19 kvartsfragment F16604, 16612. 249 g.

A176, brandgrav.

Agraffknapp med dekor i Stil I daterar till yfvt. Genusneutral fyndkomb. Stil I, förgyllning och silverföremål indikerar hög status.

Silversmälta F17610. 1,8 g. 23 mm lång.
2 pärlor F17602, 17613. 2 oformliga gula. 1 sned tunn f obest färg.

Agraffknapp F17605, 17607. Hines 1993 typ B1 vi. Ursprungligen helt eller delvis förgylld. Fint gjuten Stil I-ornerad knapp med 5 cylindriska knoppar, 4 rektangulära åsar och mellan dessa 4 djur som består av en böjd kropp med en bog med tass i vardera änden. Diam 22 mm. Rundad bakplatta med ett nithål i mitten och rester av en hake i ena kanten, jfr. Waller 1996 fig. II:5, III:10, VIII:2 m.fl.

Kam F17611. Sammansatt enkelsidig. Försedd med ett hölje av järnbleck över åtminstone ena änden av greppet. Höljet fäst med både järn- och bronsnitar.

Hartstätning. 10 g.

Keramik. 23 g.

Prydnadsnit av brons? F17604. Litet runt huvud med fasad kant, lång asymmetrisk stjälk. Kanske stjälk till agraffknappen. Återstående l 17 mm.

Bronsnit F17601. Liten som en kamnit men försedd med ett platt gjutet huvud 3,5 mm i diam.

Krampa F17612. Fragment.

Nitbricka av järn F17603. Fragment. Stor nog till en klinknit.

Järnbleck F17603. Fragment 22 x 12 mm, kanske från kamhöljet.

3 kvartsfragment F17618. 3 g.

A235, brandgrav.

Odaterbar. Pärlorna indikerar kvinnligt genus. Den orangea pärlan, knappen, blykulan och slaggen liknar inga gravfynd från järnåldern som jag känner till. Förmodligen rör det sig om inblandning av sentida sopor (jfr. grav 166).

>=4 pärlor F23502, 23504, 23515. Några röda nedsmälta näranog till slaggig oigenkänlighet. 1 med sexkantigt tvärsnitt genomsk orange.

Kam F23513-23514. Sammansatt. Obestämbar typ. Dubbla kantföljande linjer. Järnnitar.

Keramik. 3,5 g.

Knapp av järn F23501. Skivformad knapp täckt med ett hölje av metallbleck. Diam 15 mm. Sentida?

2 järnstift F23512, 23516. Liknande kamstift.

Bronsföremål F23503, 23509. Som en bit av en dräktnål eller nitstjälk, omlindad i ena änden med bronstråd, knappt två varv återstående. L 14 mm.

Järnfragment F23512. Ten.

Blykula F23505. Diam 9 mm.

Hartsfragment. 15 g.

Slagg F23504, 23510. 4 g. Grå, bubblig, lätt.

A236, brandgrav.

Oformliga röda glasflusspärlor och gjutna bronspärlor kännetecknar Petrés (1984b:61) pärlhorisont P3 samt daterar graven till ävend. Kamnitar med bronskällor hör att döma av det gotländska materialet även de till ävend. Dräktnålen och pärlorna indikerar kvinnligt genus.

Dräktnål F23602, 23614, 23617. Waller 1996 typ II:2b. 2 fragment, inkomplett. Polyederhuvud med droppformad genomborrad platta. Tre dekorlinjer på stälken.

Bronspärta F23601. Oval. Gjuten med ett ytmönster som efterliknar en spiralspärla av pärlad tråd. 11 x 9 mm.

3 pärlor F23604-23606. 2 oforml röda. 1 oforml gul.

Trind bronsring F23609. Ett tydligt punktslitage på insidan. Kan ha hängt i pärluppsättningen. Diam 8,5 mm.

Kam F23607-23608, 23610, 23614-23615, 23617. Obestämbar typ, svårt fragmenterad. Sammansatt enkelsidig. Tre kantföljande linjer. Mönster av tre sorters punktcirklar: enkla små, halva medelstora längs kantlinjen, 2-koncentriska medelstora. Järn- och bronsnitar med bronskällor vid ändarna.

>=5 järnnitar F23603, 23611. Svårt korroderade. Tunn stjälk.

Järnbleck F23611. Svårt korroderat. Förmodligen rektangulärt. 20 mm brett, minst 28 mm långt.

Hasselnötsskal F23618. 2 g.

A252, brandgrav.

Agraffknapparna daterar till fvt. Dräktnålarna indikerar kvinnligt genus.

Dräktnål F25201, 25208. Waller 1996 typ I:1-2. Två fragment med passning. Vulsthuvudnål, oklart om den haft platta eller ögla.

Dräktnål F25207. Två fragment. Huvudet saknas. Spirallinje på stälken.

Agraffknapp F25202, 25212. Hines 1993 typ B1:ii:d. Ett sammanärgat par knappar utan bakplattor. På vardera sidan en ensam cylindrisk knapp, toppfältet ornerat med en karvsnittstriskell, d.v.s. ett ornament i Nydam-stil,

profilerade sidor. Åtminstone den ena knappen är fastlödd på en bronsnit med platt, rundat rektangulärt huvud och centralt placerad stjälk. Diam 13 mm. Höjd 6 mm.

Kam. Obestämbart typ, ett fåtal mycket små fragment. Sammansatt. Avsats på tandskivan. Två kantföljande linjer.

2 bronsnitar F25205. Skivformade huvuden, påminner om enkla agraffknappar, men har ocentralt placerade stjätkar. Diam 10 mm.

Bronsfragment F25205. Platt, L-format, möjligen del av en nyckel.

Järnfragment F25205. Platt. 20 mm långt.

Kvartsfragment F25204. Förkomna.

A263, brandgrav.

Agraffknapp och handtagskam daterar till fvt. Spänne och dräktnål indikerar kvinnligt genus.

Glasflisa F26313. Pytteliten. Buteljgrön.

Spännenål F26302. Fjädrande, axelstiftet kvar, ursprungligen helt dold på spännets baksida. L 23 mm.

Dräktnål F26304. 2 fragment av stjärken.

1-2 bennålar F26319, 26320. En bevarad spets, två genomborrade bitar. Längd >100 mm. Maxdiam >8 mm.

2 pärlor F26305-26306. 1 klotrund pytteliten vit. 1 oformlig obestämbart färg.

Agraffknapp F26304. En knapp, skivformat, odekorerat huvud med fasad kant. Diam 9,5 mm.

Handtagskam F26310. Brynja 1998 typ II, fvt. Stora 3-koncentriska punktcirklar. Enkel och dubbel kantföljande linje. Ensidig avsats på tandskivorna. Parvis placerade tunna bronsnitar.

3 bronsnitar F26303, 26314. Skivformade skallar, korta stjärkar, rektangulära brickor. Skalldiameter 5 & 7 mm. Mellanrum 2,5 mm. En förkommen.

Bronsmältor F26301, 26303, 26515-26317. 4-5 g.

Hartsfragment F26315. 1,5 g.

Hasselnötsskal F26307.

1 kvartsfragment F26312. 6 g.

4 björnfalanger.

A332, brandgrav.

Rembeslaget daterar till vend. Genusneutral fyndkomb. De många nitarna och kramporna visar att en intrikat träkonstruktion varit med på bålet. I denna ingick bärande ribbor laskfogade med krampor, och parvis sammanklinkade brädor. Troligast

är en liten båt eller en säng.

Remsölja av järn F33222. Fin eldpatina. En del av ramen saknas. Sammansatt av tre delar gjorda av järnplåt och fastnitate på rem med tre järnnitar. Ramen >10 mm bred i framkanten och 2,5 mm i bakkanten om vilken fästeplattan vikts. Fästeplattan formad som ett djurhuvud med en nit i vardera ögat och en på nosspetsen. Total l 52 mm. Ramens urspr bred 44 mm. Fästeplattans urspr bred 28 mm.

Rembeslag F33201. Rektangulärt, järnplåt med kullriga bronsnitar i hörnen. Runda nitbrickor. Har suttit nitad på läderrem. 28 x 27 mm. Nitskallarnas diam 6 mm.

Parnit av järn F33215. Fin eldpatina. Två rektangulära plåtbrickor sammanfogade med två järnnitar med stora platta huvuden. Nitstjärkarna sitter inte mitt under skallarna. 36 x 13 mm. Mellanrummet mellan brickorna 14 mm. Nitskallarnas diam 15 mm.

>=14 järnkrampor F33204, 33207-9, 33216-18, 33224, 33232-33233. Fin eldpatina. Som stora häftklamrar, slagna genom trä och med skänklarna sammanböjda på andra sidan. Där tjockleken på virket kan mätas har den varit 7 (2 st), 9 (3 st), 17, 24 (2 st) och 34 (2 st) mm.

>=29 järnnitar F33203, 33205-33207, 33210-33211, 33219-33221, 33223, 33232. Fin eldpatina. Rund skalle, tunn stjälk, rombisk bricka. Stjärken sitter inte mitt under skallen. Där tjockleken på det nitade virket kan mätas har den varit 25-30 mm.

Järnföremål F33202. Som en plattstjärkad spik avslutad upptill med en sned förtjockning. L 45 mm.

Bränd lera F33231. 3 g.

Hasselnötsskal F33226.

<=5 björnfalanger.

A333, brandgrav.

Krampans likhet med en av dem ur grav 332 daterar till vend. Genusneutral fyndkomb.

Järnkrampa F33302. Närmast identisk med F33209. Fin eldpatina. Som en stor häftklammer, slagen genom trä och med skänklarna sammanböjda på andra sidan. Tjockleken på virket har varit 37 mm.

A334, brandgrav.

Söljan daterar till ävend. Genusneutral fyndkomb. **Remsölja av järn F33401.** Jfr. VZG 300-303, per VII:1. Smal oval ram av ten, rektangulär omvikt fästeplatta av plåt, en nit mitt på. Total l 34 mm. Ramens bred 31 mm. Fästeplattans bred 23 mm.

A341, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

Järnknapp F34104. Obestämbär före konservering. Diam 14 mm.

Järnten F34102. Nitstjälk? 2 mm tjock.

Järnfragment F34103. Pytteliten bleckbit
Frö F34105.

A354, brandgrav.

Sölja med hög ram daterar till yfvt och indikerar manligt genus.

Remsölja av brons F35402. Hög ram och ovalt avslutad remfästeplatta fint gjutna i ett stycke. Tungan också fint gjuten och fäst med ett genomgående stift. Två nitstift bakpå remfästaplattan. Total längd 32 mm. Ramens bredd 15 mm. Fästaplattans bredd 9 mm.

Kam F35405-35406. Brynja 1998 typ IV (enskiktad), form C (vinklat krön och hörn), tvärsnitt B (vulst), yngre gruppen, fvt-vend. En bit förkommen.

Hasselnötsskal F35403.

A375, brandgrav.

Odaterbar. Genusneutral fyndkomb.

2 pärlor F37501-37502. 1 tillpl klotf blå. 1 tunnfrön.

A376, brandgrav.

Trind bronsring daterar till fvt. Textilredskap indikerar kvinnligt genus.

Glaskross F37608. 0,1 g. Färglöst.

Trind bronsring F37601. Försmält. Urspr diam ca 10 mm.

Kam F37609-37610. Brynja 1998 typ IIIA, yfvt-ävend. Sammansatt enkelsidig. Två kantföljande linjer. 2-koncentriska punktcirklar. Enkel rad med bronsnitar längs greppet.

Stentrissa F37502. Sländtrissa eller vävtyngd av gråfärgad sten (täljsten?). En fjärdedel kvar. Urspr diam ca 28 mm.

Hartstättningsring F37603. 32 g.

Järnkrampa F37607. Fragment.

Bronssmältor F37606. 3 g.

Hasselnötsskal F37611. 1 g.

<=9 björnfalanger.

Lösfynd från järnåldern.

Skifferbryne F90014. Grå skiffer. Rektangulärt tvärsnitt, deformerat av slitage. 83 x 16 x 11 mm.

9.6.3. Fynd från historisk tid

A34, stensamling med kol men utan ben.

Ur e-brev från glasexperten Lars G. Henricson, 02-02-14:

”Skärvan du har tillhör en grupp av glas med klassisk ornamentik, inte ovanlig i stadsarkeologisk kontext, även i Sverige, t. ex. Visby.

Bägarformen/funktionen kan knappast utronas – ornamentet tillhör ’standard’ i europeisk (väst) glasindustri (och i vanlig ordning med sina rötter i orientalisk tradition – med sitt ursprung i dadelns eller mandelns form, jfr. dessa orientaliska viners kulturhistoria och ursprung). Dessa noppbägare produceras i tidig medeltid och fram igenom medeltiden/renässans och in i 1600-tal. Traditionen förekommer ännu idag - jfr. dagens remmare.

Skärvans ljust gröna färg är den i särklass vanligaste under perioden.

I en predikan (Tyskland) från 1584 omhuldas dessa noppbägares fördelar för den berusade – en periodens ergonomiska omtanke.

Flera kontinentala exempel finns där dessa former även nyttjats, sigillerade, som semirelikvarier och ofta återfunna inmurade i kyrkornas altare.

’Noppans’ storlek, över två centimeter, talar för en kronologisk tillhörighet i senmedeltid/renässans. Bägaren har sannolikt inte tillverkats i Sverige utan bör ha sitt ursprung i någon av Nordvästeuropas många verkstäder.”

Glasskärva F3402. Noppbägare, senmedeltid eller renässans. 1 lätt deformerad skärva, 2,9 g. Blekgreen. Millimetertunn med en pålagd 22 x 19 mm stor välvd oval.

A403, grått lager Ö om stensättningen/tröskeln A6.

Eldslagningsflinta F40301. Bruksskador. Max l 44 mm.

Järnspik F40302. Ca 40 mm lång.

Tegelflis F40303. 250 g.

Sentida lösfynd

3 bitar av kritpipskraft F90001-90003. Diam 7, 9, 10 mm.

9.6.4. Referenser

Andersson, Kent. 1993. Romartida guldsmede i Norden 2. Fingerringar. *Occasional Papers in Archaeology* 6. Department of Archaeology, University of Uppsala.

Brynja, Elisabeth. 1998. Kammar från Mälardalen AD 350-600. Kammar från gravfält i Uppland, Södermanland och Västmanland. Utformning, kontext och kronologi. Archaeological Research Laboratory, University of Stockholm.

Hines, John. 1993. Clasps, hektespenner, agraffen. Anglo-Scandinavian clasps of classes A-C of the 3rd to 6th centuries A.D. Typology, diffusion and function. KVHAA. Stockholm.

Høilund Nielsen, Karen. 1987. *Zur Chronologie der jüngeren germanischen Eisenzeit auf Bornholm*. Acta Archaeologica 57. Copenhagen.

Høilund Nielsen, Karen. 1999a. *Zur frühmittelalterlichen Chronologie Skandinaviens: eine Einführung*. Freeden, Uta; Koch, Ursula & Wiczorek, Alfried (eds.). Völker an Nord- und Ostsee und die Franken. Akten des 48. Sachsensymposiums in Mannheim vom 7. Bis 11. September 1997. Bonn. [9 s]

Høilund Nielsen, Karen. 1999b. *Female grave goods of southern and eastern Scandinavia from the Late Germanic or Vendel Period*. Hines, John; Høilund Nielsen, Karen & Siegmund, Frank (eds.). 1999. The pace of change. Studies in Early-Medieval chronology. Cardiff Studies in Archaeology. Oxford. [35 s]

KHN. Høilund Nielsen 1987, 1999a, 1999b.

Lamm, Jan Peder. 1993. *Gyllene gåva till SHM. Ett filigransmycke från folkvandringstiden, funnet i Söndrum socken, Halland*. Fornvännen 1993:2. KVHAA. Stockholm.

Nerman, Birger. 1935. Die Völkerwanderungszeit Gotlands. KVHAA. Stockholm.

Nerman, Birger. 1969-1975. Die Vendelzeit Gotlands. *Tafeln & Text*. KVHAA. Stockholm.

Nørgård Jørgensen, Anne. 1999. Waffen und Gräber. Typologische und chronologische Studien zu skandinavischen Waffengräbern 520/30 bis 900 n.Chr. *Nordiske Fortidsminder Serie B Volume 17. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab*. Copenhagen.

Petré, Bo. 1984a. Arkeologiska undersökningar på Lovö, del 2. Fornlämning Raä 27, Lunda. *Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North European Archaeology* 8. Stockholm.

Petré, Bo. 1984b. Arkeologiska undersökningar på Lovö, del 4. Bebyggelsehistorisk analys. *Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North European Archaeology* 10. Stockholm.

Petré, Bo. 1993. *Male and female finds and symbols in Germanic Iron Age graves*. Current Swedish Archaeology 1. Swedish Archaeological Society. Stockholm. [6 pp]

Rundkvist, Martin. 2002. Barshalder. A cemetery in Grötlingbo and Fide parishes, Gotland, Sweden, c. AD 1-1100. Excavations and finds 1826-1971.

Rundkvist, Martin. Ms. Barshalder 2. Studies of the Late Iron Age.

VWG. Nerman 1935.

VZG. Nerman 1969-1975.

9.7 Osteologisk Analys

Av Ann-Charlotte Larsson

9.7.1 Inledning

Den osteologiska analysen omfattade skelettmaterial som framkommit vid den arkeologiska undersökningen av gravfältet RAÄ 201 vid Åby Gård 1:192, Västerhaninge sn, Södermanland, sommaren 2000. Större delen av gravfältet grävdes ut redan i början av 1980-talet och är daterat till äldre/yngre järnålder med en tyngdpunkt på förromersk/romersk järnålder. Den osteologiska analysen omfattade 160 brandgravar (Äija 1987). Den nu aktuella undersökningen utgör den östra delen av gravfältet som användes från förromersk järnålder fram till folkvandringstid/vendeltid. Mycket tyder på att olika delar av gravfältet har varit i bruk under olika tidsperioder. Gravskicket varierar mellan flatmarksgravar, stensättningar, brandgropar, bengropar, urnebrandgropar och skelettgravar. Av sammanlagt 173 anläggningar framkom ben i 45 anläggningar. Antalet gravar uppgick till 46 stycken, varav sju gravar saknade ben. Sammanlagt har skelettmaterial i 13 gravar och en härd analyserats osteologiskt, vilket blir 31% av det totala antalet anläggningar med ben. Två av de analyserade gravarna är skelettgravar, resten är brandgravar. ¹⁴C-dateringen visade att

en av brandgravarna, A376, är från romersk järnålder/folkvandringstid, två brandgravar, A043 och A143, är från folkvandringstid/vendeltid och en av skelettgravarna, A380, är från vendeltid/vikingatid. Den osteologiska analysens syfte var att göra en grundläggande dokumentation av materialet. Ålders- och könsbedömningar gjordes i de fall det var möjligt. Dessutom har sjukliga förändringar, förslitningsskador och annat av intresse noterats, liksom genetiska särdrag.

9.7.2 Material

Skelettmaterialet bestod av till en övervägande del av kremerade ben och en mindre del av okremerat material. Det obrända materialet hörde nästan uteslutande från skelettgravarna, endast en mycket liten del obrända ben återfanns i brandgravarna. Den sammanlagda mängden analyserade ben uppgick till ca 9,5 kg (9527,88 g/68701 fragment) (se tabell 1). Av det brända materialet var 10,8 % bestämbar till art och skelettelement räknat på vikt. Det obrända materialets bestämbarhet till art och skelettelement, räknat i vikt, var 98,1 %.

	Vikt (g)	Antal	Vikt (g)	Antal
	kremerat	kremerat	okremerat	okremerat
Fragment bestämda till art och skelettelement	866,37	1123	1497,72	204
Fragment bestämda till art			21,07	99
Fragment bestämda till skelettelement	48,85	127	1,21	18
Obestämda fragment	7086,12	67128	6,54	2
Summa:	8001,34	68378	1526,54	323

Tabell 9c. Översikt över det analyserade skelettmaterialets vikt och antal fragment

Den låga siffran för antalet bestämda fragment i det brända skelettmaterialet visar att de brända benen hade en hög fragmenteringsgrad. I äldre järnålderns brandgravar var benen i regel väl brända och kraftigt fragmenterade. Andelen identifierade fragment i sådana material brukar vara ca 10 % (Hedelin 1998:96). Fragmenteringsgraden skiljer sig från den övriga delen av gravfältet där de brända benen var välbevarade och stora (Vretemark 1993:147). Det kraftigt fragmenterade materialet försvårade således de osteologiska bedömningarna. Skelettmaterialet var överlag väl bränt, endast i någon av gravarna antydde färgen och benens storlek att benen troligen har utsatts för en ofullständig förbränning. En del av benen i de obrända skelettgravarna var mer eller mindre upplösta och de ben som gick att ta om hand blev mycket sköra och svårhanterliga.

Mängden ben i de analyserade gravarna varierade kraftigt. Den benrikaste gravan, A143, innehöll ca 1511 g brända ben medan det i A011 endast fanns ca 3 g (se kap 9.7.1). Medelvikten brända ben per analyserad grav uppgick till ca 726 g. För de båda skelettgravarna låg benvikten på mellan 727 g och 792 g. I två av brandgravarna, A009 och A011, är mängden ben mycket liten (5 resp. 3 g) och de har en hög fragmenteringsgrad. Detta kan betyda att det rör sig om barngravar eller ett tidsrelaterat gravskick till främst romersk järnålder då gravar med enstaka brända ben inte var ovanligt (Bennett 1987:81). I samma del av gravfältet låg flera gravar med en mycket liten mängd ben samlade. Denna del anses dock tillhöra en av slutfaserna i gravfältets användningstid. När det gäller benmängden för de resterande analyserade gravarna var den betydligt högre. A263 och A158 innehöll 198 g resp. 390 g brända ben, medan A043, A132, A133 och A356 innehöll mellan 736 g och 917 g. Tre av gravarna, A143, A354 och A332, hade en benmängd som översteg 1 kg (se kap 9.7.1).

Ett flertal artefakter, såsom kamfragment, keramikbitar och bronsnitar, påträffades också vid genomgången av skelettmaterialet.

9.7.3 Metod

Det brända skelettmaterialet är vattensållat i fält med 2 mm såll. Undantaget utgörs för tre krukor med ben som togs in som preparat. Benen från

två av dessa (A133 och A158) har analyserats osteologiskt. De dåligt bevarade obrända benen i skelettgravarna bedömdes osteologiskt redan i fält, varav den höga siffran på antalet bestämda fragment till art och skelettelement. I en av skelettgravarna (A351) var flera av benen i så dåligt skick att de gipsades in och togs in som preparat. Detta förfarande gjorde att benen lättare kunde analyseras inomhus när benen hade torkat. För den osteologiska analysen har referenssamlingen på Arkeoosteologiska forskningslaboratoriet (AOFL), Ulriksdals Kungsgård, Stockholms universitet, använts. Resultaten av analysen redovisas dels i tabellform och dels i ett avsnitt (9.7.1) med en sammanfattning av varje analyserad anläggning. Den utförliga benlistan förvaras tillsammans med skelettmaterialet i Historiska museets magasin, Stockholm.

Vid analysen har fragmenten, där det har varit möjligt, identifierats till art, skelettelement (benslag), del och sida. Vid bedömningen av skelettelementen var det i några fall svårt att fastställa arten. I dessa fall står arten som oidentifierad (Indet.). I de fall där arten är känd men inte skelettelementet, härrör fragmenten från människa. Detta gäller de två obrända skelettgravarna. Får och get kan vara svåra att skilja åt, och har i dessa fall fått en gemensam beteckning (får/get). Fågelbenen har endast bedömts till skelettelement och inte till specifik art. Oidentifierade rörbensfragment har inte separerats från de obestämda fragmenten. Det analyserade skelettmaterialet räknades och vägdes för varje skelettelement. Fragmentens ungefärliga storlek, färg och bränning har noterats. Inga mätningar kunde göras p.g.a. materialets fragmenterade karaktär.

Antalet individer, MNI (Minimum Number of Individuals), i de olika anläggningarna har beräknats vid analysen. MNI är det minsta säkerställda antalet individ per art. Detta låter sig göras på flera sätt. När samma del av ett ben förekommer i fler än ett exemplar innebär det att bensamlingen innehåller flera individer. Könbedömning är ett annat sätt att hitta flera individer då ben från både kvinna och man kan identifieras i ett och samma skelettmaterial. På samma sätt kan olika åldersbedömningar avslöja mer än en individ.

Det kraftigt fragmenterade skelettmaterialet innebär att åldersbedömning till ett specifikt åldersintervall endast var möjlig i ett fåtal fall, både när det gäller människa och djur. Skelettets åldrande är individuellt och även de olika skelettelementen åldras olika snabbt. För att få en så korrekt ålder som möjligt bör således flera skelettelement från samma individ åldersbedömas. I brända fragmenterade skelettmaterial är så sällan fallet, utan ofta finns endast ett skelettelement att bedöma. Åldern blir därmed något osäker och ska endast ses som en indikation. De metoder som använts för människa är tandslitage och graden av epifyssammanväxning. För djur har endast graden av epifyssammanväxning gått att använda. Bedömning av tandslitage ger endast en generell bild av åldern och graden av slitage beror inte bara på stigande ålder, utan också exempelvis på föda och hur tänderna har använts. Graden av epifyssammanväxning är en metod som är användbar för unga individer när skelettet fortfarande växer. Många av skelettets ben har s.k. epifyser, lösa ledändar, när individen är ung. Ledändarna växer sedan ihop med resten av benet vid ett antal olika kända ålderssekvenser. Detta gör att det är lättare att få mer exakta åldrar för unga individer. När skelettet är färdigutvecklat bedöms åldern utifrån grad av åldrande, vilken är mycket individuell, och åldersintervallen ökar därmed. Ett annat kriterium för åldersbedömning är skalltakets tjocklek och utseende som förändras med stigande ålder.

De åldersintervall som har angetts för människa är överlappande beroende på att det biologiska åldrandet varierar (Sjøvold 1978):

Infant	0-1 år
Infans I	0-7 år
Infans II	5-14 år
Juvenilis	10-24 år
Adultus	18-44 år
Maturus	35-64 år
Senilis	50-79 år

Termen adult är en gemensam beteckning för de tre åldersgrupperna adultus, maturus och senilis och har använts när individen inte kunnat åldersbedömas närmare än till vuxen.

Könsbedömning var, liksom åldersbedömning, svårt att genomföra p.g.a. det

fragmenterade materialet. Ytterligare svårigheter som uppstår är att fragment i brända skelettmaterial deformeras vid bränningen och ibland även kryper. De ben som lämpar sig bäst för könsbedömning av människa är bäckenet och kraniet. Inga djurben var möjliga att könsbedöma. För att få en så korrekt bedömning som möjligt behövs ett flertal könskaraktärer från en och samma individ, vilket således blir svårt med brända material där flera individer kan ligga blandade. Det som bedöms är de specifika karaktärerna på ett ensamt fragmentet och inte det reella könet. Med detta i åtanke är de gjorda könsbedömningarna av brandgravsmaterialet belagda med en viss osäkerhet. På de obrända benen från skelettgravarna kunde endast en könskaraktär hos varje individ bedömas, men dessa bedömningar får ändå anses som något säkrare med tanke på att benen inte var så fragmenterade.

Vid analysen gjordes även paleopatologiska noteringar vilket bl.a. innefattar sjukliga förändringar, förslitningar och genetiska särdrag, s.k. icke-metriska särdrag.

9.7.4 Antalet individer

I de 13 analyserade gravarna påträffades resterna efter minst 15 individer. För två av gravarna, A009 och A011, har individantalet inte angetts på grund av att de innehöll så små benmängder och att inga av fragmenten med säkerhet kunde fastställas härröra från människa. I centrum av A143 fanns ett flertal skilda bensamlingar vilket tolkades som att graven hade fem separata gravgömmor. Rester efter minst en individ gick att påvisa i varje enskild bensamling, varvid det sammanlagda antalet individer i A143 blir fem. I de övriga gravarna fanns rester efter minst en individ per grav. Även på den övriga delen av Åbygravfältet var en individ i varje grav vanligast. Dubbelbegravningar, eller till och med rester efter tre individer tillsammans, påträffades i tio gravar (Vretemark 1993:151).

9.7.5 Åldersfördelning

I det analyserade materialet var endast två av individerna var möjliga att bedöma till ett mer exakt åldersintervall; en juvenilis (15-20 år) och en adultus (25-35 år). För 10 individer blev åldersbedömningen inte mer noggrann än adult. I dessa fall är det främst skalltakets utseende samt före-

komst av nednötta tänder som legat till grund för bedömningen. En möjlighet finns att en av de adult-bedömda individerna kan vara adultus med tanke på förekomsten av ett suturalben (se nedan). Vid bedömningen till juvenilis användes en synlig epifyslinje på ett fingerben. I en av skelettgravarna kunde graden av tandslitage användas för åldersbedömningen av individen. Enligt ett schema för tandslitage blev individen 25-35 år (Brothwell 1981:72).

Spår efter gravlagda barn gick inte att belägga i materialet. En möjlighet är att de gravar med en liten mängd ben innehöll barn. Detta är dock ett antagande som är alltför osäkert att applicera på det analyserade materialet. De genomgångna gravarna utgör bara ca 30% av det totala antalet gravar och barnen kan finnas i just de gravar som inte blivit analyserade. En annan anledning kan vara att andelen barn faktiskt är låg, vilket det brukar vara på gravfält från yngre järnåldern. Så är fallet med gravfälten i Vårby och Vårberg i Södermanland samt i norra Spånga där andelen barn ligger på mellan 4 och 5% (Iregren 1972:48, Sigvallius 1994:40). På gravfält från äldre järnåldern, bl.a. i Västsverige, brukar däremot siffran vara högre. Vid en jämförelse med det övriga Åbygravfältet, där tyngdpunkten vad avser dateringen ligger på äldre järnålder, har en stor andel barn identifierats, närmare bestämt 24% (Vretemark 1993:152). Samma höga andel gäller för det närliggande Jordbrogravfältet där 32% av de gravlagda individerna är barn (Hedelin 1998:96). Ytterligare en aspekt som måste tas med i beräkningarna är att ben från små barn är tunna och porösa och bevaras därför sämre än ben från vuxna individer.

9.7.6 Könsfördelning

Av de fem individer där könsbedömning kunde genomföras var två kvinnor, varav en osäker kvinna?, och tre män. De båda kvinnorna och en av männen fanns i brandgravsmaterialet medan båda skelettgravarna innehöll män. Samtliga bedömningar av individerna i det brända materialet gjordes på ögonhålans övre kant (ögonbrynsbågen), medan bedömningarna i skelettgravarna är gjorda dels på kraniets vårt-

utskott och dels på bäckenets form (Buikstra & Ubelaker 1994). Av de vuxna könsbedömda individerna har endast en man en noggrannare åldersbedömning än adult, och det är adultus (25-35 år, skelettgrav A351). Vid en titt på det övriga Åbymaterialet, där en mycket större andel gravar har analyserats, så kunde 63 av de 124 vuxna individerna könsbedömas. Fördelningen var 29 kvinnor och 34 män. Orsaken till övervikten för män kan, enligt Vretemark, bero att de är lättare att identifiera osteologiskt (Vretemark 1993:152).

9.7.7 Paleopatologi - sjukliga förändringar, ålderskrämpor och genetiska särdrag

Fragmenterade brända skelettmaterial tillåter inte några ingående studier av sjukdomar eller genetiska särdrag. I Åbymaterialet kunde endast ett fåtal observationer göras (se 9.7.1). Noteringar om slitna tänder förekommer oftast. Detta beror delvis på att det säkerligen var ett allmänt hälsotillstånd i högre åldrar, men också på att det lättast låter sig studeras på brandgravsmaterial (Vretemark 1993:153). Tandernas slitage behöver dock inte enbart vara åldersrelaterat, utan andra faktorer såsom typ av föda kan också påverka slitaget (Bass 1987:286, Brothwell 1981:71).

Kotförslitningar observerades på två brända ben. Ett av benen var en ländkota där ny benbildning uppstått på kotkroppen och det andra benet med nybildning av ben fanns på tandutskottet på andra halskotan. Detta kan ha orsakats av exempelvis hårda påfrestningar och är oftast åldersrelaterat (Brothwell 1987:146-151, Buikstra & Ubelaker 1994:121). En liknande typ av kotförslitning upptäcktes på bröstkotorna i den obrända skelettgrav A380 där extra benbildning noterades på bågen. I brandgravsmaterialet kunde ytterligare en extra benbildning observeras på ett fingerben. Detta kan bero på en skada eller förslitning p.g.a. hårt eller ensidigt arbete. I skelett-materialet från den övriga delen av Åbygravfältet, där en stor del av individerna har gått att åldersbedöma, finns ett tydligt samband mellan tandslitage och förslitningsskador och äldre personer (Vretemark 1993:153).

På en kindtand i det brända materialet satt en s.k. emaljpärla. Det är en utvidgning av emaljen mellan rötterna som resulterat i en liten ansamling av emalj. Fenomenet har observerats i många populationer men lite är känt om orsaken till uppkomsten (Brothwell 1987:285-286).

Genetiska särdrag, s.k. icke-metriska särdrag, är ärftligt betingade och kan vara förekomst av eller ett specifikt utseende på olika detaljer i skelettet, t. ex. att pannbenets mittsöm har inte växt ihop, förekomst av ett litet hål på överarmsbenets nedre del eller små extra ben i skallsömmarna, s.k. suturalben. Genom de genetiska särdragen kan släktskap spåras. Suturalben har vid analysen påvisats i två fall. Ett av dem påträffades i en brandgrav, A043, medan kraniet i den obrända skelettgraven A351 uppvisade ett flertal suturalben. Detta genetiska särdrag kan bara studeras på unga individer eftersom suturalbenen blir osynliga med tiden i och med att skallsömmarna börjar växa ihop vid ca 30 års ålder. Med detta som utgångspunkt visar det brända skelettmaterialet från den övriga delen av Åbygravfältet att 15% av individerna i åldersgruppen adultus och juvenilis har suturalben. Detta motsvarar 12 individer. Trots metodiska och källkritiska problem menar ändå Vretemark att den höga frekvensen av suturalben i Åbymaterialet tyder på en stabil och väl etablerad bebyggelse (Vretemark 1993:153-154).

9.7.8 Djurben i gravarna

Det finns en skillnad i förekomsten av djurben i äldre och yngre järnåldersgravar. I äldre järnåldern är djurbenen få eller saknas nästan helt. Under yngre järnålder är det däremot vanligt med djurbensfynd i gravarna och ofta kan flera arter identifieras, alltifrån fiskar till hästar. Djurbensfragmenten är troligen rester efter måltider, matoffer eller djuroffer (Bennett 1987:116-117).

I Åbymaterialet fanns rester efter djur i nio av de 13 analyserade gravarna. I härden A331 kunde ett rörbensfragment från djur identifieras, dock inte vilken art. De gravar som helt saknade djurben var de obrända skelettgravarna samt A009 och A011 där inga fragment kunde identifieras till art eller skelettelement. De arter som kunde påvisas i de övriga gravarna var hund, får/get, björn, fågel, gris och nöt (se tabell 2). I två av brandgravarna, A043 och A133, fanns det obrända fragment från tänder som härrörde från nöt, häst, får eller get. I sju av gravarna förekom får/get, vilket var det djur som påträffades i flest antal gravar. Björn och gris hittades i fem gravar, fågel i tre gravar, hund i två gravar och nöt i en grav. Liksom arterna skiljde sig även mängden djurben markant åt i de olika gravarna, från ett fragment med en vikt av 0,25 g (A158) till 114 fragment med en vikt av 42,37 g (A133).

Art	Antal	Vikt (g)	Antal	Vikt (g)
	kremerat	kremerat	okremerat	okremerat
Människa	900	752,82	303	1518,79
Hund	87	32,23		
Får/get	73	29,96		
Björn	31	34,86		
Fågel	22	3,57		
Nöt/häst/får/get			18	1,21
Gris	8	8,32		
Nöt	1	4,08		
Hund/får/get	1	0,53		
Summa	1123	866,37	321	1520

Tabell 9d. Artfördelning i antal fragment och vikt

Den anatomiska fördelningen, d.v.s. vilka bendelar av djuren som har identifierats, visas i tabell 3. Där framgår det att hund och får/get är frekventast i antal fragment. För dessa djur finns en tydlig övervikt för extremiteternas perifera delar, även om vissa delar av bålen och kraniet finns representerade. Fragmenten från gris är inte många, men har en jämnare anatomisk fördelning. Nöt finns endast representerat av ett lårbensfragment, medan björnens samtliga ben utgjordes av falang 3, d.v.s. klor. Bland de medföljande djuren i gravarna finns således flest spår efter husdjur, både köttproducerande och för sällskap eller jakt. Från får/get kom dock de mesta skelettdelarna från köttfattiga regioner, medan gris hade flest delar från köttrika regioner (During 1986:64, Uerpmann 1973:316). Dessa tendenser stämmer med undersökningar av gravfält från den yngre järnåldern där det framgår att får/get som regel förekommer med enbart extremitetsben medan framför allt hundar tenderar att finnas hela i gravarna. För övriga djurarter varierar antalet identifierade skelettelement kraftigt (Bennett 1987:116). Genom att titta på vilka kroppsdelar av djuren som förekommer i gravarna har slutsatser dragits om vad djurbenen representerar. En vanlig förklaring till att enbart extremitetsben påträffas är att det rört sig om offerdjur. Andra förklaringar till djurbenen i gravarna är måltidsrester eller matoffer. I de gravar där björnklor förekommer har den döde förmodligen blivit gravlagd på en björnfäll. I Mälardalen är denna sed vanligast under folkvandringstid (Bennett 1987:116-118).

I materialet har även ett tre ungdjur identifierats. De juvenila benen kom från hund, får/get samt gris och alla var yngre än 1,5 år. Samtliga ungdjur påträffades i samma grav (A133). Fågelbenen har inte identifierats till specifik art utan endast skelettelement. Även för fågel är det extremitetsben som dominerar. En möjlig tanke är att fågelbenen kommer från exempelvis tamhöns.

I grav A043 påträffades får/get och fågel samt några obrända tandfragment från nöt, häst eller får/get, sammanlagt 10,19 g djurben. Får/get dominerade med 8,15 g och minst två individer kunde identifieras. Nästan enbart delar från de nedre extremiteterna hittades.

Grav A132 hade rester efter björn, får/get och gris, sammanlagt 11,55 g. Anläggningen är

den grav som innehöll flest björnklor (12 stycken). Får/get och gris fanns endast representerat med ett fåtal fragment (falanger).

Grav A133 innehöll den största mängden djurben, 42,37 g, och var den enda graven där djurbenen översteg mängden människoben, både för vikt och antal fragment. Flera olika arter påträffades, nämligen hund, får/get, gris och fågel samt några obrända tandfragment från nöt, häst eller får/get. En betydande del av djurbenen kom från hund (32,96 g) och rester efter minst en hund hittades och den var yngre än 1,5 år (Silver 1969). Flera olika skelettelement identifierades med en övervikt för de nedre extremiteterna. Får/get fanns representerat med 8 fragment (6,28 g) och rester efter minst två individer påträffades, en fullvuxen och en som var yngre än 13-16 månader (Silver 1969). Endast delar från de nedre extremiteterna hittades. Minst en gris identifierades i graven och den var yngre än 12 månader (Silver 1969, Habermehl 1975). Dess delar kom till en övervägande del från de nedre extremiteterna. En förhållandevis stor del fågelben framkom (10 fragment), liksom i grav A043.

I grav A143 påträffades endast ett fragment djurben, ett mellanfots- eller mellanhandsben från får/get. Även i A158 identifierades endast ett djurbensfragment; en björnklo. Djurbenen i A263 var också få, 5 fragment med en vikt av 5,64 g. Fyra av dem var björnklor medan ett fragment bestod av ett skenben från en gris.

I A332 kunde fem olika arter påvisas; ett lårbensfragment från nöt, fem björnklor, nio fragment från huvudsakligen de nedre extremiteterna från får/get, ett skenbensfragment från gris och till sist ett fågelben, sammanlagt 11,44 g.

A354 innehöll endast två fragment från får/get, ett överarmsben och ett lårben, medan fyra olika djurarter fanns representerade i A376; björn, får/get, hund och gris med en sammanlagd vikt på 29,90 g. Från björn kunde nio klor identifieras. Resterna från får/get bestod av 32 fragment, huvudsakligen från de nedre extremiteterna, och minst två individer fanns i materialet. Från hund fanns fyra fragment och från gris påträffades endast ett skenbensfragment.

Skillnaden i mängden djurben och antalet arter i gravarna är således markant. Tre grupperingar urskiljer sig där fyra gravar saknade djurben, fyra gravar hade en eller två arter represen-

Skelettelement	Får/get	Hund	Gris	Nöt	Björn
Kranium	3	-	-	-	-
Överkäke	-	-	-	-	-
Underkäke	1	-	-	-	-
Tänder	-	-	-	-	-
Halskotor	-	-	-	-	-
Bröstkotor	-	-	-	-	-
Ländkotor	-	-	-	-	-
Svanskotor	-	12	-	-	-
Revben	-	-	-	-	-
Skulderblad	-	-	1	-	-
Överarmsben	1	1	-	-	-
Strålben	-	-	-	-	-
Armbågsben	-	1	1	-	-
Mellanhandsben	3	-	1	-	-
Handrotsben	3	3	-	-	-
Höftben	-	-	-	-	-
Korsben	-	-	-	-	-
Lårben	1	2	-	1	-
Knäskål	-	1	-	-	-
Skenben	-	3	2	-	-
Vadben	-	-	-	-	-
Os malleolus	2	-	-	-	-
Språngben	-	-	-	-	-
Hälben	1	3	-	-	-
Mellanfotsben	5	1	-	-	-
M.fotsben/M.handsben	11	10	1	-	-
Fotrotsben	6	6	-	-	-
Falang 1	21	16	1	-	-
Falang 2	9	11	1	-	-
Falang 3	-	2	-	-	31
Falang	2	3	-	-	-
Sesamben	4	12	-	-	-
Summa:	73	87	8	1	31

Tabell 9e. Anatomisk fördelning i antal fragment för däggdjur

terade med ett fåtal fragment, och fem gravar innehöll tre till fem arter med ett stort antal fragment. Vid en jämförelse med det osteologiska materialet från den övriga delen av Åbygravfältet, vilket är daterat till äldre järnåldern, framgår det en väsentlig skillnad då det endast framkom djurben i fem av 160 brandgravar; björnklor och tå- och fotrotsben från får/get (Vretemark 1993:154). Trots att endast ca 33% av gravarna med ben på den östra utkanten av Åbygravfältet har analyserats indikerar ändå det stora inslaget av djurben i gravarna att dateringen av den här delen av gravfältet snarare har en tyngdpunkt på yngre järnålder.

9.7.9 Sammanfattning

Den osteologiska analysen omfattade endast 31% av totala framkomna skelettmaterialet, vilket motsvarade 13 gravar och en härd. Två av gravarna var obrända skelettgravar medan resten utgjordes av brandgravar. Materialet var kraftigt fragmenterat vilket försvårade de osteologiska bedömningarna. Rester efter minst 15 individer kunde påvisas. I A143 förekom flera separata gravgömmor, i övrigt fanns det minst en individ i varje grav. Åldersfördelningen i det brända materialet visade på en juvenilis och nio adulta individer, medan de två skelettgravarna innehöll en adultus och en adult individ. Könsbedömning

kunde göras på fem individer. I de båda skelettgravarna låg två män och i brandgravmaterialet förekom två kvinnor och en man. De patologiska noteringarna som gjordes rörde främst kotförslitningar och tandslitage. Suturalben observerades i två fall, ett i brandgravmaterialet och ett i en av skelettgravarna. Detta visar på släktskap med den övriga delen av Åbygravfältet där 15% av individerna i åldersgruppen juvenilis och adultus hade suturalben, en hög siffra som, enligt Vretemark, tyder på en stabil och väletablerad bebyggelse (1993:154). En av de stora skillnaderna mellan de två analyserade materialen är mängden djurben i gravarna. Medan det i den övriga delen av gravfältet endast fanns djurbensfragment i fem av 160 brandgravar, påträffades rester efter djur i nio av 13 analyserade gravar i den nu aktuella undersökningen. De påvisade arterna var får/get, hund, björn, fågel, gris och nöt. Mängden djurben, i både vikt och antal fragment, varierade kraftigt mellan gravarna liksom antalet arter och individer. Får/get fanns representerat i flest antal gravar, därefter björn och gris. Det förekom också skillnader i vilka kroppsdelar som följt med i graven, vilket kan bero på vad djuret symboliserade eller användes till vid begravningen.

9.7.10 Referenser

Bass, W.M. 1987. Human osteology. A Laboratory and Field Manual. *Third edition. Columbia.*

Bennett, A. 1987. Graven, religiös och social symbol. Strukturer i folkvandringstidens gravskick i Mälardalen. *Theses and papers in North European Archaeology 18. Stockholm.*

Brothwell, D.R. 1981. Digging up bones. The excavation, treatment and study of human skeletal remains. *Third edition. Cornell University Press. New York.*

Buikstra, J.E. & Ubelaker, D.H. 1994. Standards for data collection from human skeletal remains. *Arkansas archaeological survey research series no.44. Indianapolis.*

During, E. 1986. The Fauna of Alvastra. An Osteological Analysis of Animal Bones from a Neolithic Pile Dwelling. *Stockholm Studies in Archaeology 6. OSSA, Volume 12 Supplement 1.*

Habermehl, K-H. 1975. Die Altersbestimmung bei Haustieren, Pelztieren und beim jagdbaren Wild. *Berlin-Hamburg.*

Hedelin, H. 1998. Osteologisk analys. I: Åija, K. Jordbrogravfältet. *UV Mitt, Rapport 1998:66. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar. Stockholm.*

Iregren, E. 1972. Vårby och Vårberg II. Studie av kremerat människo- och djurbensmaterial från järnåldern. *Theses and papers in north-european archaeology 1. Stockholm.*

Sigvallius, B. 1994. Funeral pyres. Iron age cremation in North Spånga. *Theses and papers in osteology 1. Stockholm.*

Silver, I.A. 1969. *The ageing of domestic animals.* Science in Archaeology. London.

Sjøvold, T. 1978. *Inference concerning the age distribution of skeletal populations and some consequences for paleodemography.* Antop-Közl. 22. Académiai Kiadó. Budapest.

Uerpmann, H-P. 1973. *Animal bone finds and economic archaeology: a critical study of "ostearchaeological" method.* World Archaeology 4 (3).

Vretemark, M. 1993. Osteologisk analys. I: Åija, K. Åbygravfältet. *Rapport UV 1987:11. Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar. Stockholm.*

Åija, K. 1993. Åbygravfältet. *Rapport UV 1987:11. Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar. Stockholm.*

9.7.11 Sammanfattning av den osteologiska analysen

Anl.	Tot.vikt(g) kremerat	Tot.antal fr. kremerat	Tot.vikt(g) okremerat	Tot.antal fr. okremerat	Vikt människa	Antal fr. människa	Kön	Alder	Patologi m.m	MNI	Djurben	Vikt (g) djurben	Antal fr. djurben	MNI djur	Artefakter	Vikt (g)	Antal
Brandgravar																	
9	4,65	250															
11	3,28	119	6,54	2													
43	856,6	7844	0,54	9	119,34	189	K?	Adult	Slitna tänder	1	Får/get	8,15	18	2	Kamfragment	3,86	36
											Fågel	1,5	11		Keramik	0,2	2
											Nöt/häst/får/get	0,54	9		Harts	1,46	10
															Brons	1,17	9
															Guld	6,3	5
132	881,83	6381			68,76	83		Adultus?/ Adult	Suturalben	1	Björn	10,79	12	1	Harts	1,3	2
											Får/get	0,55	3	1	Glas/järnslag?	1,03	1
											Gris	0,21	1	1	Metal	0,24	8
															Kamfragment	0,2	4
															Brons	0,05	1
133	916,95	10221	0,67	9	33,16	74		Adult	Emaljpärla	1	Hund (juv.)	31,96	83	1	Keramik	14,29	47
									Slitna tänder		Får/get (juv+ad)	6,28	8	2	Kamfragment	15,2	83
											Gris (juv.)	1,47	4	1	Järn	2,42	9
											Fågel	1,99	10		Pärla	0,88	1
											Nöt/häst/får/get	0,67	9		Brons	0,65	6
143	1511,27	11996			119,45	133	1st M	3st Adult 1st 15-20 år	Kotför- slitningar	5	Får/get	1,83	1	1			
158	390,39	2371			79,31	37		Adult	Slitna tänder	1	Björn	0,25	1	1	Keramik	5,1	28
263	198,39	1918			12,27	45		Adult	Slitna tänder	1	Björn	4,69	4	1	Bearbetat ben	2,64	8
											Gris	0,95	1	1	Benspets	2,48	1
															Metal	2,13	10
															Keramik	1,58	13
															Slagg?	1,4	5
															Glas	0,03	1
332	1008,03	7570			79,02	93		Adult	Slitna tänder	1	Nöt	4,08	1	1	Järn	9,35	40
											Björn	3,58	5	1	Keramik	0,89	6
											Får/get	3,17	9	1	Slagg?	0,78	2
											Gris	0,53	1	1	Hasselnötskal	0,26	12
											Fågel	0,08	1	1			
354	1477,67	12835			169,69	175	K	Adult	Kotför- slitningar	1	Får/get	1,06	2	1	Hasselnötskal	7,13	180
									Slitna tänder						Kamfragment	2,61	5

Anl.	Tot.vikt(g) kremerat	Tot.antal fr. kremerat	Tot.vikt(g) okremerat	Tot.antal fr. okremerat	Vikt (g) mänskiska	Antal fr. mänskiska	Kön	Alder	Patologi m.m	MNI	Djurben	Vikt (g) djurben	Antal fr. djurben	MNI djur	Artefakter	Vikt (g)	Antal	
376	736,41	6812			71,82	71		Adult	Benbildning på fingerben Siltna tänder	1	Björn Får/get Gris Hund	15,55 8,92 5,16 0,27	9 32 1 4	1 2 1 1	Kamfragment Metall Hasselnötsskal Keramik Järn Glas	9,18 2,8 0,93 0,85 0,32 0,1	46 9 37 6 1 10	
Skelettgravar																		
351			792,44	134	792,44	134	M	25-35 år	Suturalben	1								
380			726,35	169	726,35	169	M	Adult	Benbildning på bröst- kotor									
Härdar																		
351	17,08	77															3,4	1

9.8 Arkeobotanisk analys

Av Karin Viklund, Umeå Universitet

Undersökningen gäller tre prover från ett järnålders-tida gravfält som grävdes ut i samband mer byggnad av en kyrka i Västerhaninge. Två av proverna härrör från två olika lager i en stenomgärdad brandgrop som anses ha använts för en begravning. Det tredje provet kommer från en härd belägen under en större stensättning med en del fynd – en förmodad skelettgrav.

Proverna vattensållades genom två nät av olika grovlek, 2 mm och 0,5 mm. Det material som ansamlades i sållen torkades och analyserades under lupp.

I provet från härdens hittades inget växtmaterial förutom en hel del träkol. Proverna från brandgropen var innehållsrikare. Bland annat hittades en del arkeologiskt fyndmaterial - av en karaktär bekant från tidigare makrofossilanalyser av jordprover från gravar. Där fanns t ex en liten bit av en spiralvriden guldtråd/ten, ett par nitar i koppar/brons, troligen från en benkam, en metallkula och några bitar keramik och delar av hartstätningar.

Växtmaterialets sammansättning känns också igen från tidigare liknande undersökningar. Knylhavren är ”indikatorväxten” framför andra när det gäller järnåldersgravar och hasselnötsrester kommer inte långt efter. I proverna hittades också en hel del stråfragment – också detta vanligt i gravar, sällsynt på boplatser. Vidare fanns i proverna ett par frön av starr, en enbärskärna samt ytterligare ett 20-tal oidentifierade växtdelar varav hälften torde vara rot-delar, resten andra växtdelar. Två något större, illa åtgångna fragment kan vara från cerealia-sädeskorn.

Proverna varierar en aning främst beträffande mängden växtmaterial, vilket till stor del kan bero på provstorleken, mängden undersökt jord från lager 2 var mindre än från lager 7. Lager 2 har också tydliga tecken på att vara ett ytligare prov, dels fanns här ett 10-tal recenta, oförkolande frön av svinmälla, dels ett par rester av brända kottar och barr som eventuellt kan härröra från någon senare brand på platsen.

Innehåll och sammansättning liknar således mycket flera tidigare framtagna växtfynd från brandgravar från järnåldern i Sverige. Antagligen speglar stråna, rotdelarna och sädeskornen att man bränt hela kärvar och kanske knippen av växtmaterial som starr/gräs uppräckta med rötterna. Knylhavrens stamknölar sitter långt ner på grässtråna och dessa måste ha ryckts

upp ur jorden. Knylhavrens och andra växters betydelse i gravläggningssammanhang har diskuterats senast i Tore Artelius ”Bortglömda föreställningar. Begravningsritual och begravningsplats i halländsk yngre järnålder”. Göteborgs univ. 2000, och där finns också hänvisning till tidigare publicerade arkeobotaniska redogörelser i ämnet.

LISTA ÖVER PROVERNA OCH DERAS INNEHÅLL

Härd anl 26

En hel del träkol

Anl 43, lager 2

2 fragment av kottefjäll
1 fragment av tallbarr
10-tal recent – icke förkolnad svinmälla, *Chenopodium album*
4 stråfragment
1 bit keramik, ca 3x3mm
1 starrnöt (frö) *Carex tristigmaticae*
1 fragment av knylhavre, stamknöl, *Arrhenaterum elatius* var. *bulbosum*

Anl 43, lager 7

Arkeologiskt fyndmaterial:

2 fragment av guldspiraler
2 brons/kopparnitar
1 metallkula
2 kopparärgsfragment
2 flagor, troligen av metall
1 bit hartstätning 3x2 cm
1 sannolik lerpärla

Bränt växtmaterial:

12 knylhavre, stamknölar, *Arrhenaterum elatius* var. *bulbosum*
ett 100-tal stråfragment – fina strån
1 starr, *Carex tristigmaticae*
1 trol gräsfrö, omoget
2 eventuella sädeskornsfrgment
1 kärna från enbär, *Juniperus communis*
10-tal ej identifierade rot-delar
10-tal ej identifierade växtdelar (blomma, frukt, blad strå)
2 indet, ej identifierade småfrön

9.9 Vedartsanalys

Vedlab rapport 0107, Erik Danielsson

Arbetet omfattar sju kolprov från undersökningen av ett område i utkanten på det tidigare kända Åbygravfältet (räa 201 etc.) i Västerhaninge. Gravfältet har sedan tidigare daterats mellan sen bronsålder och romersk järnålder. Tyngdpunkten ligger dock i förromersk järnålder. Vid årets slutundersökning framkom ett fyrtiotal gravar och en kulthusliknande anläggning.

I proverna kom mest björk och gran men även lite hassel och al. I prov 1 och 7 kom även hasselnötsskal och något annat makrofossil. Makrofossilerna antyder att det funnits rituella inslag i eldandet men något sådant är svårt att utläsa ur vedartsresultaten på ett så pass litet material. Möjligen om proverna skulle visa sig kunna dateras till den tidigare delen av tidsspannet som anges

ovan. Då skulle det stora inslaget av gran kunna vara av intresse eftersom granen inte bör ha varit vanlig i området så tidigt.

Annars är nog blandningen av löv och barrträd av en mer praktisk betydelse. Förutom av ren tillgång så kan trädslagen vara valda för att uppnå rätt förbränning vid kremeringen. (Om nu proverna är rester efter kremeringsbål?) Experimentella försök har visat att för att uppnå samma förbränningsgrad på benen som de man hittar i brandgravar så är det bäst att elda med just en blandning av löv och barrträd.

Vad gäller material till datering så har jag plockat ut kol ur proverna 1-5 enligt önskemål. För prov 1 och 5 finns kol med låg egenålder. För de tre övriga får ni räkna med att egenåldern kan vara högre.

Analysresultat

Anl.	ID	Kontext	Prov-mängd	Analyserad Mängd	Trädslag	Utplockatför 14C-dat.	Övrigt
43	1	Brandgrav	2.4g	2.4g 30 bitar	2 bitar Al 17 bitar Björk 2 bitar Gran 6 bitar Bark/Näver 3 makrofossil	Björkkvist	Björkkvist med 2 årsringar.Hasselnötsskal och annan makrofossil
363/65	2	Härd	5.3g	3.5g 15 bitar	15 bitar Gran	Gran	Härd i botten av skelettgrav
143	3	Ekergrav	19.6g	9.1g 30 bitar	30 bitar Gran	Gran	
376	4	Brandgrav	4.2g	2.4g 16 bitar	16 bitar Björk	Björk	
351	5	Skelettgrav	1.7g	0.5g 11 bitar	10 bitar Gran1 bit Hassel	Hassel	Ev. grankvistar
166	6	Brandgrav	1.5g	0.3g 9 bitar	9 bitar Björk		
133	7	Brandgrav	0.6g	0.6g 23 bitar	18 bitar Björk 4 bitar Bark/Näver 1 bit Hasselnötsska 1Br. ben		Hasselnötsskal separat

Tabell 9g. Analyserade verartsprover och resultat

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	Alnus sp. Alnus incana Alnus glutinosa	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt.	Klibbalen invandrade söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen kom ungefär samtidigt med granen och samma väg som denna.
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	Betula sp. Betula pubescens Betula pendula	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Gran	Picea abies	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbrädor störrar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder
Hassel	Corylus avellana	60 år	Ganska krävande på jordmån. Vill gärna ha ljus men tål beskuggning tex i ekskog	Bildar lätt långa raka sega spån som använts till korgar och tunnband	Vanligt träd på lövängar

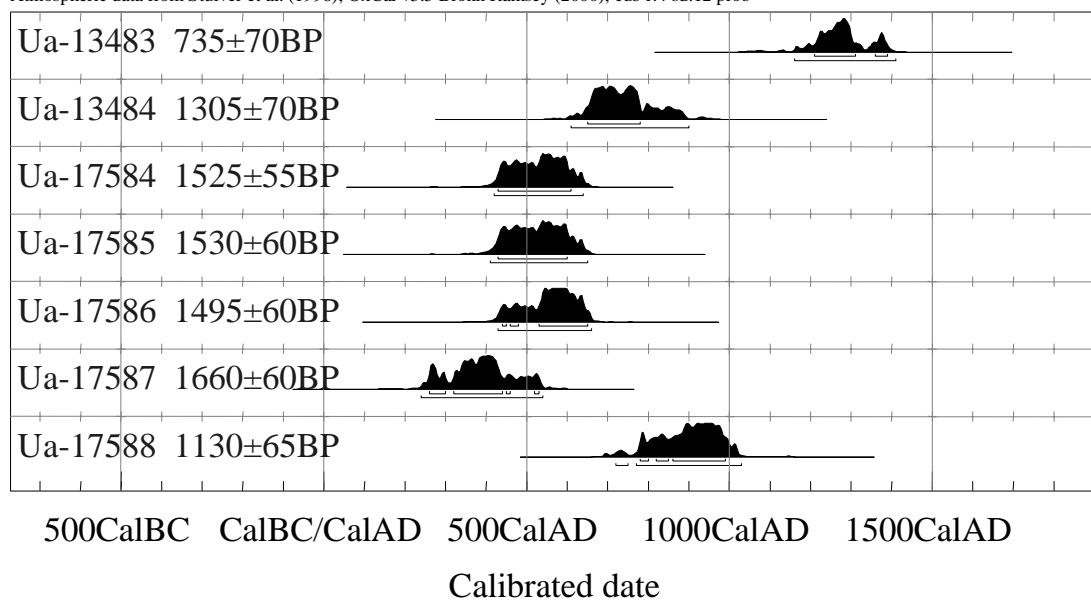
Tabell 9h. De vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper. Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

9.10 ¹⁴C-Analyser

Tandemacceleratorlaboratoriet, Uppsala Universitet

Lab-nr	Kontext	Material	$\Delta^{13}\text{C}$	Ålder BP	Std-avv	Datering cal AD 1 σ
Ua-13483	Förund A62	Kol	-25,6	735	70	AD 1210-1310
Ua-13484	Förund A89	Kol	-27,1	1305	70	AD 650-780
Ua-17584	A43, prov 1	Kol, björk, kvist	-25,8	1525	55	AD 430-610
Ua-17585	A143, prov 3	Kol, gran, ved	-25,4	1530	60	AD 430-600
Ua-17586	A363/65, prov 2	Kol, gran, ved	-25,1	1495	60	AD 440-650
Ua-17587	A376, prov 4	Kol, björk, ved	-25,3	1660	60	AD 260-530
Ua-17588	A380, prov 1	Obränt ben, människa	-23,0	1130	65	AD 780-990

Atmospheric data from Stuiver et al. (1998); OxCal v3.5 Bronk Ramsey (2000); cub r:4 sd:12 prob

Tabell 9i. Kolprov och kalibrerade dateringar.